

ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN ȘTIINȚE ADMINISTRATIVE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 351.85(043.3)

COMENDANT VASILE

**ROLUL ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN REALIZAREA
POLITICILOR DE PROTEJARE ȘI VALORIFICARE A
PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL**

**SPECIALITATEA: 563.02 – ORGANIZAREA ȘI DIRIJAREA ÎN
INSTITUȚIILE ADMINISTRAȚIEI PUBLICE; SERVICII PUBLICE**

Teză de doctor în științe administrative

Conducător științific:

DULSCHI Ion
doctor în științe istorice,
conferențiar universitar

Autor:

COMENDANT Vasile

CHIȘINĂU, 2021

© Vasile Comendant, 2021

CUPRINS

ADNOTARE	5
АННОТАЦИЯ	6
ANNOTATION	7
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. FUNDAMENTE ISTORIOGRAFICE ȘI TEORETICO-METODOLOGICE DE STUDIARE A CONTRIBUȚIEI ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL	20
1.1. Abordări istoriografice privind protejarea patrimoniului cultural	20
1.2. Dimensiuni metodologice ce vizează politicile publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național	35
1.3. Viziuni tradiționale și moderne despre clasificarea și clasarea patrimoniului cultural.....	49
1.4. Concluzii la Capitolul 1	59
2. POLITICI PUBLICE ȘI REGLEMENTĂRI ADMINISTRATIVE ÎN PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL	61
2.1. Sistemul național de elaborare și implementare a politicilor de patrimoniu cultural	61
2.2. Descentralizarea administrativă și implementarea politicilor publice cu privire la patrimoniul cultural	77
2.3. Aspecte comparate care vizează mijloacele juridice de asigurare a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural	90
2.4. Concluzii la Capitolul 2	102
3. VALENȚE PRACTICE DE REVITALIZARE ȘI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL	105
3.1. Dezvoltarea și implementarea parteneriatului public-privat în procesul de revitalizare și valorificare a patrimoniului cultural național	105
3.2. Potențialul turistic în politicile de valorificare a patrimoniului cultural național.....	116
3.3. Rolul autorităților administrației publice în identificarea și diseminarea bunelor practici de salvgardare și valorificare a patrimoniului cultural național	128
3.4. Concluzii la Capitolul 3	141
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	145
BIBLIOGRAFIE	148
ANEXE	168
Anexa 1. Analiza SWOT a obiectivului strategic „Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui” a din „Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”	168
Anexa 2. Dosarul nr. 2rac-399/15, Încheierea Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova 02 decembrie 2015 mun. Chișinău	175
Anexa 3. Chestionar sociologic „Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național”	182

Anexa 4. Distribuirea răspunsurilor la chestionarul sociologic „Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național”	189
Anexa 5. Propuneri privind sporirea potențialului turistic în Republica Moldova.....	198
Anexa 6. Demers către Primăria Varnița	200
Anexa 7. Decizia Consiliului sătesc Varnița.....	202
Anexa 8. Informarea petiționarului despre procedura de schimbare a denumirii locului istoric ..	203
Anexa 9. Solicitarea Primăriei s. Varnița, rn. Anenii Noi către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pentru redenumirea prin Hotărâre de Guvern a „Muzeului Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”	204
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	205
CV-ul autorului	206

ADNOTARE

Vasile Comendant, „Rolul administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național”. Teză de doctor în științe administrative. Chișinău, 2021.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 233 titluri, 9 anexe, 147 pagini de text de bază (până la Bibliografie), 1 figură și 12 diagrame. Rezultatele obținute sunt publicate în 17 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: Republica Moldova, administrație publică, politici publice, autorități ale administrației publice, patrimoniu cultural național, parteneriat public-privat, protejare, valorificare.

Domeniul cercetării: Științe sociale și economice.

Profilul: Științe administrative.

Scopul cercetării: studierea și determinarea rolului administrației publice în elaborarea și implementarea politicilor publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național și identificarea metodelor de eficientizare a acestuia în contextul dezideratului de modernizare a administrației publice.

Obiectivele cercetării: 1) abordări istoriografice cu referire la protejarea patrimoniului cultural; 2) determinarea cadrului teoretico-metodologic al politicilor publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național; 3) analiza în evoluție a cadrului național de elaborare a politicilor publice culturale privind patrimoniul cultural și distingerea rezultatelor implementării acestor politici; 4) analiza comparativă a cadrului normativ al unor țări europene privind asigurarea de către autoritățile publice a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural; 5) examinarea specificului organizării și implementării parteneriatului public-privat de către autoritățile administrației publice pentru salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural național; 6) investigarea potențialului turistic prin aplicarea politicilor de patrimoniu cultural; 7) determinarea bunelor practici ale administrației publice în aplicarea politicilor de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural național;

Noutatea și originalitatea științifică este prescrisă de elaborarea viziunii autorului, bazată pe rezultatele cercetărilor sistemice a conceptelor și documentelor de politici publice culturale; de stabilirea modalităților de aplicare a politicilor culturale și evidențierea rolului administrației publice în protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național; de abordarea eterogenă a problemei privind perfecționarea activității de protejare și valorificare a patrimoniului cultural de către administrația publică în contextul descentralizării administrative; de analiza comparativă a mecanismelor juridice de asigurare a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural în mai multe state europene; de analiza complexă a potențialului turistic pentru valorificarea patrimoniului cultural și de înaintarea propunerii inovative cu privire la schimbarea titulaturii locului istoric de semnificație internațională din localitatea Varnița, raionul Anenii – Noi, din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII -lea de la Varnița”.

Problema științifică soluționată constă în fundamentarea științifică a atribuțiilor administrației publice în implementarea și realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, precum și prin aplicarea unor metode de eficientizare a funcționării sistemului administrativ în acest domeniu.

Semnificația teoretică a cercetării derivă din rezultatele analizei teoriilor și conceptelor cu privire la patrimoniul cultural, din abordările și elementele de aplicare a politicilor de salvagardare și promovare a patrimoniului cultural și din natura cercetării multilaterale a potențialului turistic pentru promovarea patrimoniului cultural la nivel național și internațional.

Valoarea aplicativă a lucrării. Materialele, concluziile și recomandările prezentei lucrări pot fi utilizate de către autoritățile APL și APC de specialitate pentru perfecționarea metodelor de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural național. Tipologia modelelor de aplicare a politicilor culturale de către autoritățile administrației publice, le permite teoreticienilor și practicienilor din domeniu să analizeze aspectele de reciprocitate și solidaritate a cultură-societate în soluționarea problemelor sectorului de activitate. Analizele înfăptuite pot servi drept reper pentru elaborări științifice noi în materia subiectelor abordate.

Implementarea rezultatelor științifice este reflectată în tezele și rezultatele investigațiilor științifice în cadrul a 17 publicații în reviste și culegeri de specialitate naționale și internaționale. De asemenea, unele aspecte practice privind contribuția administrației publice la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național au fost discutate cu autoritățile publice locale din Republica Moldova.

АННОТАЦИЯ

Комендант Василе, «Роль органов публичного управления в осуществлении политики охраны и продвижения национального культурного наследия». Докторская диссертация в области административных наук. Кишинев, 2021.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 233 наименований, 9 приложений, 147 страниц основного текста (до Библиографии), 1 рисунок, 12 диаграмм. Полученные результаты опубликованы в 17-ти научных работах.

Ключевые слова: Республика Молдова, органы публичного управления, общественная политика, органы государственного управления, национальное культурное наследие, государственно-частное партнерство, охрана, продвижение.

Область исследования: Общественные и экономические науки;

Научный профиль: Публичное управление.

Цель исследования: изучение и определение роли органов публичного управления в реализации политики охраны и продвижения национального культурного наследия, а также в выявлении эффективных методов, применяемых в контексте запроса о модернизации органов публичной власти.

Задачи исследования: 1) историографический анализ исследований концептуальных вопросов культурного наследия; 2) определение теоретико-методологической основы государственной политики по защите и продвижению национального культурного наследия; 3) системный анализ правового поля в области разработки общественной культурной политики относительно культурного наследия, а также изучение результатов по осуществлению данной политики; 4) сравнительный анализ законодательств некоторых европейских стран касательно обеспечения органами публичного управления исполнения правовых положений в области охраны культурного наследия; 5) изучение специфики организации и осуществления органами общественного управления государственно-частного партнерства с целью охраны и продвижения национального культурного наследия; 6) изучение туристического потенциала страны посредством осуществления политики сохранения культурного наследия; 7) определение надлежащей практики государственного управления по осуществлению политики охраны и продвижения национального культурного наследия.

Научная новизна и оригинальность заключается в разработке гипотезы, предложенной автором, основанной на результатах систематических исследований концепций и документов культурной общественной политики; в установлении способов ведения культурной политики и определении роли органов публичного управления в области охраны и продвижения национального культурного наследия; в разностороннем подходе к изучению проблемы усовершенствования работ по охране и продвижению национального культурного наследия со стороны органов государственного управления в контексте децентрализации полномочий структур общественного управления; в сравнительном анализе юридических механизмов осуществления законодательных положений в области охраны культурного наследия во многих европейских странах; в комплексном анализе туристического потенциала с целью продвижения культурного наследия, а также в продвижении инновационного предложения касательно изменения статуса исторической местности, международного значения находящегося в селе Варница, района Новые Анены, с музея „Мемориального музей Карла XII” на „ Историческое место Лагерь шведского короля Карла XII в Варнице”.

Важная решённая научная задача заключается в научном обосновании полномочий органов публичного управления в осуществлении и внедрении политики охраны и продвижения национального культурного наследия, а также, посредством применения некоторых методов по повышению эффективности функционирования административной системы в данной области.

Теоретическая значимость исследования состоит в анализе и обобщении теорий и концепций в области культурного наследия, в изучении политики по охране и продвижению культурного наследия, а также многостороннем изучении туристического потенциала с целью продвижения культурного наследия на национальном и международном уровне.

Прикладное значение исследования. Материалы, выводы и рекомендации данной работы могут быть использованы специализированными центральными и местными органами власти для усовершенствования методов по охране и продвижению национального культурного наследия. Типология моделей осуществления культурной политики органами публичного управления позволит теоретикам и практикам в данной области проанализировать аспекты взаимодействия и солидарности общества в решении проблем в сфере культуры. Полученные данные могут служить в качестве основы для новых научных исследований данного сегмента науки.

Внедрение научных результатов Результаты научных исследований изложены в материалах 17-ти публикаций в национальных и международных специализированных журналах и сборниках. Также отдельные практические аспекты относительно вклада органов публичной власти в охрану и продвижение национального культурного наследия были представлены для совместного рассмотрения с местными органами управления Республики Молдова.

ANNOTATION

Comendant Vasile, „The role of administrative authorities in implementation of protection and promotion policies of the national cultural heritage.” PhD thesis in administrative sciences. Chisinau, 2021.

Structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 233 sources, 9 annexes, 147 pages of the basic text, (up to Bibliography) 1 figures and 12 diagrams. The results are published in 17 scientific publications.

Keywords: Republic of Moldova, administrative authorities, public administration authorities, National cultural heritage, public private partnership, protection, promotion.

Field of study: Social and economic sciences.

Profile: Administrative sciences.

The aim of the research: studying and determining the role of administrative authorities in realization of public policy of the national cultural heritage and identification of efficiency methods of this in context of desideratum of modernization of public authorities.

The research objectives: 1) the research of historiographical approaches with regard to protection of cultural heritage; 2) determining the theoretical-methodological framework of public policies for the protection and promotion of the national cultural heritage; 3) evolutional analysis of the national framework for elaborating public cultural policies regarding the cultural heritage and distinguishing the results of the implementation of these policies; 4) comparative analysis of the normative framework of some European countries regarding the assurance by the administrative authorities of the execution of the legal provisions for the protection of the cultural heritage; 5) examining the specifics of the organization and implementation of the public-private partnership by the administrative authorities for the safeguarding and promotion of the national cultural heritage; 6) investigating the tourist potential by applying cultural heritage policies; 7) determining the good practices of the public administration in applying the policies of safeguarding and capitalizing on the national cultural heritage.

The scientific novelty and originality consists of the developing the author's viewpoint based on the results of the systemic researches of the concepts and documents of public cultural policies; establishing the modalities of application of the cultural policies and highlighting the role of the public administration in the protection and enhancing of the national cultural heritage; the heterogeneous approach of the problem regarding the improvement of the activity of protection and capitalization of the cultural heritage by the public authorities in the context of the administrative decentralization; comparative analysis of the legal mechanisms for ensuring the execution of the legal provisions for the protection of the cultural heritage in most European states; comprehensive analysis of the tourist potential for the capitalization of the cultural heritage and the submission of the innovative proposal regarding the change of the title of the historical place of international significance in the village of Varnița, Anenii-Noi district, from the „Carol XII Memorial Museum” to the „Historic site Camp of King Carol XII of Sweden from Varnița”.

The important scientific problem solved consists in the scientific substantiation of the attributions of the administrative authorities in the implementation and realization of the policies for the protection and promoting of the national cultural heritage, and applying methods to streamline the functioning of the administrative system in this field.

The theoretical significance of the research derives from the results of the analysis of theories and concepts regarding the cultural heritage; approaches and elements of application of policies of safeguarding and promotion of the cultural heritage; the nature of multilateral research of tourism potential to promote cultural heritage nationally and internationally.

Practical value of the research. The materials, conclusions and recommendations of this paper can be used by the specialized LPA and CPA authorities to improve the methods of safeguarding and enhancing of the national cultural heritage. The typology of the models of application of cultural policies by the administrative authorities allows theorists and practitioners to analyze the aspects of reciprocity and solidarity of the culture-society in solving the problems of the activity sector. The performed analysis can serve as a benchmark for new scientific elaborations/experiments in the subject matter.

The implementation of scientific results is reflected in the theses and results of scientific investigations in 17 publications, in national and international journals and specialized collections. Also, some practical aspects regarding the contribution of the public administration to the protection and enhancing of the national cultural heritage were discussed with the local public authorities from the Republic of Moldova.

LISTA ABREVIERILOR

ADR Nord	– Agenția de Dezvoltare Regională Nord
AIISA	– Asociația Internațională a Școlilor și Instituțiilor de Administrație Publică
AP	– Administrația Publică
APC	– Administrația Publică Centrală
APL	– Administrația Publică Locală
ETC	– Comisia Europeană pentru Turism
FNDR	– Fondul Național de Dezvoltare Regională
GEAP	– Grupul European pentru Administrație Publică
ICAHM	– Comitetul Internațional pentru Managementul Patrimoniului Arheologic
ICCROM	– Centrul Internațional pentru Studiul Prezervării și Restaurării Proprietății Culturale
ICOMOS	– Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri
OECD	– Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ONG	– Organizații neguvernamentale
PPP	– Parteneriat public-privat
RM	– Republica Moldova
SNSPA	– Școala Națională de Studii Politice și Administrative
UE	– Uniunea Europeană
UNECE	– Comisia Economie a Națiunilor Unite pentru Europa
UNESCO	– Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
UNWTO	– Organizația Mondială a Turismului

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei cercetate. Dinamica schimbărilor în viața social-politică și economică din Republica Moldova determină autoritățile administrației publice să-și perfecționeze mereu activitatea pentru a deveni mai competente, profesioniste și eficiente în prestarea serviciilor publice pentru cetățeni. Oferirea unor servicii calitative se înfăptuiesc prin realizarea politicilor publice care au ca scop satisfacerea interesului general al cetățenilor în diferite domenii. Din multitudinea sferelor de activitate ale administrației publice, dimensiunea protejării și valorificării patrimoniului cultural național reprezintă una din atribuțiile sale esențiale. Importanța acestui domeniu derivă din faptul că indiferent de mărimea sau puterea (*economică, politică, militară, etc.*) pe care o deține un stat în raport cu altele, nu poate exista fără de patrimoniu cultural care să-i reflecte în esență valorile trecutului istoric în raport cu care acesta se identifică. Îmbunătățirea permanentă a activității administrației publice este dictată atât de necesitățile mediului social în care își desfășoară activitatea, cât și de dezvoltarea concepțiilor științifice ce țin de determinarea celor mai eficiente modalități de activitate a acesteia.

Experiența Republicii Moldova în edificarea politicilor publice care să acopere întregul spectru de salvagardare și promovare a patrimoniului cultural a avut, pe parcurs, o dinamică marcată de numeroase contradicții și impedimente de implementare. Anume complexitatea realizării politicilor culturale în domeniul patrimoniului cultural a determinat actualitatea temei de cercetare și ne-a servit drept provocare spre realizarea unei analize ample pentru a stabili rolul administrației publice în realizarea politicilor în domeniul protejării și valorificării patrimoniului cultural național.

Importanța dimensiunii patrimoniului cultural național redată în lucrările științifice ale cercetătorilor din diverse domenii imprimă un suport semnificativ în a indica misiunea administrației publice la realizarea obiectivelor strategiilor și programelor în domeniul patrimoniului cultural, aprobate în contextul reformelor și a modernizării administrației publice din Republica Moldova.

De asemenea, actualitatea și importanța temei de cercetare reiese și din politicile culturale care prin evoluțiile sale teoretice determină trăsăturile specifice ale politicilor naționale de protejare și valorificare a patrimoniului cultural și accentuează raționamentele de impulsie a dezvoltării acestui sector în Republica Moldova. Astfel, dezvoltarea durabilă a societății este condiționată de rolul administrației publice pe care îl deține în realizarea acestor politici.

Analiză comparativă a mai multor documente de politici privind protejarea patrimoniului cultural, dar și efectele implementării acestora, permit selectarea unor direcții de abordare empirică care să corespundă provocărilor economice, sociale și politice ale comunității, racordate

la procesele culturale externe. În aceste condiții este necesară o studiere temeinică a modului în care acestea influențează exercitarea rolului administrației publice centrale în implementarea politicilor în domeniul salvării și valorificării patrimoniului cultural în Republica Moldova.

Actualitatea cercetării în speță este dictată și de parcursul de integrare europeană a țării. Cercetătorul Aurel Sîmboteanu evidențiază în una din lucrările sale că „integrarea europeană este un deziderat fundamental al RM, care poate fi realizat pe calea democratizării sistemului politic și modernizării administrației publice” [156].

Declararea integrării europene drept prioritate națională numărul unu și semnarea la 27 iunie 2014 a Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, (*Acord de Asociere sau Acord*), a suscitat imperios și necondiționat perpetuarea procesului de modernizare sistemică a administrației publice, inclusiv în domeniul protejării și valorificării a patrimoniului cultural național. Prin asumarea Acordului de Asociere Republica Moldova s-a angajat în desfășurarea reformelor orientate spre buna funcționare a instituțiilor statului în folosul cetățeanului, implementând și ajustând în acest sens cadrul de politici publice, cadrul de reglementare și serviciile publice la standardele Uniunii Europene. Făcând referință directă la acțiunile administrației publice, Acordul prevede expres domeniile de intervenție ale acesteia, unde la bază stau mai multe directive de ajustare a activității sale conform Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova.

Evidențiem că Acordul de Asociere atenționează asupra încurajării și promovării de către administrația publică a procesului de digitizare a patrimoniului cultural prin intermediul tehnologiilor informaționale și a comunicațiilor. La capitolul valorificării patrimoniului cultural Acordul stipulează că colaborarea urmează să se realizeze ... „în domeniul turismului, urmărind consolidarea dezvoltării unui sector al turismului competitiv și durabil, ca factor generator de creștere și emancipare economică, de ocupare a forței de muncă și de schimburi externe” [14, art.103]. De menționat că cooperarea la toate nivelurile se va baza pe principiile: „respectării integrității și a intereselor comunităților locale, în special în zonele rurale, pe importanța patrimoniului cultural, precum și a interacțiunii pozitive între turism și protecția mediului” [14, art. 104].

Așadar, caracterul eterogen și complex al activității administrației publice urmează să fie adaptat și dezvoltat în conformitate cu noile provocări, dar și prin implicarea mai activă a societății în elaborarea, dezvoltarea și monitorizarea politicilor publice culturale. În contextul celor menționate remarcăm că actualitatea problemei cercetate este condiționată și de cerința evidențierii atât a realizărilor administrației publice în elaborarea și implementarea politicilor de

salvgardare și valorificare a patrimoniului cultural, cât și erorile comise de autoritățile care realizează aceste politici, autorul oferind în același timp sugestii de remediere a lor.

Gradul de investigare a temei. Pentru a determina fundamentul științific al lucrării am ales drept pistă de pornire a investigațiilor lucrările cercetătorilor cărora le aparțin contribuții esențiale în studiul patrimoniului cultural, politicilor culturale și al activității administrației publice în domeniul salvărdării și valorificării acestuia.

Conceptul de patrimoniu cultural a fost reflectat în lucrările mai multor cercetători europeni așa ca: Janet Blake [179], Francesco Francioni și James Gordley [188], Gábor Sonkoly și Tanja Vahtikar [208], Marilela Vecco [212], din Rusia: Eleazar Baller, [218], Alexey Bondarev, [221], Leonid Kondrashev [227], din România: Ioan Opreș [125], Iosef Kovacs [106], Alexandra Zbucă [177]. Distingem investigațiile cercetătorilor din Republica Moldova: Valeriu Căvruț, Gheorghe Postică [73], Elena Ploșniță [134], Victor Ghilaș, Adrian Dolghi [101], Sergiu Mustață [121], Ion Ștefăniță [165], Diana Slobozian [157], Veronica Cosovan [87]. Autorii menționați descriu sau definesc patrimoniul cultural și evidențiază importanța acestuia pentru diferite ramuri ale științei, așa precum: culturologia, sociologia, economia, istoria, geografia, administrația publică ș.a. Ideea caracteristică regăsită în studiile cercetătorilor menționați este că patrimoniul cultural face cea mai elocventă legătură dintre trecutul și prezentul unei națiuni și înfățișează trăsăturile caracteristice ale identității culturale prin care se reflectă mărturia cea mai importantă a genezei și evoluției culturale a unui popor.

Diferitele aspecte ale studierii politicilor publice, trecute prin prisma funcționării și dezvoltării activității administrației publice sunt elucidate de Charles Beard [178]. Astfel, potrivit definiției contemporane a administrației publice, aceasta reprezintă determinarea și executarea politicilor și programelor publice [201]. Prin urmare, putem deduce că studierea politicilor publice în domeniul culturii reprezintă un aspect semnificativ pentru funcționarea și dezvoltarea activității administrației publice.

Cercetarea politicilor culturale analizate în accepția cercetătorilor străini este foarte diversificată și se fundamentează implicit pe principiile generale de elaborare a politicilor publice, însă direcționate specificului domeniului cultural. Aportul în configurarea unor astfel de politici l-au adus cercetătorii englezi François Matarasso, Charles Landry [199], cei francezi - Augustin Girard, Genevieve Gentil [189] și cercetătorul rus Andrei Hrenov [233]. Studii destinate proceselor de întocmire și executare a politicilor culturale în contextul actualelor incitări social-economice din societate le regăsim în publicațiile autorului englez Simon Mundy [200], profesorului japonez Nabuko Kawashima [197], cercetătorului australian David Trosby [211] ș.a.

Savanții ruși au analizat metodici de cercetare și politicile culturale în procesul constituirii noilor relații social-economice. În context, putem remarca lucrările următorilor autori: Irina

Gorlova [224], Olga Astafieva [216], Alexandr Balakșin [217], Lev Vostreakov [223]. În mai multe lucrări sunt studiate activitățile autorităților administrației publice de elaborare și aplicare a documentelor de politici publice, inclusiv în domeniul protejării patrimoniului cultural, pentru îmbunătățirea situației culturale. La acest capitol menționăm lucrările cercetătorilor Valerii Bolshakov [219], Grigorii Tulchinsky, Elena Shekova [232], Elyna Orlova [230] ș.a.

În România cercetarea intensă a politicilor a început către sfârșitul anilor '90 ai sec. XX, fiind influențate de instituțiile sau organizațiile europene precum: Consiliul Europei, GEAP, OCDE etc. Cercetările pe segmentul politicilor culturale s-au aprofundat după anul 2005, în cadrul Centrului de Studii și Cercetări în Domeniul Culturii a Ministerului Culturii, care anual efectuează cercetări destinate consumului cultural în țară. Putem menționa lucrările cercetătorilor români Dan Rațiu [150], Marius Profiroiu [141], Adrian Miroiu [113], Sorin D. Șandor [164], Paul E. Collins, Claudiu Crăciun [76] și alții.

Politicile publice culturale sunt examinate și în lucrările cercetătorilor din Republica Moldova. Autorii analizează modalitățile de activitate a administrației publice pentru realizarea politicilor publice culturale și evidențiază unele probleme cu care se confruntă în acest proces. Menționăm că rolul administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național. Totuși, diverse aspecte ce țin de activitatea administrației publice pe domeniul aplicării politicilor culturale și-au găsit reflectare în mai multe studii ale autorilor Valentina Ursu, Angela Lisnic [173], Sergiu Musteață [120], Gheorghe Postică [139], Constantin Solomon [158], Victor Moraru [119], Victoria Tcacenco [166], Monica Babuc [65], Ion Dulschi, Vasile Comendant [96], Vasile Comendant [78], [79], Lidia Varbanova [174] și alții.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei cercetări rezidă în studierea și determinarea în complex a rolul autorităților administrației publice în elaborarea și implementarea politicilor publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național și identificarea metodelor de eficientizare a acestuia în contextul dezideratului de modernizare a administrației publice.

Pentru atingerea scopului propus au fost trasate următoarele **obiective**: 1) cercetarea abordărilor istoriografice cu referire la protejarea patrimoniului cultural; 2) determinarea cadrului teoretico-metodologic al politicilor publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național; 3) analiza în evoluție a cadrului național de elaborare a politicilor publice culturale privind patrimoniul cultural național și distingerea rezultatelor implementării acestor politici; 4) analiza comparativă a cadrului normativ al unor țări europene privind asigurarea de către autoritățile publice a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural; 5) examinarea specificului organizării și implementării parteneriatului public-privat de către autoritățile administrației publice pentru salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural național; 6) investigarea potențialului turistic prin aplicarea politicilor de patrimoniu cultural; 7)

determinarea bunelor practici ale administrației publice în aplicarea politicilor de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural național.

Ipoteza. Reieșind din actualitatea temei, scopul și obiectivele tezei de doctorat a fost înaintată ipoteza de cercetare conform căreia aportul autorităților administrației publice în implementarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național poate deveni semnificativ dacă, pe de o parte, va contribui la creșterea nivelului de dezvoltare economică a țării și va asigura condiții decente de viață pentru membrii societății (economice, sociale, culturale etc.), iar pe de altă parte, autoritățile administrației publice vor întreprinde măsuri de creștere a nivelului de cultură la cetățeni, de motivare a acestora în cunoașterea istoriei, obiectelor și monumentelor de patrimoniu cultural național.

Metodologia cercetării științifice. Bazele teoretico-metodologice ale lucrării au rezultat din scopul, obiectivele și sarcinile determinate pentru investigarea obiectului cercetării. În același timp cercetarea a fost axată pe întreprinderea unei analize metodologice complexe care poartă un caracter interdisciplinar al lucrărilor istoriografice, bibliografice, de politici publice, conceptual-teoretice și aplicativ-practice conexe științei administrației, sociologiei, culturologiei, dreptului și managementului.

Suportul de bază pentru studierea metodologiei de cercetare științifică au servit lucrările cercetătorilor străini și autohtoni în domeniul administrației publice, precum și al experților în domeniul patrimoniului cultural. Metodologia a inclus teoriile cu care relaționează știința administrației: teoria deciziei, teoria cunoașterii, teoria informației ș.a.

În vederea realizării scopului și obiectivelor tezei a fost selectat instrumentarul de investigație bazat pe aplicarea principiilor metodologiei științei administrației. În acest scop au fost valorificate principiile: științific, istorismului, obiectivității, raționalizării, umanismului și metodologic al determinismului.

O atenție majoră la realizarea obiectivelor cercetării a fost acordată la aplicarea metodelor *universal-filosofice* așa ca: metoda structural-funcțională; metoda dialectică, metoda fenomenologică, precum și a metodelor *general-științifice*: inducției, deducției, analizei de conținut și analogiei. De asemenea, au fost utilizate și metode de cercetare complementare științei administrației dintre care: metoda observației, metodei de abordare comparativă, metoda sinergetică, metoda statistică, metoda cercetării sociologice, metoda studiului de caz, metoda instituțională și altele.

Cercetarea poartă un caracter teoretico-aplicativ. Suportul teoretic al investigației este determinat de identificarea și de conceptualizarea problemei de cercetare. Suportul empiric include analiza documentelor de politici publice culturale din țările UE și din Republica Moldova, determinarea rezultatelor cantitative și calitative ale implementării politicilor culturale naționale,

analiza comparativă a legislațiilor a unor state europene în domeniul aplicării de către autoritățile competente a pedepselor pentru încălcarea normelor de protejare a patrimoniului cultural național, analiză SWOT, studiul de caz cu referire la „Muzeul Memorial Carol al XII-lea”, din s. Varnița, r-nul. Anenii Noi, precum și realizarea sondajului sociologic prin care a fost posibilă stabilirea rolului administrației publice în protejarea și valorificarea patrimoniului cultural, precum și concretizarea nivelului de salvagardare a obiectelor de patrimoniu cultural de către autoritățile publice centrale și locale. Totodată, s-a elucidat în ce măsură starea actuală a obiectelor de patrimoniu cultural corespund criteriilor de bază pentru a fi incluse în harta traseelor turistice din Republica Moldova, s-a determinat cum sunt aplicate documentele de politici publice în domeniul protejării patrimoniului cultural și alte probleme de importanță care vizează protecția și promovarea patrimoniului cultural.

Noutatea științifică și originalitatea cercetării constă în viziunea holistică asupra rolului administrației publice în salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova, dar și în optica nouă prin prisma căreia au fost examinate lucrările de specialitate selectate pentru studiu și documentele de politici publice care sunt în corelație cu patrimoniul cultural.

Tema menționată nu a fost abordată anterior în calitate de cercetare aparte. Caracterul inedit al tezei este asigurat anume de faptul că:

- pentru prima dată în știința administrației autohtone este evidențiat în calitate de un nou subiect de cercetare rolul administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național;

- de către autor au fost formulate propriile definiții a noțiunii de patrimoniu cultural și a impactului administrației publice asupra patrimoniului cultural național, reieșind din analiza teoretico-metodologică a acestora;

- a fost elaborată structura conceptual-teoretică pentru efectuarea investigațiilor conexe la noile cerințe ale societății moldovenești;

- au fost analizate modalitățile de clasificare a patrimoniului cultural și documentele de politici publice în baza cărora se face sau urmează să fie clasat pe viitor patrimoniul cultural național pentru o mai bună protejare al acestuia;

- s-a cercetat practica internațională de aplicare a politicilor publice de salvagardare și promovare a patrimoniului cultural național și aplicabilitatea acestora la sistemul administrativ din Republica Moldova;

- s-a efectuat o analiză amplă a documentelor de politici publice privind protejarea și valorificarea patrimoniului cultural prin care se determină modalitățile de reglementare și rezultatele implementării acestora în contextul reformelor din domeniul culturii și al Acordului de

Asociere dintre Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte;

– a fost realizată o analiză comparativă a mecanismelor juridice de asigurare a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural în șase state europene cu scoaterea în evidență a modalităților de aplicare a sancțiunilor de către autorități pentru deteriorarea sau distrugerea patrimoniului cultural și evidențierea actelor normative penale și contravenționale cele mai aspre și cele mai indulgente ale țărilor vizate în studiu, dar și a lacunelor, la acest capitol, în legislațiile țărilor țintă;

– în cadrul realizării sondajului sociologic s-au analizat particularitățile protejării și valorificării patrimoniului cultural național, în scopul determinării problemelor cu care se confruntă autoritățile publice locale în această sferă de activitate și pentru a evidenția metodele de eficientizare a activității administrației publice în implementarea politicilor culturale în domeniu. Totodată, sondajul sociologic reflectă gradul de implicare a autorităților administrației publice locale din mai multe raioane ale Republicii Moldova în procesele de realizare a politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național;

– în procesul realizării studiului de caz privind valorificarea patrimoniului cultural din satul Varnița, raionul Anenii–Noi, a fost înaintată și acceptată de către administrația publică locală propunerea inovativă cu privire la schimbarea titulaturii locului istoric de semnificație internațională din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”. Aplicarea algoritmului metodologic interdisciplinar, adaptat la problema studiată, a permis elucidarea subiectului și obiectului de studiu în contextul teoriei științei administrației.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul administrației publice constă în determinarea misiunii prestatoare a autorităților administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național din Republica Moldova. Cercetarea întreprinsă a condus la identificarea principalilor factori care nu au permis administrației publice realizarea în totalitate a politicilor publice menționate, astfel încât în prezent patrimoniul cultural național să fie protejat în conformitate cu cerințele Organizațiilor internaționale de profil și să fie făcut cunoscut atât la nivel național, cât și internațional. Fundamentarea științifică a atribuțiilor administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național a permis înaintarea unor recomandări cu privire la realizarea acestui deziderat, precum și a unor metode de eficientizare a funcționării sistemului administrativ în acest domeniu.

Semnificația teoretică a cercetării constă în aprofundarea cunoștințelor cu referire la instituția administrației publice și elucidarea conceptelor, definițiilor, teoriilor, principiilor, modelelor, elementelor structurale și condițiilor de raționalitate cu privire la patrimoniul cultural

și al politicilor publice prin care se salvgardează și se valorifică acesta. Semnificația teoretică a lucrării derivă și din cercetarea comparativă a politicilor de protejare a patrimoniului cultural reglementate de structurile internaționale, pentru identificarea bunelor practici și transpunerea acestora în plan național. O importanță specială pentru teoria administrației publice prezintă argumentarea științifică a modalităților de eficientizare a mecanismelor de elaborare și implementare a politicilor publice în domeniul culturii din Republica Moldova, în contextul modernizării acestora, precum și al principiilor descentralizării administrative care, aplicate corespunzător, permit administrației publice locale o bună organizare și gestionare a proceselor de salvgardare a obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora. Rezultatele procesului de cercetare oglindesc cele mai recente abordări teoretico-metodologice cu privire la politicile culturale care vizează protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu, precum și valorile emaneate de cele mai bune practici existente actualmente în spațiul administrativ european.

Valoarea aplicativă a lucrării se identifică în conținutul procesului de cercetare, constatare și analiză a particularităților politicilor publice de salvgardare și valorificare a patrimoniului cultural din Republica Moldova, extrase din cadrul normativ în vigoare, a documentelor privind evaluarea activității administrației publice în acest domeniu și de rezultatele sondajului sociologic realizat. Tipologia modelelor de aplicare a politicilor culturale de către administrația publică permite teoreticienilor și practicienilor din această ramură să analizeze implicarea culturii în dezvoltarea societății, precum și implicarea societății în soluționarea problemelor domeniului.. Rezultatele analizei procesului de implementare a politicilor publice de protejare a patrimoniului cultural, deficiențele de realizare și modalitățile de eficientizare a acestora în contextul modernizării administrației publice, de asemenea redau valoarea aplicativă a lucrării elaborate. Astfel, teza completează gama lucrărilor științifice consacrate proceselor de aplicare a politicilor publice, iar studiile înfăptuite pot reprezenta indici pentru noi cercetări științifice pe domeniul subiectelor analizate.

Concluziile și recomandările propuse de autor pot servi ca sugestii orientative administrației publice centrale la elaborarea pe viitor a documentelor de politici în domeniul protejării și valorificării a patrimoniului cultural național, constituirea unei colaborări avantajoase și de lungă durată dintre autoritățile publice în domeniul dezvoltării industriei turismului la nivel regional, pe segmentul promovării reciproce a obiectelor cu valoare culturală deosebită, istorică sau arhitecturală. Materialul-teoretico empiric poate servi drept suport cadrelor didactice la elaborarea cursurilor universitare și a cercetărilor ulterioare în domeniul științei administrației și a salvgardării patrimoniului cultural național. Rezultatele cercetării pot fi utilizate în cadrul procesului de elaborare a politicilor publice de salvgardare a patrimoniului cultural din Republica Moldova și în investigațiile ulterioare în domeniu.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Studiul științific se integrează în ariile de cercetare aprobate de Academia de Administrare Publică. Principalele teze și rezultate ale investigațiilor științifice au fost expuse în comunicări științifice prezentate și discutate în cadrul a 9 conferințe și congrese internaționale, dintre care: Conferința anuală științifico-practică cu participare internațională organizată de Academia de Administrare Publică: „Teoria și practica administrării publice” din 20 mai 2016, din 19 mai 2017, din 17 mai 2018, din 17 mai 2019 și din 22 mai 2020; Conferința științifico-practică cu participare internațională organizată de Academia de Administrare Publică: „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice” din 26 februarie 2016 și din 01 martie 2019; Conferința științifică internațională organizată de Institutul de Relații Internaționale din Moldova: „Statalitatea Moldovei: continuitatea istorică și perspectiva dezvoltării”, din 24-25 martie 2017; Congresul Internațional „Pregătim viitorul promovând excelența” organizat de Universitatea „Appolonia” din Iași, desfășurat în perioada 01–03 martie 2021. De asemenea, materialele cercetării științifice au fost reflectate de autor în cadrul a 8 publicații științifice din Republica Moldova, România și Ucraina: Revista științifică *Moldoscopia* Nr.4(75) din 2016 și *Moldoscopia* Nr.3(90) din 2020; Revista metodico-științifică trimestrială *Administrarea Publică* Nr.1(97) din 2018; *Revista de filosofie, sociologie, și științe politice*, Academia de Științe din Moldova, Institutului Integrare Europeană și Științe Politice, Nr.1(176) din 2018; Revista științifică *Studiul Artelor și Culturologie: istorie, teorie, practică*, Nr.2(35) din 2019; Revistă de știință, inovare, cultură și artă *Akados*, Nr. 1(60) 2021; *Revista Institutului Regional de Administrare Publică din Odesa*, Nr.4 din 2019 și Revista *Journal of legal studies*, Vol. 27 Nr. 41 (2021), Arad, „Vasile Goldiș” Western University of Arad, România.

Sumarul compartimentelor tezei. Din punct de vedere structural teza cuprinde următoarele compartimente: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe.

În introducerea cercetării sunt prezentate și argumentate științific actualitatea și importanța problemei abordate, gradul de investigare a temei, scopul și obiectivele tezei, ipoteza și metodologia cercetării științifice. Este relevată noutatea științifică a rezultatelor obținute și originalitatea lucrării, este descrisă problema științifică soluționată, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sunt prezentate informații cu privire la aprobarea rezultatelor cercetării, precum și despre sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1 al cercetării este compus din trei paragrafe în care sunt analizate conceptele de bază ale culturii, ale patrimoniului cultural și ale politicilor culturale, cercetate prin prisma mai multor publicații științifice ale cercetătorilor din țară și din străinătate. Totodată, se întreprinde o analiză complexă a patrimoniului cultural în raport cu istoriografia problematicii cercetate. A fost atrasă o atenție deosebită asupra viziunilor Organismelor internaționale la problemele

patrimoniului cultural reflectat prin legi și convenții destinate atât definirii acestui concept cât și stabilirii principiilor și normelor care sa-l protejeze. Totodată, au fost investigate modalitățile de clasificare și clasare a patrimoniului cultural din perspectiva diferitor științe. Au fost studiată contribuția Administrației Publice Centrale în vederea încadrării mai multor monumente de patrimoniu cultural național în sistemul de valori universale, cu reflectarea rezultatelor finale pe marginea acțiunilor întreprinse. Este elaborată și argumentată metodologia de cercetare aplicată în lucrare.

În **Capitolul 2**, structurat în trei paragrafe, autorul studiază politicile publice și reglementările administrative în protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național. Sunt analizate minuțios documentele de politici publice în care este reglementat domeniul de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural național de către administrația publică centrală și locală, precum și documentele de politici culturale în baza cărora au fost restaurate sau reconstruite de către autoritățile publice monumentele de arhitectură cu valoare de patrimoniu cultural național din RM. Totodată, autorul analizează eficiența procesului de descentralizare administrativă pentru realizarea politicilor de patrimoniu cultural în RM și practica unor state europene ce țin de implicarea specialiștilor calificați în acest domeniu, dar și a înființării și funcționării în cadrul APL a unor serviciilor publice calitative. La finalul capitolului se efectuează o analiză comparativă a mecanismelor de aplicare a sancțiunilor de către autoritățile competente ale mai multor state europene pentru distrugerea sau profanarea obiectelor de patrimoniu cultural național.

Capitolul 3, cuprinde trei paragrafe consacrate cercetării practicilor administrației publice în revitalizarea și valorificarea patrimoniului cultural. Este analizată misiunea prestatoare a administrației publice în dezvoltarea parteneriatului public-privat în domeniul protejării și valorificării patrimoniului cultural național, cu elucidarea avantajelor și riscurilor pe care le suportă acesta. Se determină aportul administrației publice centrale și locale la procesul de valorificare a patrimoniului cultural prin aplicarea politicilor publice în domeniul turismului, dar și a contribuției industriei turismului pentru dezvoltarea economiei naționale și asigurarea unui turism sustenabil, indiferent de politicile promovate de autoritățile administrației publice în acest sector. Este studiat cadrul legal al Republicii Moldova care reglementează politicile publice în domeniul turistic, modalitățile de promovare ale acestora și deficiențele întâmpinate de administrația publică în promovarea turismului local și național. Sub aspect practic, a fost realizată o cercetare sociologică care a evidențiat starea reală a lucrurilor în care se află obiectele de patrimoniu cultural din Republica Moldova, gradul de protejate a acestora, nivelul de aplicare a politicilor publice culturale de către administrația publică locală, frecvența implicării APL în

activitățile de valorificare a patrimoniului cultural ș.a. Ține de menționat că întrebările incluse în sondaj cuprind întregul spectru al subiectelor analizate în capitolele tezei.

În *concluzii generale și recomandări* sunt reflectate concluziile de bază privind rezultatele teoretice și empirice obținute în cadrul cercetării și formulate recomandările principale privind eficientizarea activității și a contribuției administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național.

1. FUNDAMENTE ISTORIOGRAFICE ȘI TEORETICO-METODOLOGICE DE STUDIERE A CONTRIBUȚIEI ADMINISTRAȚIEI PUBLICE ÎN PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

1.1. Abordări istoriografice privind protejarea patrimoniului cultural

Abordarea conceptului de patrimoniu cultural, inerentă cercetării științifice, urmează a fi efectuată într-un context desfășurat, având în vedere complexitatea realităților acoperite de acest fenomen. Definirea conceptului de patrimoniu cultural implică necesitatea realizării investigațiilor pentru a determina ce este și din ce se constituie patrimoniul unei națiuni. Tratarea fenomenului de patrimoniu cultural care rezultă din sensurile general-acceptate ale conceptului, precum și din studiile cercetătorilor, atât contemporani cât și a celor din trecut reflectă nivelul de cultură pe care l-au format, promovat și transmis de-a lungul timpului precursorii noștri. În acest context, patrimoniul cultural dezvoltă relații multiple cu multe alte categorii și care, odată analizate, îl pot face relevant.

Cultura, prin rolul său, zidește fundamentul existențial al unei societăți și determină, în ansamblu, caracteristicile esențiale ale națiunii. Cultura formează valori atât materiale, cât și imateriale care în timp se transformă în obiecte, obiective, monumente istorice sau tradiții cu semnificație de patrimoniu cultural al comunității.

Patrimoniul cultural, concept de bază și parte constituantă a culturii, reflectă o continuitate comunitară în ce privește crearea și promovarea în timp a bunurilor culturale, tezaurar al adevărului istoric și indicator al nivelului de dezvoltare al societății. Astfel că, identitatea și originalitatea culturală este marcată la fiecare popor de moștenirea culturală sau de patrimoniul cultural național.

De regulă, valorificarea patrimoniului cultural național este prerogativa administrației publice centrale, exprimată prin elaborarea documentelor de politici publice și transmiterea spre implementare autorităților publice locale. Solicitățile administrației publice centrale de specialitate privind implementarea proiectelor de protejare, conservare și revigorare a patrimoniului cultural poartă caracter obligatoriu și se monitorizează de către aceasta prin colectarea periodică a rapoartelor de executare a cerințelor înaintate în cadrul diverselor Programe, Strategii naționale, etc. Majoritatea obiectivelor de patrimoniu național cultural se află în localitățile provinciale sau rurale ale țării, iar fără o bună cooperare între autorități practic ar fi imposibilă protejarea sau revitalizarea acestor bunuri.

Investigat prin prismă istorică, patrimonial cultural reflectă valoarea spirituală a națiunii. Este lesne ca fiecare localitate, comunitate să aibă propria moștenire culturală, iar deosebirea de celelalte să se facă prin identitatea și originalitatea sa. Prin urmare, identitatea cultural-istorică a fiecărui popor reprezintă un izvor nesecat, prin care studiindu-i și cunoscându-i valorile cultural-patrimoniale moștenite de la predecesori, îi putem modela și fortifica viitorul.

Teoriile culturale contemporane clasifică patrimoniul cultural național ca parte componentă a patrimoniului universal, subdomeniu care se întrește concordant cu patrimoniul natural. Aceste două segmente constituie patrimoniul care este transmis urmașilor din generație în generație. Până în prezent, cercetările în domeniu au elucidat că geneza cuvântului patrimoniu este „provenită din etimonul latin *patrimonium*, vocabula „patrimoniu” caracterizează ceva bun, interesant, esențial pentru fiecare și, în aceeași măsură, pentru colectivitate. Combinată rând pe rând cu calificative precum ecologic,...genetic, geologic, artizanal sau industrial, local, mondial, natural, religios, universal, vocabula este purtătoarea unei încărcături semantice noi, cu contururi deosebit de fluctuante, mai ales atunci când este prezentă în sintagma **patrimoniu cultural**. Atunci când se referă în special la cultura populară, patrimoniul este un factor de educație, de conștientizare cetățenească, de integrare socială, în contextul mondializării, este revendicat ca element de identitate și de diferențiere. Instrument de descoperire și de înțelegere reciprocă, el este în egală măsură o sursă de dezvoltare” [92, p.527-528].

În același sens, Dicționarul explicativ al limbii române explică cuvântul *patrimoniu* ca „bunuri spirituale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși); moștenire culturală; Prin extensiune: bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin întregii omeniri. – Din latină *patrimonium*, franceză *patrimoine*” [93].

Dicționarul Oxford (*Oxford Dictionary of Human Geography*) definește *patrimoniul* ca „moștenirea oamenilor, a culturii și a mediilor dobândite din trecut. În sens larg, patrimoniul include peisaje naturale și construite, artefacte fizice și forme culturale (de exemplu, muzică, literatură, artă, folclor, monumente), cultură intangibilă (valori și tradiții, obiceiuri și practici, credințe spirituale, limbaj) și forme biologice (trăsături). Patrimoniul cultural este considerat important deoarece conectează oamenii cu trecutul, afirmă și reproduce identitatea culturală” [180].

Autorul Timothy Darvill menționează în Dicționarul concis al arheologiei al Universității din Oxford (*Oxford concise dictionary of archaeology*) că pe scară largă *patrimoniul cultural* „a ajuns să reprezinte tot ceea ce este moștenit, inclusiv structuri, obiecte, imagini, idei, sentimente și practici. ... Astfel, patrimoniul reprezintă tot ceea ce oamenii sau comunitățile au adunat, definit și validat în mod selectiv, acele lucruri pe care doresc să le considere componente ale patrimoniului.

Este foarte important nivelul de însușire a patrimoniului care de cele mai multe ori este legat de crearea unei identități globale, naționale sau locale” [185].

Enciclopedia în domeniul filosofiei a Universității Stanford din Statele Unite ale Americii definește *patrimoniul cultural* ca „... un concept amplu și nebulos, iar discuțiile presupun adesea o înțelegere destinată să-i surprindă eterogenitatea. De exemplu, o definiție reprezentativă are următorul conținut: Patrimoniul cuprinde un termen larg și general: „acesta” este ceva pe care cineva sau un colectiv îl consideră demn de a fi valorizat, conservat, catalogat, expus, restaurat, admirat” [198].

Pe parcursul evoluției societății umane noțiunea de patrimoniu cultural a parcurs mai multe definiții și interpretări. Organisme naționale și internaționale care au ca preocupare problemele ce implică patrimoniul cultural au elaborat legi sau convenții internaționale, destinate atât definirii acestui concept cât și stabilirii principiilor și normelor care să-l protejeze. În abordările sale entitățile reflectă preocupările politice sau tradițiile intelectuale ale vremii în care legislația vizată a fost elaborată.

Potrivit Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură, (UNESCO) termenul de patrimoniu cultural și derivatele acestuia reflectă evoluțiile teoretice, dar și diversitatea de opinii și abordări ale statelor membre. Astfel, pe scară largă, UNESCO definește patrimoniul cultural ca „moștenirea artefactelor fizice și a atributelor intangibile ale unui grup sau societate care sunt moștenite de la generațiile trecute, menținute în prezent și acordate în beneficiul generațiilor viitoare” [213].

Grupul de autori din România Filip Iorgulescu, Felicia Alexandru, Georgiana Camelia Crețan, Meral Kagitci, Mihaela Iacob în lucrarea „Abordări privind evaluarea și valorificarea patrimoniului cultural” indică că UNESCO vizează patrimoniul cultural ca element care reunește „întregul corpus de semne materiale – atât artistice, cât și simbolice – transmise din trecut fiecărei culturi și, prin urmare, întregii umanități. Ca parte constituantă a afirmării și îmbogățirii identităților culturale, precum și ca moștenire ce aparține întregii umanități, patrimoniul cultural conferă fiecărui loc caracteristici specifice și este depozitarul experienței umane” [105, p.14].

Prin convențiile adoptate, UNESCO delimitează cauzele protejării patrimoniului cultural. Convenția UNESCO cu privire la protejarea patrimoniului mondial cultural și natural din 23 noiembrie 1972 [36], pe care Republica Moldova a ratificat-o prin Legea nr. 1113 din 06 iunie 2002 reflectă deja dezbaterile cu privire la noțiunile de mediu, teritoriu și landsaft, precum și integrarea acestora în noțiunea de patrimoniu cultural. Articolul 1 al prezentei Convenții determină drept obiecte de patrimoniu cultural:

– monumentele: opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;

– ansamblurile: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, a unității și a integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific;

– siturile: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând șantierul arheologic care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, estetic, etnologic sau antropologic.

Prin Convenția menționată statele membre ale Organizației sunt obligate să asigure „... identificarea, ocrotirea, conservarea, valorificarea și transmiterea către generațiile viitoare a patrimoniului cultural și natural la care se referă... și ... să acționeze în acest scop atât prin propriul său efort, în limita maximă a resurselor sale disponibile, cât și, când este cazul, prin intermediul asistenței și cooperării internaționale de care va putea beneficia, în special pe plan financiar, artistic, științific și tehnic” [36, art.4].

Consiliul Internațional pentru Monumente și Situri (ICOMOS) la definirea patrimoniului cultural face referire la Articolul 1 al Convenției UNESCO cu privire la protejarea patrimoniului mondial cultural și natural [40], iar Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) pentru definirea acestui concept face referință la Articolul 2 al Convenției-cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, adoptată la 27 octombrie 2005 la Faro, Portugalia [38] care elucidează că „patrimoniul cultural reprezintă o categorie de resurse moștenite din trecut și pe care oamenii le identifică, independent de regimul lor de proprietate, ca pe reflecții și expresii ale evoluției constante a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor. El include toate componentele mediului rezultate din interacțiunea dintre oameni și locuri în decursul timpului” [193, p. 9].

Centrul Internațional pentru Studiul Prezervării și Restaurării Proprietății Culturale (ICCROM) oferă circa de 60 de concepte ale patrimoniului cultural [39]. Prima versiune conceptuală a fost elaborată în sec. VI d. Hr. Cele mai elocvente interpretări au fost enunțate de către reprezentanții școlilor din Italia, Franța, Anglia și Grecia care au scos în evidență valorificarea patrimoniului cultural prin istoria monumentelor de arhitectură, importanța restaurării, îmbunătățirii estetice și protejării construcțiilor (monumentelor) de epocă. De asemenea, ICCROM specifică că autoritățile administrației publice vor determina care edificii merită a fi protejate de către stat și vor elabora un set de acte normative locale și naționale în vederea conservării și promovării obiectelor de patrimoniu național.

Comitetul Internațional pentru Managementul Patrimoniului Arheologic (ICAHM), în Carta pentru protejarea și administrarea patrimoniului arheologic, definește „patrimoniul arheologic” ca parte componentă a patrimoniului material pentru care metodele arheologice furnizează informații primare. Acesta cuprinde toate vestigiile existenței umane și constă din locuri legate de toate manifestările activității umane, structuri abandonate și rămășițe de tot felul (inclusiv situri subterane și subacvatice), împreună cu tot materialul cultural portabil asociat acestora [33].

Totodată, noțiunea de patrimoniu cultural o întâlnim enunțată în cercetările diversilor cercetători care au scos în evidență elementele definiției ale acestuia. Astfel, cercetătorii Dallen J. Timothy și Stephen W. Boyd din cadrul Universității Halmstad din Suedia afirmă că *patrimoniul cultural* se referă la utilizarea trecutului de către societatea contemporană. „Patrimoniul nostru cultural” contribuie la conturarea stereotipurilor naționale și a identității regionale și este o reflectare modernă sau postmodernă a trecutului. În Europa este adesea asociat cu centrele orașelor mai vechi. În America de Nord, este puternic legată de parcurile naționale, muzee și galerii din zonele urbane. În Australia și Noua Zeelandă, este asociată, de asemenea, cu cultura, identitatea și peisajul indigen [184].

O preocupare aparte față de patrimoniul cultural a avut-o un grup de cercetători europeni în lucrarea „Cultural Heritage Counts for Europe” evidențiază beneficiile acestuia pentru oameni și societate, în așa mod fiindu-ne atrasă atenția la faptul că „Patrimoniul cultural este componentă și contribuitor cheie la atractivitatea regiunilor, orașelor, zonelor urbane și rurale ale Europei în ceea ce privește investițiile atrase de sectorul privat...; Patrimoniul cultural este un important creator de locuri de muncă în toată Europa, acoperind o gamă largă de tipuri de locuri de muncă ..., cel mai adesea din domeniul industriilor creative; Patrimoniul cultural este o sursă importantă de creativitate și inovație, care generează noi idei și soluții la probleme și creează servicii inovative – de la digitizarea elementelor de patrimoniu, la exploatarea celor mai recente tehnologii de realitate virtuală ...; Patrimoniul cultural este un important generator de venituri din taxe plătite autorităților publice, atât din activitățile economice ale sectoarelor conectate cu patrimoniul cultural, cât și indirect prin efectul de multiplicare din proiecte orientate către patrimoniu, ce duc la investiții ulterioare; Patrimoniul cultural asigură un stimul esențial pentru educație și învățarea continuă, incluzând o mai bună înțelegere a istoriei, precum și sentimentele de mândrie civică și de apartenență și întreține cooperarea și dezvoltarea personală ...” [196, p.21-31].

Privit din perspectivă socio-economică cercetătorii italieni Ilde Rizzo și Anna Mignosa, în „Handbook on the Economics of Cultural Heritage”, definesc patrimoniul cultural ca un concept complex care evaluează constant în timp și îmbină valori culturale, estetice, simbolice, spirituale, istorice și economice. Din aceste considerente patrimoniul cultural în permanență se confruntă cu

provocări din ce în ce mai mari. Amenințările, la fel ca și oportunitățile derivă din mai multe surse: deteriorarea mediului, globalizarea, schimbările tehnologice și constrângerile financiare sunt unii dintre factorii care pot afecta capacitatea patrimoniului cultural de a exista, de a-și menține diversitatea și de a contribui la dezvoltarea economică și socială a comunității [206, p.24 – 25].

Cercetătoarea din Țările de Jos Marilena Vecco, în lucrarea „A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible”, cercetează evoluția noțiunii de patrimoniu cultural în țările Europei de vest și remarcă că pe parcurs, termenul respectiv a fost supus unei extinderi și modificări simantice care a dus la generalizarea utilizării acestuia. Autorul identifică trei faze de expansiune a conceptului de patrimoniu cultural, după cum urmează:

- o extensie tipologic-tematică prin includerea în conceptul de patrimoniu a elementelor care de regulă nu făceau parte din acesta;

- extinderea criteriilor de selecție a patrimoniului cultural prin a include, pe lângă parametrii istorici și artistici, a parametrului de valoare culturală, a însușirii de identitate și a priceperii de interacționare cu memoria;

- trecerea de la o abordare normativ-obiectivă la una întemeiată pe capacitatea unui obiect de a produce valori și accepțiuni care să determine societatea să-l considere drept patrimoniu cultural [212, p. 324].

Reieșind din etimologia cuvântului patrimoniu, cercetătorii ruși abordează noțiunea de patrimoniu cultural atribuindu-i următoarele criterii. Cercetătorii Alexey Grigoriev și Victoria Pogodina afirmă că „Patrimoniul cultural reprezintă o parte a societății, inclusiv proprietatea de stat care este stăpânită de actuală generație de oameni culti, care la rândul lor l-au moștenit și urmează să îl lase ca moștenire generației următoare” [225, p. 201]. Savantului rus Leonid Kondrashev, în lucrarea „Археология: груз прошлого или культурный ресурс будущего?” explică că „Patrimoniul cultural este un concept care reflectă un anumit mod de interpretare a trecutului. Evidențiem trei paradigme care definesc atitudinea față de moștenirea culturală, care poate fi desemnată ca „absența trecutului”, „continuitatea memoriei”, „dialogul cultural”. Acestea sunt corelate cu trei tipuri de societăți - arhaice, industriale și postindustriale” [227, p.7]. Cercetătorul rus Eleazar Baller, în lucrarea „Социальный прогресс и культурное наследие”, menționează că în sens larg prin „patrimoniul cultural” înțelegem o totalitate de relații, atitudini și rezultate de ordin material și spiritual provenite din epocile istorice anterioare, iar în sens restrâns acest termen stabilește totalitatea valorilor culturale moștenite de omenire de-a lungul vremii, asimilate în mod critic, dezvoltate și utilizate în contextul unor probleme istorice specifice ale timpului nostru, în conformitate cu criteriile obiective ale progresului social [218, p.56]. Dacă E. Baller în definirea patrimoniului cultural se axează prioritar pe dimensiunea istorică, atunci un alt

cercetător rus, Aleksey Lyubichankovskiy, în lucrarea „Анализ понятия „культурное наследие””, la definirea patrimoniului cultural pune accent pe aria geografică. Astfel, autorul afirmă că prin patrimoniul cultural înțelegem mostrele tipice și unice ale tuturor domeniilor activității materiale și spirituale a populației, care se raportează la un anumit spațiu și timp. [228, p.84] Din definiție se prezumă că patrimoniul cultural trebuie studiat ca o componentă a unui spațiu geocultural specific în dinamica și diversitatea sa atât istorică, cât și teritorială. Această supoziție îi permite autorului să afirme că definirea în sens larg a patrimoniului cultural are ca suport material factorul geografic.

Referindu-ne la spațiul geocultural specific unei țări din perspectivă istorică și culturală, evidențiem că savantul român Vasile Pârvan, considerat fondatorul arheologiei românești, în lucrarea sa „Cetatea Tropaeum. Considerații istorice” [130] menționează că la început, conceptul de protecție a patrimoniului cultural era oglindit prin refacerea vestigiilor acelor timpuri. Autorul indică asupra faptului că autoritățile acelor vremuri, în scopul păstrării patrimoniului cultural l-au supus restaurării. Practica de restaurare din temelie a cetăților, drumurilor, castelurilor, etc. a fost păstrată pe tot parcursul istoric al dezvoltării societății românești. Prin reconstrucția monumentelor unii voievozi și boieri au dat dovadă de conștiință sau din alte rațiuni față de valoarea acestora, demersurile lor înscriindu-se pe linia atitudinii de înțelegere a rostului și semnificației obiectelor de patrimoniu.

Subsemnăm la viziunea largă a cercetătorului din România Ioan Oprea care în lucrarea „Transmuzeographia” susține că patrimoniul cultural național reprezintă „totalitatea bunurilor culturale mobile și imobile care prezintă o valoare deosebită - determinată ca atare - și sunt reprezentative pentru istoria unui popor, având virtutea să o desemneze pe aceasta. Calitatea de bun cu valoare deosebită se atestă printr-un laborios și îndelung sistem de evaluare și sancționare juridică. Numai în urma acestora se poate vorbi despre existența de jure a patrimoniului cultural național. Patrimoniul cultural are un caracter deschis, el se dezvoltă în permanență, adăugându-i-se noi descoperiri în plan arheologic, istoric, etnografic, artistic, științific, ca și creațiile artistice, științifice și tehnice contemporane” [125, p.22]. Totodată, legislația românească definește patrimoniul cultural național ca „ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continua evoluție; patrimoniul cultural național cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, între factorii umani și cei naturali” [52, art.1].

Istoricul român Gheorghe Ungureanu, în lucrarea „Din trecutul județului Neamț” consemnează că pentru protejarea și conservarea monumentelor de patrimoniu, în 1834, boierii din Divanul Țării îi cereau ispravnicului de Neamț să i-a măsuri de împiedicare a ruinării cetății

Neamțului, numită „monument al principatului Moldova” și să asigure „nerisipirea ei în viitorime” [172, p.138].

Studierea patrimoniului cultural, precum și practica administrației publice au prezentat un interes deosebit pentru cercetătorul Alexandra Zbucă, care a investigat problematica în lucrarea „Marketingul în slujba patrimoniului cultural”. Autorul remarcă importanța patrimoniului cultural pentru economia statului. În acest context este evidențiat că patrimoniul național, precum și valoarea acestuia, sunt văzute de administrația publică centrală ca un „... factor important al vieții. El poate fi și o sursă de venit importantă.” Din această perspectivă cercetătorul consideră că patrimoniul cultural constituie „un bun sau ansamblu de obiecte patrimoniale, un serviciu, un program, activități în slujba societății sau a unor grupuri particulare, volume de documente sau studii etc. În scopul atragerii clienților, produsul oferit trebuie să fie conform cu nevoile și așteptările publicului și / sau ale comunității locale” [177, p.18].

Cercetătorul din Republica Moldova Elena Ploșniță, în lucrarea „Patrimoniu și patrimonologie în sistemul educațional al Republicii Moldova: actualitate și necesitate”, susține că „termenul de patrimoniu în sens de „bun cultural” începe să fie utilizat abia de la sfârșitul secolului al XVII-lea. A cunoscut o expansiune în utilizare după 1930. În lumea anglo-saxonă, o perioadă îndelungată a fost folosit termenul *property*, iar din 1950 este utilizat *heritage*” [134, p.9].

Cercetătorul moldovean Ion Xenofontov în lucrarea „Zece curiozități despre patrimoniul cultural al Republicii Moldova” afirmă că: „Patrimoniul cultural al țării reprezintă o totalitate de valori și bunuri culturale (materiale și imateriale, mobile și imobile) de importanță locală, națională și mondială, constituit pe parcursul istoriei” [176]. De asemenea, aducem în discuție și alte definiții care circulă în spațiul nostru științific. Astfel, cercetătorii Gheorghe Postică și Valeriu Căvruc în lucrarea „Salvgardarea patrimoniului cultural național al Republicii Moldova” susțin că: „Patrimoniul cultural constituie componenta moștenită a culturii, prezentă în viața de astăzi sub forma unor vestigii materiale și imateriale, precum și în tipare culturale. El cuprinde toate domeniile culturii, întrucât acestea – chiar și cele mai avangardiste dintre ele – au la temelie experiența culturală acumulată, asimilată și adaptată. Patrimoniul cultural este cea mai importantă mărturie a legăturii dintre fenomenele culturale ale trecutului cu cel din prezent. ... Patrimoniul este una dintre cele mai importante surse de cunoaștere a trecutului și prezentului” [73, p.38].

Cercetătorul Sergiu Musteață în lucrarea „Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova” afirmă că „... patrimoniul cultural este elementul care definește într-o manieră sensibilă vechimea și originalitatea tradițiilor fiecărei comunități umane” [122, p.7]. Prin această afirmație autorul indică la faptul că fiecare localitate, comunitate posedă averea sa culturală, iar deosebirea de celelalte se face prin raportarea la alte moșteniri culturale, căutând a se evidenția propria identitate și originalitate. În aceeași ediție, Rodica Nastas

menționează în lucrarea „Valorificarea patrimoniului cultural în învățământul preuniversitar din Republica Moldova” că „... Patrimoniul cultural este constituit de valori, credințe, cunoștințe și tradiții. ... este o sursă de valorificare a trecutului istoric și a valențelor identitare naționale” [123, p. 234]. Din cele consemnate de autor deducem că patrimoniul cultural reprezintă un factor important al dezvoltării durabile a societății, iar administrația publică are misiunea de a-l promova și transmite generațiilor viitoare.

În lucrarea „Aspecte legislative privind protejarea patrimoniului cultural arheologic în Republica Moldova (1945 – 2007)” cercetătoarea Iulia Postică susține că există două dimensiuni diferite de definire a patrimoniului cultural: a) *dimensiunea descriptivă* care definește patrimoniul cultural ca o cultură material-spirituală care supraviețuiește în prezent și b) *dimensiunea conceptuală* care îl vede ca un proces prin care cultura societăților din trecut este reevaluată și utilizată în prezent. Autorul menționează tendința de utilizare a definiției descriptive de către instituțiile guvernamentale și organizațiilor culturale internaționale în elaborarea instrumentelor legislative cu scopul de protejare a patrimoniului cultural și al definiției conceptuale de către cercurile academice occidentale. În aceeași lucrare, Iu. Postică delimitează trei etape a perioadei postbelice în care patrimoniul cultural a fost definit în legislația moldovenească astfel: „În prima etapă - anii 1948-1977 - regăsim termenul de monumente ale culturii, în a doua etapă - anii 1977-1993 - în lege figurează termenul de monumente de istorie și cultură, iar în a treia etapă - anii 1993-prezent - este utilizat conceptul de monument care reunește patrimoniul cultural și natural” [140, p.363-369].

Definițiile prezentate evidențiază că în centrul tuturor preocupărilor specialiștilor se află, geneza cuvântului – **Patrimoniul**. Este foarte important să definim această sintagmă care îi preocupă, în egală măsură, pe diferite categorii de cercetători fie muzeografi, arheologi, restauratori sau chimiști, fizicieni și pe toți ceilalți funcționari care formează componența unui muzeu sau a unui obiectiv istorico-cultural.

În legislația Republicii Moldova referitoare la patrimoniul cultural național mobil, patrimoniul arheologic, patrimoniul cultural imaterial și patrimoniul construit, bunurile patrimoniului național sunt structurate după criteriile de evaluare ale acestora. Ele au un regim aparte determinat de alte acțiuni ce reies din protejare care presupune evidența, cercetarea, păstrarea, asigurarea securității, conservarea, restaurarea, valorificarea, promovarea sau circulația lor.

Reieșind din tipurile patrimoniului cultural, precum și din pozițiile mai multor cercetători vis-a-vis de acest subiect de studiu am putea încerca să definim **patrimoniul cultural național** ca o expresie vitală a culturii care reprezintă o totalitate constituentă de bunuri cu valoare istorică și culturală remarcabilă, selectate și evaluate după criterii riguroase, aflate în

evidența și gestiunea autorităților administrației publice, precum și a colecțiilor private din țară.

În această ordine de argumentare evidențiem că patrimoniul cultural constituie tezaurul spiritual și material al națiunii acumulat de-a lungul mai multor secole, fiind parte integrantă a localităților rurale și urbane, a peisajelor și siturilor arheologice naționale. Acesta nu se regăsește doar în artă sau opere literare, dar și în bucătăria tradițională moldovenească, meșteșugurile și tradițiile străbune, precum și în filmele pe care le vedem și în care ne recunoaștem, identificăm ca entitate națională.

Responsabilitatea pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural național în țară și peste hotare îi revine în cea mai mare parte administrației publice centrale de specialitate, cu rol determinant în elaborarea și realizarea (în comun cu administrația publică locală și alte instituții ale statului) politicilor publice culturale. Analiza documentelor de politici culturale a scos în evidență că administrația publică se află în relații de interdependență și completare reciproc-permanentă cu patrimoniul cultural. O astfel de legătură o explicăm prin aceea că patrimoniul cultural național reprezintă poporul, privit prin prisma valorii și a trecutului său istoric, iar cetățenii, în speță autoritățile administrației publice, au obligația de a contribui permanent la protejarea și valorificarea sa. În acest scop, pe plan intern, administrația publică elaborează politici publice culturale orientate la protecția monumentelor și mediilor culturale, iar pe plan extern aceasta cooperează cu instituțiile internaționale de ramură pentru a garanta protejarea drepturilor culturale, schimbului de cunoștințe, promovării și înscrierii patrimoniului cultural național în sistemul valorilor culturale-universale pentru a evidenția la nivel mondial ceea ce avem mai important la nivel național.

Pe parcursul anilor de post independență autoritățile administrației publice centrale din Republica Moldova au întreprins în măsura posibilităților și în funcție de circumstanțele de moment, mai multe acțiuni de protejare și de valorificare a patrimoniului cultural național reflectate în diverse Concepții privind politicile naționale de stat, Strategii sau Planuri de acțiuni naționale și sectoriale. De asemenea, autoritățile au avut misiunea de a promova obiectele de patrimoniu cultural prin încadrarea acestuia în sistemul valorilor cultural-universale.

Primii pași de încadrare a bunurilor cu valoare culturală deosebită în sistemul valorilor universale, au fost întreprinși de autoritățile naționale la începutul anilor '90 ai secolului XX. Pentru aceasta a fost necesară formarea unei viziuni integrate a comunității științifice în problematica patrimoniului cultural. Aceste măsuri au fost întreprinse inclusiv și pentru aderare la UNESCO, cu scopul promovării patrimoniului național și înscrierii acestuia în lista valorilor universale ale Organizației. La momentul aderării la UNESCO, 27 mai 1992, Republica Moldova nu avea înregistrat nici un obiectiv în lista monumentelor cultural-naturale universale protejate

[81]. Primul și momentan unicul monument din țara noastră, amplasat în satul Rudi, raionul Soroca, introdus în lista atracțiilor culturale și naturale mondiale ocrotite de UNESCO, la categoria situri naturale, este unul din punctele „Arcului Geodezic Struve”, înființat în anul 1847, introdus în lista Patrimoniului mondial ca obiect cultural cu o „valoare universală excepțională” (*Decizia № 1187 din data de 15 iulie 2005*), iar în Republica Moldova monumentul a fost inaugurat la 17 iunie 2006 [209]. Actualmente, acesta se întinde pe o lungime de 2820 km, întretaie 10 țări (Norvegia, Suedia, Finlanda, Federația Rusă, Estonia, Letonia, Lituania, Belarus, Republica Moldova și Ucraina, *se întinde de la Oceanul Arctic (orașul Hammerfest, Norvegia) până la gura de vărsare a râului Dunărea (satul Necrasovca Veche din Ucraina)*) și numără 34 (*anterior 256*) de puncte de observare principale care prezintă cuburi de piatră cu latura de doi metri. Arcul a fost creat pentru a determina parametrii Pământului, a formei și dimensiunii acestuia. Rezultatele studiilor realizate de cercetători sub conducerea renumitului savant german și rus Friedrich Georg Wilhelm von Struve, au marcat un pas important în dezvoltarea științei geologice și a topografiei. Se presupune că mai există un monument asemănător Arcului Struve, situat în satul Geamăna, raionul Anenii Noi, dar care se află în stare deteriorată, ne fiind inclus în lista de protejare a UNESCO. UNESCO recunoaște „Arcul Geodezic Struve” ca unic de acest tip și unicul monument pur intelectual, reprezentând o realizare tehnico-științifică europeană din secolul al XIX-lea. Înscrierea în Listă confirmă valoarea universală excepțională care merită a fi protejată pentru beneficiul umanității. Astfel, putem afirma că includerea acestui obiectiv transnațional în patrimoniul UNESCO, a reprezentat în mod practic, momentul intrării statului nostru în marea familie a UNESCO, până atunci fiind membru al Organizației fără de monumente incluse pe listele de protejare a acesteia.

După anul 2005, Republica Moldova a înaintat mai multe propuneri către UNESCO pentru a fi incluse în sistemul de monumente cu valoare universală. Spre exemplu, în anul 2007, autoritățile au înaintat către UNESCO inițiativa de includere a Complexului istoric-arheologic „Orheiul Vechi” în Lista patrimoniului cultural mondial cu denumirea „Peisajul cultural Orheiul Vechi”. Inițiativa a fost propusă deoarece Orheiul Vechi reprezintă o expresie a valorilor naturale înfățișat prin patrimoniul său istorico-cultural și natural. De asemenea, s-a constatat că Complexul Orheiul Vechi formează „un sistem alcătuit din elemente culturale și naturale: landșaft natural arhaic, biodiversitate, cadru arheologic de excepție, varietate istorico-arhitecturală, habitat rural tradițional și originalitate etnografică” [138, p.25].

În final, experții UNESCO au respins dosarul examinat de către Comisia de profil, identificând mai multe lacune ce țin de nerespectarea cerințelor privind întreținerea și restaurarea monumentului, așa ca: lipsa unui cadru legal care ar recunoaște valorile de aici și ar reglementa componentele peisajului; lipsa unui cadru normativ care ar susține autoritățile publice locale în

ceea ce privește gestionarea și protejarea colectivă a acestor monumente. O altă problemă a constat în aceea că monumentele arheologice și cele eclesiastice nu erau restaurate, iar managementul peisajului era defectuos etc. În final dosarul a fost respins de către Comisia de profil. Ulterior, autoritățile publice au întreprins mai multe măsuri specificate în recomandările UNESCO, pentru a înlătura neajunsurile. Spre exemplu, a fost aprobată Legea privind constituirea Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi” [9], au fost elaborate documente de politici publice oglindite în Planul de management al rezervației „Orheiul Vechi” pentru anii 2008-2020, Planul de dezvoltare strategică a Peisajului Cultural „Orheiul Vechi” și Strategia de dezvoltare a rezervației cultural-naturale „Orheiul Vechi” pentru anii 2009-2020, au fost restaurate monumentele Baia tătărească, podul din beton armat din preajma de est a satului Trebujeni ș.a.

În anii următori, cercetătorii și funcționarii din domeniul culturii, au pregătit un nou dosar intitulat „Peisajul Arheologic Orheiul Vechi” [131] care a fost finalizat și remis spre examinare Centrului Mondial al Patrimoniului – UNESCO în ianuarie 2015 [202].

Spre regret, după studierea modului de executare a recomandărilor cu referire la Complexul Cultural-Natural „Orheiul Vechi”, Comisia Centrului Mondial al Patrimoniului – UNESCO, în luna iunie 2017, a refuzat momentan să includă obiectivul istorico-cultural în lista monumentelor protejate de aceasta, din cauză nerespectării de către autoritățile publice naționale a rigorilor stabilite de Organizație. Din șirul neregulilor depistate au fost construcțiile neautorizate apărute în zona rezervației cultural-naționale, improvisarea de către preoți a unei parceri pe un sanctuar antic, demararea mai multor construcții fără a avea permisiune [151] ș.a.

De facto, în cadrul discuțiilor cu experții UNESCO s-a ajuns la concluzia ca dosarul de candidat la înscriere pe Lista patrimoniului mondial protejat de UNESCO să fie retras, fără a fi pusă în discuție înscrierea acestuia spre examinare. Totodată, dosarul urmează a fi perfectat în continuare până la eliminarea tuturor lacunelor observate.

În același context, trebuie să amintim că în anul 2011 Republica Moldova a depus pentru înscriere pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Mondial UNESCO, la categoria monumentelor naturale, dosarul privind „Cernoziomurile din stepa Bălțului”. Autoritățile naționale în comun cu comunitatea științifică au decis introducerea acestui monument sub ocrotirea UNESCO pentru că cernoziomurile tipice din stepa Bălțului sunt foarte bogate – reprezintă 83 de tipuri de cernoziom, cum nu se mai regăsesc în altă parte. Acestea au stat la baza științei solului, fondată de către renumitul savant rus Vasili Dokuceaev, în timpul expedițiilor sale în Basarabia realizate în anii 1893 și 1897. Savantul a atribuit acestor pământuri cea mai înaltă categorie de soluri. La expozițiile internaționale din Paris, Franța și Chicago, Statele Unite ale Americii, desfășurate în anii 1900-1902, solurile moldovenești au servit drept model, după valoarea lor naturală, pentru toate solurile din lume.

Potrivit cerințelor UNESCO, orice sit care urmează să fie recunoscut la nivel mondial, trebuie în mod obligatoriu să fie protejat la nivel național. Astfel, pentru includerea „Cernoziomurilor din stepa Bălțului” în patrimoniul mondial, Organizația mondială a recomandat autorităților administrației publice de profil să întreprindă de urgență măsuri (*de rând cu alte măsuri obligatorii*) de asigurare a protecției monumentului la nivel național. În caz contrar, Republica Moldova risca să rateze oportunitatea includerii sub protecția UNESCO a unicului obiect cu valoare mixtă. Menționăm că până în prezent obiectivul încă se află pe „Lista de tentativă” de înscriere la UNESCO, [210] ne fiind adoptată o decizie finală în acest sens.

Un alt obiectiv de o însemnătate și valoare unică în țara noastră care a fost înaintat pentru examinare în lista valorilor de patrimoniu universal al Organizației UNESCO este „Rezervația Prutul de Jos”. Aceasta este prima Rezervație a biosferei din Republica Moldova. În perioada 23-28 iulie 2018 în cadrul reuniunii din Palembang, Indonezia, Consiliul Internațional de Coordonare al Programului UNESCO „Omul și biosfera” (Man and Biosphere Programme) a acceptat dosarul de înscriere a Rezervației Biosferei „Prutul de Jos” în Rețeaua Mondială a Rezervațiilor Biosferei. Acceptul preventiv al UNESCO privind fondarea Rezervației biosferei „Prutul de Jos” a fost susținut în cadrul ședinței a IV-a a Congresului Mondial al Rezervațiilor Biosferice, care s-a desfășurat la Lima, Peru, în 2015. [99] După parcurgerea procedurilor prestabilite, la 13 noiembrie 2018 Rezervația a fost inclusă în Rețeaua Mondială UNESCO a Rezervațiilor Biosferei.

Anterior înscrierii în patrimoniul mondial UNESCO, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat actele legislative necesare înființării Rezervației biosferei „Prutul de Jos” [28], în ședințele din 12 și 18 iulie 2018. „Fondarea Primei Rezervații a Biosferei în Moldova, satisface cerințele tratatelor internaționale, la care Republica Moldova este parte și aproximarea prevederilor directivelor și standardelor europene pentru realizarea Strategiei pan-europene cu privire la conservarea diversității biologice. De asemenea, crearea Rezervației biosferei „Prutul de Jos” este prevăzută în proiectul transfrontalier trilateral România-Ucraina-Republica Moldova „Consolidarea rețelei de arii naturale pentru protejarea biodiversității și dezvoltării durabile în regiunea Deltei Dunării și Prutului Inferior – Pan Nature” [61], implementat de Agenția Moldsilva. În prezent, locația servește cercetătorilor ca un laborator de studiere a mediului natural în vederea obținerii noilor progrese științifice, promovează interacțiunea dintre aceștia și societate, precum și contribuie la îmbunătățirea vieții populației locale.

Odată cu includerea Rezervației Biosferei „Prutul de Jos” în lista valorilor de patrimoniu universal al UNESCO autoritățile administrației publice beneficiază de oportunitatea elaborării diverselor programe turistice pentru a face ca această zonă atractivă. Prin politicile elaborate, destinația poate fi inclusă în ansamblul traseilor turistice naționale și internaționale de valorificare

a patrimoniului cultural și natural din sudul republicii, iar autoritățile locale să realizeze proiecte de dezvoltare regională durabilă, cu atragerea investițiilor în comunitățile din care fac parte.

La 24 iunie 2006 Republica Moldova a ratificat Convenția UNESCO cu privire la salvagardarea patrimoniului cultural imaterial, aprobată la Paris în anul 2003. Urmare a acestui eveniment autoritățile naționale au obținut dreptul de a propune Organizației menționate recunoașterea valorilor autentice de patrimoniu național imaterial ca valori ale patrimoniului cultural imaterial al umanității.

Astfel, în anul 2013 Republica Moldova devine cunoscută la UNESCO datorită înscrierii pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității a obiceiului tradițional de iarna „Colindatul de ceată bărbătească”, înaintat de către Republica Moldova și România. Este în premieră când un element de patrimoniu cultural al Republicii Moldova este înscris în Lista patrimoniului mondial UNESCO. La Baku (Azerbaidjan), membrii Comitetului interguvernamental pentru salvagardarea patrimoniului imaterial al UNESCO, în cadrul celei de-a VIII-a sesiuni a Comitetului, au luat această decizie istorică pentru țara noastră urmare a recunoașterii că „Colindatul de ceată bărbătească” „... este un obicei de mare complexitate, axat pe sacralitate, constituit în decursul mileniilor, prin circumscrierea unor conținuturi ideatice de origine mitică, religioasă, socială, etică și estetică” [72, p.3]. Parte a patrimoniului cultural național imaterial, colindatul transmite propriile viziuni ale comunităților tradiționale asupra lumii, fiindu-i atribuit de către strămoșii noștri sensuri profunde în viața societății, consemnându-l în rânduiala sacramentală a lumii. Totodată, colindatul este o formă culturală prezentă în viața contemporanilor noștri, moștenitorii acestui patrimoniu foarte important pentru promovarea identității noastre culturale.

Includerea elementului nostru tradițional „Colindatul de ceată bărbătească” în Lista prezentativă a patrimoniului cultural imaterial al UNESCO a făcut cunoscută semnificația acestuia la nivel mondial, iar pe noi ne încurajează să-l păstrăm și să-l promovăm în continuare pentru spiritul său profund reflectat în cântul acestuia. În acest fel vom avea ce transmite copiilor noștri, vom putea pune în concordanță altfel relațiile colective din comunitățile noastre și restabili valorile care au stat de la origini în epicentrul culturii naționale.

Un alt element al patrimoniului nostru național imaterial care a fost încadrat în patrimoniul cultural universal a fost înregistrat la 01 decembrie 2016 urmare a luării deciziei de către Comitetului Interguvernamental UNESCO pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial de a înscrie pe Lista reprezentativă a patrimoniului cultural imaterial al umanității a „Tehnicilor tradiționale de realizare a scoarței” în România și Republica Moldova – dosar comun Republica Moldova și România. Includerea „scoarței” în patrimoniul cultural al umanității s-a datorat pentru că au fost prezentate Comisiei dovezi care confirmă că scoarța este cel mai reprezentativ tip de

covor specific culturii tradiționale românești. Este țesătura cu cea mai mare suprafață, astfel încât încorporează reușit multe imagini corelându-le într-o expresie cu sens profund. „Scoarțele basarabene fac parte din grupul de tradiție moldovenească, valorifică expresiv fondul general-românesc de materiale, tehnici, principii decorative și au, în același timp, un stil inconfundabil, determinat ca finalitate de stilistica motivelor ornamentale și tratarea lor cromatică. ... Această cuprindere spațială a covoarelor a stimulat dezvoltarea unui fond bogat de motive, valorificând plenar toate clasele de ornamente tematice cunoscute de creația tradițională: geometrice, vegetale, zoomorfe, avimorfe, antropomorfe, religioase, sociale, scheomorfe. Fiecare dintre acestea circumscrie o varietate impunătoare de forme” [71]. Prin intermediul țesutului firelor de lână meșterii populari au selectat informații istorice, artistice, sociale, prezentându-le într-un limbaj artistico-plastic înțeles de toți membrii societății indigene. Cu ajutorul vechilor imagini, după mai multe secole, se încearcă a menține această comunicare între generații.

Un alt motiv de mândrie națională și în același rând o mare victorie a întregii noastre culturi naționale, a constituit votarea și introducerea la 06 decembrie 2017 în Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității UNESCO a dosarului multinațional „Practicile culturale asociate zilei de 1 Martie” – dosar comun al Republicii Moldova, României, Bulgariei și Republicii Macedonia de Nord. Prin valoarea și simbolistica sa, timp de mai multe secole, Mărțișorul a reușit să transmită un mesaj profund de speranță și renaștere. Experților internaționali ai Comitetului Interguvernamental UNESCO le-a fost prezentată unicitatea acestui element. Aceștia au apreciat valoarea universală și de necontestat a „Practicilor culturale asociate zilei de 1 Martie”, precum și a rolului de solidarizare a societății pe care îl au în îmbogățirea diversității culturale și promovarea comunităților locale.

Prin urmare, în prezent Republica Moldova se face remarcată la UNESCO prin introducerea de către Comitetul Interguvernamental al acesteia (*pe Lista Reprezentativă a Patrimoniului Cultural Imaterial al Umanității*) a trei elemente specifice culturii noastre tradiționale. Odată inclusă pe lista UNESCO, alături de „Colindatul de ceată bărbătească” și de „Tehnica țesutului de scoarțe”, sărbătoarea Mărțișorului reprezintă un element esențial în promovarea și salvagardarea patrimoniului cultural național, atât la nivel local, cât și internațional. În același timp, UNESCO imprimă simbolurilor menționate un caracter etern, fapt care nu permite ca aceste tradiții și tehnici să fie distruse, sau pierdute vreodată. Prin exemplele menționate, dar și prin altele obiecte culturale cu valoare deosebită imobilă, materială sau imaterială, care sperăm că urmează a fi încadrate pe listele de patrimoniu cultural universal ale UNESCO putem afirma că patrimoniul cultural național, de rând cu celelalte valori fundamentale ale omenirii, poate fi integrat în sistemul valorilor universale.

Acțiunile întreprinse de către administrația publică au înregistrat un impact pozitiv asupra patrimoniului cultural național, chiar dacă nu tot timpul au fost obținute rezultatele scontate. Astfel, reieșind din cele remarcate am putea încerca definirea conceptului de *impact* al administrației publice asupra patrimoniului cultural național ca **ansamblu de efecte de natură juridică, economică sau socială produse ca rezultat ale acțiunilor întreprinse de administrația publică care a contribuit, prin realizarea documentelor de politici publice, la salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural național.**

Reieșind din cele analizate **concluzionăm** că patrimoniul cultural național reprezintă una din componentele principale care definește identitatea națională a oricărui popor. Originalitatea patrimoniului cultural național evidențiază particularitățile specifice ale națiunii, iar caracteristicile istorice și artistice ale patrimoniului cultural atribuie valoare definitorie acestuia.

Însemnătatea cunoașterii istoriografice a evoluției conceptuale în raport cu patrimoniul cultural național, efectuat într-un context desfășurat și complex al realităților concentrate în jurul acestui fenomen, determină fiecare societate unică să identifice originile sale prin însușirile ereditare obținute de la strămoși și stabilirea rigorilor indispensabile de păstrare, conservare și valorificare a patrimoniului cultural, ca valoare inedită a dezvoltării umane.

Organizațiile internaționale de specialitate califică patrimoniul cultural național drept o valoare unică și indispensabilă ce necesită a fi restaurat, îmbunătățit și protejat, cuprinzând toate trăsăturile precedente ale existenței umane și activității lor. Societățile Occidentale specifică că APC determină tipurile de bunuri ce necesită a fi protejate la nivel național prin politicile elaborate în vederea conservării și promovării obiectelor de patrimoniu național.

Încadrarea patrimoniului național în sistemul valorilor culturale universale va permite localităților moldovenești să devină importante centre de moștenire culturală care să adăpostească o bogată cultură tradițională, o arhitectură diversă și un mod de viață bazat pe valori tradiționale materializate în patrimoniul cultural imobil, mobil și imaterial.

Ținând cont de importanța implicării administrației publice în realizarea politicilor de patrimoniu cultural și impactul activității acesteia asupra protejării patrimoniului cultural național va contribui la valorificarea lui la nivel național și internațional în beneficiul generațiilor actuale și viitoare.

1.2. Dimensiuni metodologice ce vizează politicile publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național

Conceptul de „patrimoniu cultural”, elaborat de către Organizația mondială UNESCO în anii '70 ai secolului XX, a devenit în timp obiectul cercetării pentru mai multe științe, dintre care inclusiv și al științei administrației.

Aspectele metodologico-științifice ale lucrării au rezultat din scopul, obiectivele și sarcinile determinate pentru investigarea obiectului cercetării. Suportul de bază pentru studierea metodologiei de cercetare științifică au servit lucrările cercetătorilor străini și autohtoni în domeniul administrației publice, precum și al experților în domeniul patrimoniului cultural. Analiza mai multor viziuni, concepții teoretice cu referință la metodele de cercetare a problemelor științei administrative ne indică că metodologia cercetării contemporane constituie baza fiecărei lucrări științifice.

Cercetarea ramurii administrației publice determină cercetătorul spre „... o bună cunoaștere, nu doar a obiectului studiat, dar și a metodologiei de studiere a fenomenului administrativ în toată complexitatea sa” [95, p.14], iar fundamentarea teoretică a conceptelor de administrare eficientă a patrimoniului cultural național reprezintă o condiție imperativă pentru îmbunătățirea practicilor de cercetare în acest domeniu.

În sens larg, metodologia constituie o componentă necesară a oricărei activități, deoarece aceasta devine obiectul sensibilizării, învățării și raționalizării. În literatura de specialitate, prin „metodologie înțelegem în primul rând metodologia cunoașterii științifice, adică doctrina elaborării principiilor, formelor și metodelor de activitate științifică” [220, p.164].

Până către sfârșitul anilor '60 ai secolului XX problemele de cercetare metodologică pentru studierea administrației publice nu au atras, în mod deosebit, atenția specialiștilor. Ulterior, savantul român Traian Herseni a considerat necesară cercetarea științei administrației prin prisma științei sociologice și a științei psihologice. Astfel, cercetătorul a propus analiza fenomenului administrativ sub cinci aspecte: 1) acțiunea administrativă, 2) obiectul administrației, 3) agenții administrativi, 4) tranziția administrației publice de la o administrație etatistă la una autonomă, 5) scopurile acțiunii administrative. În concepția lui Herseni îmbunătățirea administrației publice trebuie precedată de cercetări științifice, pe baza cărora să se determine cea mai adecvată administrație [126, p.101-102]. Cercetările sub aspect sociologic și psihologic ale științei administrației au permis mai târziu altor cercetători să dezvolte metodologia cercetării științei administrației și să inițieze metode noi de cercetare științifică.

Problematika administrației publice sub aspect de cercetare metodologică se regăsește în lucrările științifice ale cercetătorilor din arealul românesc. În acest sens, menționăm activitatea științifică a savantului Anton Golopenția, sociolog renumit și unul din fondatorii școlii românești de geopolitică, lucrările căruia reflectă interferențe cu problematica administrației publice. În lucrarea sa „Informarea conducerii statului și sociologia tradițională”, publicată în 1936, cercetătorul a arătat că „științele sociale au datoria de a se pune în slujba administrației, în cadrul unei politici de stat” [63]. În studiile sale autorul menționează că „cercetarea trebuie pornită de la unitățile administrative primare, satele, pentru a fundamenta sinteza regională ...” [163, p.56].

Astfel, savantul a optat pentru introducerea în asortimentul teoretico-metodologic și în activitatea de investigație a unor noi viziuni, tehnici și metode de lucru dirijate spre schimbarea obiectului cercetărilor. A militat pentru cercetarea problemelor comunitare de importanță majoră, prin editarea unor monografii reprezentative pentru unitățile sociale. O prestață deosebită care i aparține lui Aton Golopenția constă în dezvoltarea cercetării regionale, creată ca cercetare a problemelor specifice unităților administrativ-teritoriale pentru informarea și documentarea științifică a decidenților, pentru aprobarea acțiunilor de redresare sau sporire a activității economice și sociale.

La fel, un aport deosebit în dezvoltarea științei administrației în spațiul românesc l-a avut savantul sociolog Dimitrie Gusti, fondatorul și conducătorul Școlii Sociologice din București. Satul – privit în complexitatea sa administrativ-organizatorică, în care elementele patrimoniului cultural sunt indispensabile, a constituit unul din obiectivele principale ale sociologiei gustiene. D. Gusti consideră monografia sociologică cea mai adecvată metodă de percepere științifică a unităților sociale, deoarece a căpătat specificații proprii care să o deosebească de alte lucrări utilizate anterior.

În același context îl menționăm și pe renumitul cercător în domeniul istoriei și dreptului Henri H. Stahl, caracterizat ca fiind unul dintre cei mai nonconformiști elevi și adepți a lui D. Gusti. Activând împreună cu Gusti, Henri H. Stahl s-a format ca sociolog, iar în timp a devenit unul dintre cei mai renumiți sociologi din România. Prin propria experiență a demonstrat că orice specialist în domeniul unei științe sociale poate obține beneficii urmare a însușirii opticii sociologice. Contribuția remarcabilă a profesorului este evidențiată în cercetarea comunităților rurale în evoluția lor administrativ-culturală.

Concomitent, suportul teoretico – științific al tezei îl constituie și investigațiile autorilor care au contribuit prin studiile sale la luarea de atitudine sau au determinat direct sau indirect administrația publică la realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național. În contextul dat menționăm aportul cercetătorilor autohtoni: Gh. Postică, S. Musteață, E. Ploșniță, V. Cavruc, V. Ursu, I. Ștefăniță, C. Solomon, I. Dulschi, V. Moraru, V. Furdui, V. Tcacenco ș.a. Cercetătorii menționați au promovat în investigațiile efectuate ideea că politicile de protejare a patrimoniul cultural trebuie să constituie o normă pentru autoritățile administrației publice, atât din perspectiva activităților pe care le desfășoară cât și una din punct de vedere a moralității civice.

Aspecte teoretice privind studiul protejării și valorificării patrimoniului cultural au fost realizate de cercetătorii străini Brooking D., Rodney H., Conrad M., Solon T., Jordi P., Sanjin D., Baller E., Boiarschii P., Artemieva E., Glagolev A., Sîtina T., Alexeev P., Batov V., Diacicov A. ș. a. În lucrările lor se regăsesc atât noțiuni ale patrimoniului cultural, cât și diverse concepte de

constituire a politicilor publice cu referire la protejarea și promovarea patrimoniului cultural național și mondial.

Stadiul incipient al investigației a început cu stabilirea problemei de cercetare, pentru ca în final să venim cu soluții de rezolvare a ei. În așa mod au fost analizate și definitivate aspectele teoretice și metodologice, dar și cele ce țin de organizarea și realizarea efectivă a lucrării [77].

Primul aspect a ținut de determinarea problemelor care sunt bazate pe consolidarea domeniului teoretico-metodologic pe care se bazează și din care se alimentează cercetarea propriu-zisă. În această etapă s-a stabilit obiectul de cercetare, s-au fixat ipotezele de lucru și au fost operaționalizate noțiunile prin consemnarea procedeelelor prin care se efectuează legătura dintre universul conceptual și realitatea empirică.

În cadrul cercetării au fost utilizate mai multe metode teoretice și practice, prin intermediul cărora a fost posibilă investigarea rolului administrației publice în realizarea politicilor de protejare și revitalizare a patrimoniului cultural național dintr-o perspectiva multidimensională și interdisciplinară. Multidisciplinaritatea ne-a permis să analizăm din diferite perspective problemele cu care se confruntă actualmente administrația publică, folosind metodele și cunoștințele furnizate de mai multe domenii științifice așa ca: istoria, sociologia, dreptul, culturologia. Interdisciplinaritatea ca perspectivă de cercetare a presupus transferul de metode teoretice și metodologice din disciplinele conexe, oferind o cunoaștere mai nuanțată a fenomenului studiat.

Doctrina modernă occidentală a adoptat aproape în unanimitate modelul pluri și/sau al interdisciplinarității în cercetarea fenomenului administrativ. Caracterul interdisciplinar constă în aceea că oferă o imagine completă a lucrurilor care sunt analizate separat, eliminând granițele artificiale între diferitele domenii ale cunoașterii. Cele mai actuale preocupări în domeniu, sintetizate în lucrările de specialitate și exprimate cu prilejul diferitelor manifestări științifice internaționale demonstrează cu prisosință acest lucru. Este necesar a aminti în acest context activitatea Institutului Internațional de Științe Administrative cu sediul la Bruxelles, a instituțiilor sale specializate, precum Grupul European pentru Administrație Publică (GEAP) sau Asociația Internațională a Școlilor și Instituțiilor de Administrație Publică (AIISA) a Institutului de Cercetări al Școlii Superioare de Administrație din Speyer, Germania, a Școlii Naționale de Administrație din Franța, a Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA) de la București sau altele.

În spațiul românesc se afirmă o puternică tradiție a interdisciplinarității în cercetarea fenomenului administrativ. Semnificativă în acest sens este activitatea Institutului de Științe Administrative al României, fondat de profesorul Paul Negulescu și activitatea Institutului Social Român. În perioada actuală cercetările interdisciplinare sunt concretizate în activitatea Institutului

de Științe Administrative „Paul Negulescu” reînființat în 1995 la Sibiu, din inițiativa profesorului Antonie Iorgovan, în activitatea de cercetare științifică la nivelul instituțiilor de învățământ superior.

În lucrare, spațiul conceptual utilizat poartă, de asemenea, un caracter interdisciplinar prin utilizarea unei bibliografii care înglobează știința administrației, de patrimoniu, istoriei și a sociologiei. Caracterul interdisciplinar al abordării subiectelor se regăsește nu numai la nivel metodologic (știința administrației, sociologie, culturologie) cât și conceptual. Sunt accentuate concepte de sorginte filosofică pentru a înțelege reprezentările și experiențele autorităților administrației publice implicate în realizarea politicilor de patrimoniu cultural.

Metodologia cercetării în știința administrației are un rol foarte important, deoarece zidindu-se pe fundamentul dezvoltării instrumentarului de cercetare științifico-aplicativă, aceasta, de asemenea, devine baza construcției și aplicării unor metode specifice de studiere a activității administrației publice. Aceasta oferă nu numai o continuitate metodologică, ci și o integrare reală a teoriei și practicii în cele mai complexe procese de cercetare și perfecționare a administrației publice.

Investigarea administrației publice ca obiect al cunoașterii detașează anumite condiții, respectarea cărora va asigura furnizarea și obținerea unor informații veridice. O primă condiție ar fi definirea acestui concept prin prisma teoriilor existente, sarcină realizată în paragraful anterior. Următoarea condiție se referă la selectarea metodelor și a procedeelelor adecvate. Cerința de bază care nu trebuie neglijată în selectarea metodelor și procedeelelor adecvate este că în cercetare sunt valabile doar metodele ce contribuie la crearea prin cunoștințe a unei imagini adecvate a obiectului cunoașterii. Posibilitățile metodologice de a aborda instituția autoadministrării sunt diverse: de la culegerea datelor documentare până la abordarea într-o manieră constructivistă a teoriei câmpului care presupune analiza fenomenului ca un tot întreg. Tratând administrația publică ca obiect de cunoaștere științifică, avansăm teza potrivit căreia pot fi folosite atât metode generale, cât și particulare și specifice de cercetare. Deosebirea apare în urma evaluării metodelor sub aspectul modului sau domeniului de utilizare.

Metodologia cercetării domeniului studiat se concentrează pe analiza suportului teoretic, principiilor fundamentale și, în același timp, pe procedeele de obținere a cunoștințelor științifice noi. În fapt, aceasta se apropie de așa științe precum teoria deciziei, teoria cunoașterii, teoria informației și altele. Științele enumerate se află într-un raport direct cu metodologia generală, fie ca materii în temeiul cărora se efectuează cercetările metodologice, fie ca părți constituente ale metodologiei în general.

Referindu-ne la teoria deciziei venim să punctăm că decizia administrativă definește actul de voință prin care autoritățile administrației publice stabilesc și aplică un set de măsuri pentru

realizarea unui interes general al comunității. Elementul definitiv pentru decizia publică derivă din dreptul unei instituții de a utiliza autoritatea statului sau, la nevoie, puterea de constrângere a statului [128, p.9]. Anton P. Parlagi menționează că teoria generală a deciziei se încadrează în știința conducerii statului prin tehnici de guvernare cu caracter legislativ și executiv, numită generic policy-making. Pentru aceasta deciziile administrative trebuie să poarte următoarele caracteristici: a) să se aleagă liber o variantă de acțiune dintre mai multe posibile; b) să fie aleasă opțiunea cea mai rațională, adică să fie elaborată ca urmare a unui proces intelectual de analiză și selecție a variantelor optime ; c) să fie utilă societății, astfel încât să satisfacă un interes general sau binele public și d) să poată fi materializată de către autoritățile administrației publice prin aplicarea unor măsuri efective, în caz contrar ea rămâne doar o declarație la nivel de intenții [128].

În plan economic, administrația publică va aplica teoria deciziei pentru a revedea tehnici de maximizare a profiturilor și în același timp de a minimiza expunerea față de vulnerabilitățile externe la care se poate supune serviciul prestat [194, p.7]. În contextul valorificării patrimoniului cultural național teoria deciziei este extrem de importantă pentru a fi aplicată de către administrația publică, deoarece aplicată corect și profesionist la nivel local sau central va spori dezvoltarea culturii prin promovarea turismului, va susține valorile culturale în țară și peste hotare și va crește profiturile agenților economici sau ai companiilor de stat din domeniul culturii, iar prin urmare, se vor mări încasările la bugetul local al unității administrativ teritoriale sau la acel de stat.

Teoria cunoașterii ține de filosofia științei contemporane care se ocupă de studierea originii, naturii și scopului, metodelor și mijloacelor de cunoaștere științifică. Dezvoltarea cunoașterii este prezentată ca un proces dialectic de dobândire a noutății, care izvorât prin contradicțiile raportului subiect-obiect, parcurge o succesiune de etape evolutive ...[100, p.351]. În domeniul administrației publice, autoritățile decidente trebuie să cunoască în permanență problemele societății, realitățile cu care se confruntă și doleanțele membrilor acesteia. Adoptarea deciziilor se face în folosul comunității pe care o administrează sau în apărarea intereselor personale legitime ale oamenilor și poartă un caracter pertinent, obiectiv și durabil.

O altă teorie cu care relaționează știința administrației este teoria informației, care de fapt, este o ramură a matematicii. În lucrarea „O teorie matematică a comunicării” cercetătorul Claude Shannon afirmă că informația este ca un set de mesaje posibile, unde scopul este de a trimite aceste mesaje peste un canal cu perturbații, ca apoi receptorul să reconstruiască mesajul cu probabilitate mică de eroare, în ciuda bruierilor de pe canal. Rezultatele obținute de către cercetător au demonstrat că indiferent de cantitatea utilizării unui canal, rata de informații transmise este egală cu capacitatea canalului, dependentă doar de statistica canalului prin care sunt trimise mesajele [207]. Acest principiu este aplicabil și în domeniul administrației publice, pentru

că teoria informației confirmă că autoritățile pot lua decizii pragmatice pe marginea problemelor sociale, (indiferent de factorul de distorsionare a acesteia, care adesea persistă în acest proces), doar dacă există filtre corespunzătoare, adică funcționari profesioniști care să poată analiza, prelucra și valorifica informația în beneficiul comunității. Teoria informației, se poate utiliza în jocuri de noroc, indicatori statistici și chiar în compoziții muzicale pentru a transmite semnalul necesar persoanei interesate.

Întru realizarea scopului și obiectivelor tezei autorul a valorificat mai multe principii ale metodologiei științei administrative contemporane. În context, au fost aplicate următoarele **principii**:

Principiul științific, ne-a permis să analizăm evoluția proceselor administrative în Republica Moldova orientate la protejarea și revitalizarea patrimoniului cultural de către autoritățile publice centrale și locale. A fost studiată dezvoltarea politicilor culturale și de patrimoniu cultural național în baza legislației în vigoare și a cercetărilor științifice realizate anterior. În cadrul investigațiilor efectuate am putut determina în ce măsură este în prezent ocrotit patrimoniul național, aducând în același timp argumente științifice în sprijinul afirmațiilor lansate.

Principiul istorismului, ne-a ajutat să desfășurăm cercetarea prin studierea problemelor într-o succesiune logică a evenimentelor care s-au produs în timp. Am putut determina acțiunile autorităților administrației publice din Republica Moldova întreprinse după declararea independenței în anul 1991 pentru protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național. A fost reflectată evoluția proceselor administrative, precum și schimbările făcute pentru îmbunătățirea mecanismelor de protejare în special a obiectivelor de patrimoniu cultural imobil.

Prin aplicarea **principiului obiectivității** am avut posibilitatea de a explica imparțial și echidistant evenimentele administrative pe dimensiunea patrimoniului cultural, precum și să reliefăm motivele care le-au produs. În acest mod, am determinat evenimentele care au avut loc sau se realizează în prezent de către administrația publică întru protejarea și promovarea patrimoniului cultural național. Acest principiu, de rând cu **principiul libertății academice propriu gândirii democratice** oferă cercetătorului dreptul, dar în același timp îi impune obligația de a stabili adevărul indiferent de eventualele restricții economice, politice, religioase sau de altă natură care pot stopa investigarea liberă a subiectului de interes. Astfel, libertatea academică este cunoscută ca element fundamental al societății libere.

De **principiul raționalizării** s-a ținut cont la momentul cercetării activității autorităților administrației publice pentru promovarea politicilor de patrimoniu cultural național prin necesitatea organizării unei activități după norme și principii prestabilite. Sporirea eficienței activității funcționarilor sau a selectării riguroase în unitățile administrativ – teritoriale a specialiștilor în domeniul protejării și valorificării patrimoniului cultural va permite realizarea

sarcinilor autorității administrației publice pe segmentul vizat. Activitatea funcționarilor trebuie să prevadă instruirii periodice pe domeniile de competență profesională, fapt care va aduce plus valoare activității pe care o realizează.

Principiul umanismului, ca principiu metodologic, reprezintă oglindirea evenimentelor, proceselor administrative care vizează interesului general al cetățeanului și al societății în ansamblu. Administrația publică urmărește să satisfacă interesele cetățenilor, prin crearea condițiilor de viață și de activitate cât mai decente. Acest lucru se efectuează prin realizarea unor parteneriate publice-private, prin prestarea unor servicii publice eficiente și calitative etc. Autoritățile statului trebuie să asigure bunăstarea și atingerea fericirii de către fiecare cetățean al țării. Ideal pentru orice societate ar fi ca Guvernele acestora să urmeze exemplul Regatului Bhutan, unica țară de pe glob în care funcționează un Minister al Fericirii. Instituția se ocupă de monitorizarea fericirii cetățenilor. În acest sens, autoritățile au înlocuit indicatorul de Produs Intern Brut cu Indicatorul Național al Fericirii, fiind legiferat prin art. 9 al Constituției Regatului Bhutan, prin care se spune că: „Scopul principal al activității Guvernului este atingerea fericirii de către fiecare cetățean al țării”. Pentru a estima nivelul de fericire la oamenii, periodic se organizează un referendum în care cetățenii se întreabă dacă sunt fericiți? Astfel, în cadrul recensământului din 2015, 83% din totalul respondenților ai afirmat că se consideră oameni foarte fericiți și destul de fericiți [112].

Actualmente, în Republica Moldova indicele fericirii se atestă a fi practic diametral opus celui din Regatul Bhutan, ceea ce ne-a și determinat ca prin aplicarea principiului metodologic al umanismului să reliefăm în lucrare veridic starea de fapt a lucrurilor și să venim cu unele propuneri de schimbare a modului de activitate a administrației publice pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a cetățenilor.

Principiul metodologic al determinismului, a fost aplicat pentru a cunoaște modul de activitate a administrației publice responsabile de protejarea patrimoniului cultural, precum și a generaliza propriile opinii și concluzii cu referință la dezvoltarea domeniului cercetat, evidențiate în cadrul investigațiilor realizate, inclusiv și în baza studiilor de caz sau a sondajelor de opinie.

În același timp, pentru a prezenta o abordare complexă a conceptelor supuse investigațiilor și a reflecta modalitățile prin care este determinat rolul administrației publice în implementarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, analizele au fructificat un ansamblu de principii teoretico-metodologice, teoretice și empirice, metode, precum și procedee logice, care în substanță, constituie suportul metodologic multidimensional corespunzător pentru știința contemporană.

Luând în considerare complexitatea temei investigate, am aplicat analiza conceptuală și analiza relațională în capitolul I al tezei. Analiza conceptuală utilizată pentru a stabili prezența și

frecvența conceptelor în lucrările analizate a fost utilă în elaborarea istoriografiei problemei supuse analizei. Analiza relațională a fost efectuată pentru determinarea sistemelor de clasificare a obiectelor de patrimoniu cultural și stabilirea raționamentelor de clasificare a acestuia.

Actualmente, știința administrației este preocupată de toate problemele teoretice și metodele practice de cercetare științifică. Aceasta dispune de forme și metode distincte de cercetare. Însăși metodele de cercetare științifică ale științei administrative reprezintă procedeele utilizate pentru elaborarea unor principii de organizare a activității cognitive. În context, putem vorbi despre metodele universale (filosofice) și generale de cercetare științifică. Sub aspectul folosirii acestora pot fi considerate: a) universale: metoda structural-funcțională; metoda dialectică, metoda fenomenologică, metoda hermeneutică, b) generale: metoda inductivă, metoda deductivă, metoda analitică și metoda analogiei. Alegerea unei metode sau alteia se realizează în funcție de particularitățile obiectului cunoașterii. În cazul studierii interacțiunii dintre anumite elemente ale funcționării serviciilor prestate de administrația publică pentru protejarea și valorificarea patrimoniului cultural al unei localități, impactul acestora într-o anumită treaptă a funcționării societății, se va da prioritate metodei analitice, metodei comparative și structural-funcționale.

Raportându-ne la unele metode de cercetare științifică aplicate în procesul de realizare a lucrării, evidențiem următoarele:

Metoda structural-funcțională, a fost aplicată pe larg pentru studierea activității administrației publice la nivel central și local pe domeniul de interes, totodată, fiind determinate mecanismele de cooperare între aceste autorități. Au fost studiate criteriile de determinare a patrimoniului cultural, de funcționare a administrației publice privitor la conservarea, restaurarea, dar și la promovarea patrimoniului cultural național. Spre exemplu, pentru ca patrimoniul să fie recunoscut de „valoare națională”, în primul rând trebuie să fie instituționalizat. În cazul patrimoniului cultural mobil acest proces are loc prin crearea unor colecții publice, instituții de profil (muzee, galerii de artă, expoziții etc.) prin inventarierea obligatorie și clasarea patrimoniului de către autoritățile statului, crearea de către autorități a cadrului legislativ corespunzător care să ofere protecția corespunzătoare pentru acesta ș.a.

Metoda dialectică metodă de cercetare filosofică care a fost aplicată pentru a determina evoluția și dezvoltarea documentelor de politici publice în domeniul protejării și valorificării patrimoniului cultural, utilizată în capitolul 1 și capitolul 3 al tezei. Prin această metodă s-a analizat interacțiunea fenomenelor societate – cultură prin a se determina cum s-au mișcat lucrurile în aspect de soluționare de către societate a problemelor de protejare a patrimoniului cultural național și care au fost legăturile de condiționalitate dintre aceea ce s-a propus la elaborarea documentelor de politici publice în acest domeniu și aceea ce s-a realizat,

cum s-au transformat lucrurile în mai bine sau nu, la finalul perioadei de implementare a politicilor culturale de patrimoniu.

Prin **metoda fenomenologică** au fost studiate a evenimentelor care au determinat autoritățile administrație publice să adopte politici de salvagardare a patrimoniului cultural. Esența utilizării metodei fenomenologice a fost de a cerceta și descrie direct fenomenele ca fiind experimentate în mod conștient de către administrația publică pentru salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural național în plan intern și extern.

Una din metodele generale de cercetare a fost **sinteza**, folosită ca metodă de bază pentru a reliefa cele mai importante concepții (*convenții, acte normative naționale și internaționale, etc.*), strategii (*Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”, Planuri de acțiuni, etc.*) și instrumente puse în aplicare de către administrația publică pentru protejarea patrimoniului cultural. În același sens, pentru a veni cu unele generalizări, a trage concluzii și a elabora recomandări s-a utilizat metoda inducției și a deducției.

Inducția a fost utilizată pentru trasarea procedurilor de cunoaștere a problematicii protejării de către autoritățile administrației publice a patrimoniului cultural care a demarat de la cunoștințele particulare spre cele generale. A fost aplicată atunci când a fost necesar ca cunoștințele (*informațiile*) particulare să fie dezbătute astfel încât să fie trase din acestea adevăruri generale. De asemenea, această metodă a fost utilizată la întocmirea concluziilor de capitol și a concluziilor generale induse urmare a analizei politicilor publice în domeniul protejării patrimoniului cultural național de către instituțiile administrației publice. Concluziile extrase au servit ca temei pentru elaborarea ulterioară a recomandărilor pentru autoritățile administrației publice de redresare a situației existente în domeniul salvagardării și valorificării patrimoniului cultural național.

Metoda deducției a fost aplicată ca proces de mișcare inversă inducției, prin derivarea strictă a concluziei de premise. Astfel, datele obținute au fost analizate prin aplicarea principiului de la general în premise - la mai puțin general în concluzie, prin subordonarea unei specii genului din care face parte. În final, s-a ajuns la cunoașterea particularului, bazându-ne pe cunoașterea generalului. Argumentarea silogistică s-a format din două premise, dintre care una este premisa generală (*majoră*), iar a doua este o constatare particulară (*minoră*), și dintr-o concluzie, obținută prin aplicarea primei premise la premisa a doua.

Analiza de conținut. Metoda analizei de conținut ne-a fost utilă în cercetarea documentelor adoptate de Instituțiile internaționale, Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova, precum și a unor entități administrative ale altor state, cu referință la administrația publică și concomitent la protejarea patrimoniului cultural național. Studiul se referă la examinarea detaliată a actelor legislative prin intermediul unei game variate de practici sociale.

Această metodă a fost utilizată în capitolul 2 al tezei de doctorat, la analiza legislației naționale și a unor state europene, în vederea protejării și valorificării patrimoniului cultural național de către administrația publică și determinării politicilor naționale în acest domeniu, precum și în capitolul III la elucidarea atribuțiilor administrației publice la ocrotirea patrimoniului cultural național în cadrul parteneriatului public-privat.

Metoda analogiei a constituit o modalitate de evidențiere a unor similarități definitorii atât în conceptele și caracteristicile patrimoniului cultural expuse de cercetătorii și savanții din diverse arii geografice, în asemănările legislațiilor diferitor state cu privire la executarea prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural, cât și a aspectelor specifice ale documentelor de politici publice în domeniul protecției patrimoniului cultural elaborate de instituțiile competente din Republica Moldova.

Prin **metoda observației** s-au apropiat investigațiile obiectului de cercetare științifică de realitățile activității administrației publice. Aplicarea observației ca proces metodologic ne-a permis examinarea activității administrației publice și acumularea informațiilor cu privire la situația curentă pe domeniul întreținerii patrimoniului cultural de către autorități, elucidând exemple și fapte concrete. Cu ajutorul acestei metode a fost realizată atât o percepere sistematică a fenomenului cât și înregistrarea obiectivă a informațiilor obținute. Transcrierea, sistematizarea și prelucrarea datelor s-a făcut după procedee grafice, statistice, informatice, etc.

Metoda comparativă, ca și metodă de cercetare empirică de rând cu cea a observației, a permis să utilizăm categoria general-particular, în sensul că activitatea administrației publice centrale se poate compara cu acțiunile exercitate de alți actori statali, pe de o parte, iar pe de alta, sunt supuse evaluării particularitățile și perspectivele activității Executivului în contextul realizării politicilor de integrare europeană în domeniul protejării patrimoniului cultural.

Totodată, metoda vizată ne-a permis investigarea obiectului de cercetare pe palierul regional-național-local, a studierii istoricului administrației publice pe domeniul patrimoniul cultural național. Concomitent, prin această metodă s-au studiat modalitățile de divizare de către administrația publică a patrimoniului cultural mobil cu patrimoniul cultural imobil, a comparației dintre patrimoniul imobil și cel imaterial.

Metoda comparativa a fost aplicata în capitolul I și a permis reflectarea unor elaborări științifice la temă, să comparăm opiniile autorilor cu referire la patrimoniul cultural. În consecință acest exercițiu intelectual a fost necesar pentru a cunoaște și înțelege mai bine activitatea administrației publice centrale de specialitate în domeniul protejării și valorificării patrimoniului cultural și deci, comportă nu doar o conotație teoretică, în acest caz dovedindu-se a fi justificată aplicabilitatea metodei comparative.

Aceeași metodă a fost utilizată și în capitolul 2 pentru a analiza comparativ evoluția funcțională a autorităților administrației publice în dependență de organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (raioane-județe-raioane), precum și a compara particularitățile acțiunilor întreprinse în vederea protejării patrimoniului cultural național prin prisma analizei strategiilor naționale în acest domeniu, a datelor statistice etc.

La fel, metoda vizată a fost utilizată și în capitolul 3 al lucrării pentru a evidenția asemănările și deosebirile evoluției practicilor de aplicare a parteneriatului public-privat întru dezvoltarea proceselor de protejare a patrimoniului cultural în teritoriul național. Această metodă ne-a permis furnizarea unui context mai larg de analiză, identificarea elementelor comune ale problemelor studiate și ale particularităților acestora.

Metoda sinergetică sau teoria complexității ca un ansamblu de efecte de natură economică, juridică sau socială a fost aplicată pentru a evidenția că nu este posibilă integrarea patrimoniului cultural în politicile culturale fără a-l supune unor etape de conservare și revitalizare. Aceste activități vin în interacțiune directă a administrației publice cu mijloacele financiare (bugetele naționale și locale) care le au la dispoziție pentru a realiza astfel de măsuri, dar și cu alte acțiuni ale autorităților interdependente de fenomenele sociale și naturale.

Cercetarea întreprinsă evidențiază supoziția că nu putem valorifica și integra patrimoniul cultural în politicile publice fără a-l conserva și revitaliza. Nerealizarea mai multor acțiuni a acestor obiective, până în anul 2018, s-a datorat lipsei de mijloace financiare, imposibilitatea autorităților publice locale de a-și realiza sarcinile la acest capitol sau a neadoptării Legii privind protejarea monumentelor istorice.

Metoda cercetării sociologice a fost întrebuințată în capitolul 3 al tezei la realizarea sondajului sociologic, realizat în perioada lunilor august-septembrie ale anului 2020, pentru a determina aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național în Republica Moldova. Privită ca o metodă cantitativă, realizarea cercetării prin metoda cercetării sociologice ne-a permis să sintetizăm informațiile obținute și să stabilim cum și în ce măsură autoritățile publice locale întreprind acțiunile necesare pentru protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora, care sunt cauzele stagnării anumitor procese în acest sens, în ce măsură starea actuală a obiectelor de patrimoniu cultural corespund criteriilor de bază pentru a fi incluse în harta traseelor turistice din Republica Moldova, cum sunt aplicate documentele de politici publice în domeniul salvagădării patrimoniului cultural, precum și alte probleme de importanță la acest capitol.

Metoda studiului de caz, ca metodă calitativă de cercetare științifică, a fost aplicată în capitolul 3 al tezei la realizarea cercetării sociologice în teren pentru a determina contribuția administrației publice locale la protejarea și valorificarea obiectivului de patrimoniu cultural

național Monumentul regelui suedez Carol al XII-lea din satul Varnița, raionul Anenii Noi. În urma cercetărilor efectuate, datorită faptului că, de facto, monumentul reprezintă un sit istoric, a fost adresată autorităților publice locale să intervină cu o solicitare către Ministerul Culturii pentru inițierea procedurii de schimbare a titlaturii acestui loc istoric din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița” și efectuarea schimbărilor de rigoare în Registrul monumentelor ocrotite de stat. Consiliul local al satul Varnița, a susținut inițiativa noastră și a acceptat propunerea, înaintând către APC de specialitate propunerea inițierii procedurii de redenumire a locului istoric prin adoptarea unei Hotărâri de Guvern. Astfel, prin studiul de caz a fost determinat obiectul de studiu, s-a realizat o cercetare particulară și complexă în vederea înțelegerii situației curente și a circumstanțelor importante legate de monumentului istoric menționat. Totodată, rezultatele obținute nu se extrapolează în raport cu alte localități, fiind specifice doar aunității administrativ teritoriale Varnița.

La fel, a fost aplicată **metoda analizei site-urilor din mediul virtual** în toate capitolele lucrării, pentru a demonstra actualitatea abordării subiectelor. Utilizarea acestei metode a fost determinată și de lipsa unor informații în varianta tipărită cu privire la unele evenimente. Totodată prin această metodă au fost analizate mai multe surse bibliografice, articole științifice și jurnalistice, interviuri, materiale documentare, păreri ale cetățenilor, unele studii de caz și analize comparative cu referință la obiectul de cercetare etc.

În continuare, în cercetarea noastră am punctat și asupra altor metode de cercetare, precum **metoda statistică** divizată în două etape: a) de culegere a datelor de interes, astfel fiind studiate diverse documente statistice obținute prin sondaje sociologice (de opinie) și b) de analiză a datelor obținute, prin utilizarea unor procedee cantitative de prelucrare a informațiilor, de exemplu la analiza rapoartelor anuale privind realizarea planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020”, elaborate de Ministerul Culturii sau a altor documente. Aplicarea acestei metode ne-a permis să determinăm interdependența dintre autoritățile administrației publice și persoanele fizice sau juridice în procesul de realizare a politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, calcularea procentajului etc.

Prin metoda statistică s-au definit perioadele și elementele de patrimoniu cultural național care se află pe lista UNESCO. Investigațiile au determinat că în perioada anilor 2000 – 2010 autoritățile administrației publice practic nu s-au implicat în promovarea patrimoniului cultural la nivel național sau regional. Abia după anul 2010 atestăm intervențiile administrației publice în special pe domeniul patrimoniului cultural imaterial, inclus ulterior pe listele UNESCO, prin organizări de festivaluri locale, naționale și internaționale, utilizând diverse metode de promovare a simbolurilor culturale imateriale precum: Colindului de ceată bărbătească și a Sărbătorii

Mărtişorului. Aceasta ne-a permis să elucidăm gradul de contribuție al autorităților publice locale, regiunile în care cel mai activ au fost promovate simbolurile naționale și alte aspecte de interes pentru investigația realizată.

La fel, metoda statistică ne-a permis să conchidem că pe domeniul patrimoniului cultural imobil implicările administrației publice pentru protejarea și valorificarea acestuia, de asemenea, au început după anul 2010. Astfel poate fi apreciată contribuția administrației publice la restaurarea monumentelor de istorie și arhitectură precum Cetatea Soroca, Patrimoniul istorico-arhitectural Conacul „Manuc Bey”, Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi” ș.a.

Metoda instituțională a fost aplicată la capitolul II pentru a exprima principalele activități, reflectate în documentele de politici publice, desfășurate de autoritățile administrației publice privind protejarea și revitalizarea patrimoniului cultural național în perioada tranziției.

Agregarea acestor abordări, împreună cu analizele centrate pe relații cantitative, este făcută cu intenția de a găsi subiectivitatea dincolo de multitudinea constrângerilor obiective ale standardizării metodologice [152, p.11].

În rezultatul aplicării metodelor menționate au fost determinate modalitățile după care funcționarii publici din cadrul administrației centrale de specialitate de comun cu mediul academic au clasificat și clasat bunurile atribuite patrimoniului cultural național. Totodată, a fost posibilă realizarea unei analize complexe a cadrului normativ legal național și internațional aplicat de administrația publică în vederea protejării patrimoniului cultural. În același context, a fost stabilit gradul de eficiență a serviciilor publice și a parteneriatului public – privat aplicate de către administrația publică pe dimensiunea protejării și promovării patrimoniului cultural al țării pe plan intern și extern.

Metodologia propusă de a cerceta activitatea administrației publice legată de elaborarea politicilor de protejare și revitalizare a patrimoniului cultural este în măsură să ofere răspunsuri la următoarele întrebări: a) care dintre factorii subiectivi existenți într-o realitate dată constituie o bază suficientă pentru eficientizarea activității administrației publice la nivel central și local în domeniul promovării politicilor de protejare și revitalizare a patrimoniului cultural național; b) care sunt tipurile de servicii existente și necesare a fi implementate la nivelul administrațiilor publice locale pentru protejarea patrimoniului cultural național; c) în ce măsură transferul unor responsabilități structurilor administrației publice locale sunt în concordanță cu capacitățile și resursele locale (dotarea tehnico-informațională, calificarea personalului în domeniul patrimoniului cultural, care este suportul social pentru dezvoltarea politicilor în această direcție etc.); d) în ce măsură resursele legale, financiare și umane sunt valorificate la justa valoare.

În concluzie menționăm că cercetarea aspectelor metodologico-științifice a permis: studierea și prezentarea caracteristicilor actuale ale patrimoniului cultural din Republica Moldova

și activitățile administrației publice pentru implementarea politicilor de protejare a acestuia; analiza activității instituției administrative de specialitate surprinzând raporturile sale cu sistemele de putere, cu forțele economice care o influențează și cu politicile, strategiile pe care se sprijină; relevarea forțelor ce induc o schimbare sau care opun rezistență în organizarea și funcționarea eficientă a acestei instituții; punerea în evidență a factorilor de natură socială, economică, psihologică care influențează activitatea administrației publice pentru a putea formula direcțiile de perfecționare a politicilor de protejare și promovare a patrimoniului cultural național, în funcție de originea, intensitatea și direcția lor; identificarea cerințelor mediului social în care acționează administrația publică și capacitatea de adaptare a acesteia.

Materialele analizate ne ajută să consemnăm că complexitatea cadrului metodologic utilizat pe parcursul elaborării prezentului studiu, realizat la intersecția mai multor domenii științifice, asigură o dezvoltare multe-aspectuală a argumentelor invocate.

Cercetarea acestui domeniu oferă esența conceptual-teoretică și metodologică pentru discifrarea problemelor ce vizează aportul administrației publice în realizarea și eficientizarea politicilor de salvagardare și promovare a patrimoniului cultural național din Republica Moldova.

1.3. Viziuni tradiționale și moderne despre clasificarea și clasarea patrimoniului cultural

Din sistemul noțiunilor analizate anterior reiterăm că fiecare stat, națiune sau minoritate națională, parte componentă a unei comunități, se autodefinește prin patrimoniul său cultural. Protejarea valorilor de patrimoniu cultural național constituie un imperativ pentru cetățenii țării și are ca scop păstrarea legăturilor culturale dintre generații. Prin patrimoniu societatea se autodetermină, își conferă individualitate și personalitate. Astfel, este important să putem face distincție dintre bunurile care se includ și acelea care nu se cuprind în aria patrimoniul cultural al unei națiuni. Pentru a putea diferenția bunurile, ne propunem să facem o clasificare a patrimoniului cultural astfel încât să demarăm investigațiile întru elucidarea sferelor patrimoniului cultural.

Evaluând domeniile patrimoniului cultural, constatăm că acesta reprezintă anumite obiecte sau obiective care constituie o valoare deosebită la nivel național, dar și universal. Bunurile consemnate necesită a fi protejate prin lege, indiferent în proprietatea cărui subiect de drept se află – publică sau privată.

Din punct de vedere al științei despre patrimoniu **clasificarea** se poate raporta la criteriile invocate de UNESCO care delimitează, în sens larg, patrimoniul cultural în două categorii distincte: **patrimoniu cultural tangibil** și **patrimoniul cultural intangibil**. La rândul său

patrimoniul cultural tangibil se divizează în: patrimoniu cultural mobil și patrimoniu cultural imobil.

Patrimoniul cultural mobil cuprinde bunuri arheologice, opere de artă, sculpturi, mobilier, etc. *Patrimoniul cultural imobil* înglobează în domeniul său clădirile istorice, monumente de istorie, situri arheologice (așezări, necropole, cetăți, valuri, morminte etc.).

Din sfera patrimoniului cultural intangibil face parte *patrimoniul cultural imaterial*, care atrage după sine tradițiile și expresiile orale, obiceiurile populare, ritualurile și sărbătorile, abilitățile tradiționale (cunoștințe despre lume, om, plante, animale, semne ale naturii, etc.).

În sens restrâns, Convenția UNESCO privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural clasifică patrimoniul în *patrimoniu cultural* și *patrimoniu natural* [36]. Pentru a fi încadrate în categoriile menționate, bunurile trebuie să prezinte o valoare universală excepțională. Obiectul patrimoniului a fost delimitat în categoriile menționate deoarece aceste ramuri sunt cele mai amenințate de distrugere, alterare sau degradare. Prin Convenția vizată UNESCO determină că patrimoniul cultural se constituie din *monumente*: opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific; *ansambluri*: grupuri de construcții izolate sau grupate, care, datorită arhitecturii lor, a unității și a integrării lor în peisaj, au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistic sau științific și *situri*: lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând terenurile arheologice care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, estetic, etnologic sau antropologic [36, art.1].

De asemenea, patrimoniul natural cuprinde: *monumentele naturale* constituite de formațiuni fizice și biologice sau de grupări de asemenea formațiuni care au o valoare universală excepțională din punct de vedere estetic sau științific; *formațiunile geologice și fiziografice* și *zonele strict delimitate* constituind habitatul speciilor animale și vegetale amenințate, care au o valoare universală excepțională din punct de vedere al științei sau conservării; *siturile naturale* sau zonele naturale strict delimitate, care au o valoare universală excepțională din punct de vedere științific, al conservării sau al frumuseții naturale [36, art.2].

Adițional, UNESCO a adoptat convenția cu privire la salvagardarea patrimoniului cultural imaterial [37], patrimoniul cultural subacvatic [34], protecția și promovarea diversității de expresii culturale [35], iar Asamblia ICOMOS (UNESCO) a adoptat Carta pentru protejarea și administrarea patrimoniului arheologic [33].

Convențiile UNESCO clasifică patrimoniul cultural după obiectele specifice ale acestuia. În același timp, Organizația abordează zonele de patrimoniu și pune în evidență siturile de patrimoniu natural și cultural – peisaje culturale și subliniază unicitatea acestora la nivel mondial.

Un interes sporit reprezintă clasificarea obiectelor patrimoniului cultural după ordinea cronologică, bazată pe principalele perioade istorice ale dezvoltării societății.

De regulă, statele care au aderat la Organizația mondială UNESCO își clasifică patrimoniul cultural național după criteriile și categoriile de bază instituite de această entitate. Ulterior, de la stat la stat, în funcție de amplasarea geografică, trecutul istoric, tradiții și obiceiuri, precum și obiectele de patrimoniu cultural care trebuiesc protejate de stat sunt instituite în mai multe subramuri de clasificare a patrimoniului cultural. Aceste domenii derivă din principalele categorii de patrimoniu cultural.

Republica Moldova, își raportează patrimoniul prin clasificarea lui în următoarele categorii: **cultural și natural, mobil și imobil, material și imaterial**. Clasificarea patrimoniului cultural național s-a realizat astfel încât autoritățile administrației publice să poată să întreprindă măsurile necesare de protejare a acestuia. Acțiunile de protejare și conservare a patrimoniului cultural cuprind un set de măsuri complexe care au caracter „... științific, juridic, administrativ, financiar, fiscal și tehnic, menite să asigure identificarea, cercetarea, inventarierea, clasarea, conservarea, asigurarea securității, întreținerea, repararea, restaurarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural național în vederea accesului democratic la cultură și transmiterii acestui patrimoniu generațiilor viitoare” [13, art.2].

În concepție modernă protejarea sau salvagardarea patrimoniului cultural presupune realizarea unui ansamblu de acțiuni integrate în „activități cu caracter social, economic și educațional și implică un complex de măsuri științifice, legislative, manageriale, administrative, sociale, economice, educaționale și culturale menite să asigure prezervarea (evidența, ocrotirea, conservarea, restaurarea), cercetarea și integrarea acestuia în diverse sfere ale vieții sociale (turism, educație, amenajarea teritoriului etc.).” [73 p.41]. Astfel, protejarea, cercetarea și integrarea patrimoniului reprezintă componentele cardinale ale salvagardării patrimoniului cultural. Din definițiile analizate observăm că atât legislația curentă a Republicii Moldova, cât și afirmațiile cercetătorilor Valeriu Cavruc și Gheorghe Postică relevă că autoritățile administrației publice urmează să întreprindă un complex de măsuri care să asigure protejarea patrimoniului cultural și integrarea lui în toate subsistemele sociale.

Pornind de la principalele categorii de clasificare a patrimoniului cultural național, în Republica Moldova au fost dezvoltate mai multe subramuri ale acestora. Astfel, patrimoniul cultural mobil s-a dezvoltat ca subramură a patrimoniul cultural arheologic, iar patrimoniul cultural imobil are ca subramură patrimoniu cultural arhitectural, etc.

Privit prin prisma științei culturologice, clasificarea obiectelor de patrimoniu cultural oferă oportunitatea studierii metodelor de cunoaștere a lumii de către om în diferite perioade istorice, privite ca valori materiale și spirituale. Cercetătorul rus A. Lyubichiankovskiy în abordările sale

susține că „ ... o clasificare extrem de largă a patrimoniului cultural ar trebui să se realizeze în conformitate cu metodele de percepere a lumii, deoarece acoperă toate aspectele activității materiale și spirituale a omenirii. De exemplu, putem discuta despre patrimoniul mitologic, religios, științific, tehnic, economic etc. Cu cât sunt descoperite mai multe astfel de metode, cu atât ne apropiem mai mult de acoperirea întregului domeniu al patrimoniului cultural al omenirii...” [229, p.214-228]. În același timp conștientizăm că este foarte dificil să identificăm toate formele de percepere umană a realității, deoarece fiecare dintre tipurile de artă are propriul său patrimoniu cultural. În context, indiferent de metoda de cunoaștere a lumii la care facem referință, patrimoniul cultural poate fi clasificat având la bază diferite raționamente. Din perspectiva culturologiei ca știință am putea evidenția trei tipuri de patrimoniu cultural: material, spiritual și material-spiritual. Analizând tipurile de patrimoniu cultural sesizăm o interacțiune și interconexiune strânsă între ele. Însă tot timpul, atât în epocile trecute cât și în cea contemporană, ele asigură activitatea vitală a omului numai acționând simultan. Ținând cont de știința culturologică cu referire la subiectul vizat, am putea reprezenta schematic tipurile de patrimoniu cultural în felul următor (Figura 1.1):

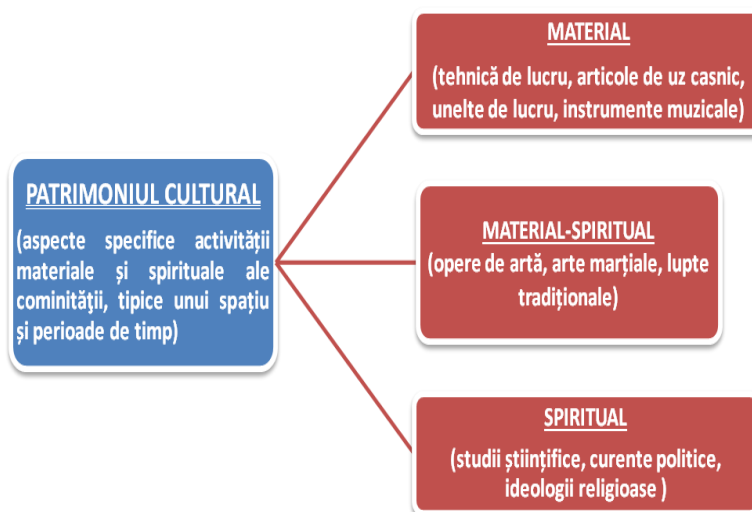

Fig. 1.1 Tipuri de patrimoniu cultural

Sursa: Figura este elaborată de autor

Clasificarea patrimoniului cultural efectuată din perspectiva diferitelor științe și abordări conduce la concluzia că, indiferent de clasificarea patrimoniului cultural la care ne referim, nu este posibilă introducerea unei diferențe absolute de obiecte. Expresia generală că există legături și interacțiuni între diferitele tipuri de patrimoniu cultural ascunde faptul că în orice clasificare se pot găsi mostre care pot fi atribuite simultan pentru două sau chiar mai multe tipuri de patrimoniu.

Orice obiect de patrimoniu cultural poate fi privit din diferite unghiuri, adică este posibil să se facă distincție între diferite secțiuni ale analizei sale.

Pentru ca obiectele care prezintă valoare cultural-istorică deosebită să fie atribuite categoriei bunurilor patrimoniului cultural național este necesar să fie documentate, clasate și înregistrate într-un registru special. În lucrarea „Cum s’ar cuveni să se îngrijească monumentele istorice?”, academicianul român Nicolae Iorga scria că „pentru a menține cât mai este vreme vechile monumente trebuie să le știm însă câte sunt, unde sunt și în ce stare adevărată se află, trebuie a le prețui tuturora valoarea de frumuseță și vechime. Avem nevoie de un inventariu întreg, adevărat, competent al bogățiilor de artă veche ce cuprind țara” [104, p.721-723]. Sub președinția lui N. Iorga, în anul 1923, Comisiunea Monumentelor Istorice a coordonat procesul de conservare și restaurare a monumentelor istorice, viața și rolul instituțiilor specializate în protejarea patrimoniului cultural — muzee și biblioteci. Tot prin Comisiune s-au constituit fonduri de sprijinire și luptă pentru a reda istoriei naționale și circuitului cultural noi și noi monumente, inclusiv și în Basarabia.

Studierea evenimentelor istorice derulate în actualul spațiu teritorial al Republicii Moldova relevă că obiectele patrimoniului cultural mobil adesea au fost scoase ilicit din țară. Muzeologul Elena Ploșniță în lucrarea „Protejarea patrimoniului cultural în Basarabia” afirmă că în timpul ocupației țariste, „Basarabia a constituit prin patrimoniul său cultural un important punct de interes rusesc”. În această perioadă interesul sporit al savanților, colecționarilor și militarilor ruși pentru patrimoniul cultural a dus la scoaterea masivă a lui din Basarabia și depozitarea în „instituții și în colecții specializate din Rusia” [135].

Dorința de conservare a valorilor patrimoniului cultural național precum și controlul bunurilor printr-o evidență strictă l-au determinat pe mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni să efectueze, în anii 1813 – 1820 în toate lăcașele de cult din Basarabia, mai multe inventarieri a întregului patrimoniu bisericesc, conform următoarelor categorii: carte religioasă, obiecte de cult, icoane. Prin aceste acțiuni dânsul a reușit să zădărnicească dispariția dubioasă a mai multor obiecte de patrimoniu care aparțineau bisericilor și mănăstirilor din Basarabia.

În prezent, procedurii de **clasare** a bunurilor de patrimoniu cultural sunt supuse bunurile patrimoniului cultural *mobil, imobil și imaterial*.

Bunurile culturale mobile se clasează conform prevederilor art. 8 al Legii Nr. 280 din 27 decembrie 2011 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil [13] și se află în proprietatea statului, a cultelor religioase sau cea privată. După ce se clasează, acestea se trec în Registrul patrimoniului național mobil.

Potrivit legislației în vigoare, clasarea bunurilor culturale mobile se face din oficiu sau la solicitarea persoanelor fizice și juridice care dețin în proprietate de bunuri culturale mobile, în

baza unui raport de expertiză întocmit de experți acreditați de Ministerul Culturii. Expertizarea se realizează în scopul stabilirii dacă bunurile culturale mobile sunt susceptibile de a fi clasate [13].

Comisia națională a muzeelor și a colecțiilor este autoritatea științifică competentă să hotărască clasarea bunurilor culturale mobile. Autoritatea vizată clasează bunurile ținând cont de criteriile generale precum: vechimea, raritatea și starea de conservare a bunului. Totodată, sunt aplicate și criteriile particulare caracteristice unui anumit domeniu, pe baza cărora se estimează „semnificația sau importanța arheologică, istorică, documentară, artistică, etnografică, artistică, științifică ori tehnică a bunurilor culturale, prin intermediul cărora se determină valoarea culturală deosebită sau excepțională, stabilindu-se categoria de patrimoniu cultural (A - Tezaur sau B - Fond), din care fac parte aceste bunuri” [29, p. 20].

Legiuitorul menționează că bunurile culturale mobile proprietate publică aflate în patrimoniul instituțiilor sau al organizațiilor din subordine cu capital public ori capital public majoritar care se privatizează vor fi supuse procedurii de clasare înainte de declanșarea procedurii de privatizare și vor fi trecute în administrarea unei instituții publice specializate, desemnată de Ministerul Culturii. În același context este menționat că dacă un bun cultural mobil nu a fost clasat, din varii motive, procedura de clasare poate fi reluată, la cerere, după minimum 2 ani. În cazul apariției unor noi argumente în favoarea inițierii procedurii de clasare, acest termen poate fi micșorat de către Ministerul Culturii [13, art.8].

Piese de patrimoniu cultural mobil supuse procedurii de clasare se păstrează în biblioteci, muzee sau arhivele statului (în localități rurale, raionale, orașenești, etc.).

În cadrul investigării modalității de clasare a patrimoniului cultural a fost determinat că, până în prezent, autoritățile naționale nu au elaborat un nomenclator în care să fie stabilită valoarea pieselor de patrimoniu cultural național. Actualmente autoritatea administrației publice centrale de specialitate (Ministerul Culturii) nu dispune de o determinare exactă a valorii nominale a bunurilor de patrimoniu, iar Curtea de Conturi, (*autoritate națională cu funcție de control în stat care „... exercită controlul asupra modului de formare, administrare și întrebuințare a resurselor financiare publice și a patrimoniului public ...”* [15, art.3]), etc., nu poate determina legalitatea conformității valorii reale a acestor bunuri. Cu problema menționată se confruntă și Serviciul Vamal, care cere de la titularii de bunuri prezentarea valorii piesei de patrimoniu cultural la momentul realizării procedurii de export temporar din țară. În contextul celor expuse, considerăm că autoritățile publice competente trebuie să i-a măsurile necesare în vederea elucidării acestei neconcordanțe.

Clasarea **bunurilor culturale imobile (construite)** este o procedură prin care se conferă regim de monument istoric unui bun imobil și este înscris în Lista Monumentelor istorice a unei țări.

În prezent, Legea Republicii Moldova privind ocrotirea monumentelor [11] stipulează că acestea trebuie să fie înregistrate obligatoriu în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat. Potrivit art. 4 al Legii menționate: „Registrul monumentelor se constituie pe baza investigațiilor pluridisciplinare, efectuate de Ministerul Culturii și de instituțiile subordonate acestui minister, Ministerul Infrastructurii și dezvoltării Regionale, precum și de Ministerul Mediului, Serviciul de Stat de Arhivă, instituțiile de învățământ superior, de fundațiile obștești, savanți, lucrători de muzeu și bibliotecă, persoane particulare”. Spre deosebire de legislația României [53], Ucrainei [57], Federației Ruse [60], Poloniei [56], Letoniei [51], precum și altor țări din regiunea bazinului Mării Negre, actualmente legislația Republicii Moldova nu prevede modalitatea clasării patrimoniului cultural construit. În acest sens, autoritățile publice competente au elaborat proiectul Legii protejării monumentelor istorice care este propus spre examinare și aprobare organelor competente, conform prevederilor legislației în vigoare.

Noul proiect de lege are reglementată procedura de clasare și evidență a monumentelor istorice din țara noastră. Astfel, bunul de patrimoniu cultural va fi clasat prin conferirea acestuia statut de monument istoric și includerea lui în Registrul național al monumentelor istorice [31, art.15]. Conform proiectului vizat, clasarea se face din oficiu de către Ministerul Culturii pentru bunurile imobile aflate în proprietatea statului sau în proprietate privată. Pentru aceasta bunurile din stăpânirea statului trebuie să aibă cel puțin 50 de ani, iar cele proprietate privată cel puțin 100 ani. În același timp, la solicitarea proprietarului bunul poate fi clasat dacă are o vechime cuprinsă între 20 – 50 ani, dar în urma expertizei de stat va fi demonstrat că obiectul prezintă o valoare culturală deosebită. Fiecărui obiect de patrimoniu cultural construit îi va fi perfectată de către experții acreditați ai Institutului Național al Patrimoniului Cultural „fișa de clasare”, care se va aviza de către Consiliul Național al Monumentelor Istorice. Ulterior, în baza fișei de clasare și a avizului Consiliului Național al Monumentelor Istorice, Ministrul Culturii va emite Ordinul privind instituirea regimului de protecție a bunului imobil propus pentru clasare, va elabora și înainta spre aprobare în modul stabilit, proiectul de lege privind completarea Registrului Național al Monumentelor Istorice. În cazul în care un bun istoric se află în pericol iminent de distrugere sau de alterare fizică, Legea va permite declanșarea de către Ministerul Culturii a procedurii de clasare urgentă a lui. [31, art.15-16]. Aceste măsuri luate în regim de urgență se vor întreprinde în vederea salvării bunului și pot fi solicitate de oricare din părți.

Odată cu adoptarea legii vizate va intra în vigoare și Registrul național al monumentelor istorice, în care se va ține evidența monumentelor cu valoare de obiecte ale patrimoniului cultural imobil. Registrul va fi gestionat de către Ministerul Culturii prin intermediul Institutului Național al Patrimoniului Cultural și se actualizează periodic în funcție de obiectele nou identificate care urmează a fi introduse. Monumentelor istorice înscrise în registru le vor fi întocmite „dosare de

inventar”. De asemenea, monumentele istorice, inclusiv siturile construite, vor fi marcate printr-o siglă, pentru a le fi marcat statutul de obiect protejat de stat prin această lege.

Noua lege va prevedea că „bunurile imobile pasibile de a fi clasate nu pot fi supuse demolări și reconstrucției, decât, ca urmare a stabilirii prin expertiză de stat a lipsei valorii istorico-culturale la aceste bunuri și luării deciziei de neîncepere pentru aceste obiecte a procedurii de clasare” [31, art.19]. De asemenea, monumentele istorice vor fi obligatoriu introduse în Cadastrul bunurilor imobile al republicii.

O altă obligație a autorităților va fi de a supune inventarierii monumentele istorice în vederea acumulării tuturor documentelor, informațiilor și rezultatelor cercetărilor cu referire la imobilele clasate drept monumente istorice, a determinării bunurilor imobile care prezintă suspiciuni la obținerea statutului de monument istoric, precum și de documentare a monumentelor deteriorate, distruse, dispărute sau declassate. Inventarierea monumentelor istorice va fi realizată de către Agenția Națională a Monumentelor și Siturilor cu antrenarea în caz de necesitate a instituțiilor publice, specialiștilor în domeniu sau persoanelor interesate.

Bunurile patrimoniului cultural mobil, imobil pot fi declassate în condițiile prezentelor acte normative menționate supra, dacă statutul acestora nu mai corespunde normelor în vigoare. În acest caz bunurile se radiază din Registrele bunurilor fiecărei categorii de bunuri de patrimoniu cultural național printr-o hotărâre adoptată de autoritatea competentă. Distrugerea, demolarea totală sau parțială a bunurilor cu statut de patrimoniu cultural construit drept urmare a acțiunii sau inacțiunii umane nu poate servi temei de declassare a lor. Astfel de acțiuni constituie suportul juridic pentru sancționarea proprietarului/gestionarului cu orice titlu juridic al bunului protejat și obligarea lui de a reconstitui, de reda bunului starea originală. De asemenea, depistarea unor astfel de cazuri va servi temei juridic pentru confiscarea bunului imobil cu statut de monument istoric protejat în concordanță cu legislația în vigoare [31, art.21].

Referindu-ne la **patrimoniul cultural imaterial** elucidăm că elementele acestuia se clasează în conformitate cu art. 8 din Legea Nr. 58 din 29 martie 2012 privind protejarea patrimoniului cultural imaterial [12], după trei categorii. Din *prima* categorie fac parte elementele viabile în comunități și reprezentative pentru identitatea acestora. În a *doua* categorie încadrează elemente cu valoare artistică și etnografică practicate de puțini membri ai comunității, păstrate mai mult în memoria colectivă, aflate în pericol de dispariție și pasibile de dispariție în cazul neprotejării, iar din a *treia* categorie fac parte elemente fără viabilitate în comunități, dar cu valoare istorică, științifică și cu capacitatea de a completa diversitatea culturală a tradiției. După ce sunt supuse procedurii de clasare, Comisia națională pentru salvagardarea patrimoniului cultural imaterial va lua la evidență elementele de patrimoniu imaterial. Comisia vizată este în subordinea Ministerului Culturii și coordonează procesele de înfăptuire a politicii de stat în domeniul

protejării patrimoniului cultural. Pentru fiecare element clasat și înscris în Registrul național al patrimoniului cultural imaterial este elaborat un dosar de patrimoniu în care se vor conține informații, descrieri și imagini despre element și despre comunitatea care îl practică.

În cazul în care un element de patrimoniu național imaterial este trecut dintr-o categorie juridică în altă categorie, înregistrarea se realizează cu respectarea procedurii prestabilite pentru clasare, conform unui regulament omologat de Ministerul Culturii. Elementele patrimoniului cultural imaterial nu sunt supuse procedurii de declasare.

În alt context, pentru a putea acorda o mai bună protecție patrimoniului cultural, autoritățile publice centrale de specialitate, prin programele sale de politici culturale, ar putea crea un sistem informatic (*o platformă informațională*) privind gestionarea și administrarea obiectelor de patrimoniu cultural la nivel de raion, cu întocmirea unei liste a obiectelor de patrimoniu cultural existente în teren, precum și clasarea acestora în raport de valoarea și importanța lor istorică. Digitalizarea patrimoniului cultural prin intermediul acestei platforme ar permite administrației publice locale o mai bună manageriere a bunurilor culturale, iar persoanelor interesate (fizice sau juridice) să acceseze informații privind poziționarea geografică a obiectului de patrimoniu cultural sau a celor asociate cu informații descriptive despre acesta etc. Totodată, digitalizarea patrimoniului cultural va duce la dezvoltarea societății informaționale naționale în beneficiul cetățenilor și va contribui, în aspect de cooperare, la realizarea prevederii art. 99, lit. c) a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, de altă parte, care prevede că statul trebuie să contribuie la „încurajarea și promovarea punerii în aplicare a instrumentelor tehnologiei informației și comunicațiilor pentru o mai bună guvernare, e-learning și cercetare, servicii publice de asistență medicală, digitizarea patrimoniului cultural ...” [14].

Cercetătorul Dorel Micle susține că „... managerierea patrimoniului arheologic prin intermediul unui Sistem Informatic Geografic, ar presupune, deci, utilizarea tuturor acelor mijloace hardware și software prin intermediul cărora se pot administra datele spațiale referitoare la un sit arheologic cartat (adică un sit care beneficiază de o ridicare topografică: locație exactă, suprafață sit, releveu, stare conservare, parcelă cadastrală, regim juridic etc.), precum și informațiile conexe (date istorice, material arheologic descoperit, date privind potențialul turistic etc.). ... În situația de față, managementul este unul de proiect, deoarece are ca obiect specific un program bine structurat și configurat în jurul conceptului de patrimoniu imobil” [110, p.227-228].

Necesitatea apariției unei astfel de platforme este condiționată de inexistența până în prezent a unui sistem informatic de clasare și inventariere a patrimoniului imobil. Un alt argument pentru desfășurarea acestui program a fost și faptul că Ministerul Culturii nu are la dispoziție un sistem de colectare a informațiilor care să îi poată asigura datele necesare unei etape de evaluare,

acesta având drept consecință imposibilitatea fundamentării unei strategii coerente și eficiente privind protecția a patrimoniului imobil. Pe lângă componenta științifică, legată de istoricul obiectului de patrimoniu cultural, platforma ar putea oferi informații din domeniul mediului și al planificării spațiale a teritoriului Republicii Moldova.

Un beneficiu care va prezenta un astfel de sistem informațional este că va oferi posibilitatea utilizării rezultatelor științifice obținute în cadrul cercetărilor, administrațiilor publice locale de nivelul întâi sau de nivelul al doilea, în acordarea avizelor de construcție. Totodată, orice persoană particulară sau companiile care fac parte din industriile imobiliare, proprietare de teren, care doresc să construiască ceva (imobil, piață agro-alimentară, etc.) pot să se documenteze din timp asupra existenței sau nu a unui obiect de patrimoniu cu valoare națională, a unui sit natural, pe terenul respectiv, pentru a fi în cunoștință de cauză. Diseminarea web a acestor informații poate oferi inclusiv date despre legislația la zi, formularele și actele necesare, precum și date despre Direcțiile de Cultură din cadrul Consiliilor Raionale, persoanele de contact, orar de lucru, modalități de accesare a fondurilor nerambursabile de creare a infrastructurii culturale pentru obiectele de patrimoniu cultural, hărți digitale interactive (istorico-arheologice, fizico-geografice și satelitare – tip Google Earth).etc. Un suport considerabil va constitui caracterul didactic și educativ în sprijinul persoanelor pasionate de istorie și cultură. De asemenea, pagina web va putea fi utilizată și de principalele regii (telecomunicații, electricitate, gaz, de apă-canal etc.) în vedea proiectării viitoarelor trasee din cadrul Planurilor de dezvoltare a localităților.

În urma celor analizate **conchidem** că patrimoniul cultural necesită a fi protejat indiferent de forma sa de proprietate. Pentru a determina categoria patrimoniului cultural autoritățile statului îl supun clasificării. În acest mod, clasificarea patrimoniului cultural permite protejarea și încadrarea acestuia în sistemul social al țării.

Totodată pentru a determina nivelul de protecție a obiectelor de patrimoniu cultural autoritățile competente îl supun procedurii de clasare. În acest mod este stabilit dacă obiectul se încadrează în categoria bunurilor de patrimoniu cultural național sau constituie bunuri ce nu reprezintă valoare istorică sau culturală.

Apariția în Republica Moldova a unei platforme informaționale privind managerierea bunurilor de patrimoniu cultural național va oferi administrației publice locale informații despre clasarea patrimoniului cultural în raport de valoarea și importanța istorică a acestuia.

Adoptarea pe viitor de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii protejării monumentelor istorice va permite: asigurarea condițiilor corespunzătoare pentru protejarea și valorificarea monumentelor istorice în calitatea lor de obiecte de patrimoniu cultural și de confirmare identitară a țării; inserarea monumentelor istorice în politicile publice culturale, educaționale, de amenajare a teritoriului și de dezvoltare urbanistică a localităților; garantarea

unui cadru juridic național optim pentru salvagardarea bunurilor culturale, în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și a actelor normative ale Organismelor internaționale la care a aderat țara noastră.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

Din cele analizate în Capitolul 1 al lucrării putem desprinde următoarele **concluzii**:

- conceptul de patrimoniu cultural național reprezintă una din trăsăturile determinante ale unui popor. El reflectă o dezvoltare a adevărului istoric și exprimă nivelul de dezvoltare a societății. Cercetat prin prismă istorică, patrimoniu cultural reflectă valoarea spirituală a națiunii;
- definirea patrimoniului cultural național se axează prioritar pe dimensiunea istorică, iar integrarea cu patrimoniul natural îi conferă o formă eterogenă de cercetare și abordare pe alte dimensiuni. Multitudinea conceptelor abordate de către cercetători în răstimpul evaluării și tentativelor de descoperire a soluțiilor optime în păstrarea și valorificare a patrimoniului cultural, au permis comunității științifice internaționale să se preocupe de problematica vizată prin aplicarea definițiilor corespunzătoare și prin stabilirea principiilor și normelor de protecție ale acestora. Ca răspuns la astfel de acțiuni organismele internaționale (UNESCO, ICOMOS etc.) și cele naționale (APC și instituțiile abilitate) au înaintat abordări universale pe subiectul patrimoniului național raportat la tradițiile societății, întru înaintarea politicilor pentru ocrotirea, conservarea și punerea în valoare la nivel mondial a bunurilor naționale de înaltă importanță culturală;
- salvagardarea și conservarea moștenirii culturale naționale contribuie la fundamentarea existențială a statului Republica Moldova. Valorificarea patrimoniului cultural va înlesni dezvoltarea economică a țării, va fortifica progresul social în beneficiul generațiilor viitoare;
- cristalizarea valorilor culturale naționale și protejarea acestora prin politici elaborate de APC va permite țării noastre să determine autoritățile internaționale să coopereze și să încadreze patrimoniul nostru cultural în sistemul valorilor culturale universale. Acest fapt va încuraja comunitatea națională și cea științifică în identificarea și valorificarea noilor bunuri spirituale naționale dedicate viitoarelor generații prin îmbogățirea cunoașterii propriei culturi;
- cadrul teoretico-metodologic complex analizat la investigarea politicilor de patrimoniu cultural, ne-a permis să elaborăm principiile și metodele de cercetare științifică, atât cele generale, cât și cele specifice prin care să determinăm aportul administrației publice la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național;
- patrimoniul cultural poate fi clasificat având la bază diferite raționamente și suportă diferite abordări. În clasificarea patrimoniului cultural nu este posibilă introducerea unei delimitări

absolute de bunuri culturale. În orice clasificare se pot găsi mostre care pot fi atribuite simultan pentru două sau chiar mai multe tipuri de patrimoniu;

- clasarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova de către autoritățile administrației publice conduce la o mai bună protejare al acestuia și permite deținerea unor ample informații despre fiecare bun al patrimoniului trecut în Registrele speciale de patrimoniu cultural;
- elaborarea și aprobarea de către autoritățile publice naționale a unui registru/nomenclator în care să fie stabilită valoarea nominală a pieselor de patrimoniu cultural național va permite evitarea situațiilor de diminuare intenționată a prețurilor și a prevenirii activităților de contrabandă cu obiecte de patrimoniul cultural mobil;
- crearea în Republica Moldova a unei platforme informaționale privind managerierea și gestionarea bunurilor de patrimoniu cultural național va oferi administrației publice locale informații concludente despre clasarea patrimoniului cultural în raport de valoarea și importanța istorică a acestuia, prin: caracterul didactic și educativ în sprijinul pasionaților de istorie și cultură; oferirea informațiilor din domeniul mediului și al planificării spațiale a teritoriului Republicii Moldova; utilizarea rezultatelor științifice obținute în cadrul cercetărilor, administrațiilor publice locale de nivelul întâi sau de nivelul al doilea, în acordarea avizelor de construcție; utilizarea de către principalele regii (telecomunicații, electricitate, gaz, de apă-canal etc.) în vedea proiectării viitoarelor trasee din cadrul Planurilor de dezvoltare a localităților;
- odată cu aprobarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii cu privire la protejarea monumentelor istorice vor fi garantate cele mai pertinente criterii de asigurare a condițiilor de salvagardare și promovare a monumentelor istorice cu valoare de patrimoniu cultural național; va permite integrarea monumentelor istorice în politicile publice culturale, educaționale, de amenajare a teritoriului și de dezvoltare urbanistică a localităților; va asigura un cadru juridic național adecvat pentru protejarea bunurilor culturale în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și a actelor normative ale Organismelor internaționale la care a aderat țara noastră.

2. POLITICI PUBLICE ȘI REGLEMENTĂRI ADMINISTRATIVE ÎN PROTEJAREA ȘI VALORIFICAREA PATRIMONIULUI CULTURAL

2.1. Sistemul național de elaborare și implementare a politicilor de patrimoniu cultural

De la proclamarea independenței Republicii Moldova la 27 august 1991 și până în prezent, autoritățile publice naționale au adoptat un cadru normativ vast în domeniul salvărdării patrimoniului cultural național, în baza cărora au fost elaborate politici publice culturale reflectate prin strategii, programe etc. care să pună în aplicare aceste legi. Prin demararea reformelor în domeniul culturii, autoritățile competente au fost puse în situația să identifice soluții eficiente de operare a schimbării în domeniul culturii, astfel încât aceasta să se poată alinia la standardele europene și la cele mondiale.

În perioada de referință, autoritățile publice de specialitate au început să elaboreze altfel de politici culturale, fără ca acestea să poarte conotații de propagandă totalitaristă, dar care să aibă ca scop dezvoltarea palierului de cultură națională, inclusiv și pe cel al salvărdării obiectelor de patrimoniu național. Pe domeniul patrimoniului cultural național Guvernul a inițiat primele acțiuni, reflectate în documente de politici publice, în vederea protejării și valorificării de către autorități a monumentelor istorice de arhitectură și obiectelor de patrimoniu cultural mobil care se găsesc în Republica Moldova din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Astfel, printre primele documente de politici publice privind salvărdarea obiectelor de patrimoniu cultural au fost elaborate de autoritățile naționale în anul 1991 prin adoptarea **Programului de stat „Orașul medieval Orhei”** pentru anii 1991 – 1999 [30], și Hotărârea Sovietului Suprem al RSSM, nr. 470 – XII din 31.01.1991 „Cu privire la programele de stat ale Guvernului RSSM „Orașul medieval Orhei” și „Mănăstirea Căpriană””. Ulterior a fost aprobată Hotărârea Guvernului Republicii Moldova, nr. 506 din 11.09.1991 „Cu privire la măsurile de realizare a **Programului de stat „Orașul medieval Orheiul Vechi” și „Mănăstirea Căpriană”**” [26].

Dat fiind faptul că nu s-a reușit îmfăptuirea tuturor măsurilor planificate pentru a fi realizate în cadrul programului cu privire la „Orașul medieval Orheiul Vechi”, precum și din dorința administrației publice centrale de a continua procesele de cercetare și restaurare a peisajului arheologic, în anul 2001 a fost emisă Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1378 din 10.12.2001 [16], „Cu privire la acțiunile prioritare de salvărdare a monumentelor istorico-culturale din cadrul complexului muzeal „Orașul medieval Orheiul Vechi””. Însă, din cauza surselor de finanțare insuficiente alocate pentru realizarea Hotărârii vizate, mai multe proiecte de consolidare și restaurare a obiectelor de cult din cadrul Complexului nu au fost realizate definitiv.

În anii ce au urmat autoritățile naționale, au întreprins măsuri de salvărdare și valorificare a

patrimoniului cultural care vizau situl Orheiul Vechi. În acest context au fost adoptate Legea privind constituirea Rezervației cultural-naturale Orheiul Vechi din 04 decembrie 2008 [9], Hotărârea Guvernului RM nr. 228 din 23.03.2009, „Cu privire la constituirea Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi”” [24], prin care a fost acceptată propunerea Ministerului Culturii și Turismului referitor la constituirea, prin reorganizarea Complexului Muzeal Orheiul Vechi, a instituției publice „Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi” și Hotărârea Guvernului RM nr. 719 din 06.06.2016, „Cu privire la măsurile de protejare și valorificare a Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi”” [25]. Actele normative menționate supra a servit la elaborarea unei strategii de dezvoltare a rezervației, a unui program de conservare și revitalizare a obiectelor de patrimoniu, a planului de administrare al Peisajului Arheologic Orheiul Vechi, a unei strategii privind dezvoltarea turismului, precum și alte documente importante. Până în prezent însă, politicile adoptate de autoritățile competente nu au reușit să contribuie la transformarea sitului arheologic Orheiul Vechi într-un adevărat centru cultural și turistic național sau mondial.

Referitor la „Mănăstirea Căpriană”, la nivel de țară, prin intermediul autorităților publice centrale au fost organizate câteva maratoane de colectare a surselor bănești pentru reconstrucția monumentelor istorice de patrimoniu cultural. În final, s-a reușit reabilitarea bisericilor mănăstirii, fără însă restaurarea acestora conform normelor și rigorilor prevăzute.

Totuși, în pofida dificultăților întâmpinate de autorități într-o perioadă a unor transformări sociale importante, obiectivul principal al politicii de stat în sfera culturii a fost de conservare și protejare a patrimoniului cultural, de rând cu menținerea instituțiilor statului care asigurau cadrul de dezvoltare a vieții spirituale a societății.

Ca o măsură de redresare a situației dificile în sistemul cultural, la 21 septembrie 1992 a fost adoptat Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 203 „Despre măsurile de neamânat privind dezvoltarea culturii”, care prevedea acțiuni de susținere de către autoritățile administrației publice a culturii naționale, instituțiilor și lucrătorilor din domeniul culturii și artei în perioada reformelor economice. În baza acestui Decret Guvernul a întocmit un plan de acțiuni pentru sprijinirea culturii. Planul a fost adoptat prin Hotărârea Guvernului nr. 343 din 03.06.1993 „Cu privire la aprobarea **Programului de Stat pentru dezvoltarea culturii pe anii 1993 – 2000** și asigurarea protecției sociale a oamenilor de cultură” (în continuare – Programul 1993) [18]. Principala sarcină a autorităților administrației publice locale a constituit dezvoltarea domeniului social-cultural ca direcție prioritară a politicii statului și în timp de doi ani urmau să fie elaborate programele zonale de dezvoltare a culturii, să fie asigurată utilizarea localurilor instituțiilor de cultură și artă doar conform destinației acestora.

De asemenea, în cadrul realizării Programului 1993, în anul 1999 a fost adoptată Legea Culturii, nr. 413-XIV din 27.05.1999 [6]. Adoptarea acestei legi a avut ca scop asigurarea și

protejarea dreptului constituțional al cetățenilor Republicii Moldova la activitatea culturală; instituirea unor principii fundamentale pe segmentul politicii culturale a țării și ale normelor juridice, în baza cărora se asigură dezvoltarea liberă a culturii. Prin această lege statul își asumă responsabilitatea de elaborare a politicii culturale, stabilind prioritățile în activitatea culturală, de elaborare și finanțare a programelor de stat privind protecția și dezvoltarea culturii, stabilește direcțiile, formele și modalitățile de aplicare a lor, protejează drepturile oamenilor de creație la proprietate intelectuală, apără interesele lor patrimoniale și nepatrimoniale legate de activitatea de creație, asigură accesul liber al cetățenilor la activitatea culturală, la valori și bunuri culturale. [6, art.1, art.4, art.6-8].

Efectuând o analiză a modului de realizare a reformei culturale în cadrul Programului 1993, constatăm că acesta a fost un document pe politici publice bun ca și concept, dar fără de acoperire financiară. Prin urmare, Programul a rămas practic nerealizat. Astfel, doar voința factorilor de decizie la acel moment, fără o acoperire financiară pe potrivă, nu a fost suficientă pentru implementarea Programului menționat.

La 18 iulie 1997, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea nr. 672 Cu privire la **Programul de stat „Dezvoltarea și ocrotirea culturii și artei în Republica Moldova pentru anii 1997-1998”** (în continuare – Programul 1997) [27]. Această hotărâre a rămas în vigoare până în anul 2000, fiind suplimentată cu un proiect strategic în domeniul economic până în anul 2005, în care au fost înglobate și stratagemele culturii.

Potrivit Programului 1997, politicile culturale determinau ca prioritățile în activitatea statului să se concentreze pe susținerea și dezvoltarea artei profesioniste, prezervarea moștenirii culturale, stimularea creației populare și dezvoltarea activității culturale de agrement, susținerea tineretului de creație și dezvoltarea bazei tehnico-materiale a instituțiilor de cultură, conectarea culturii Republicii Moldova la circuitul cultural internațional.

În perioada guvernării Partidului comunistilor din Republica Moldova determinăm că practic nu a fost elaborat niciun document strategic în domeniul politicii culturale, scopul principal al autorităților fiind reanimarea rețelei instituțiilor de cultură. După un declin timp de un deceniu, această decizie părea să fie una justificată. Programul Național „Satul Moldovenesc” (2005-2015) prevedea reabilitarea caselor de cultură, bibliotecilor, instituțiilor de învățământ artistic extrașcolar și a muzeelor la nivel local, renovarea și conservarea patrimoniului național cultural pentru a fi inclus în circuitul turistic și crearea condițiilor egale de acces al cetățenilor la valorile culturale și la procesul cultural [144]. Un număr important de instituții de cultură erau finanțate direct din bugetul central. Acest lucru era caracteristic mai cu seamă pentru localitățile în care administrația publică locală constituia o majoritate confortabilă a membrilor partidului de guvernământ. Însă, acest suport financiar nu era unul dezinteresat. Puterea politică încerca să

revină la practica de manipulare ideologică, inclusiv pe segmentul dezvoltării culturale. Însăși insuficiența permanentă, uneori chiar totală, a mijloacelor bugetare adesea au dus la tergiversarea proceselor de implementare a politicilor publice de patrimoniu cultural național.

Primele acțiuni de adoptare și aplicare a politicilor de protejare a patrimoniului cultural au fost întreprinse de guvernările democratice după anul 2009, însă nici acestea la acea vreme nu dispuneau de programe elocvente de salvagardare a patrimoniului cultural pe termen mediu și lung. Pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural național autoritățile administrației publice centrale, de comun cu reprezentanții mediului academic din Republicii Moldova și România, au elaborat programe de salvagardare a patrimoniului prin care s-a urmărit atingerea mai multor obiective așa ca, „...elaborarea strategiei naționale de salvagardare a patrimoniului cultural, evaluarea riscurilor la care este supus patrimoniul cultural, adaptarea normelor și practicilor de prezervare, cercetare și integrare/valorificare a patrimoniului cultural al Republicii Moldova la cele ale Uniunii Europene, armonizarea salvagădării patrimoniului cultural cu activitățile economice care amenință patrimoniul cultural, realizarea parteneriatului dintre instituțiile statului, sectorul privat și societate civilă în domeniul salvagădării patrimoniului național și altele” [73].

Noul document de politici publice „Programul de dezvoltare strategică al Ministerului Culturii (*pentru anii 2012-2014*)” [143] evidențiază anumite aspirații ale autorităților naționale de a repune în valoare patrimoniul cultural național prin a asigura și promova strategii și politici, proiecte de legi, regulamente și politici publice în domeniul protejării, conservării, restaurării și valorificării acestuia. Însă constatăm că din cauza mai multor probleme legate de capacitățile reduse de administrare și salvagardare a patrimoniului cultural, a lipsei programelor de stat în acest domeniu, a instrumentelor de implementare a Convențiilor UNESCO și Consiliului Europei, precum și a altor probleme identificate de funcționari nu s-a reușit realizarea mai multor obiective legate de salvagardarea și promovarea patrimoniului cultural.

Ulterior, autoritățile statului au aprobat la 09 aprilie 2014 „**Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia**” (în continuare Strategia „Cultura 2020”) [22] care a permis realizarea de către autoritățile APL din republică a mai multor acțiuni planificate. Documentul a fost emis de Guvernul Republicii Moldova cu scopul dezvoltării și promovării sectorului culturii și pentru realizarea **Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2013-2014** [142].

Prin Strategia „Cultura 2020”, problema salvagădării patrimoniului cultural devine o prioritate națională. Scopul Strategiei prevedea elaborarea direcțiilor de evoluție și conducere a procesului cultural durabil din Republica Moldova, destinat să contribuie la: „asigurarea unui mediu cultural viabil, prin crearea unui cadru adecvat de politici publice, formarea unui sistem

funcțional de conservare și punere în valoare a patrimoniului cultural, promovarea creativității, dezvoltarea industriilor culturale, eficientizarea managementului cultural, pentru creșterea calității vieții cetățenilor, a spiritului de toleranță și a coeziunii sociale” [22].

Implementarea acestui document de politici publice implica direct antrenarea autorităților administrației publice locale de nivelul unu și nivelul doi, în care consiliile locale, în conformitate cu art. 14, alin. 2, lit. v) și v¹) din Legea privind administrația publică locală în vigoare contribuie „... la organizarea de activități culturale, artistice, sportive și de agrement de interes local ...” și „... la protejarea patrimoniului cultural imobil (monumente arheologice, monumente de istorie și cultură), a patrimoniului cultural imaterial și mobil, a monumentelor de for public, a rezervațiilor culturale și naturale, situate pe teritoriul administrat” [8].

Documentul vizat poartă un caracter inovativ, ca și concept, prin faptul că în premieră a fost întreprinsă o analiză complexă a sectorului cultural din Republica Moldova „ în urma căreia au fost identificate direcțiile și obiectivele generale de dezvoltare a culturii care urmează să fie executate pe termen mediu și lung” [181, p.19] de către autoritățile administrațiilor publice centrale și locale. Politicile culturale au fost elaborate în baza investigării principalelor probleme care le întâmpină sectorul cultural din Republica Moldova. A fost întocmit un plan de acțiuni pentru fiecare obiectiv general, fiind stabiliți indicatori de monitorizare și evaluare a eficienței strategiei, precum și un buget estimativ de implementare a acțiunilor prioritare. Strategia a constituit principalul concept de politici în domeniul culturii, care permit pe viitor dezvoltarea sectorului cultural din republică.

Strategia punctează patru obiective generale strategice și mai multe acțiuni specifice care se realizează de către administrația publică în vederea ocrotirii patrimoniului cultural. Primul obiectiv (și principalul din perspectiva interesului față de obiectul nostru de cercetare), al Strategiei „Cultura 2020” este „Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui”. Obiectivul strategic vine însoțit de alte trei obiective specifice precum: „ 1.1. Formarea unui sistem de documentare și evidență a patrimoniului cultural, astfel încât, până în anul 2020, obiectele de patrimoniu național să fie inventariate, documentate, expertizate și clasate în proporție de 80%”, „ 1.2. Crearea unui sistem de conservare și protejare a patrimoniului cultural, astfel încât, până în 2020, obiectele acestuia să fie protejate integral și restaurate/revitalizate în proporție de 50 %” și „ 1.3. Valorificarea și integrarea patrimoniului cultural în politicile publice, astfel încât, până în anul 2020, 30 % din acesta să fie valorificat în activități durabile: educaționale, sociale, economice, turistice și de mediu”.

Analiza Rapoartelor anuale privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” (Plan de acțiuni) pentru anii 2014 – 2018 și a Notelor informative privind implementarea Strategiei de dezvoltare a culturii

„Cultura 2020” și realizarea Planului de acțiuni pentru anii 2014 – 2016 [124] denotă că **în anul 2014** din totalul de 58 de acțiuni specifice incluse în Planul de acțiuni pentru realizarea Obiectivului nr.1 (*Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui*) au fost raportate ca fiind **realizate**: 24 acțiuni (41,39%), **în curs de realizare**: 18 acțiuni (31,03%), **nerealizate**: 16 acțiuni (27,58%); **în anul 2015** din 60 de acțiuni specifice incluse în Planul de acțiuni pentru îndeplinirea acestui obiectiv s-au raportat ca fiind **realizate**: 23 acțiuni (38,3%), **în curs de realizare**: 19 (31,7%), **nerealizate**: 18 acțiuni (30%); **în anul 2016** din 59 de acțiuni specifice prevăzute pentru îndeplinirea obiectivului menționat, au fost **realizate**: 16 acțiuni (27,12%), **în curs de realizare**: 27 acțiuni (45,76%), **nerealizate**: 16 acțiuni (27,12%); **în anul 2017** din totalul de 58 de acțiuni incluse în Planul de acțiuni pentru acest obiectiv, au fost raportate ca **realizate**: 21 acțiuni (36,21%), **în curs de realizare**: 26 acțiuni (44,82%), **nerealizate**: 11 acțiuni (18,97%); **în anul 2018**: din 58 de acțiuni specifice incluse pentru a fi îndeplinit obiectivul nr.1 al Planului de acțiuni, s-au raportat ca fiind **realizate**: 27 acțiuni (46,55%), **în curs de realizare**: 24 acțiuni (41,37%), **nerealizate**: 7 acțiuni (12,08%).

Pentru anii 2019 și 2020, până la moment, Ministerul Culturii nu a făcut publice aceste informații, deși Hotărârea Guvernului nr. 271 din 9 aprilie 2014, Anexa 1, la compartimentul „Monitorizarea și Evaluarea Implementării Strategiei”, prevede că: „... Evaluarea anuală se va realiza la finele fiecărui an, iar rezultatele acestora se vor include în Raportul anual de monitorizare, care se va elabora anual pentru a stabili gradul de realizare a planului. ... Monitorizarea implementării Strategiei îi revine Ministerului Culturii, care urmează să informeze Guvernul și societatea despre rezultatele obținute, problemele nesoluționate și perspectivele de dezvoltare” [22].

Din informațiile analizate determinăm că Obiectivul nr.1 „Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui” al Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” este cel mai amplu, deoarece, anual a cuprins peste 50% din totalul acțiunilor specifice prevăzute în Planul Strategiei. De asemenea, datele obținute ne-au permis să stabilim că cele mai puține acțiuni specifice pentru îndeplinirea obiectivului au fost realizate în anul 2016 (*16 acțiuni din 59 planificate (27,12%)*), iar cele mai multe în anul 2018 (*27 acțiuni din 58 planificate (46,55%)*). Lipsa informațiilor pentru ultimii doi ani privind gradul de realizare a acțiunilor specifice prevăzute la Obiectivului 1 al Strategiei „Cultura 2020” nu ne-au permis să determinăm câte activități au fost realizate în total în perioada de referință de către autoritățile administrației publice pentru realizarea Obiectivului nr.1 „Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui”.

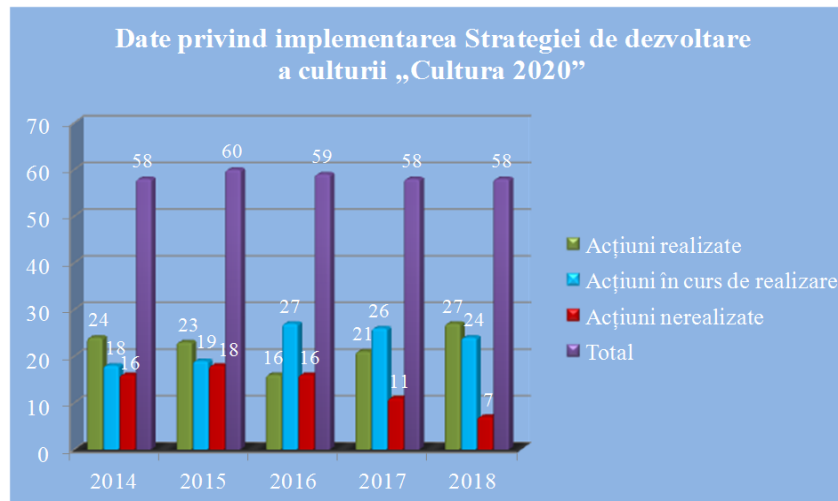

Diagrama nr. 1. Date privind realizarea Obiectivului nr.1 a Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”

Sursa: Diagrama este realizată de către autor în baza datelor Rapoartelor anuale privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” pentru anii 2014 – 2018 [124]

De asemenea, constatăm că cifrele prezentate în rapoartele și notele informative ale direcției de profil a Ministerului Culturii sunt relative, deoarece anual unele instituții din cadrul APL au oferit informații parțiale, iar circa 1/4 din instituțiile raionale nu au prezentat date privind gradul de implementare a Strategiei „Cultura 2020”. În anul 2014 responsabilii de implementarea Strategiei au oferit informații irelevante „care nu au putut fi sistematizate în raportul general, deoarece nu s-a regăsit nici un indicator prevăzut în Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei” [124]. Astfel, rezultatele realizării Strategiei sunt elucidate doar din numărul instituțiilor care au prezentat anual informații complete sau parțiale. În fapt, dacă admitem că instituțiile care ignoră prezentarea informațiilor nu realizează Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei „Cultura 2020”, atunci constatăm că, de facto, cifrele prezentate de către ministerul de resort ar fi cu circa 15% mai mici. Aceste aspecte reprezintă o „dificultate în reflectarea reală a gradului de realizare a *Planului de acțiuni* în cadrul Autorităților Publice locale, calculele procentuale finale reieșind doar din informațiile prezentate” [124]. Totodată, atestăm că înfăptuirea a doar circa jumătate din acțiunile planificate pentru realizarea obiectivului strategic de „Salvgardare a patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui” denotă faptul că atât administrația publică centrală cât și cea locală întâmpină dificultăți de ordin material, de lipsă de personal sau de alt ordin la realizarea acțiunilor specifice incluse în Strategie.

În altă ordine de idei, în cadrul cercetării am constatat că în Notele privind implementarea Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și realizarea planului de acțiuni pentru anii 2014 – 2015 se regăsesc mesaje conținutul cărora este aproape identic. De exemplu, despre realizarea obiectivului general/specific 1.1. „Formarea unui sistem de documentare și evidență a

patrimoniului cultural, astfel încât, până în anul 2020, obiectele de patrimoniu național să fie inventariate, documentate, expertizate și clasate în proporție de 80%.”, în ambele Note Informative de raportare a acțiunilor desfășurate în acești ani găsim expuse expresii practic identice că „... ministerul a elaborat un șir de acte normative, legi, regulamente, metodologii, care reprezintă instrumentele necesare pentru atingerea obiectivului respectiv al Strategiei. ...” [124]. Atestăm că afirmațiile poartă în caracter general, nu exprimă acțiuni concrete, ale administrației publice de specialitate, prin faptul că nu elucidează care și câte acte normative au fost elaborate și aprobate, care sunt regulamentele sau metodologiile aprobate în acest sens. Din cele evidențiate determinăm că pe parcursul primelor doi ani autoritățile APL au realizat superficial acțiunile planificate pe domeniul protejării patrimoniului cultural, fapt care se atestă prin întreprinderea aceluiași măsuri, fără a veni, în final, cu rezultate evidente, măsurabile sau plauzibile în ceea ce privește realizarea obiectivelor prestabilite.

Referindu-ne la realizarea aceluiași obiectiv în perioada anilor 2016-2018 [147], observăm că mai multe acțiuni de inventariere, documentare, expertizare și clasare a patrimoniului cultural au fost realizate, se află în proces de realizare sau până în prezent sunt nerealizate. De exemplu, deficiențe se întâlnesc la realizarea acțiunii „Inventarierea și documentarea patrimoniului cultural construit”, la nivel național, deoarece pentru conservarea sau restaurarea acestuia sunt necesare resurse financiare și umane calificate suplimentare. Totodată, determinăm că până în prezent autoritățile publice din Republica Moldova încă nu cunosc care este numărul exact al obiectelor de patrimoniu cultural național. Nu avem documente de stat care în mod exhaustiv să reglementeze câte monumente de patrimoniu cultural imobil necesită a fi inventariate și documentate. De la inițierea Strategiei vizate și până în anul 2020 această acțiune nu s-a realizat deoarece nu a fost aprobat proiectul de Lege cu privire la protejarea monumentelor istorice.

De asemenea, atestăm anumite dificultăți la realizarea acțiunii de „Formare a cadastrului patrimoniului cultural imobil”. În perioada de referință, din cauza complexității acțiunii, dar și a lipsei resurselor financiare realizarea Cadastrului monumentelor de război și Cadastrului arheologic s-au realizat în anul 2017 și respectiv 2018. La fel, din cauza tergiversării aprobării Legii cu privire la protejarea monumentelor istorice nu a fost creat încă Cadastrul monumentelor istorice, iar Cadastrul monumentelor de for public nu s-a constituit din motivul că aceste acțiuni, potrivit prevederilor Legii monumentelor de for public, țin de atribuțiile directe ale autorităților administrației publice locale de nivelul întâi, care, de fapt, nu le execută.

Constatăm că obiectivele specifice 1.2. și 1.3. ale Strategiei „Cultura 2020” se află în interdependență. Cercetarea întreprinsă evidențiază supoziția că nu putem valorifica și integra patrimoniul cultural în politicile publice fără a-l conserva și revitaliza. Nerealizarea mai multor acțiuni a acestor obiective, până în anul 2018, s-a datorat lipsei de mijloace financiare,

imposibilitatea autorităților publice locale de a-și realiza sarcinile la acest capitol sau a neadoptării Legii privind protejarea monumentelor istorice [149].

Totodată, în cadrul realizării Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020”, până în anul 2018, au fost digitalizate 81,9 % de unități din fondul „Muzical” și 77,2 % de unități din fondul „Vorbit” al Radio Moldova, ceea ce constituie 101684 de unități (fond vorbit și fond muzical) din totalul de peste 126000 de unități [149]. Această activitate face parte din acțiunea de Documentare a patrimoniului audiovizual al republicii și constituie o măsură de salvagardare a patrimoniului cultural. De asemenea, prin crearea sistemului „e-patrimoniu” a fost digitalizat patrimoniul cultural material, imaterial și audiovizual.

Până în prezent, nu putem vorbi despre gradul exact de realizare a obiectivelor. Aspectul de valorificare a patrimoniului cultural se materializează prin activitățile sociale, culturale, turistice sau educaționale realizate anual de autoritățile publice locale prin desfășurarea festivalurilor naționale/regionale/locale și alte genuri de activități culturale, numărul cărora a fost într-o dinamică ascendentă în anul 2018 față de anii precedenți. În pofida reformelor și a proceselor de transformare pe care le-a parcurs în ultimii ani Ministerul Culturii, admitem că până la finalul perioadei de implementare, în mare parte, Strategia „Cultura 2020” s-a realizat. Această ipoteză își găsește fundamentare prin faptul că deja în ultimii ani Guvernul Republicii Moldova a început să aloce mai multe fonduri în bugetul de stat pentru restaurarea monumentelor istorice de patrimoniu național, chiar dacă aceste lucrări se desfășoară de cele mai multe ori în parteneriat și cu susținerea altor state.

În contextul efectuării unei analize exhaustive a obiectivului „Salvagardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui” din Strategia „Cultura 2020”, pentru a evidenția punctele forte și vulnerabilitățile interne și externe care au pus în dificultate autoritățile administrației publice să realizeze obiectivul vizat în totalitate, a fost efectuată Analiza SWOT (*Anexa nr. 1*). În cadrul analizei SWOT, de rând cu factorii pozitivi, au fost determinate și problemele (*factorii negativi*) care nu au permis realizarea mai multor activități de salvagardare sau reabilitare a monumentelor de patrimoniu cultural, fapt pentru care în prezent mai multe situri arheologice se află în stare de degradare. În consecință a fost evidențiat că dacă în termeni proximi sistemul de protejare a patrimoniului cultural nu va fi modernizat și modificat esențial, riscuri de degradarea și pierderea obiectelor care fac parte din domeniul menționat vor crește substanțial, fapt care va aduce pierderi considerabile valorilor culturale ale Republicii Moldova. Concomitent, statul riscă sistarea proiectelor de restaurare a obiectivelor de patrimoniu cultural național sau a finanțării acestora de către instituțiile europene.

În același context consemnăm că, în domeniul culturii dezvoltarea politicilor publice pe dimensiunea patrimoniului cultural național se manifestă prin realizarea unor programe culturale ample de către autoritățile publice naționale, în parteneriat cu societatea civilă, dar și în cooperare cu guvernele altor state, la nivel regional, european sau internațional. Procesul implementării programelor se bazează pe principiul importanței patrimoniului cultural care să prevadă politici necesare pentru salvagardarea patrimoniului artistic, istoric sau arheologic și a interacțiunii pozitive între turism și protecția mediului.

Prin programe naționale realizate de către autoritățile administrației publice, în colaborare cu societatea civilă, au fost reconstruite Mănăstirile Căpriana (2003-2012) [107], Mănăstirea Curchi (2002-2014) [108] ș.a. monumente de arhitectură de valoare națională. În așa mod, prin realizarea politicilor culturale de reconstrucție a mănăstirilor menționate, a fost dezvoltată relația de conlucrare dintre autoritățile publice locale, la nivel de primar al localității unde este amplasat obiectivul de patrimoniu cultural, cu starețul mănăstirilor sau episcopii regiunii, între consiliul local cu persoane cu funcții administrative din cadrul mănăstirilor și bineînțeles, între înalții funcționari de stat cu liderii instituției Mitropoliei Chișinăului și a Întregii Moldove. Din experiența restaurării mănăstirilor vizate determinăm că relațiile de cooperare între administrația publică cu fețele bisericești trebuie continuate, iar la nivel de stat constituită o anumită politică publică care să prevadă modalitățile de restaurare a monumentelor de patrimoniu cultural național.

Prin parteneriate de cooperare internațională, în anul 2016, Ministerul Culturii în parteneriat cu Ambasada SUA în Republica Moldova au lansat proiectul de restaurare și punere în valoare a bisericii Adormirea Maicii Domnului din orașul Căușeni, pentru a atrage mai mulți credincioși și turiști care să descopere evoluția creștinismului din țara noastră etc. „Studiile și monografia monumentului, publicate în ultimele decenii, constituie un fundament științific destul de temeinic în cercetarea istoriei, arhitecturii și picturilor murale ale acestui lăcaș” [94, p.26], [226, p.160]. Anume arhitectura și pictura murală inedită evidențiază unicitatea acestei biserici în Republica Moldova.

Restaurarea bisericii ține de conservarea și valorificarea patrimoniului național, iar întregul proces este susținut de Fondul Ambasadorilor SUA pentru Conservare Culturală [67]. Suplimentar lucrărilor de restaurare, a fost prevăzută efectuarea lucrărilor de infrastructură, apeduct, canalizare și rețele electrice. Din anul 2013 acest monument de patrimoniu cultural a fost inclus în Fondul Mondial al Monumentelor, iar lucrările urmează a fi realizate în patru etape și să fie finalizate în anul 2020.

Urmare a realizării politicilor publice culturale, în perioada 2012 – 2015, autoritățile publice naționale, cu susținerea considerabilă a statului român, au realizat proiectul transfrontalier „Bijuterii medievale: Cetățile Hotin, Soroca, Suceava”, finanțat de Uniunea Europeană în cadrul

Programului operațional comun România – Ucraina – Moldova. În Republica Moldova, beneficiar al proiectului a fost Primăria municipiului Soroca, pentru restaurarea arhitecturii Cetății Soroca în varianta sa originală din evul mediu. Din totalul celor circa trei milioane de euro alocate pentru realizarea proiectului, două milioane de euro au revenit primăriei orașului Soroca. Suplementar restaurării Cetății, proiectul a prevăzut reparația drumului de la intrarea în oraș până la monumentul de patrimoniu cultural național. Obiectivul implementării de către autoritățile naționale a acestui proiect a fost de a „ridica gradul de competitivitate economică și atractivă a regiunilor Soroca – Suceava – Hotin prin implementarea activităților de parteneriat transfrontalier ce țin de îmbogățirea potențialului turistic și promovarea valorilor culturale și istorice comune” [66].

În ultimii ani se evidențiază tot mai mult tendințele autorităților administrațiilor publice locale din țara noastră de a dezvolta programele de promovare istorică a localităților în care se regăsesc edificii/monumente istorice de patrimoniu cultural de însemnătate locală sau națională.

Astfel, în perioada anilor 2013 – 2015 a fost reconstruit și pus în valoare unul dintre cele mai mari și frumoase conace din Republica Moldova – Conacul „Manuc-Bey”. Monumentul de patrimoniu cultural național a fost restaurat având ca temei politicile culturale propuse de Administrația Publică Locală a raionului Hîncești și aprobate de Ministerul de resort, în comun cu autoritățile României, în cadrul Proiectului MIS ETC 2173 „Dezvoltarea turismului transfrontalier prin promovarea „Conacului Manuc-Bey”, a Complexului mortuar Elena Ioan Cuza din România și a „Conacului Blesciunov” din Ucraina. Obiectivul de bază al proiectului a fost „... îmbunătățirea situației economice și sociale din regiunea transfrontalieră prin promovarea sectorului turistic și, implicit a economiei regionale și dezvoltarea de oportunități economice durabile în regiunea Hîncești, Vaslui și Odessa” [145].

La fel, în parteneriat cu autoritățile României, în anii 2016-2019 au fost restaurate sediul principal al Muzeului Național de Artă al Moldovei, edificiul Sălii cu Orgă și Teatrul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul [102], precum și alte monumente din țară care reprezintă o valoare arhitecturală deosebită și constituie monumente de patrimoniu cultural național. Astfel, prin realizarea proiectelor internaționale în domeniul ocrotirii și valorificării monumentelor de patrimoniu cultural național se atestă o interconexiune strânsă de dezvoltare a programelor de politici între organismele administrației publice din Republica Moldova cu cele din afara țării.

La fel, cu suportul instituțiilor române, în anul 2015, cu ocazia împlinirii a 150 de ani de la naștere, a fost redeschisă Casa-Muzeu „Constantin Stere” amplasată în satul Ciripecău, la circa 20 de kilometri de orașul Soroca. De facto, casa natală a scriitorului nu s-a păstrat până în zilele noastre, însă, în anii '90 ai secolului trecut autoritățile APL au decis amenajarea actualul muzeu în fosta casă a unei surori ale lui C. Stere, pentru a-i onora numele. Proiectul și-a propus

reorganizarea expoziției permanente a muzeului. „Întreaga expoziție permanentă a fost reorganizată, tematica sălilor a fost modificată și a apărut un spațiu destinat prezentării obiceiurilor casnice ale locuitorilor zonei” [97]. Instituțiile române au făcut și importante donații de carte, panouri de expunere pentru sălile muzeului și bustul care tronează curtea spațioasă a casei și care îl înfățișează pe scriitorul, publicistul și politicianul Constantin Stere în anii de glorie.

În anii 2016-2017 a fost realizat proiectul „Situl istoric Tabăra regelui Suediei Carol al XII-lea de la Varnița – valorificare și promovare” în cadrul Programului internațional privind dezvoltarea patrimoniului cultural CHOICE (Cultural Heritage Opportunity For Improving Civic Engagement) [133]. Proiectul a fost înaintat de Muzeul Național de Istorie, Primăria Varnița în colaborare cu Asociația obștească din Varnița „Femeie, Speranță. Viitor” și finanțat de Uniunea Europeană. În Republica Moldova programul a fost realizat de Asociația obștească Comitetul Național ICOM Moldova în parteneriat cu Asociația Agențiilor Pentru Democrația Locală ALDA (Franța). Un aport considerabil la realizarea acestui proiect a avut și Ambasada Suediei în Republica Moldova. Scopul acestui proiect a fost de a determina spre colaborare instituții și autorități ale administrației publice din Suedia și Republica Moldova (administrația localității Varnița) în vederea valorificării sitului istoric din localitate prin restaurarea monumentului regelui suedez Carol al XII-lea, valorificarea științifică și publică a patrimoniului cultural al sitului istoric, amenajarea spațiului aferent sitului, cu includerea acestuia în circuitul turistic internațional. În contextul promovării valorilor naționale de patrimoniu cultural, situl promovează un „... segment de istorie comună moldo-turco-suedează, cu implicații în istoria Poloniei și Ucrainei și este în același timp un omagiu tuturor celor care prin preocupările lor au contribuit la păstrarea memoriei regelui Suediei Carol al XII-lea la Varnița, în Republica Moldova” [133]. Realizările acestui proiect s-au remarcat prin efectuarea cercetărilor istorico-documentare, investigațiilor arheologice de suprafață, conservarea rămășițelor care au constituit temelia Cancelariei regelui suedez de la Varnița și reconstruirea monumentului consacrat regelui Suediei Carol al XII-lea. Acțiunile realizate au constituit un prim pas în restaurarea sitului. Pentru restabilirea completă a Taberei este necesar a fi făcute în continuare investiții considerabile, care potrivit expertului în domeniu Veronica Ștefaniuc să presupună „...inclusiv construcția unui muzeu și a unui gard care ar împrejmuia acest loc, modernizarea drumului de acces, amenajarea unei zone de odihnă etc.” [153], iar actualmente autoritățile publice locale din Varnița precaută soluții pentru continuarea acestui proiect.

De asemenea, în anul 2017 a fost lansat proiectul TWINNING „Suport pentru promovarea patrimoniului cultural în Republica Moldova prin păstrarea și protecția acestuia”. Proiectul este inclus în șirul celor șapte proiecte Twinning, care fac parte din Planul Anual de Acțiuni Republica – Moldova – Uniunea Europeană 2013, lansate de Delegația Uniunii Europene în Republica

Moldova [171]. Scopul proiectului implementat de către Ministerul Culturii din Republica Moldova, în parteneriat cu Ministerul Proprietății Culturale, Activităților și Turismului din Italia, a fost „... de a oferi suport instituțiilor specializate din Republica Moldova pentru consolidarea aplicării cadrului juridic și îmbunătățirea guvernanței în domeniul protecției patrimoniului cultural” [111]. Durata proiectului a fost de 2 ani, iar bugetul acestuia a constituit 1 milion de euro, bani oferii de Uniunea Europeană. Principalii beneficiari direcți ai proiectului au fost Ministerul Culturii al Republicii Moldova și instituțiile sale conexe: Agenția Națională de Arheologie și Agenția de Inspectare și Restaurare a Monumentelor. În cadrul proiectului respectiv au fost desfășurate mai multe ședințe de instruire cu studenții de la Universitatea Tehnică a Moldovei, în cadrul cărora li s-a prezentat partea legislativă și modalitățile de restaurare a obiectivelor de patrimoniu cultural național. Drept exemplu, le-a fost prezentată experiența României unde specialiștii din domeniul culturii din cadrul administrațiilor publice locale sunt întruniți și instruiți de autoritățile competente în domeniu în vederea protejării patrimoniului cultural național. Partea practică a proiectului a fost implementată prin antrenarea de specialiștii din domeniul culturii din localitățile din republică, precum și a tinerilor din societatea civilă cărora le-au fost organizate ședințe prin care li s-a explicat necesitatea implicării lor în protejarea patrimoniului cultural național. Astfel, s-a ținut la socializarea tinerilor prin politici de programe culturale.

Activitățile desfășurate în cadrul proiectelor menționate denotă că implementarea în Republica Moldova a politicilor de dezvoltare a programelor locale și internaționale ilustrează o interconexiune dintre administrațiile publice locale cu administrația publică centrală și organismele internaționale. Prin aplicarea unor astfel de politici, administrația publică contribuie la stimularea creșterii democrației locale și regionale pe dimensiunea culturală. Dezvoltarea durabilă a regiunilor țării poate avea loc acolo unde se intersectează interesele comunităților locale și acolo unde interesele acestora sunt reflectate în politicile naționale. Realizarea unor astfel de politici în localitățile din republică contribuie la consolidarea relațiilor dintre autorități și membrii comunității.

Totodată, consemnăm că deși pe parcurs au fost realizate mai multe proiecte de restaurare a monumentelor de arhitectură, în prezent găsim încă în stare precară multe edificii, înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, care necesită urgent intervenții de specialitate. În acest sens, până în prezent nu sunt elaborate politici clare prin care statul să-și asume responsabilități explicite de restaurare și întreținere corespunzătoare a obiectelor de patrimoniu cultural imobil. Procedurile birocratice și a lipsurile de fonduri, fac ca procesul de restaurare pentru multe monumente istorice să dureze extrem de mult. Din cauza tergiversărilor, la finisarea lucrărilor de reconstrucție apare necesitatea inițierii lucrărilor de reparații, deoarece ceea

ce a fost restaurat s-a învechit sau nu s-a executat calitativ și necesită noi intervenții pentru întreținerea curentă a obiectivului, conform procedurilor prestabilite. În situația respectivă se află în prezent sediul istoric al Muzeului Național de Artă din Moldova, situat pe bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt din mun. Chișinău, edificiul cărui reprezintă monument istoric de arhitectură și constituie obiect de patrimoniu cultural național. Astfel, pe parcursul ultimilor a circa zece ani, din sursele unui antreprenor, muzeului i-a fost restaurată doar fațada, ulterior lucrările de interior fiind stopate din lipsă de fonduri. După o perioadă relativ scurtă de câțiva ani, din cauza realizării neprofesionale a lucrărilor de restaurare, dar și a măsurilor de conservare a edificiului întreprinse necorespunzător de către autoritățile publice responsabile, clădirea a început din nou să se deterioreze. Din an în an starea imobilului se înrăutățește, iar autoritățile nu elaborează politici care să implice acțiuni de restaurare și valorificare a monumentului.

În situații de degradare avansată sau chiar de avariere se află mai multe obiective de patrimoniu cultural imobil din țară, pentru care, până la moment, autoritățile nu au adoptat planuri de restaurare. În rezultatul cercetării întreprinse s-a depistat că numai în municipiul Chișinău sunt în stare avansată de degradare sau aproape ruinate clădirea fostului gimnaziu de fete fondat de baroneasa Iulia A. Von Gheiking, (*de pe strada Alexei Mateevici nr. 85*), conacul urban al familiei Cazimir-Cheșco (*de pe strada Serghei Lazo nr. 24*), fosta moară de aburi cunoscută și sub denumirea de „Moara Roșie” (*de pe strada Moara Roșie nr. 5A*), Conacul familiei Nazarov (*de pe strada Columna nr. 110*), edificiul Bibliotecii Municipale „Bogdan Petriceicu Hașdeu” (*de pe strada Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 148*) ș.a. Acestea sunt doar câteva imobile care, dacă autoritățile administrației publice locale le-ar restaura, ar oferi capitalei republicii un farmec deosebit, datorită diversității de arhitecturi și culturi pe care le reprezintă. Mai gravă situația o întâlnim la nivel de țară, unde cca. „15% din imobile și situri istorice sunt demolate, 40% din imobile și situri istorice sunt în stare de degradare avansată, iar 80% din conacele boierești se află în stare de ruină” [74].

În anul 1799 ilustrul gânditor german Johann Wolfgang Goethe a insuflat conceptul de proprietate colectivă și de protejare a patrimoniului, afirmând că: „Toate operele de artă aparțin de drept întregii omeniri, iar dacă le deții în proprietate, trebuie să le conservi” [190]. Ulterior, în 1825, ilustrul scriitor francez Victor Hugo, în pamfletul intitulat „Război împotriva demolatorilor” scria că „Ne putem referi la o clădire în două sensuri: utilizare și frumusețe. Utilizarea aparține proprietarului, frumosul întregii lumi. De aceea distrugerea ei depășește dreptul celui care o posedă” [103, p.4]. Considerăm că afirmațiile marilor scriitori, gânditori și iluștri ai culturii universale sunt foarte actuale, în special pentru autoritățile administrațiilor publice care ar trebui să se i-a în considerație atunci când adoptă decizii de distrugere a patrimoniului cultural, iar odată cu acesta a demolării trecutului nostru istoric sau atunci când sunt neglijenți, indiferenți și prin

inacțiunile lor contribuie intenționat sau din imprudență la ruina patrimoniului cultural moștenit de la predecesori. Astfel de fapte ale funcționarilor publici le putem considera ca acțiuni contrare istoriei și a frumuseții care aparține „întregii lumi”

Pentru remedierea situației existente în Republica Moldova, Guvernul trebuie să adopte în regim de urgență politici la nivel de stat, reflectate prin programe concrete, pentru salvagardarea edificiilor patrimoniului cultural național care se află în stare avansată de degradare sau ruinare. Pentru fiecare program de restaurare a monumentelor Guvernul va identifica fonduri de la bugetul de stat. De asemenea, pot fi atrase persoane juridice prin fondarea parteneriatelor – publice private care să fie interesate în restaurarea monumentelor istorice. În aceeași ordine de idei, statul urmează să întreprindă măsuri ferme de combatere a corupției în rândul funcționarilor publici care cu bună-știință admit demolarea edificiilor de patrimoniu cultural de însemnătate națională și locală, în schimbul construcțiilor de centre comerciale, blocuri locative, localuri de agrement moderne sau alte obiective private sau de menire socială.

De asemenea, atât autoritățile statului, cât și persoanele juridice interesate sunt eligibile să aplice la diverse programe de finanțare oferite de Uniunea Europeană sau de alți actori internaționali, care vin în ajutorul celor care sunt interesați de protejarea patrimoniului cultural național. Unul dintre aceste proiecte este Programul „Europa Creativă” care cuprinde și domeniul patrimoniului cultural prin subprogramul Cultura. Înafara acestuia mai există două subprograme: Media și o componentă transectorială dedicată garantării creditelor bancare și cooperării în domeniul politicilor culturale. Subprogramul Cultura susține proiectele de cooperare între minimum 3 țări, traduceri din literatura europeană, platformele europene care sprijină mobilitatea și promovarea creatorilor și rețelele europene care contribuie la profesionalizarea operatorilor din sectoarele culturale și creative.

Programul Europa Creativă este gestionat de Comisia Europeană și de Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură din Bruxelles și este primul program din domeniul culturii semnat prin acord bilateral între Republica Moldova și Uniunea Europeană [90]. Finanțarea se acordă în proporție de 50% din suma necesară de către Uniunea Europeană, iar restul sumei va fi acoperită de autoritățile statului sau a solicitantului de finanțare. Spre regret, atestăm că deși proiectul a demarat în 2014, pe domeniul patrimoniului cultural Republica Moldova încă nu are aplicări.

În contextul dat evidențiem că Acordul de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană ne atribuie oportunități inedite prin care politicile statului să se orienteze nu numai pe finanțare internă, dar să pună accent pe captarea granturilor internaționale și utilizarea de către administrațiile publice centrale și locale a fondurilor internaționale. De asemenea, Acordul menționat oferă șansa Republicii Moldova de „cooperare în cadrul forurilor internaționale precum

UNESCO și Consiliul Europei pentru a dezvolta, printre altele, diversitatea culturală și pentru a conserva și a valorifica patrimoniul cultural și istoric” [14, art.132].

Însăși Consiliul Uniunii Europene optează pentru ca țările să evidențieze patrimoniul cultural în toate politicile sale și „... să promoveze sensibilizarea părților interesate cu privire la avantajele reciproce ale integrării acestuia în alte politici sectoriale, precum și cu privire la posibilitățile de finanțare pentru patrimoniul cultural, inclusiv prin punerea în timp util la dispoziția părților interesate a informațiilor privind fondurile UE disponibile pentru patrimoniul cultural” [85]. De asemenea, recomandă țărilor să „... consolideze în continuare principiul guvernantei participative a patrimoniului cultural prin analizarea practicii curente în materie de guvernare culturală, identificarea de acțiuni, acolo unde este relevant, pentru a face guvernarea culturală mai deschisă, participativă, eficientă și coerentă, precum și prin schimbul de bune practici” [85]. Așadar, Consiliul Uniunii Europene determină Guvernele statelor comunitare, în baza bunelor practici, să manifeste implicări determinate de integrare a patrimoniului cultural în politicile publice sectoriale și să evidențieze rolul patrimoniului cultural în aceste politici.

Practica Uniunii Europene în elaborarea și implementarea politicilor de patrimoniu cultural este foarte vastă, iar autoritățile administrației publice ale Republicii Moldova, în continuare, urmează să se conducă în procesul întocmirii propriilor politici culturale inclusiv și de experiența acesteia. În acest context, se va ține cont de Programele UE pentru protejarea, conservarea sau promovarea culturală a patrimoniului cultural și a accesului la acesta precum Programul Raphaël [204], Programul-cadru „Europa Creativă” [182], „European Heritage Label” [187].

Programele menționate, precum și multe alte documente de politici publice implementate de către Uniunea Europeană, a sporit incontestabil în ultimii 25 de ani valoarea patrimoniului cultural european. Implementarea proiectelor pun în valoare patrimoniul cultural european și contribuie vertiginos la dezvoltarea sferei turismului și dezvoltării durabile a țărilor.

În urma analizei efectuate în domeniul politicilor publice de protejare a patrimoniului cultural elaborate și implementate prin programe și strategii naționale **concluzionăm:**

Cunoașterea patrimoniului cultural ne permite cunoașterea în profunzimea istoriei și a originilor noastre. Aceasta reprezintă un factor important care sprijină creșterea economică a comunităților prin activitățile desfășurate și politicile publice implementate.

Antrenarea cetățenilor în protejarea și valorificarea patrimoniului cultural este parte a procesului democratic. Acesta este rezultatul convergenței voinței politice și al spiritului civic.

Delimitarea Programelor și Strategiilor naționale pe perioade și domenii ale APC de specialitate ne-a permis să determinăm modalitățile de reglementare a politicilor și rezultatele implementării lor. Astfel, conchidem că politicile publice în domeniul culturii legate de salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național sunt documente bine elaborate, însă

majoritatea nu au putut fi în totalitate îndeplinite din cauza lipsei de acoperire cu resurse financiare și a personalului calificat pentru realizarea obiectivelor și acțiunilor specifice acestora.

Prin politicile în domeniul protejării patrimoniului cultural este ilustrată o interconexiune dintre administrațiile publice locale cu administrația publică centrală și organismele internaționale. Evidențiem că în procesul de elaborare și implementare a politicilor publice de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, autoritățile publice centrale de specialitate urmează să se conducă inclusiv și de practica Uniunii Europene.

În procesul examinării politicilor publice culturale prin care se face referință la protejarea patrimoniului cultural am constatat că nu sunt adoptate politici prin care statul să își asume responsabilități concrete, conexe situației socio-economice reale în ceea ce privește restaurarea și întreținerea corespunzătoare a obiectelor de patrimoniu cultural imobil, iar autoritățile publice locale nu demonstrează tot timpul motivație în îndeplinirea acțiunilor incluse în programele sau strategiile de dezvoltare a culturii din Republica Moldova.

2.2. Descentralizarea administrativă și implementarea politicilor publice cu privire la patrimoniul cultural

Într-o societate modernă descentralizarea administrativă constituie un element cheie pentru consolidarea societății la nivel local. Republica Moldova a încadrat procesul de descentralizare în reforma administrației publice și reprezintă un instrument important în cadrul tuturor sectoarelor administrației publice, dintre care și în cel de realizare a politicilor de protejare și promovare a patrimoniului cultural național.

Descentralizarea presupune îndepărtarea față de centru, mutarea de la centru spre periferii. Cercetătorul Mădălina Voican menționează că descentralizarea administrativă reprezintă „... un transfer vertical al autorității și responsabilităților de la guvernul național către autoritățile administrației publice locale. Autoritățile centrale transferă astfel întreaga arie de competențe inclusiv competențele decizionale însoțite de resursele necesare, competențele de control, manageriale și execuționale...” [175, p.21].

Reforma administrației publice din Republica Moldova presupune parcurgerea unui proces complex de trecere treptată a administrației publice de la o administrație etatistă la una descentralizată. De menționat că cel mai frecvent reformele structurilor statului sunt concepute ca schimbări ale administrației publice și a sistemelor administrative. În literatura de specialitate descentralizarea administrativă mai este denumită și competența delegată a autorităților publice [10, art.6]. Din punct de vedere istoric este demonstrat că sistemele politice de doctrină etatistă pot aduce unele rezultate pozitive doar în anumite condiții de dezvoltare a societății și într-o perioadă de timp limitată.

Sistemul centralizat de administrație publică nu a putut supraviețui și a pierdut competiția în aspect global la sfârșitul secolului al XX-lea, cedând locul sistemelor descentralizate bazate pe democrație, pluralism și diversitate care, după natura lor, sunt mai durabile. Aceste sisteme se bazează pe principii democratice și presupun dreptul comunităților locale de toate nivelurile de a se administra singure, pornind de la dreptul lor de a-și organiza viața socială, reieșind din interesul comunității. Aceasta permite localităților care dețin în ariile lor obiective de patrimoniu cultural să decidă de sine stătător asupra modalității de protejare și valorificare a lor, precum și să determine cuantumul surselor financiare necesare în acest scop.

În Republica Moldova esența perioadei de tranziție a administrației publice constă în aprobarea și implementarea politicilor de descentralizare, adică în trecerea de la administrația publică care a servit sistemul administrativ de comandă și care funcționa în baza principiului centralismului, la administrația publică chemată să servească un sistem democratic al societății care funcționează în baza altor principii, având ca repere valorile general-umane și reprezentările despre idealurile unei societăți democratice. Acest proces se realizează de rând cu transformarea sistemului politic începând cu anii '90 ai secolului al XX-lea.

Transformările politice derulate în Republica Moldova au permis autorităților statale inițierea unui proces de descentralizare administrativă care să îngăduie locuitorilor unităților administrativ-teritoriale și serviciilor publice din cadrul acestora să înceapă să se conducă autonom. Un astfel de proces reprezintă „...schimbarea rolului puterii centrale în favoarea puterii locale prin transferarea procesului decizional de la nivel central către nivelul local și adaptarea acestui proces la specificul comunităților locale” [155, p.5-7]. Totuși atestăm că până în prezent sunt mulți cetățeni, preponderent din mediile rurale, inclusiv unii cu studii superioare, care încă nu cunosc ce presupune procesul de descentralizare administrativă. Acest lucru a fost elucidat prin răspunsurile obținute, în cadrul cercetării sociologice întreprinse prin completarea chestionarului sociologic realizat pentru a determina aportul autorităților publice locale la protejarea și valorificarea (promovarea) patrimoniului cultural național în Republica Moldova. Astfel, la întrebarea dacă procesul de descentralizare administrativă este benefic autorităților publice locale pentru protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural, **32,9%** din respondenți au răspuns că „nu cunosc ce presupune procesul de descentralizare administrativă”. Procentajul obținut îl considerăm suficient de mare, în contextul în care pe parcursul anilor de independență statală, procesul descentralizării administrative este discutat pe larg în societate, la toate nivelurile. Totuși **49,1%** din respondenți susțin că descentralizarea administrativă poate contribui benefic pentru autoritățile APL la salvagardarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora (*Anexa nr. 4, întrebarea nr. 7*).

Evidențiem că transferul treptat de putere între autorități este fundamentat „... pe evaluări sectoriale și analize de impact, realizate în baza unei metodologii specifice și a unui set de indicatori elaborați de către ministere și alte autorități administrative centrale în cadrul comisiei paritare pentru descentralizare” [10, art.9]. Responsabil de transmiterea de putere este Guvernul, ministerele și alte autorități administrative centrale care au ca sarcină corelarea transferului de competențe și resurse de la autoritatea centrală la cea locală. Acestea, „... în baza unor standarde de cost și calitate, identifică resursele necesare realizării competențelor transferate de ele, precum și sursele bugetare ...” [10, art.10]. Prin astfel de acțiuni statul sprijină în mod direct dezvoltarea și modernizarea unităților administrativ-teritoriale, inclusiv a celor care întâmpină dificultăți economice.

Specificăm că descentralizarea administrativă ilustrează un proces de traversare a societății de la sistemul administrativ centralizat, condus de autoritățile publice centrale, la un sistem administrativ dirijat de persoane alese din cadrul unității administrativ-teritoriale. În acest fel, statul delegă autorităților locale autonomia de a-și soluționa problemele, nu prin intermediul funcționarilor numiți de autoritățile publice centrale, dar de persoane alese sau desemnate de comunitatea locală. Totuși cel mai productiv pentru autoritatea publică locală este atunci când persoana desemnată să activeze pe un anumit domeniu este funcționar public, care nu este afiliat politic. „Trebuie să existe deci o neutralitate de principiu a funcției publice care cere ca ea să fie, deși subordonată, strict separată de puterea politică – în special de puterea partidelor politice. În ochii aderenților lor, aceștia apar într-adevăr din ce în ce mai mult, spune Max Weber, ca mijlocul de a intra în administrație, de a obține „sinecurea unei situații administrative devenită astăzi un fel de asigurare specifică pentru viitor”. Neutralitatea se traduce, după Weber, prin onoare corporativă (prestigiu) și integritate” [62, p.14].

În altă ordine de idei, antrenarea independentă a personalului, urmare a parcurgerii unui proces democratic de descentralizare administrativă, mai presupune că administrațiile publice locale să aibă personal calificat în toate sferile, iar în lipsa acestora să contracteze specialiști pentru dirijarea proceselor administrative sau care să presteze serviciile necesare localității, în interesul acesteia. Prin urmare, pe segmentul protejării patrimoniului cultural vor activa persoane licențiate, cu cunoștințe vaste în domeniul patrimoniului cultural, care să aibă experiență suficientă de planificare și implementare a politicilor de patrimoniu cultural național și care să poată aprecia în ce mod și la ce nivel sunt prestate serviciile publice în acest domeniu de către persoanele fizice sau juridice. Astfel de condiții sunt întrunite, în mare parte, de funcționarii administrațiilor publice locale din statele europene care au realizat reforma descentralizării administrative. Drept exemplu poate fi adusă regiunea Toscana din Italia care prin intermediul Institutului de Arte și Restaurare, din anul 1976, pregătește profesioniști (*prin*

programele sale universitare) în domeniul conservării și restaurării patrimoniului cultural și de mediu din întreaga lume [195]. Instituția este acreditată de către Regione Toscana (Autoritatea Publică Regională) prin Decretul nr. 1722 din 25 martie 2003, în conformitate cu Legea Națională nr. 845 din 21 decembrie 1978. În 1980 Institutul a fost recunoscut și acreditat de provincia Florența, în conformitate cu art. 17, alin. (1), litera b) din LR 32/2002. După absolvirea instituției, majoritatea tinerilor specialiști își continuă activitatea de profesionalizare, în cadrul autorităților publice locale din Italia sau în cadrul companiilor private naționale sau internaționale.

În Franța, una dintre cele mai prestigioase instituții în domeniul salvagădării patrimoniului național este Institutul Național al Patrimoniului Franței [186], care a fost fondat în anul 1990 ca răspuns la modificarea condițiilor și conștientizare a importanței temei patrimoniului, nu numai ca o legătură între generații, ci și ca un factor imens în dezvoltarea economică a țării. În cadrul Institutului sunt pregătiți specialiști de cea mai înaltă calificare care fac față provocărilor timpului. Absolvenții acestei instituții de învățământ sunt specialiști în: arheologie, arhive, monumente istorice și inventar, muzee, patrimoniul științific, tehnic și natural. Institutul are un sistem educațional clasic pentru funcționarii publici. Aici se pregătește elita de cel mai înalt nivel de personal în arheologie și în domeniul istoriei artelor. Absolvenții acestui Institut sunt, de exemplu, directorul Muzeului Louvre, directorul Muzeului Picasso, etc. Totodată, o parte dintre aceștia activează în ramurile administrațiilor publice responsabile de protejarea și valorificarea patrimoniului național al Franței.

În contextul celor expuse remarcăm că descentralizarea oferă competențe administrației publice locale de a administra activitatea colectivităților locale și de a lua în acest sens decizii, independent și fără de intervenții nejustificate din partea organelor centrale. Întregul proces al descentralizării tinde spre creșterea capacității de implementare a politicilor publice și de administrare eficientă și performantă a localităților. Sub aspectul eficienței administrative „...statul trebuie să-și ia angajamentul de a afirma și încuraja descentralizarea administrativă ca mod de organizare democratică și eficientă a administrației publice” [160].

Totodată, printr-o astfel de organizare administrativă statul își păstrează dreptul de a efectua controlul asupra activității administrației publice locale în strictă conformitate cu prevederile legale. Scopul descentralizării administrative este modernizarea statului prin atribuirea de către puterea centrală a competențelor, a autonomiei de planificare, management sau organizare și luare a deciziilor în interesul comunității, precum și acordarea unei autonomii financiare puterii locale. Referindu-ne la autonomie vom menționa că aceasta presupune o libertate a activității administrației publice locale în scopul satisfacerii intereselor locuitorilor.

Unul din elementele fundamentale care caracterizează gradul de realizare a principiului constituțional de autonomie locală într-o țară, reprezintă așa numita *autonomia decizională* a organelor administrației publice locale prin care se oferă acestora competențe în adoptarea hotărârilor legate de administrarea lucrurilor din localitate. Astfel, *competența decizională* presupune oferirea autorităților publice locale a dreptului de a elabora politici publice în domeniile de interes ale localității, inclusiv politici culturale sau de patrimoniul cultural. Descentralizarea administrativă acordă dreptul autorităților locale să emită acte normative, regulamente, programe privind modul de funcționare a serviciilor publice, implicarea publicului în chestiuni ce țin de drepturile asupra patrimoniului cultural etc. Totodată, în cadrul luării deciziilor de competență și stabilirii relațiilor dintre nivelurile administrației publice, autoritățile urmează să manifeste transparență și corectitudine.

În aceeași ordine de argumentare, articolul 109 din Constituția Republicii Moldova indică expres că „administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit”. Tratată prin prisma administrației publice, autonomia locală se profilează ca o treptă finală de evoluție a descentralizării administrative, ca un aspect modern al principiului menționat. „Aceasta reprezintă transferarea unor competențe de la nivelul central către diverse organe sau autorități administrative, care funcționează autonom în unitățile administrativ-teritoriale, autoritățile alese de către colectivitățile locale respective, considerate și „corpuri administrative autonome”” [69, p.68]. Astfel, autonomia locală atrage descentralizarea administrativă, iar din aceasta rezultă că autonomia constituie un drept pentru cetățeni, iar descentralizarea formează sistemul care o presupune.

Anibal Teodorescu consideră că „autonomia locală este un drept al unităților administrativ-teritoriale de a-și satisface interesele proprii fără amestecul organelor centrale, principiu care atrage după sine descentralizarea administrativă, autonomia fiind un drept, iar descentralizarea un sistem care implică autonomia” [167, p.286].

În doctrina constituțională europeană autonomia locală este considerată una din cele mai sigure modalități de autogestiune administrativă. Cele menționate se valorifică prin aceea că autonomia locală poartă un caracter pur administrativ, iar autoritățile locale au atribuții reduse, în special: dreptul de reglementare și de răspundere proprie, adică un domeniu propriu de activitate.

De exemplu, în Constituția României, în art. 120, alin (1), este menționat că „Administrația publică din unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile descentralizării, autonomiei locale și deconcentrării serviciilor publice” [44]. Acest fapt denotă

caracterul autonom de activitate al administrației publice locale în cadrul structurilor administrative descentralizate.

Constituția Poloniei, la art. 94 prevede că „Organele de autoguvernare teritorială, precum și organele locale ale administrației guvernamentale, în baza și în cadrul competențelor prevăzute de lege, stabilesc actele de drept local care sunt obligatorii pe teritoriul de activitate al acestor organisme...”, în art. 166, alin. (1) se indică că „ Sarcinile publice destinate satisfacerii nevoilor unei comunități se execută de către autoritățile administrației locale ca sarcini proprii”, iar art. 168 prevede că „Unitățile de autoguvernare teritorială au dreptul să stabilească valoarea impozitelor și taxelor locale în suma specificată în lege” [50]. Prin urmare, constatăm că autoritățile publice locale din Polonia au autonomie deplină în adoptarea deciziilor pe un anumit domeniu dacă acestea constituie subiectul de interes al comunității. Totodată, sunt în drept să stabilească plățile contribuabililor la bugetul local, iar caracterul hotărârilor luate este obligatoriu pentru membrii comunității.

În același context menționăm că Constituția Franței indică la art. 72, alin (2), (3) și (4) că „ ...Entitățile administrativ-teritoriale sunt chemate să ia autonom decizii cu privire la totalitatea atribuțiilor care pot fi implementate cel mai bine la nivelul lor; În condițiile legii, entitățile se autoguvernează de consiliile locale alese în mod liber și au autoritatea de reglementare a competențelor exercitate; În conformitate cu condițiile prevăzute de legea organică, ... , entitățile administrativ-teritoriale sau asociațiile lor, pot, în funcție de fiecare caz particular și dacă este prevăzut prin lege sau regulament, să se retragă, în scop de experiment pe un subiect, pentru o perioadă determinată, de la exercitarea dispozițiilor legislative sau de reglementare care stabilesc atribuțiile lor” [45]. Cele menționate indică că în procesul administrativ autoritățile publice locale din Franța sunt autonome la stabilirea atribuțiilor funcționale și au posibilitatea, în anumite condiții reglementate de legislația națională, să inițieze experimente prin care să-și suspende pe o perioadă determinată exercitarea unor competențe funcționale sau să-și determine alte competențe prin care să constate dacă acestea vor contribui la îmbunătățirea treburilor din comunitate sau dacă corespund cu interesul general al societății.

În altă ordine de abordare evidențiem că pe domeniul salvagădării patrimoniului cultural național *autonomia locală* reprezintă un set de competențe delegate administrației publice locale, necesare pentru gestionarea eficientă a obiectelor de patrimoniu cultural național care se află în localitate. Totodată, aceasta presupune acordarea dreptului și a capacității efective a autorităților publice locale de a gestiona procesele culturale din localitate și de a adopta în acest sens deciziile respective, independent și fără implicarea nejustificată din partea organelor

statale. Însă, autoritățile statului sunt în drept să controleze modul cum se exercită atribuțiunile sau deciziile luate.

Cele analizate ne permit să determinăm că principiul autonomiei locale nu diferențiază categoric ca și conținut de cel al descentralizării administrative. Descentralizarea administrativă semnifică principiul asumat de doctrină și o tendință în evoluția administrației publice pentru realizarea autonomiei locale, evidențiindu-se că la baza descentralizării stă concepția unei anumite autonomii locale.

Autonomia locală sub aspectul administrativ presupune aplicarea conceptului de autonomie financiară. „Dacă autoritățile locale nu dispun de resursele materiale, de competențele legale și de autoritatea politică de care au nevoie pentru a-și asuma realmente responsabilitățile ce le revin prin aplicarea conceptului autonomiei locale, acesta nu poate fi realizat, rămânând un concept spiritual declarat și nu unul real. De aceea pentru realizarea materială a fost necesară sintetizarea în plan juridic de Carta Europeană a Autoadministrării Locale a elementului material de autonomie financiară” [64, p.22].

Totodată, o veritabilă autonomie decizională, nu poate funcționa și este lipsită de conținut, fără o *autonomie financiară și patrimonială* adevărată. În această ordine de argumentare evidențiem că unitățile administrativ teritoriale „...trebuie să aibă în proprietate sau administrare bunuri materiale (mobile și imobile), precum și mijloace financiare suficiente, pe care să le administreze potrivit intereselor colectivității. În caz contrar, lipsa fundamentului material și a libertății de a-l gestiona transformă principiul autonomiei locale într-un principiu pur teoretic și fără relevanță pe planul acțiunilor practice” [98].

De facto, *autonomia financiară* permite administrației publice locale să stabilească structura taxelor și impozitelor locale privind proprietățile, procedurile de evaluare a proprietăților și colectare a veniturilor generate de aceste proprietăți, de serviciile publice, parteneriate etc. Astfel, asigurarea accesului populației la produsele culturale naționale se face prin eficientizarea politicilor bugetare și fiscale, iar misiunea esențială a descentralizării este creșterea capacității administrative a ambelor niveluri ale administrației publice locale. Până în prezent, constatăm că autoritățile publice locale din Republica Moldova nu beneficiază de o autonomie financiară autentică. Din lipsa acesteia, numărul mare de atribuții pe care le au de exercitat autoritățile publice locale, în mare parte, nu pot fi exercitate în mod efectiv. Acest lucru indică la incapacitatea administrativă a multor unități administrativ teritoriale din țară.

La nivel *organizațional și de conducere* administrația publică locală are posibilitatea să își dezvolte un sistem de management al proprietăților (fiscal, cultural, imobiliar, edilitar, etc.). Autoritățile locale sunt îndemnate singure să își planifice și să-și organizeze modul de administrare și gestionare a treburilor comunității. Acestea vor decide asupra modului de

funcționare a administrației publice locale. „O unitate administrativ-teritorială este considerată viabilă din punct de vedere administrativ dacă ea dispune de resurse materiale, instituționale și financiare necesare pentru gestionarea și realizarea eficientă a competențelor ce îi revin” [75, p.14].

Deși în procesul de descentralizare autoritățile sunt în drept să decidă singure modul de organizare a treburilor comunității, în realitate lucrurile stau încă oarecum diferit în Republica Moldova. Determinăm că până în prezent autoritățile APL nu sunt independente la angajarea personalului de funcționari în cadrul Primăriilor, în funcție de necesitățile comunității. Astfel, persoanele sunt angajate „în limitele statelor-tip aprobate de Guvern” [75, p.14]. Ministerul Finanțelor din lipsă de salarizare, la fel, nu aprobă extinderea organigramelor autorităților locale. În această situație devine foarte dificilă angajarea unui funcționar care să gestioneze sectorul salvărdării patrimoniului cultural în comunitățile a căror structură funcțională nu prevăd această poziție. Prin urmare, unele consilii locale și raionale caută să rezolve impedimentele date prin angajarea personalului necesar în limita propriului buget. Prin urmare, lipsa a unei autonomii decizionale, alimentată de lipsa autonomii financiare, nu permit autorităților publice locale din țară să-și organizeze și gestioneze independent treburile interne.

În context, reiterăm că autonomia locală rămâne, așadar, un proces de natură administrativă și subsecvent financiară care trebuie să se manifeste pe teritoriul național doar în cadrul legal, pentru respectarea principalelor valori ale statului, armonizarea exigențelor occidentale atașate organic unui stat democratic și de drept. Aceasta trebuie să înlăture din domeniul reglementărilor ce țin de organizarea și funcționarea administrației publice, probabilitatea apariției sau a legalizării unor norme discriminatorii, pe bază etnică, inacceptabile la nivelul Uniunii Europene.

Considerăm că cea mai efectivă formă de dezvoltare a identității naționale este *autonomia culturală*. Conform art.10, alin. 2 al Constituției Republicii Moldova, „Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase” [1].

Pentru a aprecia opinia cetățenilor în oportunitatea autonomiei culturale în procesul de dezvoltare a infrastructurii culturale, a fost solicitată opinia acestora, în cadrul studiului sociologic realizat (*Anexa nr. 4, întrebarea nr. 9*). În rezultat, **61,8%** din numărul total de respondenți au răspuns „da”, considerând că autonomia culturală este benefică, **11,2%** au răspuns „nu”, considerând că deținerea unei autonomii culturale nu este benefică, iar **27%** nu au putut oferi un răspuns. Totodată, **57,8%** din respondenți au menționat că o autonomie culturală ar spori gradul de protecție a obiectelor de patrimoniu cultural de către autoritățile APL (*Anexa nr. 3, întrebarea nr. 10*). Analiză rezultatelor denotă că autonomia culturală acordată într-un proces de

descentralizare administrativă ar permite cetățenilor să-și păstreze, protejeze și să-și promoveze mult mai eficient valorile (tradițiile) specifice culturii sale și a celor care constituie patrimoniul cultural.

În cazul autonomiei culturale, statutul special necesar administrării problemelor de cultură, tradiții sau de patrimoniu cultural se poate acorda unei comunități de oameni reuniți într-o formă de asociere etnică. Această formă de autonomie poate fi utilă atunci când o parte semnificativă a unui grup etnic locuiește într-o anumită regiune a țării, însă nu are intenția de a pretinde la autonomie teritorială. Republica Moldova este un stat multiethnic în care la sudul țării coabitează preponderent minoritățile de etnici găgăuzi și bulgari, în centru întâlnim localități cu ucraineni, iar în nord avem etnicii minorități reprezentative ale etnicilor ruși, ucraineni și romi. În așa mod, în scopul conservării unor valori de patrimoniu cultural imaterial sau material specific doar acestor popoare, autoritățile publice pot examina, în cazul unei solicitări, oportunitatea acordării unei astfel de autonomii culturale acestor localități.

Prin urmare, descentralizarea competențelor și a responsabilităților administrative, patrimoniale, culturale și financiare, optimizează nivelul și calitatea serviciilor publice prestate cetățenilor, garantează utilizarea productivă a fondurilor locale și consolidează comunitatea la nivel local.

În altă ordine de idei, procesul centralizării și al descentralizării nu se exclud reciproc. Este foarte important să fie păstrat un echilibru între centralizare și descentralizare, adică, între puterea centrală și cea locală. Suportul administrației publice centrale poate fi important pentru promovarea politicilor în mai multe domenii ale administrației publice locale, inclusiv și pe dimensiunea patrimoniului cultural. Nu toate problemele pot fi gestionate și susținute financiar într-un mod descentralizat, iar în astfel de cazuri intervine guvernul pentru a sprijini autoritățile locale în soluționarea acestora. Prin urmare, un astfel de echilibru este foarte important pentru funcționarea eficientă și eficace a puterii executive a statului. Corelarea relațiilor între puterea centrală și cea locală se face în baza unor criterii definite care permit „... delimitarea clară a competențelor între autoritățile administrației publice centrale și cele locale, care poate avea loc doar sub forma descentralizării și desconcentrării. Prin desconcentrare și descentralizare se exercită puterea de stat, corelând interesul național cu interesul local în organizarea și prestarea serviciilor publice. Astfel, delimitarea competentelor între nivelurile de administrație publică are la bază existența intereselor naționale, regionale și locale” [116, p.22-23].

În Republica Moldova, până în prezent, descentralizarea administrativă parcurge un proces de constituire și reformă, ținând ca obiectiv final alinierea la rigorile europene. Prin Acordul de Asociere la Uniunea Europeană, Republica Moldova și-a asumat angajamentul să descentralizeze procesul decizional, „de la nivelul central la nivelul comunităților regionale”

[14, art.107]. Astfel, succesul în procesul de asociere la Uniunea Europeană este determinat de abilitățile administrațiilor publice de a întreprinde măsurile necesare de dezvoltare și consolidare a infrastructurii administrative și instituționale. De asemenea, pe domeniul administrației publice, Acordul are drept prioritate amplificarea eficienței funcționale și instituționale a autorităților publice „... pentru a asigura un proces eficient de luare a deciziilor și de planificare strategică, participativ și transparent; crearea unui corp profesionist al funcționarilor publici, bazat pe principiul responsabilității manageriale și pe delegarea eficace a autorității, precum și pe recrutarea, formarea, evaluarea și remunerarea efectuate în condiții echitabile și transparente; gestionarea eficientă și profesionistă a resurselor umane și dezvoltarea carierei, precum și promovarea valorilor etice în rândul funcționarilor publici” [137, p. 12-13].

Administrația publică are nevoie de un cadru normativ practic pentru a răspunde solicitărilor economice, sociale și civice ale cetățenilor. În acest scop, reieșind din prevederile Acordului de asociere observăm că din procesul de descentralizare nu poate fi neglijată componenta *factorului uman*, care presupune plasarea persoanelor competente în domeniile de interes ale administrației publice locale care să gestioneze profesionist politicile publice. Prin aceasta Acordul de asociere determină autoritățile statului să pună un accent sporit pe selecția funcționarilor publici și pe transparentizarea acestui proces. Stabilirea unor criterii de performanță și de implementare a unor proceduri clare de monitorizare și evaluare a activității, a modului de furnizare a serviciilor către beneficiari va duce incontestabil la profesionalizarea funcționarilor din cadrul administrației publice locale.

În cadrul realizării politicilor de patrimoniu cultural, resursa umană de comun cu cea financiară sunt necesare pentru implementarea politicilor ce țin de restaurarea clădirilor, monumentelor istorice cu valoare de patrimoniu cultural național, conservarea și protejarea siturilor arheologice, promovarea patrimoniului cultural la nivel național și internațional etc. Pentru ca acest lucru să se poată realiza, unitatea administrativ teritorială trebuie să dispună de *capital istoric* documentat și care să se încadreze în rigorile patrimoniului cultural național. Doar cu competențele sus menționate și cu un personal calificat, autoritățile administrației publice pot să realizeze cu succes politicile culturale în cadrul unui proces de descentralizare administrativă.

În același context elucidăm că descentralizarea administrativă pe domeniul patrimoniului cultural național ține, în parte, de disponibilitatea puterii centrale în a transmite autorităților locale competențele decizionale de administrare a patrimoniului și acordarea unui sprijin deplin la înființarea serviciilor publice care să opereze eficient acțiuni de gestionare a patrimoniului cultural național din teritoriu. Totodată, autoritățile statale își vor manifesta disponibilitatea în implementarea unor politici viabile de protejare și promovare a acestuia,

asigurarea în același timp a unui management local autonom bazat pe marketingul cultural și oferirea unei autonomii financiare în administrarea obiectelor de patrimoniu. Profesionalismul în elaborarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural depinde, în mare parte, de profesionalismul funcționarilor care activează în instituția administrației publice centrale de specialitate, de felul în care personalul formulează cerințele de protejare a obiectelor de patrimoniu cultural, precum și particularitățile de transpunere spre implementare a politicilor culturale de către autoritățile publice locale.

Politicile de descentralizare culturală din țară, reprezintă unul din domeniile de interes a statului, atât din perspectiva proceselor integraționiste europene, cât și a modalităților de elaborare și implementare ale acestora pe teritoriul național.

Experiența mai multor țări europene indică că politicile de protejare eficientă a patrimoniului cultural se aplică, de regulă, de către autoritățile administrației publice locale. Excepție pot face unele obiecte de patrimoniu cultural mobil sau imobil care sunt gestionate direct de administrația publică centrală de specialitate. Acest lucru are loc urmare a parcurgerii unui proces de descentralizare administrativă care s-a finalizat cu transmiterea definitivă de la nivel central la nivel local a mai multor competențe decizionale, responsabilități și acordarea unei autonomii financiare, alimentate în același timp prin resurse umane profesioniste, resurse informaționale și patrimoniale, toate reglementate într-un cadru legislativ bine stabilit.

Practica europenilor a dovedit că „... autoritățile publice locale sunt apte să mobilizeze și să gestioneze mai eficient decât agențiile administrației centrale resursele, întrucât sunt mai aproape de cetățeni și astfel ele sunt mai bine plasate pentru a identifica în mod corespunzător prioritățile, nivelul obiectivelor și criteriile de performanță în planificarea și oferirea serviciilor publice” [116].

Unul din obiectivele de bază a statului este de a proteja patrimoniul cultural național și specificul localităților întru realizarea politicilor culturale. În prezent încă se mai atestă o criză a administrației culturale la toate nivelurile, iar Ministerul Culturii de multe ori „nu are resursele necesare pentru a absorbi ideile care vin din afară, nu are nici capacitați pentru a se reforma din interior” [166, p.34]. Or, procesul de descentralizare culturală, permite autorităților publice centrale să vegheze dacă interesele locale nu contravin intereselor generale ale statului și că autoritățile locale depun toate eforturile pentru a satisface la nivelul cel mai înalt și în condițiile cele mai bune nevoile culturale locale.

Descentralizarea patrimoniului cultural național constituie un punct de pornire a operațiunilor de management al acestuia și ajută la dezvoltarea economică a comunității. În acest sens este necesar ca obiectivele de patrimoniu cultural să fie înscrise în registrele de stat (așa ca: Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat sau altele), să fie evaluate costurile și

veniturile obținute din vizitarea sau promovarea monumentelor (obiectelor) de patrimoniu cultural, iar fondurile locale și internaționale să fie gestionate de funcționari în mod corect și transparent. Factorii decizionali se fac responsabili de aprecierea stării actuale a obiectivului de patrimoniu cultural (*evaluatează valoarea materială, nivelul de degradare ș.a.*), determină care sunt perspectivele de restaurare conform documentației, a fotografiilor etc. Prin urmare, într-o administrare descentralizată, succesul procesului de descentralizare depinde în mare măsură de gradul de instruire al specialiștilor care activează, atât la nivel local, cât și cel central.

Impactul politicilor culturale pentru administrația publică locală în cadrul descentralizării administrative se manifestă prin efectele programelor realizate și, totodată, a discrepanței dintre dezvoltarea culturii în centru (*în localitățile urbane mari*), față de localitățile rurale, în vederea restabilirii diferenței sociale și economice a țării.

Actualmente, chiar dacă unii funcționari optează pentru promovarea patrimoniului cultural al localității sau anumite persoane publice încearcă să-l promoveze la nivel republican sau internațional, lipsa unor politici culturale clare, cu o acoperire financiară corespunzătoare, pune în dificultate realizarea acestor inițiative. Descentralizarea administrativă permite autorităților publice locale să promoveze valorile culturale naționale ca parte componentă a patrimoniului cultural european și să beneficieze din partea Uniunii Europene de finanțare pentru diverse proiecte de restaurare a monumentelor de patrimoniu cultural. Adoptând modelul de descentralizare administrativă a Uniunii Europene autoritățile naționale vor opta pentru un echilibru în dezvoltarea culturală a regiunilor și o coeziune socială și economică între acestea.

Concomitent, politicile culturale adoptate la nivel local presupun înființarea unor servicii publice locale care să valorifice bunurile patrimoniului cultural și să promoveze identitatea și unitatea națională. Prin urmare, cu cât serviciile publice sunt mai multe, cu atât mai amplă va fi descentralizarea, iar prin intermediul serviciilor și a politicilor culturale concepute exact după necesitățile localității, autoritățile vor putea dezvolta cu succes așezările rurale pe palierul cultural. Această „culturalizare” a localității constă în înființarea unor muzee rurale, revitalizarea unor obiective culturale care reprezintă valoare istorică, organizarea turismului rural cultural prin organizarea unor spectacole muzicale sau teatrale, promovarea tradițiilor, a patrimoniului cultural imaterial etc. Prin realizarea politicilor culturale populația localității va înțelege, de fapt, rolul și rostul strategiei culturale a localității și va putea percepe sau resimți schimbările benefice pe care și le-au propus autoritățile în acest sens.

Spre regret, capacitatea administrativă curentă a autorităților locale din țara noastră de a confrunta provocările existente este încă limitată, fapt care nu permite atingerea unor performanțe serioase în modernizarea administrației publice locale. Această incapacitate administrativă se manifestă prin transparență redusă, competență decizională insuficientă,

autonomie financiară redusă, precum și de lipsa promovării valorilor istorico-culturale a monumentelor de patrimoniu cultural, confirmată prin datele obținute în cercetarea realizată. În acest sens menționăm că, cca. 65% din cetățeni au menționat că nu cunosc suficient valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora. (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 27*) În consecință, comunitățile rurale sunt adesea private de accesul la resurse și de participare la programele locale de dezvoltare culturală, fapt care stagnează considerabil procesele de modernizare și totodată, de culturalizare a țării, obstrucționează acțiunile de valorificare a patrimoniului cultural.

Astfel, prin acțiunile sau inacțiunile întreprinse autoritățile publice locale se fac în mare parte responsabile de modul cum se realizează descentralizarea administrativă pe segmentul implementării politicilor culturale în unitatea administrativ teritorială unde dețin competențe. Acestea sunt responsabile pentru organizarea și promovarea valorilor patrimoniale ale țării.

Din cele analizate putem **concluziona** că prin descentralizare administrativă se atribuie autorităților publice locale capacități administrative lărgite astfel încât acestea să-și poată exercita competențele funcționale independent și fără de intervenții nejustificate din partea organelor administrației publice centrale.

Descentralizarea administrativă presupune deținerea unei autonomiei financiare. În același timp, cea mai efektivă formă de dezvoltare a identității naționale o constituie autonomia culturală, prin intermediul căreia sunt administrate în mod eficient problemele de cultură, tradiții sau de patrimoniu cultural național.

Adoptarea și realizarea politicilor publice culturale la nivel local reprezintă o necesitate pentru Republica Moldova. Astfel, implementarea eficientă a politicilor de patrimoniu cultural la nivel de țară pot fi realizate prin intermediul administrațiilor publice locale descentralizate administrativ. Totodată, profesionalismul în elaborarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural depinde de nivelul de instruire al funcționarilor care își desfășoară activitatea în instituția administrației publice centrale de specialitate, de felul în care personalul formulează cerințele de salvagardare a obiectelor de patrimoniu cultural, precum și particularitățile de transpunere spre realizare a politicilor culturale de către autoritățile publice locale.

Modernizarea activității administrației publice nu poate fi realizată în afara unui amplu proces de descentralizare administrativă care să contribuie la salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național.

2.3. Aspecte comparate care vizează mijloacele juridice de asigurare a executării prevederilor legale de protejare a patrimoniului cultural

Patrimoniul cultural înfățișează o valoare inestimabilă pentru fiecare națiune și exprimă de cele mai multe ori simbolul sau „cartea de vizită” a localității, regiunii sau chiar a țării. De exemplu, în plan cultural-patrimonial Republica Moldova o asociem cu *Cetatea Soroca*, Catedrala Mitropolitană *Nașterea Domnului*, *Arcul de Triumf* din Chișinău sau Complexul muzeal *Orheiul Vechi*; România cu *Palatul Parlamentului* (cunoscut anterior ca și *Casa Poporului*), *Castelul Bran* (cunoscut ca și *Castelul lui Dracula*) sau Bisericile și Mănăstirile medievale, amplasate în munții Carpați din regiunile Bucovina și Maramureș; Ucraina cu *Lavra Peșterilor* din Kiev, (cunoscută și cu denumirea de *Lavra Pecerska*, (*Киево-Печерська лавра*), *Poarta de Aur* (Золоті ворота), sau *Cuibul de Rândunică* din Crimeea (castel construit în stil neogotic); Franța cu Biserica *Notre-Dame de Paris*, *Palatul Versailles* sau *Turnul Eiffel*, Germania cu *Castelul Neuschwanstein* (Schloss Neuschwanstein), *Poarta Brandenburg* (Brandenburger Tor) sau *Domul* din Köln; Polonia cu *Castelul Ordinului Teutonic* din Malbork (Zamek w Malborku), *Sala Centenară* sau Bisericile de lemn din regiunea carpatică a Poloniei și Ucrainei.

Fiecare țară, conștientizând valoarea monumentelor de patrimoniu cultural pe care le deține stabilește ce măsuri trebuie să întreprindă pentru a le proteja cât mai bine, indiferent de natura sau criteriile de clasificare a patrimoniului. Acțiunile întreprinse înglobează totalitatea acțiunilor de natură științifică, administrativă, juridică, tehnică financiară și fiscală pentru a le putea asigura în primul rând securitatea, dar și integritatea exprimată prin procedeele de întreținere, reparare, restaurare și valorificare. Pentru nerespectarea normelor de protecție a patrimoniului cultural statul aplică sancțiuni de natură administrativă (contravențională) și penală. Sancțiunile diferă de la stat la stat în funcție de cadrul legal stabilit și valoarea bunului prejudiciat și gravitatea faptei comise.

În continuare vom efectua o analiză comparativă a modalităților de aplicare a sancțiunilor de către autoritățile competente ale unor state europene pentru persoanele care distrug intenționat sau din imprudență obiectele de patrimoniu cultural național. Pentru a elucida mărimile sancțiunilor aplicate de Republica Moldova, în raport cu alte state, am selectat baza normativă a Republicii Moldova, României, Ucrainei, Franței, Germaniei și Poloniei.

Analiza pedepselor aplicate de legislația în vigoare a țărilor menționate ne permite să elucidăm următoarele aspecte.

Cadrul normativ al țărilor studiate indică la similitudini în aplicarea sancțiunilor pentru încălcarea prevederilor de protejare a patrimoniului cultural, dar și la aplicarea anumitor pedepse, specifice pentru unele țări. În așa mod, au fost cercetate prevederile de aplicare a sancțiunilor contravenționale sau penale și investigate modalitățile de sancționare a funcționarilor publici sau a

demnitarilor cu funcții de răspundere pentru neexecutarea obligațiilor de protejare a elementelor de patrimoniu cultural național, totodată fiind analizată latura obiectivă a faptelor inculpabile comise de persoanele fizice, persoanele cu funcții de răspundere și cele juridice.

Investigând cadrul legislativ al mai multor țări am putut elucida că numai în Franța se aplică sancțiuni penale sau contravenționale persoanelor cu funcții de răspundere, responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu, care „prin neglijență gravă în serviciu sau prin încălcarea gravă a unei obligații profesionale, au admis distrugerea, degradarea, mutilarea, sau deteriorarea obiectului de patrimoniu cultural. Pentru astfel de acțiuni, legiuitorul aplică pedeapsă cu închisoare de șase luni și cu amendă de 7,500 euro” [41, art. L.641-4].

Studierea cadrului legal de aplicare a sancțiunilor ne-a permis să determinăm că statele aplică sancțiuni pentru încălcarea regimului de protecție și de folosire a bunurilor de patrimoniu cultural.

În Republica Moldova legislatorul stipulează faptele menționate ca fiind „*încălcarea regimului de protecție și de folosire a bunurilor de patrimoniu cultural și a monumentelor de for public*”. Acestea sunt reglementate de Codul Contravențional al Republicii Moldova. Pentru astfel de încălcări se aplică sancțiuni care prevăd amenzi de la 30 la 90 de unități convenționale (ceea ce constituie de la cca. 75 la 225 euro) aplicate persoanelor fizice, de la 60 la 180 de unități convenționale (de la cca. 150 la 450 euro) aplicate persoanelor cu funcție de răspundere și de la 90 la 300 de unități convenționale (de la cca. 225 la 750 euro) persoanelor juridice [2, art.74].

Legea națională penală prevede un spectru limitat de fapte pasibile de pedeapsă penală în acest domeniu. Totuși, în scopul protejării obiectelor de patrimoniu cultural, în anul 2016, Parlamentul a adoptat Legea nr. 75 din 21.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, prin care în codul Penal al Republicii Moldova a fost introdus articolul 199¹ ce reglementează pedepse pentru deteriorarea sau distrugerea bunurilor de patrimoniu cultural [7]. Astfel, Codul Penal al Republicii Moldova prevede că în caz de **deteriorare** a bunurilor de patrimoniu cultural persoanelor fizice li se aplică pedepse „cu amendă în mărime de la 500 la 1000 de unități convenționale sau cu închisoare de până la 1 an”, iar persoanele juridice se sancționează cu „amendă în mărime de la 1000 la 3000 de unități convenționale sau cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 3 ani”. În cazul **distrugerii** bunurilor de patrimoniu cultural persoanele fizice sunt pedepsite cu „amendă în mărime de la 3000 la 6000 de unități convenționale sau cu închisoare de la 1 la 3 ani, iar persoanele juridice se pedepsec cu amendă de la 6000 la 10000 de unități convenționale cu (sau fără) lichidarea persoanei juridice” [3, art. 199¹].

De asemenea, în cazul „*profanării* prin orice mijloace a unui ... monument funerar sau de for public” ... se aplică pedeapsă „ cu amendă în mărime de la 750 la 950 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de pînă la 2 ani”. Aceleași acțiuni comise „ ... de două sau mai multe persoane, din motive de ură socială, națională, rasială ori religioasă sau cu cauzarea de daune în proporții mari, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 1050 la 1250 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 1 la 4 ani” [3, art. 222].

Pentru a vedea opinia cetățenilor față de prevederile Codului Penal al RM la acest capitol, i-am rugat să-și exprime poziția în investigația realizată (*Anexa nr.4, întrebările nr.12, nr.13*). Astfel, fiind întrebați în ce măsură mărimea sancțiunilor aplicate de către autoritățile competente ale statului persoanelor care distrug sau profanează obiectele de patrimoniu cultural corespund prejudiciului cauzat acestora, doar **3,6%** le-au apreciat mai mari în raport cu prejudiciul produs. **13%** au răspuns că pedepsele sunt proporționale cu prejudiciul cauzat obiectului cultural, **26,4%** au comunicat că sunt mai mici în raport cu prejudiciul pricinuit obiectului cultural, iar **57%** nu cunosc care sunt sancțiunile prevăzute de cadrul normativ (codul contravențional și penal) în vigoare. Totodată, **69,5%** dintre respondenți sunt de părere că înăsprirea de către autoritățile statului a sancțiunilor pentru distrugerea monumentelor de patrimoniu cultural vor diminua numărul unor astfel de infracțiuni. În așa fel, chiar dacă peste 50 la sută din respondenți nu cunosc cadrul normativ cu privire la sancțiunile aplicate, totuși, aproximativ 70 la sută din respondenți consideră că pentru o mai bună protejare a obiectelor de patrimoniu cultural este necesar ca autoritățile statului să înăsprească sancțiunile contravenționale sau penale.

Totodată, ținând cont de faptul că pentru o dezvoltare multilaterală, orice localitate trebuie să ia în considerare componenta de patrimoniu, care de facto, atrage necesitatea de protecție și destingere a valorii acestuia de către societate, Ministerul de resort a adoptat Legea nr. 292 din 21.12.2017 „privind modificarea și completarea unor acte legislative”. Adoptarea actului menționat a făcut posibilă armonizarea legislației din domeniul patrimoniului cultural. Astfel, au fost determinate atribuțiile consiliilor raionale și locale, dar și responsabilitățile președinților de raioane și ale primarilor în domeniul protejării patrimoniului cultural.

În România, sunt prevăzute sancțiuni contravenționale pentru neprotejarea obiectelor de patrimoniu cultural persoanelor fizice și juridice, iar limita sumelor de amenzi este reglementată prin Hotărâre de Guvern. În același timp, cadrul penal românesc reglementează pedepse cu amendă sau privațiune de libertate pentru comiterea infracțiunii de „degradare, aducere în stare de neîntrebuințare ori distrugerea, din culpă, a unui bun cultural mobil clasat” [52, art.82]. Sancțiuni se aplică și persoanelor fizice care execută lucrări de conservare sau de restaurare a bunurilor

culturale mobile clasificate „fără acreditare și certificat de liberă practică” sau pentru funcționare neautorizată „a laboratoarelor sau atelierelor care execută lucrări de restaurare și conservare a bunurilor culturale mobile clasate” [52, art. 86-87].

În același sens, legislația Germaniei aplică sancțiuni în cazurile când persoana: creează impedimente organelor de ocrotire a monumentelor de cultură în procesul organizării de către aceste organe a măsurilor orientate la lichidarea pericolului iminent cauzat monumentelor de cultură; nu oferă consultații sau alte informații despre monumentele de cultură ori nu permite organelor de ocrotire a monumentelor de cultură aflarea pe lotul de pământ unde se află monumentul, sau nu permite examinarea acestuia; nu respectă restricțiile stabilite privind utilizarea monumentelor și a teritoriului, unde acestea sunt situate. Pentru astfel de abateri, în funcție de legislația land-ului cuantumul amenzilor ajunge până la 1 000 000 de euro [48, art.33] sau chiar 1 500 000 de euro [47, art.26]. Totodată, monumentele deteriorate în urma acțiunilor descrise mai sus pot fi confiscate.

În alt context, cadrul normativ al Franței, prevede aplicarea amenzii administrative a cărei valoare nu poate depăși 6 000 euro pentru o persoană fizică și de 30.000 euro pentru o persoană juridică persoanelor care încalcă regulile de înstrăinare a unei clădiri înscrise ca monument istoric și nu a anunțat viitorul cumpărător despre clasificarea sau inscripția obiectului în registrele de stat sau dacă autoritatea competentă nu și-a prezentat observațiile de rigoare față de acest obiect [41, art. L.642-2].

Legislația Poloniei, la fel, prevede că proprietarul monumentului, care nu îl protejează în mod adecvat de daune, distrugeri sau sustragere, se pedepsește cu arestare, închisoare sau amendă. În același timp, instanța poate impune proprietarul să achite o sumă de bani ce depășește de 20 de ori salariul minim pe economie și urmează a fi utilizată pentru un scop social legat de protecția monumentelor [49, art.110]. Cadrul normativ al țării vizate, similar celui din Germania și Franța, atribuie responsabilitate suplimentară fiecărui centru administrativ-teritorial local al statului (voievodat) pentru protejarea monumentelor de patrimoniu cultural național [55]. Administrațiile locale se subordonează atât legislației naționale în domeniu, dar în același timp pot emite hotărâri ale voievodatelor la nivel local. Hotărârile respective se includ în planurile administrării teritoriale și regionale ale fiecărui voievodat în parte.

În Ucraina, protejarea patrimoniului național se face prin prisma Legii „privind protecția patrimoniului cultural”, adoptată în anul 2000 [57, art.333]. Totodată, pentru eliminarea/diminuarea problemelor de conservare și salvagardare a patrimoniului cultural, la 19 iunie 2018, Rada Supremă a adoptat proiectul de lege №1553 „Cu privire la aprobarea modificărilor la Legea Ucrainei privind protecția patrimoniului cultural”, prin care au fost stabilite

sanctiuni pentru distrugerea monumentelor patrimoniului cultural, precum și consolidarea protecției obiectelor înregistrate în lista Organizației mondiale UNESCO.

Investigațiile au reliefat că legislația tuturor statelor prevede aplicarea sancțiunilor pentru comiterea infracțiunilor de distrugere sau deteriorare a monumentelor de istorie, cultură sau ale obiectelor naturii protejate de stat. În acest sens, natura pedepsei prevede aplicarea atât a amenzii penale, așa precum munca neremunerată în folosul comunității cât și privațiunea de libertate, iar mărimile acestora sunt determinate de fiecare stat în funcție de valoarea obiectului de patrimoniu distrus sau deteriorat. Unica excepție o găsim în legislația României, unde art. 253, alin. 1 al Codului Penal prevede doar sancțiuni cu pedeapsă cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă pentru „distrugerea, degradarea sau aducerea în stare de neîntrebuințare a unui bun”, precum și în caz de „împiedicare a luării măsurilor de conservare sau de salvare a unui astfel de bun”. Alineatul 3 al aceluiași articol stipulează că „dacă fapta prevăzută în alin. 1 privește bunuri care fac parte din patrimoniul cultural, se aplică pedeapsa cu închisoare de la unu la 5 ani” [43, art.253].

Menționăm că pedepse foarte drastice pentru distrugerea sau deteriorarea unei clădiri de patrimoniu cultural sau a unui obiect mobil clasat sau înregistrat în conformitate cu dispozițiile Codului Patrimoniului al Franței sau cu un document de arhivă privat clasat în conformitate cu dispozițiile aceluiași cod sunt prevăzute de art. 322-3, al.1, Codul Penal al Franței [42, art.322-3]. Pentru astfel de fapte legiuitorul francez prevede pedeapsa cu închisoare până la 10 ani și o amendă de 150 000 euro. Mărimea amenzii pronunțate de instanța de judecată, poate fi majorată la jumătatea valorii monumentului istoric distrus, degradat sau deteriorat.

În opinia noastră, Codul Patrimoniului al Franței este o Lege complexă și foarte importantă. În Cod este determinată natura sancțiunilor, atât cu caracter contravențional cât și penal pentru deteriorarea, degradarea sau distrugerea obiectelor de patrimoniu cultural. Astfel, este stabilit că pentru împărțirea sau înstrăinarea unui lot sau a unei piese a unui set de mobilier (obiecte) istoric clasificate se pedepsește cu închisoare de șase luni și amendă de 7.500 euro (art. L. 641-2). Aceeași pedeapsă se aplică persoanelor cu funcții de răspundere responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu, care prin neglijență gravă în serviciu sau prin încălcarea gravă a unei obligații profesionale, a admis distrugerea, degradarea, mutilarea, sau deteriorarea obiectului de patrimoniu cultural (art. L. 641-4). Este pasibil de amendă administrativă a cărei valoare nu poate depăși 6.000 euro pentru o persoană fizică și 30.000 euro pentru o persoană juridică care încalcă regulile de înstrăinare a unei clădiri înscrise ca monument istoric și nu a anunțat viitorul cumpărător despre clasificarea sau inscripția obiectului în registrele de stat sau dacă autoritatea competentă nu și-a prezentat observațiile de rigoare față de acest obiect.

Orice înstrăinare a unui imobil clasificat sau înregistrat trebuie notificată, într-un termen stabilit prin regulament la autoritatea administrativă de către persoana care a consimțit-o. În caz contrar înstrăinarea se declară nulă (art. L. 642-1). Aceleași tip de amenzi se aplică persoanelor care înstrăinează sau dobândesc un obiect mobil clasificat drept monument istoric, fără acordul autorității administrative și în formele reglementate de prezenta lege (art. L. 642-2). Pe lângă aplicarea sancțiunilor menționate anterior, astfel de acțiuni atrag și nulitatea procesului de înstrăinare/dobândire a bunului de patrimoniu și pot fi revendicate în orice moment atât de către autoritatea administrativă, cât și de proprietarul inițial, fără a aduce atingere cererilor de despăgubire care pot fi îndreptate împotriva părților în mod solidar, fie împotriva funcționarului public care a asistat la înstrăinare.

Investigațiile întreprinse relevă că Franța posedă un cadru normativ amplu care permite pe deplin autorităților statului să întreprindă măsurile de rigoare pentru salvagardarea obiectelor și a monumentelor istorice protejate de stat și declarate bunuri ale patrimoniului cultural național.

În Polonia, persoana poate fi privată de libertate pentru distrugerea sau deteriorarea monumentului de patrimoniu chiar dacă infracțiunea a fost comisă neintenționat. În acest caz, este prevăzut un termen mai redus față de aceeași infracțiune comisă în mod intenționat. [49]

Legislația Republicii Moldova, Ucrainei și Poloniei prevede expres sancțiuni contravenționale și penale pentru acțiunile de pângărire/profanare săvârșite asupra bunurilor de patrimoniu cultural național. În Republica Moldova acest domeniu este reglementat de Codul Penal care prevede răspundere pentru vandalism, adică acțiuni de pângărire săvârșite „asupra bunurilor care au valoare istorică, culturală sau religioasă se aplică pedeapsă cu amendă în mărime de la 550 la 1050 unități convenționale (de la cca. 1300 la 2500 euro) sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau pedeapsă cu închisoare de până la 3 ani” [3, art.288]. Pentru acțiuni de profanare a monumentelor de patrimoniu cultural, Codul Penal al Poloniei prevede la articolul 261 sancțiuni atât cu amendă, cât și privațiune de libertate [54]. Codul Penal al Ucrainei reglementează sancțiunile pentru încălcarea legislației în domeniul protecției patrimoniului cultural național, în cadrul articolului 297, alin. 2, care prevede că pentru profanarea sau distrugerea mormintelor soldaților necunoscuți, a monumentelor construite în memoria celor care au luptat împotriva nazismului în timpul celui de-al doilea război mondial și altor monumente care constituie patrimoniu cultural național se pedepsește cu închisoare pe o perioadă de la 3 până la 5 ani. Pentru recidiva infracțiunii prevăzute de articolul respectiv, alin. 3, prevede pedeapsă cu închisoare de la 4 la 7 ani [59, art.297].

Sanțiuni drastice sunt aplicate de unele state pentru practicarea „arheologiei negre” de persoane neautorizate în efectuarea săpăturilor arheologice, prin utilizarea detectoarelor de metale și fără respectarea tehnicii și procedurilor științifice de lucru. În căutarea artefactelor, așa-numiții

căutători de comori adesea devastează siturile arheologice naționale, iar obiectele de patrimoniu cultural mobil sunt sustrate sau prejudiciate irecuperabil. Mai mult, fenomenul în cauză creează piețele negre ale antichităților care aduc prejudicii statelor atât în plan cultural-spiritual, cât și economic. Faptele prejudiciabile comise în procesul practicării „arheologiei negre” sunt reglementate juridic în Ucraina, Germania și Polonia. Legislația Republicii Moldova prevede modalități de protejare a patrimoniului arheologic, însă nu are încă mecanisme, legi eficiente, care să pedepsească acest timp de infrațiuni, așa ca a statelor menționate. De exemplu, legiuitorul ucrainean a prevăzut pedeapsă penală cu amendă sau închisoare pentru persoanele care practică „arheologia neagră”, adică efectuarea săpăturilor arheologice de persoane neautorizate în scopul descoperirii obiectelor care sunt incluse în gama acelor de patrimoniu cultural național. Astfel, art. 298 al Legii penale din Ucraina prevede amendă de până la 1700 de grivne (cca. 60 euro) sau pedeapsa cu închisoare pe un termen de până la 2 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Același articol aplică sancțiuni mai drastice pentru distrugerea intenționată sau deteriorarea obiectelor de patrimoniu cultural sau a părților componente ale acestora, prin aplicarea unei pedepse cu amendă de până la 2550 de grivne (ceea ce constituie cca. 90 euro) sau cu închisoare pe un termen de până la 3 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. Comiterea aceluiași infrațiuni asupra monumentelor de importanță națională se pedepesc cu închisoare pe un termen de 5 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani [59, art.297].

Pentru aceleași infrațiuni, dar comise de persoane cu funcții de răspundere, se prevede pedeapsă cu închisoare de la 3 la 8 ani, cu sau fără privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a desfășura o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani. În prezent, în Rada Supremă a Ucrainei există un nou proiect de lege privind contracararea „arheologiei negre” [222].

Pe lângă pedepse penale, încălcarea legislației privind ocrotirea patrimoniului cultural atrage sancțiuni și în plan contravențional. Astfel, articolul 92 al Codului Contravențiilor Administrative al Ucrainei prevede amendă de la 850 la 1700 de grivne (de la cca. 30 la 60 euro) pentru persoane fizice și de la 1700 la 2550 de grivne (de la cca. 60 la 90 euro) pentru persoane cu funcții de răspundere [58].

Germania atrage la răspundere penală sub formă de amendă până la 125 000 de euro, iar în unele cazuri până la 500 000 de euro sau pedeapsă cu închisoare până la 2 ani pentru persoanele care au efectuat săpături arheologice ilegale în scopul descoperirii monumentelor culturale. Totodată, toate obiectele descoperite în procesul efectuării săpăturilor arheologice neautorizate se confiscă de autorități [49].

În Polonia pentru astfel de infracțiuni sunt aplicate atât amenzile, cât și privațiunea de libertate. Gama posibilelor sancțiuni variază în funcție de gravitatea infracțiunii de la amendă până la pedeapsa cu privațiune de libertate până la 10 ani [54, art.294].

În legislația unora din state investigate mai întâlnim și sancțiuni prin care se pedepsesc cetățenii pentru neexecutarea cerințelor legale ale funcționarilor instituțiilor de ocrotire a patrimoniului cultural național. De exemplu, articolul 188-33 al Codului Contravențiilor Administrative al Ucrainei prevede aplicarea sancțiunilor contravenționale pentru neexecutarea cerințelor legale ale funcționarilor instituțiilor de ocrotire a patrimoniului cultural privind remediarea încălcărilor comise sau la crearea impedimentelor de exercitare a atribuțiilor de serviciu. Aceste încălcări atrag aplicarea unei amenzi în mărime de la 850 la 1700 de grivne (de la cca. 30 la 60 euro). Amenda de la 1700 până la 2550 de grivne (de la 60 la 90 euro) se aplică în cazul comiterii repetate a aceleiași contravenției în timp de un an.

Legile land-urilor germane stabilesc răspundere contravențională pentru încălcarea dispozițiilor ce țin de protecția monumentelor de importanță istorică și culturală. Potrivit acestora, se califică ca acțiunează ilegal persoana care în mod intenționat sau din imprudență:

- realizează activități care necesită permisiunea organelor competente, fără a avea o astfel de permisiune, sau încalcă prin acțiunile sale dispozițiile expuse în actele eliberate împreună cu permisiunea respectivă;

- creează impedimente organelor de ocrotire a monumentelor de cultură în procesul organizării de către aceste organe a măsurilor, orientate la lichidarea pericolului iminent cauzat monumentelor de cultură;

- nu oferă consultații sau alte informații despre monumentele de cultură ori nu permite organelor de ocrotire a monumentelor de cultură aflarea pe lotul de pământ unde se află monumentul, sau nu permite examinarea acestuia;

- nu respectă restricțiile stabilite privind utilizarea monumentelor și a teritoriului, unde acestea sunt situate.

Pentru aceste încălcări, conform prevederilor legale ale Germaniei, în funcție de legislația land-ului mărimea amenzii variază între 25 000 și 125 000 de euro [46], iar pentru unele tipuri de încălcări până la 1 000 000 [48] sau chiar 1 500 000 de euro [47] Totodată, monumentele deteriorate în urma acțiunilor descrise mai sus pot fi confiscate.

Răspunderea penală sub formă de pedeapsă cu închisoare până la doi ani este prevăzută pentru săpături arheologice ilegale în scopul descoperirii monumentelor culturale [214]. Remarcăm că, Codul Penal al Germaniei indică la art. 304 că persoanele care ilegal vor distruge sau deteriora obiectele cu menire religioasă, monumente funerare, publice sau naturale, obiecte de

artă, științifice sau meșteșugărești care se păstrează în locuri publice sau sunt expuse publicului, etc. de asemenea se pedepsește cu privațiune de libertate sau cu amendă [231].

Reieșind din cele analizate, evidențiem că legile din Germania obligă proprietarii monumentelor, dar și autoritățile administrației publice, în general, să asigure o protecție calitativă și cât mai de lungă durată. Sancțiunile contravenționale la acest capitol sunt printre cele mai drastice din Europa.

Legislația Poloniei, la fel ca și legislația Ucrainei și Germaniei, stabilește responsabilitatea pentru nerespectarea instrucțiunilor organelor de control cu privire la încălcările constatate de aceștia în ordinea întreținerii și utilizării bunurilor culturale. Sancțiunile prevăzute pentru astfel de fapte pot presupune atât amendă, cât și pedeapsa cu privațiune de libertate pe un termen de până la 5 ani. Astfel, Legea Poloniei din 23 iulie 2003 „privind protecția și custodia monumentelor” [55], formulează 12 componente ale infracțiunilor, printre care: încălcarea normelor privind importul și exportul de monumente, obstrucționarea lucrărilor restauratorilor, încălcarea regulilor de vânzare și depozitare a monumentelor, încălcarea lucrărilor de restaurare și arheologie, precum și a regulilor de evidență și păstrare a proprietății culturale.

Majoritatea sancțiunilor prevăzute de lege pot fi completate cu o decizie privind plățile obligatorii în numerar, utilizate pentru activități semnificative legate de conservarea bunurilor culturale. În același timp, decizia privind achitarea amenzii este obligatorie în procesul determinării gradului de vinovăție a persoanei. Suma amenzii este cuprinsă în intervalul de la 3 la 30 salarii minime.

Pentru anumite situații Legea vizată prevede și pedepse contravenționale ca alternativă la cele penale. În acest sens, distrugerea sau deteriorarea monumentului se pedepsește cu închisoare pentru o perioadă cuprinsă între 3 luni și 5 ani. În caz de natură neintenționată a faptei comise, pedeapsa poate avea formă de amendă sau închisoare de până la 2 ani.

Aceeași pedeapsă a fost stabilită și pentru încălcarea regulilor de export al monumentelor în străinătate, retragerea monumentului fără autorizație sau refuzul de returnare în termenul prevăzut în autorizație. Instanța poate decide confiscarea monumentului chiar și în cazul în care făptuitorul nu este proprietarul acestuia. Proprietarul monumentului, care nu îl protejează în mod adecvat de daune, distrugeri sau sustragere, se pedepsește cu arestare, închisoare sau amendă. În același timp, instanța poate impune proprietarul să achite o sumă de 20 de salarii minime.

O persoană este pedepsită cu amendă dacă nu a informat imediat pe restauratorul voievodatului (*voitul, burgomistrul sau primarul orașului*) despre descoperirea în timpul construcției, excavării sau lucrării arheologice a obiectelor, despre care în mod rezonabil se putea presupune că pot face parte din monumente istorice sau culturale [55, art.31], iar plasarea pe

monumentele înscrise în Registrul Monumentelor a oricăror dispozitive tehnice, plăci (tabele), reclame, precum și inscripții se pedepsește cu amendă [55, art.118].

În același timp, Codul penal al Poloniei în secțiunea „Infrațiuni împotriva ordinii publice” conține dispoziții privind răspunderea pentru profanarea monumentelor [54, art.261]. Pedeapsa penală sub forma unei amenzi sau privațiuni de libertate pentru persoana vinovată de săvârșirea unei infrațiuni față de un monument sau alt loc public creat pentru a perpetua memoria unui eveniment sau a unei persoane istorice. Pedeapsa cu închisoare este determinată de durata de cel puțin o lună și nu mai mult de 12 luni.

România și Polonia având precedente de pierdere a obiectelor de patrimoniu cultural național (transmise temporar la păstrare după hotarele țării sau în urma capturării acestora în timp de război) au prevăzut sancțiuni pentru nerespectarea condițiilor stipulate în actele normative internaționale și naționale referitor la nerevenirea în țară a bunurilor de patrimoniu în termenii prevăzuți de legislația în vigoare. Astfel, Legea României privind „protejarea patrimoniului cultural național mobil” aplică pedepse cu amendă sau închisoare pentru astfel de infrațiuni [52, art.61]. Actul normativ nominalizat divizează sancțiunile pentru neprotejarea bunurilor de patrimoniu cultural mobil în contravenții și infrațiuni, iar art. 74 prevede că „... încălcarea dispozițiilor prezentei legi atrage răspunderea disciplinară, materială, civilă, contravențională sau penală, după caz” [52, art.74].

Sancțiunile contravenționale pentru neprotejarea obiectelor de patrimoniu cultural sunt reglementate de art. 75, al. (2) – (4) și prevăd pentru persoanele fizice amenzi între 2000 și 24000 lei (ceea ce constituie între cca. 425 și 5100 euro). La fel, amenzi pot fi stabilite și persoanelor juridice, iar limita acestora este reglementată prin hotărârea Guvernului.

La 20 aprilie 2019 Executivul din România a „extins domeniul de aplicare a Legii 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, astfel încât reglementările privind scoaterea de pe teritoriul României să se aplice oricărui bun cultural clasificat drept bun de patrimoniu național cu valoare artistică, istorică sau arheologică, indiferent dacă acestea fac parte sau nu din colecții publice sau de altă natură sau constituie elemente individuale și indiferent dacă provin din excavații legale sau clandestine” [86].

Nerespectarea condițiilor stipulate în actele normative internaționale sau nerevenirea în țară a bunurilor de patrimoniu în termenii reglementați, constituie infrațiuni și se pedepsesc cu închisoare de la 6 luni la 3 ani sau cu amendă [52, art. 83]. Constatarea încălcărilor de legislație menționate și aplicarea sancțiunilor pentru astfel de fapte ilicite comise intră în atribuțiile specialiștilor serviciilor publice deconcentrate ale Ministerului Culturii și/sau ale agenților și ofițerilor de poliție [87], iar actul normativ prevede inclusiv și condițiile de restituire de către

statul român a bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene începând cu data de 1 ianuarie 1993 [86].

În Polonia legislativul reglementează aceste fapte ca încălcarea normelor privind importul și exportul de monumente, sancțiunile variind în funcție de gravitatea infracțiunii de la amendă până la pedeapsa cu privațiune de libertate. Pedeapsă cu închisoare este stabilită și pentru încălcarea regulilor de export al monumentelor în străinătate, retragerea monumentului fără autorizație sau refuzul de returnare în termenul prevăzut în autorizație. Instanța poate decide confiscarea monumentului chiar și în cazul în care făptuitorul nu este proprietarul acestuia [55, art.109].

Actualmente, în România se află la etapă de proiect de Lege „Codul patrimoniului cultural”, în care la Titlul VIII sunt prevăzute acțiuni de „Control și Sancțiuni”. Acest titlu s-a considerat necesar de a fi introdus în viitorul Cod al patrimoniului cultural din considerentul că „... în prezent ponderea prea mare a raportărilor la Codul Penal în urmărirea infracțiunilor comise asupra patrimoniului este inefficientă” [168, p.57-58]. Pe cale de consecință, politica sancțiunilor prevăzute de viitorul Cod urmărește să descurajeze „... faptele și procedurile legate de gestionarea bunurilor din patrimoniul cultural național dublate, întărirea capacității de control și monitorizare și, în mod special, aducerea regimului de sancțiuni mai mult în zona contravențională și mai puțin în zona penală, exceptând faptele grave care presupun fraude semnificative sau distrugerii substanțiale și ireversibile.” Pentru realizarea acestor obiective autoritățile administrației publice optează pentru „... ridicarea cuantumurilor sancțiunilor contravenționale, iar în cazurile unde aceasta se impune, măsura complementară a confiscării bunului ce a făcut obiectul contravenției, pentru ca acestea să fie eficiente atât la aplicare cât și ca factor de descurajare” [168].

Referitor la unele sancțiuni specifice care le-am constatat în legislația anumitor state vom menționa că doar cadrul legislativ al Republicii Moldova prevede pedepse pentru afectarea patrimoniului cultural, istoric și arhitectural în procesul eliberării certificatelor de urbanism și autorizațiilor de constituire/desființare. Astfel, la comiterea unei asemenea ilegalități Codul Contravențional prevede amendă în mărime de la 36 la 60 de unități convenționale (de la cca. 90 la 150 euro), care poate fi aplicată persoanelor fizice, de la 60 la 120 de unități convenționale (de la cca. 150 la 300 euro) aplicată persoanelor cu funcții de răspundere și de la 180 la 240 de unități convenționale (de la cca. 450 la 600 euro) pentru cele juridice [2, art.74, art.177].

Codului Penal al Franței stipulează că, în conformitate cu art. r645-13, se pedepsesc cu amendă persoanele care au intrat sau s-au instalat ilegal într-o clădire conservată, clasificată ca monument istoric și se află în gestiunea autorității administrative [42, art.322-3]. Printre clădirile care pot fi clasificate drept monumente istorice se numără: (a) monumentele megalitice, terenurile care conțin situri preistorice sau depozite; (b) Clădirile clasificate în scopul izolării, curățirii,

reabilitării sau dezvoltării unui imobiliar clasificat drept monument istoric. Același tip de amenzi sunt aplicate și pentru persoanele care intră sau se stabilesc pe terenurile pe care se desfășoară operațiuni arheologice. Persoanelor recunoscute vinovate de săvârșirea acțiunilor menționate li se pot aplica sancțiuni suplimentare așa ca: confiscarea bunului cu care s-a comis infracțiunea în conformitate cu articolul 131-2, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității pentru o perioadă de la douăzeci până la o sută douăzeci de ore.

Numai legea franceză prevede sancțiuni pentru împărțirea sau înstrăinarea unui lot sau a unei piese a unui set de mobilier (obiecte) istoric clasificate. Codul Patrimoniului [41] în acest sens aplică pedeapsă cu închisoare. Aceeași pedeapsă se aplică persoanelor cu funcții de răspundere responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu.

Analizând modalitățile de aplicare a pedepselor pentru nerespectarea legislației în domeniul ocrotirii patrimoniul cultural național, observăm că, prevederile legislative naționale ale țărilor la care am făcut referință în cercetare realizată prevăd pedepse atât contravenționale, cât și de natură penală, doar că componentele de infracțiune sunt abordate în mod diferit.

În așa mod evidențiem că cele mai aspre pedepse sunt prevăzute de legislația penală franceză și cea contravențională germană. La fel, pedepse semnificative în aspect de privațiune de libertate sunt prevăzute de legislațiile penale ale Ucrainei, Poloniei și României.

Unele dintre cele mai blânde pedepse contravenționale se regăsesc în câmpul normativ al Republicii Moldova pentru încălcarea legislației de folosire a bunurilor de patrimoniu cultural și a monumentelor de for public, ceea ce nu putem afirma despre cadrul penal al țării care prevede amenzi penale în cazul distrugerii sau deteriorării intenționate a monumentelor de istorie, cultură sau a obiectelor naturii protejate de stat.

Cadrul normativ contravențional al Ucrainei, de asemenea, este indulgent față de persoanele care încalcă legislația de protejare a patrimoniului cultural. Spectrul delictelor contravenționale în acest sens îl constituie eschivarea de la semnarea contractelor de protejare a monumentelor patrimoniului cultural, încălcarea normelor de utilizare monumentului patrimoniului cultural, încălcarea regimului rezervației istorice și culturale, încălcarea regulilor de efectuarea lucrărilor de reparație, restaurare, reabilitare a monumentului patrimoniului cultural și altele.

Pentru încălcările comise în domeniul protejării patrimoniului cultural cadrul normativ francez prevede pedepse destul de mari, deși în comparație cu legislația Poloniei sau a Germaniei acestea sunt mai puțin aspre. Totodată remarcăm că legislația Franței aplică sancțiuni drastice funcționarilor de stat pentru neglijență în serviciu la protejarea obiectelor de patrimoniu cultural național.

Mai multe fapte prejudiciabile în domeniul salvării patrimoniului cultural național nu le putem supune analizei comparative, dat fiind faptul că acestea există în baza normativă a unor state, dar lipsesc în legislația altora.

Până în prezent există lacune legislative la capitolul protejării patrimoniului cultural atât în cadrul normativ moldovenesc, cât și în cel al țărilor europene supuse investigației. Un lucru important de menționat sunt preocupările mai multor state pentru contracararea „arheologiei negre” și a altor lucrări ilicite, care pot aduce pagubă obiectelor de patrimoniu cultural. Bunăoară, pentru astfel de activități pedeapsa expres formulată există doar în Germania și Ucraina. În același timp, legislativul Ucrainei are în proces de examinare proiectul de Lege privind contracararea „arheologiei negre”.

În concluzie consemnăm că autoritățile statelor europene menționate în analiză întreprind măsuri pentru a-și proteja patrimoniul cultural național mobil și imobil, în măsura în care consideră că este mai benefic să o realizeze. Totodată, precizăm că în prezent, cel mai complex cadru normativ funcționează în Franța și Germania.

Considerăm că practica legislației din Franța de aplicare a sancțiunilor penale sau contravenționale (pedepse cu închisoare și amendă) persoanelor cu funcții de răspundere, responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu este binevenită pentru a fi preluată și aplicată în Republica Moldova. Această prevedere, în opinia noastră, ar responsabiliza mai mult funcționarii ca să protejeze patrimoniul cultural național prin prisma funcțiilor deținute, iar monumentele, obiectele de patrimoniu nu ar mai fi lăsate în stare de degradare sau deteriorare.

Sesizăm totodată că pedepsele prevăzute de legislația celorlalte state analizate în studiu sunt mai blânde sau în anumite cazuri mult prea blânde în raport cu fapta infracțională care poate fi comisă. De multe ori, în procesul de evaluare, patrimoniul cultural nu poate fi estimat exact la justa sa valoare, iar prejudiciul adus ca urmare a distrugerii, deteriorării sau vandalizării este și mai greu de estimat. Considerăm că unele pedepse introduse în actele normative ale țărilor a căror legislație a fost analizată nu corespund daunelor social-periculoase aduse statului pentru comiterea acțiunilor de distrugere intenționată a obiectelor de patrimoniu cultural național.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

În rezultatul realizării cercetărilor în Capitolul 2 **concluzionăm** următoarele:

- elaborarea și implementarea în Republica Moldova a politicilor de dezvoltare a programelor locale și internaționale ilustrează o interconexiune dintre administrațiile publice locale cu administrația publică centrală și organismele internaționale. Rezolvarea problemelor socio-

culturale în localitățile din republică contribuie la consolidarea relațiilor dintre autorități administrației publice și membrii comunității;

- în domeniul culturii, dezvoltarea politicilor publice pe dimensiunea patrimoniului cultural național se manifestă prin realizarea unor programe culturale ample de către autoritățile publice naționale, în parteneriat cu societatea civilă, dar și în cooperare cu guvernele altor state, la nivel regional, european sau internațional;
- în Republica Moldova încă nu sunt elaborate politici clare prin care statul să-și asume responsabilități explicite de restaurare și întreținere corespunzătoare a obiectelor de patrimoniu cultural imobil;
- autoritățile administrației publice ale Republica Moldova urmează să se conducă în procesul întocmirii propriilor politici culturale inclusiv și de practica Uniunii Europene în elaborarea și implementarea politicilor de patrimoniu cultural și să conștientizeze în mai mare măsură rolul pe care politicile culturale îl pot avea atunci când răspund unor nevoi distincte ale societății și ale diverselor grupuri sociale;
- competențele autorităților locale în cadrul descentralizării administrative țin de capacitatea acestora de planificarea, organizarea și luarea eficientă a deciziilor în interesul comunității. Descentralizarea competențelor și a responsabilităților administrative, patrimoniale, culturale și financiare, optimizează nivelul și calitatea serviciilor publice prestate cetățenilor, garantează utilizarea mult mai productivă a resurselor locale și consolidează comunitatea la nivel local;
- deși procesul descentralizării administrative este larg discutat în societate la toate nivelurile, constatăm că 32,9% din respondenții chestionați nu cunosc ce reprezintă procesul de descentralizare administrativă, iar 49,1% îl consideră benefic pentru autoritățile publice locale la salvagardarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora;
- descentralizarea administrativă presupune acordarea obligatorie a autonomiei financiare. Aceasta permite autorităților locale să decidă asupra priorităților de utilizare a resurselor în scopul satisfacerii intereselor de ordin general, conform priorităților comunității. Autonomia locală implica descentralizarea administrativă, iar din aceasta rezultă că autonomia este un drept pentru cetățeni, iar descentralizarea este sistemul care o presupune;
- descentralizarea administrativă permite autorităților publice locale să promoveze valorile culturale naționale ca parte componentă a patrimoniului cultural european și să beneficieze din partea Uniunii Europene de finanțare pentru diverse proiecte de restaurare a monumentelor de patrimoniu cultural;
- politicile culturale adoptate la nivel local presupun înființarea unor servicii publice locale de înaltă calitate care să valorifice bunurile patrimoniului cultural și să promoveze identitatea și unitatea noastră națională. Cu cât numărul unor astfel de servicii publice este mai mare, cu atât

va fi mai mare descentralizarea, iar prin intermediul serviciilor și a politicilor culturale ce corespund necesităților localității, autoritățile vor putea dezvolta cu succes așezările rurale pe palierul cultural, iar obiectivele ce constituie patrimoniul cultural al țării vor deveni mult mai cunoscute și atractive atât la nivel național, cât și la nivel internațional;

- unul din elementele fundamentale ale descentralizării administrative îl constituie autonomia culturală ca formă de dezvoltare a identității naționale a cetățenilor. Autoritățile publice pot acorda acest statut unui grup etnic al unei regiuni pentru conservarea valorilor proprii de patrimoniu cultural imaterial sau material specific doar acestuia. În opinia participanților la sondaj, 61,8% au considerat că autonomia culturală este benefică pentru dezvoltarea infrastructurii culturale. De asemenea, 57,8% din respondenți au menționat că o autonomie culturală ar spori gradul de protecție a obiectelor de patrimoniu cultural realizat de autoritățile APL;
- remarcăm că autoritățile statelor europene menționate în investigație întreprind măsuri pentru a-și proteja patrimoniul cultural național mobil și imobil, după cum consideră că este cel mai benefic să o realizeze. Actualmente, cel mai riguros cadru normativ funcționează în Franța și Germania;
- practica legislației franceze de aplicare a sancțiunilor penale sau contravenționale persoanelor cu funcții de răspundere, responsabile de conservarea sau supravegherea unei clădiri sau a unui obiect protejat cu statut de monument de patrimoniu este binevenită pentru a fi preluată și implementată în Republicii Moldova. Aceasta ar responsabiliza mai mult funcționarii ca să protejeze patrimoniul cultural național prin prisma atribuțiilor funcționale, iar obiectele de patrimoniu cultural național nu ar mai fi lăsate în stare de degradare sau deteriorare;
- sesizăm că pedepsele prevăzute de legislația curentă a Republicii Moldova sunt mai blânde sau în anumite cazuri mult prea blânde în raport cu fapta infracțională comisă pentru distrugerea sau profanarea obiectelor de patrimoniu cultural. Din numărul total de persoane chestionate, numai 3,6% au apreciat că mărimea sancțiunilor pentru distrugerea sau profanarea obiectelor de patrimoniu cultural sunt mai mari în raport cu prejudiciul cauzat acestora, iar 69,5% dintre respondenți consideră că înăsprirea de către autoritățile statului a sancțiunilor la acest capitol vor diminua numărul unor astfel de infracțiuni;
- de multe ori, valoarea patrimoniul cultural nu poate fi estimată exact, iar prejudiciul adus ca urmare a distrugerii, deteriorării sau vandalizării este și mai greu de estimat. Constatăm că unele pedepse introduse în actele normative ale țărilor a căror legislație a fost analizată, inclusiv și cele stabilite în legislația Republicii Moldova, nu corespund daunelor social-periculoase aduse statului pentru comiterea acțiunilor de distrugere intenționată a obiectelor de patrimoniu cultural național.

3. VALENȚE PRACTICE DE REVITALIZARE ȘI VALORIFICARE A PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

3.1. Dezvoltarea și implementarea parteneriatului public-privat în procesul de revitalizare și valorificare a patrimoniului cultural național

În procesul administrării treburilor societății, adesea administrația publică se confruntă cu dificultăți în asigurarea serviciilor publice de calitate destinate satisfacerii interesului general al cetățenilor, la nivel de localitate sau chiar de țară. Totodată, autoritățile sunt puse în situația de a întreprinde măsuri de exercitare ale acestora pe arii cât mai extinse și cu cheltuieli cât mai reduse. Acestor provocări li se atribuie îmbunătățirile organizaționale ale acțiunilor administrative, așa ca parteneriatul public-privat (PPP) care, la nivel mondial, reprezintă o modalitate relativ nouă de prestare a serviciilor publice. Pentru realizarea lucrărilor sau proiectelor de parteneriat public-privat, guvernele identifică resurse financiare din mediul privat care să fie investite în sectorul public [205].

În occident, noțiunea de parteneriat public privat, cunoscut în formele sale actuale, se conturează în anii '80 ai secolului trecut ca o metodă de conlucrare între autoritățile administrației publice locale și sectorul privat pentru executarea unor lucrări de reparare a zonelor industriale aflate în impas [91, p.131]. Astfel, parteneriatul public-privat a apărut ca o modalitate viabilă de a asigura o conlucrare mai bună între sectorul public cu acel privat. Cauza apariției unui astfel de raport de conlucrare a constituit necesitatea financiară stringentă a administrației publice pentru a putea dezvolta, în interesul comunității, bunurile proprietate publică administrate la acel moment sau a serviciilor publice avute în gestiune, care trebuiau furnizate rapid, constant și la un nivel înalt. Datorită modalității sale de finanțare, construcție, reconstrucție sau modernizare, gestionare sau întreținere a unui anumit domeniu de infrastructură sau pentru furnizarea unui serviciu „ ... parteneriatul public-privat este privit în mai multe țări ca una dintre cele mai bune soluții de răspuns la lipsa resurselor financiare cu care se confruntă administrația publică” [161].

Toate proiectele de parteneriat public-privat se încheie între părți pentru a fi realizate pe o perioadă medie sau îndelungată de timp. De regulă, autoritățile administrației publice sunt interesate ca o astfel de colaborare să fie cât mai durabilă. Un proiect de PPP este trainic dacă acesta are capacitatea de a produce resurse care să poată asigura subvenționarea și retribuirea adecvată a resurselor investite și asumarea eventualelor riscuri care pot parveni în cazul nereușitei realizării acestuia. Durabilitatea economică a unui proiect de parteneriat public-privat este determinată de către agentul economic prin posibilitățile acestuia de a genera resurse care să acopere finanțarea pentru care face investițiile convenite cu partenerul public și de asumarea riscurilor la care se expune în toată perioada de parteneriat [129].

Deoarece se poate aplica în toate sferile de servicii publice, PPP se întemeiază ca un mijloc capabil de introducere a administrației private în serviciile publice, prin modalitatea încheierii unui contract pe termen lung, între un agent economic și administrația publică, având ca obiectiv obținerea unui beneficiu comun, cooperare în care riscurile, cheltuielile și profiturile sunt distribuite proporțional între parteneri. „Parteneriatul public-privat asigură, în mod fundamental realizarea, în totalitate sau parțial a serviciului public proiectat, făcând apel la know-how-ul și resursele sectorului privat” [89]. Proiectele de PPP sunt realizabile, în special, în acele sectoare unde sunt necesare investiții majore, bineînțeles, în dependență de oportunitatea implementării acestora pentru economia țării. De cele mai dese ori parteneriatele public-private se instituie pentru dezvoltarea infrastructurii dintr-o localitate sau a unui obiectiv ingineresc, social sau cultural, pentru sporirea eficientizării utilizării mijloacelor financiare și pentru valorificarea comercială a sumelor de bani investite. Experiența Uniunii Europene scoate în evidență că „contractele de parteneriat au adus un plus de eficacitate sectorului public prin aportul de inovație, inginerie financiară și capacitate de gestiune din sectorul privat” [159, p.123]. Spre exemplu, până în prezent, în Europa occidentală datorită acestei forme de cooperare au fost materializate, în special în Franța și Marea Britanie, proiecte grandioase de infrastructură (drumuri, căi ferate, electricitate, aprovizionare cu apă, agent termic, gaze etc.), dar și multe alte proiecte în domeniul culturii, legate de conservarea și valorificarea patrimoniului cultural.

Instituit ca alternativă de gestiune directă, „parteneriatul public-privat ilustrează un mod de interacțiune dintre administrația publică și sectorul privat reprezentat din organizații neguvernamentale, companii, oameni de afaceri, etc., pentru executarea unui proiect care să producă efecte pozitive atât pentru ambele părți, cât și pentru societate. În cadrul PPP pot fi abordate eficient probleme de interes comunitar indiferent de mărimea lor, scopul final rămânând satisfacerea interesului general al cetățenilor” [80, p.113].

Evidențiind scopul și principalele caracteristici ale parteneriatului public-privat, Comisia Economie a Națiunilor Unite pentru Europa (United Nations Economic Commission for Europe) afirmă că „scopul parteneriatului public-privat este de a finanța, realiza designul, de a implementa și de a exploata facilități sau/și servicii publice, iar *caracteristicile* cheie ale acestor parteneriate sunt: (a) realizarea acestora pe o perioadă lungă de timp (uneori până la 30 de ani sau mai mult); (b) transferul riscurilor către sectorul privat; și (c) diferite forme ale contractelor pe termen lung încheiate între entități legale și autorități publice (UNECE, 2008, p. 1)” [117, p.61]. Prin urmare, scopul parteneriatului public-privat este acela de a uni dimensiunea politică, în care se elaborează obiectivele comunității cu dimensiunea operațională, în care se realizează aceste obiective, astfel încât participanții să își aducă aportul la bunăstarea comunității, promovându-și în același timp interesele individuale sau organizaționale. „Linia de departajare a responsabilităților partenerilor

depinde de obiectivul proiectului comun și drept consecință de tipul de parteneriat selectat. De aceea este necesară definirea exactă a responsabilităților, evaluarea corectă a riscurilor ce însoțesc demararea unui proiect, găsirea unui echilibru în ceea ce privește repartizarea acestora, precum și existența capacității, asigurând astfel calitatea și viabilitatea unui asemenea demers” [88, p.42].

Proiectele realizate prin PPP s-au făcut remarcate, de-a lungul timpului, prin multiple avantaje de cooperare dintre parteneri. Mai mulți autori în lucrările sale menționează avantajele unei astfel de cooperări. De exemplu, savantul englez Stephen P. Osborne subliniază în lucrarea „Public-Private Partnerships: Theory and Practice in International Perspective” [203, p.1-28], care sunt avantajele pentru care autoritățile apelează la parteneriatul public-privat: a) asigurarea resurselor necesare realizării proiectelor; b) asigurarea competențelor necesare actorilor locali pentru soluționarea întrebărilor ce pot apărea în perioada realizării proiectelor; c) crearea asociațiilor prin punerea la comun a resurselor de care dispun cei doi actori; d) introducerea noilor metode de realizare a proiectelor, mai eficiente și eficace; e) asigurarea facilității atragerii de resurse adiționale într-un anumit domeniu; f) asigurarea atragerii factorilor implicați pentru a susține toate acțiunile specifice proiectului; g) stoparea/limitarea opoziției locale, ca factor care să împiedice realizarea investiției.

Cercetătorul Victor Mocanu subliniază drept avantaje: a) posibilitatea optimizării calității serviciilor publice, prin obligarea partenerilor privați de a veni cu soluții noi la prețuri scăzute; b) degrevarea bugetelor publice de unele cheltuieli induse de asigurarea unor servicii, prin transferul acestora către zona privată, unde există soluții inovatoare; c) compensarea lipsei de strategie și inovație specifică sectorului public; d) crearea unor oportunități de afaceri pentru sectorul privat, în mod special în perioada de criză economică [117, p.16].

Totodată, parteneriatul public-privat poate genera și anumite riscuri, care în consecință, pot face diferențierea între succes și eșec. Astfel, determinăm următoarele riscuri care ar putea apărea în procesul executării parteneriatului public-privat în proiecte culturale: a) riscul unor viziuni diferite ale participanților asupra scopului final al proiectului prin decizii influențate de factori economici, ai mediului înconjurător, sociali și ai întâmplărilor viitoare; b) apariția unor costuri neprevăzute, suplimentare pentru partenerul privat pe parcursul desfășurării parteneriatului; c) atunci când există doar un număr foarte limitat de entități private cu competențe în domeniul îndeplinirii sarcinilor impuse de partenerul public, de exemplu cum ar fi restaurarea unor obiective istorice de patrimoniu cultural în stilul arhitectural original, tradițional (biserici, conace boierești, etc.), apare riscul limitării competitivității partenerilor privați sau al antrenării în parteneriat a unor agenți economici fără experiență, care să nu corespundă cerințelor administrației publice [191]. Autorul Victor Mocanu numește acest risc ca „experiența insuficientă a partenerilor” [117, p. 21]; d) în cadrul proiectelor culturale de parteneriat public-privat

partenerul public nu tot timpul are posibilitatea să monitorizeze atent calitatea prestării serviciului oferit de către partenerul privat. e) riscul că partenerul privat să intre în incapacitate de insolvabilitate sau să de faliment. Imposibilitatea prestării serviciului produce efecte negative pentru partenerul public, dar și asupra beneficiarului final – cetățeanul. De asemenea, acesta menționează și alte riscuri pe care le includ proiectele de parteneriat public-privat, și anume: „favorizarea intereselor unor grupuri restrânse, marginalizarea unor grupuri de cetățeni și accentuarea inegalităților din structura socială” [117, p.19].

În contextul analizei efectuate, constatăm că parteneriatele public-private în domeniul cultural prezintă atât avantaje, pentru administrația publică, cât și unele riscuri, în rezultatul cărora pot fi aduse prejudicii considerabile partenerului public și chiar însăși obiectului de patrimoniu cultural național.

În Republica Moldova parteneriatul public-privat constituie o modalitate de gestiune delegată a serviciilor publice. Comparativ cu alte state ale lumii, în țara noastră PPP încă nu este pe larg implementat de către autoritățile naționale, fiind preferate mai mult ca forme juridice de realizare a parteneriatului concesiunea sau achizițiile publice [80, p.113].

Cadrul normativ care permite realizarea parteneriatului public-privat în Republica Moldova este reglementat de Legea nr. 179 din 10 iulie 2008 cu privire la parteneriatul public-privat și Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 476 din 04 iulie 2012 cu privire la Regulamentul privind procedurile standard și condițiile generale de selectare a parteneriatului privat. Astfel, legislația existentă permite elaborarea politicilor publice de implementare pe larg a unui șir de forme de parteneriat public-privat pe termen mediu sau lung, perioada căruia nu va depăși 50 ani [5, art.19].

Evidențiem că legislația actuală conține „prevederi, care pot genera anumite semne de întrebare sau chiar prezenta factori de risc pentru administrația publică” [169]. Aceste ambiguități ar putea constitui unul din motive din cauza căruia autoritățile renunță la practicarea parteneriatelor public-private.

Efectele unui parteneriat public-privat, de regulă, sunt de obținere a unui profit, dar există și PPP care prevăd desfășurarea unor activități care nu urmăresc un asemenea scop. Astfel de parteneriate sunt încheiate între autoritățile administrației publice și organizațiile neguvernamentale la prestarea serviciilor publice de întreținere a infrastructurii unei localități (de exemplu, activități de reabilitare a ecosistemului: parcurilor, plajelor, ș.a.). Acest fapt relevă că parteneriatul dintre o administrație publică și o entitate privată reprezintă un instrument de colaborare ce îmbracă forma unui proiect de îmbunătățire a serviciilor publice.

În ceea ce privește Republica Moldova la acest capitol constatăm că parteneriatul dintre autoritățile administrației publice și organizațiile neguvernamentale rămâne a fi încă slab

dezvoltat. Constrângerile pentru realizarea PPP constau în: „incompetența și experiența profesională insuficientă în domeniul parteneriatului; gradul redus de reprezentativitate al organizațiilor non-guvernamentale și al asociațiilor profesionale sau tehnice, în societatea civilă; încrederea reciprocă fragilă; sprijinul comunităților din care fac parte reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale este aleator; cadru instituțional puțin flexibil, incapabil să stimuleze comunicarea și implementarea deciziilor la nivelele de competență optime; lipsa unor mecanisme adecvate (instituționalizate) pentru parteneriatul public-privat” [109, p.502].

Analizând practica realizării de către autoritățile naționale a parteneriatelor public-private în domeniul salvagărdării patrimoniului cultural național, am determinat că, în prezent, acest sector are o aplicabilitate foarte modestă comparativ cu cele aplicate în alte ramuri. Este și mai greu să comparăm modalitatea desfășurării unor astfel de parteneriate în raport cu cele care se realizează cu succes în statele Uniunii Europene așa precum: Germania, Franța, Țările de Jos, Spania ș.a.

Multe state ale Uniunii Europene, dar și în cele necomunitare, neavând suficiente posibilități ca să contribuie de unele singure la revitalizarea și valorificarea obiectelor și obiectivelor de patrimoniu cultural național au decis să recurgă la instituirea serviciilor publice sau la crearea parteneriatelor publice private pentru: a) digitalizare, accesibilitate online și conservare digitală a patrimoniului cultural național, b) conservarea patrimoniului imobil și c) gestionarea serviciilor culturale [205, p.51]. Parteneriatele public-private pentru patrimoniul cultural finanțate de instituțiile UE urmăresc inclusiv atragerea participării cetățenilor în cadrul acestora. Astfel de proiecte sunt importante pentru UE deoarece autoritățile susțin punerea în aplicare a politicilor UE pentru patrimoniul cultural, coeziunea socială și identitatea europeană.

Remarcăm că în procesul de digitalizare, conservare a patrimoniului cultural imobil și mobil sau în gestionarea serviciilor culturale se implică mai mulți actori: atât din sectorul public și privat, cât și din asociațiile obștești sau chiar organizațiile neguvernamentale. Necesitatea antrenării acestor persoane se exprimă nu numai pentru a iniția și efectua conservarea propriu-zisă a acestora, dar și pentru a gestiona obiectul de patrimoniu după restaurarea lui. Tot mai mult, sectoarele private și neguvernamentale încep să joace un rol de bază în aceste procese.

Totodată, constatăm că în Europa se cuplează PPP tradiționale (de creare a rețelelor de iluminat stradal, infrastructură, transport etc.) cu cele de patrimoniu cultural pentru a aduce beneficii importante societății, prin crearea unei infrastructuri prielnice, promovarea valorilor spiritul-culturale, de patrimoniu cultural, dezvoltarea turismului, protecția mediului, etc. Astfel de parteneriate sunt create pentru a susține clădirile istorice care reprezintă monumente de arhitectură, alte edificii care sunt incluse în listele obiectelor patrimoniului cultural național sau mondial.

O situație diferită celei din spațiul comunitar la capitolul dezvoltării parteneriatelor public-private în domeniul culturii se atestă în țările Europei de est, unde după anul 2010 au început să fie puse în aplicare astfel de parteneriate cu scopul revitalizării și valorificării patrimoniului cultural național. Unul dintre astfel de PPP a fost realizat în anul 2013 în Federația Rusă dintre un agent economic și autoritățile administrației publice locale și a avut ca scop restaurarea bisericii care poartă Hramul în cinstea Tăierii capului Sfântului Ioan Botezătorul, din satul Hirino, raionul Șatkovski, regiunea Nijegorodsk [215]. Lăcașul de cult datează din secolul al XVIII-lea, este construit în stil baroc și reprezintă o latură a culturii rusești din acea perioadă și reprezintă monument istoric de patrimoniu cultural național. Un alt PPP realizat a fost realizat în anul 2012 în localitatea Pokrovsky-Streshnev, regiunea Moscova prin restaurarea din temelie a unui alt monument de arhitectură inclus în patrimoniul cultural al Rusiei, Biserica Sfintei Elizaveta. Astfel de PPP au mai fost realizate și în alte state din Europa de est pentru a conserva și valorifica istoria și tezaurul cultural al țărilor sale.

Reieșind din raționamentele expuse și din experiența acumulată la acest capitol ale altor țări, apreciem benefic desfășurarea în Republica Moldova a parteneriatelor public-private pentru salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național, dat fiind faptul că adesea autoritățile publice locale se află în imposibilitate de a înființa sau gestiona de unele singure serviciile publice care vizează acest sector. Opinia redată de autor a fost confirmată și de cetățenii care au fost rugați să afirme sau să infirme acest lucru în cadrul studiului realizat. Prin urmare, **55,7%** din respondenți au afirmat că PPP este o formă eficientă de gestiune a obiectivelor de patrimoniu cultural. Totodată, **75,1%** susțin că PPP sunt benefice și necesare pentru implementarea de către autoritățile APL a proiectelor de parteneriat public-privat pentru valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora. Respondenții și-au argumentat opiniile prin răspunsuri multiple, cel mai frecvent fiind selectate acele care indică că: PPP asigură atragerea resurselor financiare necesare pentru realizarea proiectelor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural (**59,3%**), prin PPP sunt asigurate competențele necesare autorităților publice locale la soluționarea situațiilor care eventual pot apărea în perioada realizării proiectelor (**32,5%**) și că PPP sunt benefice pentru că presupun crearea unor metode mai eficiente și eficace de realizare a unor astfel de proiecte (**26,2%**) (*Anexa nr. 4, întrebările nr.14, nr. 15, nr.16*).

În ceea ce privește aplicarea recentă de către autoritățile administrației publice a politicilor culturale în cadrul parteneriatelor publice-private în țara noastră, investigațiile realizate au determinat că pe parcursul ultimilor ani, în cadrul implementării Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, menționate în capitolul precedent, acțiunea de „valorificare a patrimoniului cultural național prin realizarea parteneriatelor public-private”, practic nu a fost realizată. Autoritățile administrației publice nu au

încheiat parteneriate public-private în vederea revitalizării și valorificării monumentelor istorice de patrimoniu cultural național. Excepție face anul 2015, în care autoritățile raportoare de realizarea Strategiei menționează că a fost acordată asistență consultativă în elaborarea a 3 studii de fezabilitate pentru proiectele parteneriatului public – privat și anume: Centrul de Agreement în incinta Casei de Cultură din satul Cărpineni, raionul Hîncești; Construcția, amenajarea și exploatarea Complexului sportiv Gravity-Park, orașul Orhei; și Construcția spațiului locativ și a obiectelor social culturale pe terenul din str. N. Testimițeanu nr. 3 din municipiul Chișinău [146]. Însă, realizarea studiilor de fezabilitate menționate trezesc anumite semne de întrebare, deoarece despre obiectele menționate nu cunoaștem în ce măsură acestea reprezintă valori ale patrimoniului cultural național.

De asemenea, în anul 2017 autoritățile responsabile de realizarea Strategiei „Cultura 2020” au raportat că s-au întreprins anumite măsuri de către APC de specialitate pentru ca să atragă „investiții capitale pentru executarea lucrărilor de reconstrucție, menținerea patrimoniului cultural al statului precum și valorificarea edificiului Teatrului Dramatic de Stat pentru Tineret „S uliți Roz”. Parteneriatul public privat urma să fie realizat în baza unui contract de antrepriză după modalitatea proiectare-construcție-operare, iar la expirarea contractului bunul imobil urma să fie restituit partenerului public în stare bună, funcțional și liber de orice sarcină sau obligație” [148]. În final, acest parteneriat nu s-a realizat, din motivul că autoritățile statului nu au identificat partenerul privat care să accepte condițiile înaintate, astfel încât să fie interesat să facă investițiile de proiectare și construcție a edificiului.

Reieșind din acțiunile întreprinse elucidăm că în perioada 2014 – 2020 autoritățile statului nu au încheiat parteneriate public-private, dar încearcă să camufleze nereușitele prin invocarea unor studii de fezabilitate asupra unor terenuri sau edificii care nu ar reprezenta tocmai valori ale patrimoniului național cultural sau să indice că au inițiat măsuri de atragere a investițiilor pe cale de PPP, în clădirea teatrului „S uliți Roz” din capitală, lucrări care până în final nu au mai demarat.

Analiza mai multor documente ale instituțiilor de stat referitoare la dezvoltarea parteneriatelor publice-private de către autoritățile publice naționale pentru revitalizarea și valorificarea patrimoniului cultural au scos în evidență unele acțiuni ale autorităților administrației publice. Astfel, 17 octombrie 2006 Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, subordonat Ministerului Culturii și Turismului, a încheiat un parteneriat public-privat de perspectivă cu Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” SRL prin semnarea a două contracte: de locațiune și de colaborare. Acest parteneriat prevedea arendarea de către agentul economic a conacului construit de către nobilul Carabet Balioz în a doua jumătate a secolului XIX, cu scopul restaurării și creării unui complex turistic denumit „Complexul muzeal Conacul Balioz”, cu condiția că plata de arendă să fie achitată din contul mijloacelor financiare investite pentru restaurare. Totodată, după

executarea măsurilor de dezvoltare a infrastructurii turistice și muzeale, autoritățile administrației publice autorizau agentul economic să presteze unele servicii din sfera HORECA (*hotele, restaurante, cafenele*) a turismului.

Pentru demararea lucrărilor a fost elaborată și aprobată de către ministerul de resort „Concepția de revitalizare, muzeificare și includere în circuitul turistic național și internațional a Complexului arhitectural-istoric „Conacul Balioz” din satul Ivancea, raionul Orhei, filială a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală”. Acest document prevedea reamplasarea Muzeului Meșteșugurilor Populare în altă clădire din cadrul Complexului și crearea unei noi expoziții moderne cu ateliere meșteșugărești. Agentului economic i s-a solicitat ca termenul de finanțare a elaborării întregului set al documentației de proiect să fie executat în conformitate cu prevederile documentelor și actelor legislativ-normative în vigoare, lucru care a fost ignorat de partenerul privat.

În final, parteneriatul a eșuat din cauza că în perioada anilor 2007-2008 partenerul privat nu a efectuat lucrări de restaurare a conacului, pentru a-i readuce splendoarea și forma arhitecturală pe care o avea inițial, dar a început efectuarea lucrărilor de reparații în stil modern, cu încălcarea mai multor norme tehnice în acest sens. Drept urmare, în anul 2009 ministerul a acționat în judecată partenerul privat solicitând rezilierea contractului. În anul 2015 Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova a pus punct disputelor pe subiectul litigiului dintre părțile parteneriatului public-privat în favoarea autorității publice centrale de specialitate (*Anexa nr. 2*). Atestăm că acesta a fost un proiect de parteneriat public-privat nerealizat, în urma căruia atât autoritățile administrației publice cât și întreaga societate civilă a avut numai de pierdut.

O altă tentativă a autorităților administrației publice a fost realizarea în anul 2014 a unui parteneriat public-privat moldo-polonez pentru restaurarea „Conacului Ohanowicz” din satul Mîndîc, raionul Drochia (cunoscut și ca „Vila cu parc Mîndîc”), cu scopul transformării lui într-un Centru Internațional de Instruire a Tinerilor. Conacul a fost ridicat la începutul anii '90 ai sec. XIX și a aparținut familiei de nobili polonezi Ohanowicz. Edificiul a fost proiectat cu elemente specifice arhitecturii tradiționale poloneze, având un parc asemănător grădinilor clasice din Roma care forma oază naturală de o frumusețe deosebită, prin pitorescul său ce se integra armonios în peisajul rural.

Astfel, la 12 mai 2014 a fost inițiat un parteneriat între Republica Moldova și persoane juridice din Polonia, care au manifestat interes față de reconstruirea acestui conac, purtând tratative prin intermediul Ambasadei Poloniei la Chișinău. Inginerii cadastrali moldoveni, în comun partenerii polonezi urmau să demareze activități de evaluare a clădirilor construite de-a lungul timpului pe perimetrul conacului și să se întocmească documentația tehnică a complexului arhitectural pentru estimarea cuantumului investițiilor, astfel încât ulterior să demareze lucrările.

În final, proiectul nu a fost realizat din motive oficial necunoscute, însă una din cauze a fost că partenerii polonezi ar fi dorit să privatizeze conacul cu terenul adiacent acestuia înainte de începerea procesului de reconstrucție, ceea ce în mod firesc Ministerul Culturii al Republicii Moldova nu a acceptat, deoarece monumentul reprezintă obiectiv de patrimoniu cultural național gestionat de stat și nu poate fi înstrăinat sub nici o formă.

La începutul anului 2020 autoritățile au mai întreprins o tentativă de PPP pentru reabilitarea și restaurarea „Vilei cu parc Mîndîc”. Acordul de parteneriat public-privat de lungă durată urma să fie încheiat între Consiliul raional Drochia, Primăria satului Mîndîc și Asociația Obștească „Cultural Events”. Conceptul parteneriatului consta în reabilitarea, dezvoltarea și promovarea industriei creative și turismul din raionul Drochia. De asemenea, în cadrul PPP se intenționa lansarea procesului de dezvoltare locală a raionului Drochia – „The Moment Ohanowicz”, prin intermediul căruia urma să fie facilitat dialogul dintre partenerii principali naționali (Ministerul Culturii și APL) și finanțatori privați din UE și Ambasada Republicii Polone în Republica Moldova. În final proiectul nu a demarat, una din cauze fiind instaurarea stării de urgență la nivel național generată de pandemia de COVID-19.

În pofida impedimentelor apărute, APC nu au renunțat la reconstrucția complexului și la 10 august 2020, ADR Nord (în calitate de aplicant), în parteneriat cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (*proprietar al terenului prin Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală*), Consiliul raional Drochia și Primăria s. Mîndîc, raionul Drochia, au aplicat la proiectul de revitalizare și restaurare a ansamblului arhitectural-peisajer „Vila cu parc Mîndîc”, drept urmare a apelului de propuneri de proiecte lansat de către Ministerul Agriculturii Dezvoltării Regionale și Mediului. Suma solicitată de aplicanți pentru restaurarea complexului este de 20 mln. lei. Contribuția autorităților participante este de 10%, iar restul banilor urmează să fie achitați din Fondul Național de Dezvoltare Regională (FNDR). În acest sens, a fost depusă o cerere de finanțare pentru proiectul „Reabilitarea ansamblului arhitectural-peisajer „Vila cu parc Mîndîc”, de rînd cu întreg setul de documente necesare pentru acest proiect. Actualmente, proiectul este remis pentru evaluare și analiză Comisiei Interministeriale pentru Coordonarea Dezvoltării Regionale, membrii căreia urmează să decidă dacă vor aproba finanțarea acestuia din bugetul din stat sau nu.

Analiza documentului de proiect ne determină să constatăm că chiar dacă acesta nu va fi un PPP clasic, deoarece lipsește partenerul privat, totuși este apreciazabilă intenția statului care prin aplicarea politicilor sale culturale de restaurare a obiectelor de patrimoniu cultural național dorește să restaureze complexul arhitectural-peisagistic „Vila Mîndîc”, fapt care în perspectivă oferă oportunități pentru administrația publică locală să lanseze PPP cu antrenarea partenerilor privați la dezvoltarea infrastructurii culturale și turistice a localității. La fel, prin realizarea acestui proiect

vor apărea noi pensiuni, cafenele sau restaurante. Astfel, vor fi create noi locuri de muncă pentru locuitorii comunității, iar prin instituirea unor noi rute turistice locale, raionul Drochia va putea fi inclus în Ghidul traseelor turistice naționale.

Un alt parteneriat public-privat inițiat de autoritățile publice locale din mun. Chișinău au constituit tentative de restaurare și reconstrucție a două blocuri, monumente de arhitectură din centrul capitalei. Astfel, în anul 2015 a fost elaborat Proiectul de execuție „Restaurarea și reconstruirea blocului administrativ-gospodăresc cu extindere în dimensiuni și construirea mansardei, în volumul acoperișului existent din strada Bănulescu-Bodoni nr. 16 din orașul Chișinău”, beneficiarul cărui urma să fie Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Clădirile obiectivului sunt situate la intersecția str. Bănulescu-Bodoni și str. București din mun. Chișinău, reprezintă valoare istorică și constituie un monument de arhitectură al patrimoniului național cultural imobil. În urma realizării PPP administrației muzeului urma să-i revină parterul Blocului nr. 1 (*amplasat pe strada București*), iar agentului economic mansarda pe care urma să o construiască din contul volumului podului existent. Acesta se anunța a fi un proiect îndrăzneț, care urma să aibă la parter depozit, birouri, grupuri sanitare, bibliotecă, sală de conferințe. În Blocul 2, (*de pe strada Bănulescu-Bodoni*) urma să fie inaugurat Muzeul victimelor regimului comunist deportate în Siberia.

Deși au fost identificate surse financiare și elaborat proiectul de reconstrucție, a fost determinată persoana juridică cu care să se încheie parteneriatul public-privat, în final proiectul a eșuat. Unul din motive fiind acela că agentul economic ar fi dorit să ocupe după reconstrucție oficiile de la parterul clădirii din Blocul nr. 1, iar administrația muzeului să folosească mansarda, la care conducerea Muzeului Național de Istorie a Moldovei și-a exprimat dezacordul.

Totuși putem evidenția și realizarea cu succes a unui parteneriat public-privat în domeniul salvagădării patrimoniului național cultural încheiat între Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și Asociația pentru conservarea și restaurarea edificiilor de lemn din Republica Moldova. În așa mod, la 20 mai 2010 între părți a fost încheiat un „Contract de colaborare în domeniul restaurării și transmiterii în folosință și protecție pe un termen de 99 de ani a bisericii ortodoxe de lemn „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil” (Adormirea Maicii Domnului) din satul Hirișeni, monument de istorie și cultură, transferat pe teritoriul Muzeul Satului – Chișinău, filială a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală.” Conform pct. 1.3. din contract, scopul constituie asigurarea condițiilor adecvate de păstrare a integrității Monumentului după finisarea restaurării lui, cu condiția transmiterii acestuia în folosință pe un termen de 99 de ani cu titlu gratuit partenerului privat.

Investigațiile întreprinse ne-au permis să elucidăm că biserica datează din anul 1642, este declarată monument arheologic și bun al patrimoniului cultural național imobil. Este unicul și cel

mai vechi monument ecleziastic păstrat pe teritoriul actual al Republicii Moldova care distinge arhitectura medievală clasică moldovenească, precum și cea mai înaltă biserică de lemn din Moldova de peste Prut. Are 27 de metri în punctul superior.

Realizarea acestui PPP a fost posibilă datorită unei mobilizări exemplare a populației, prin acordări de fonduri sau prin lucrări efectuate benevol. În total pentru restaurare s-au cheltuit 3 milioane de lei, bani oferiți de persoane particulare. Lucrul cel mai important a fost că prin realizarea scopului propus dintre parteneri s-a reușit consolidarea societății la înfăptuirea cu succes a PPP și redarea unei vieți și imagini noi monumentului de arhitectură medievală.

În anul 2015 în cadrul aceluiași contract de colaborare Asociația pentru conservarea și restaurarea edificiilor de lemn din Republica Moldova a strămutat în Muzeul Satului din mun. Chișinău, Biserica din lemn din satul Gârbova, raionul Ocnița, lăcaș care datează din anul 1775. Biserica a fost restaurată exact după cea originală și a fost deschisă în anul 2016, de Sfintele Sărbători de Paști, în așa fel reușindu-se realizarea cu succes a unui alt parteneriat public-privat.

Cercetând rezultatele pozitive ale implementării parteneriatelor public-private în domeniul revitalizării patrimoniului cultural național putem reliefa că prin astfel de parteneriate se fundamentează conștiința națională a cetățenilor. Acțiunile autorităților administrației publice contribuie la deșteptarea și cimentarea spiritului național al populației, la consolidarea societății având ca temei valorile moral-culturale comune. Prin astfel de activități cetățeanul devine mai atent față de semenii săi, mai responsabil față de bunurile culturale care sunt în localitatea unde locuiește.

În prezent se constată o îndepărtare, o lipsă de interes a antreprenorilor față de proiectele de reconstituire a valorilor patrimoniului cultural național, deoarece nu li se par a fi atractive spiritual sau profitabile din punct de vedere financiar. Deși parteneriatele public-private legate de restaurarea și ocrotirea patrimoniului cultural reprezintă o sferă de activitate nerăspândită în Republica Moldova, dezvoltarea acestuia necesită a fi sprijinit prin politicile fiscale promovate de stat care în anumite condiții să recunoască investițiile (viramentele) agenților economici drept cheltuieli sociale, fără a le supune impozitării.

În concluzie, menționăm că legislația Republicii Moldova nu stimulează suficient constituirea parteneriatelor public-private în procesul de revitalizare și valorificare a patrimoniului cultural național și atragerea investițiilor străine în acest domeniu.

Deși mai multe proiecte ale parteneriatului public-privat în domeniul revitalizării și valorificării patrimoniului cultural au fost de succes în țările Uniunii Europene, administrația publică din țara noastră încă nu au reușit să facă acest tip de parteneriat atractiv pentru mediul privat, acesta fiind și principalul motiv pentru care până în prezent au fost încheiate puține acorduri de parteneriat public-privat în acest domeniu.

Protejarea patrimoniului este necesar de a fi efectuată prin antrenarea în egală măsură atât a sectorului public, cât și a celui privat. Patrimoniul cultural produce mai multe efecte economice, fapt pentru care este recomandabilă o finanțare duală, publică și privată, care poate înfățișa parteneriatul public-privat.

Prin avantajele pe care le prezintă, parteneriatele public-private fundamentează conștiința națională a cetățenilor și contribuie la deșteptarea și consolidarea spiritului național al populației.

Parteneriatele public-private în domeniul patrimoniului cultural necesită a fi susținute de autoritățile administrației publice deoarece acestea aduc, pe termen lung, beneficii atât în plan economic, cât și, incontestabil, în plan social prin faptul că dezvoltă cetățenilor atitudinea de responsabilitate față de protejarea și promovarea bunurilor de patrimoniu cultural național.

3.2. Potențialul turistic în politicile de valorificare a patrimoniului cultural național

De cele mai multe ori oamenii aleg turismul ca modalitate de recreere atunci când doresc să se îndepărteze pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp de rutina de zi cu zi și a se lăsa absorbiți de un nou mediu ambiant, de a trăi emoții și încercări noi și, totodată, a rămâne cu amintiri frumoase pe tot parcursul vieții. Lumea privită prin prisma activității turistice poartă o încărcătură spirituală și un potențial umanitar deosebit.

Cei mai importanți factori care influențează atractivitatea unei destinații turistice pentru diverse grupuri și categorii de turiști sunt caracteristicile sale culturale, sociale și de mediu. Cunoașterea culturii și a obiceiurilor propriului popor, dar și ale altor popoare, contribuie enorm la îmbogățirea lumii spirituale a omului. Potențialul cultural al unei localități sau chiar a unei regiuni este exprimat în patrimoniul său cultural și istoric. Majoritatea destinațiilor turistice pun accent pe istoria ținutului și a obiectelor de patrimoniu cultural ca factor de atragere a fluxurilor turistice. Prezența siturilor istorice de unicat determină autoritățile administrației publice la dezvoltarea turismului în plan național și promovarea lui în plan internațional.

Până în prezent pe teritoriul Republicii Moldova au fost identificate „... peste 15.000 monumente de istorie și cultură din diverse epoci istorice, reprezentând practic 90% din marile culturi care s-au perindat în Europa. Dintre acestea în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat sunt înscrise doar 5698 de obiective, inclusiv 891 de edificii ecleziastice, 2 cetăți medievale (Tighina și Soroca), 17 conace-parcuri și circa 700 de monumente de arhitectură urbană și populară, celelalte fiind monumente arheologice de importanță europeană, regională și locală. Prima evaluare a sus-numitelor obiective a identificat circa 115 obiective ale patrimoniului național, care au o valoare turistică majoră” [21].

Responsabilitatea întreținerii obiectelor de patrimoniului cultural național este a tuturor, atât a autorităților administrației publice, factori de decizie care elaborează politicile în stat,

stabilesc bugetele, cât și nemijlocit a celor persoane (fizice, juridice sau administrațiile publice locale) care le dețin în posesie. Valorificarea monumentelor de patrimoniu cultural cu încărcătură arhitecturală și istorică se face cel mai eficient prin expunerea lui promovării turistice.

În acest sens, autoritățile administrației publice întreprind, în măsura competențelor și a resurselor financiare prevăzute în bugetul de stat sau local, acțiuni de asistență în salvagardarea patrimoniului cultural, istoric și natural al țării sau al unei anumite localități. Prin elaborarea politicilor publice culturale administrația publică accentuează și evidențiază unicitatea patrimoniului său cultural față de cel din țările vecine. Astfel, se creează un sentiment de mândrie și responsabilitate pentru patrimoniul cultural național. De asemenea, administrația publică centrală implementează programe de politici de dezvoltare turistică bazate pe utilizarea patrimoniului cultural inedit al țării.

Implementarea de către autoritățile administrației publice a politicilor de patrimoniu cultural dezvoltă arta contemporană ca o modalitate de promovare și exprimare a culturii și turismului național pe plan local, național și internațional. Aplicarea rațională a acestora duce la restabilirea infrastructurii culturale a țării, a unei regiuni care posedă obiective de patrimoniu cultural, în special în zonele rurale. Revitalizarea patrimoniului cultural și natural este privită ca o condiție determinantă pentru programul de încurajare a turismului în mediul rural. În afară de finanțare, la fel de importantă este atitudinea față de patrimoniu a tuturor celor ce trăiesc sau derulează proiecte sau afaceri în mediul rural.

Infrastructura culturală a localității constituie unul din subiectele prioritare pentru Republica Moldova. Astăzi, avem în țară puține destinații cultural-turistice care oarecum beneficiază de o infrastructură corespunzătoare. Printre acestea am putea menționa Complexul natural, arheologic și muzeal-turistic „Orheiul Vechi”, Mănăstirile Căpriana, Curchi și Saharna, Cetatea Soroca, Complexul istorico-arhitectural Manuc Bey și alte câteva destinații. Totodată, multe obiective de patrimoniu cultural național nu se bucură de o infrastructură corespunzătoare, care să permită autorităților locale să atragă vizitatori din țară și de peste hotare, pentru a le promova și a scoate în evidență valorile istorice și culturale ale țării. Prin dezvoltarea infrastructurii culturale, autoritățile pot crea noi locuri de muncă, contribui la reducerea nivelului de șomaj, a migrației populației indigene în statele cu un nivel înalt de viață și să contribuie la suplinirea bugetului localității.

De cele mai multe ori cultura și turismul se află într-o strânsă interacțiune. Legătura între aceste două domenii este bazată pe anumite principii de funcționare, iar una dintre condițiile interacțiunii este creșterea atractivității și competitivității destinațiilor. Patrimoniul cultural material și spiritual joacă un rol important în formarea unui produs turistic național autentic, deosebit. Turismul contribuie în mare măsură la păstrarea moștenirii culturale naționale și la

dezvoltarea culturii autohtone. Astfel, legătura puternică dintre cultură și turism ajută ca destinațiile să devină mai atractive pentru călători, pentru munci și pentru investiții durabile în dezvoltarea acestor domenii.

Pentru ca turismul să fie, benefic comunității, el trebuie să contribuie la îmbunătățirea calității vieții persoanelor care trăiesc și lucrează în localitatea dată. Activitățile turistice trebuie să se integreze în economia locală și să contribuie la dezvoltarea economică locală. Drept urmare, toate direcțiile de dezvoltare turistică trebuie să producă impact pozitiv asupra identității socio-culturale a comunității [82, 124]

Principiile interacțiunii dintre cultură și turism sunt analizate în numeroase lucrări științifice ([183], [192], etc.) și documente ale mai multor organizații internaționale precum Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO), Organizația Mondială a Turismului (UNWTO), Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OECD), Comisia Europeană pentru Turism (ETC) ș. a. Astfel, putem constata că principiile de bază ale interacțiunii dintre cultură și turism includ:

- interacțiunea dintre cultură și turism prin dezvoltarea unei economii locale cu drepturi depline;
- dezvoltarea activității sociale locale, implicarea populației locale în procesele de turism;
- capacitatea instituțională, prezența structurilor organizaționale care asigură condiții pentru interacțiunea culturii și turismului;
- continuitatea activităților în domeniul culturii;
- coordonarea activităților din domeniul culturii și turismului pentru a obține așa-numitele „efecte de aglomerare” a turiștilor pentru vizitarea unui obiect de patrimoniu cultural.*

Prin urmare, determinăm că în contextul principiilor internaționale de interconexiune a culturii cu turismul accentul se pune pe activitatea administrației publice locale. În mod special, contextul local are o importanță crucială pentru interacțiunea efectivă a culturii și turismului.

Pe plan național, constatăm că, deși „în linii mari, legislația turistică corespunde necesităților domeniului și stabilește principiile juridice, aspectele social-economice ale activității turistice, criteriile de menținere a calității impuse structurilor de cazare și alimentare (calificarea personalului)” [114, p.32], acest lucru este mult prea insuficient pentru a deveni o țară turistică atractivă pentru vizitatori.

În calitatea sa de fenomen social, turismul prezintă un subdomeniu specializat în activitatea economică a societăților contemporane. În literatura de specialitate, frecvent este

* „Efecte de aglomerare” reprezintă acele acțiuni ale autorităților publice care sunt orientate la desfășurarea măsurilor de competență astfel încât obiectivele culturale ale unei localități să devină foarte cunoscute prin prisma încărcăturii sale cultural-istorice și deosebit de atractiv pentru a fi vizitat de un număr mare de turiști. De exemplu: Turnul Eiffel, Muzeul Luvru din or. Paris, Franța, Biserica Sagrada Família din or. Barcelona, Spania, Muzeul Ermitaj din or. Sankt Petersburg, Rusia etc.

utilizată noțiunea de „industrie a turismului”. Termenul vizat presupune oferirea anumitor servicii și bunuri care corespund cerințelor persoanelor care călătoresc sau își petrec timpul de odihnă în diverse locuri. De aceea astăzi cu certitudine putem vorbi că în cadrul economiilor naționale și a celei mondiale a apărut și se dezvoltă o ramură nouă, cunoscută ca industria turismului.

În așa mod, „industria turismului se conturează ca sector a economiei naționale, care reprezintă totalitatea ramurilor din sfera productivă și cea neproductivă a unui stat și ca domeniu important al economiei mondiale, ce include totalitatea economiilor naționale ale tuturor statelor lumii și relațiile economice dintre ele” [68, p.83].

Industria turismului asigură un turism sustenabil*, care poate rezista în timp, indiferent de politicile promovate de autoritățile administrației publice în acest sector.

De asemenea, industria turismului se evidențiază prin anumite particularități specifice, cum ar fi: stimularea dezvoltării mai multor ramuri economice; antrenarea de resurse umane de muncă în diverse activități; prin utilizarea resurselor turistice naturale și antropice* tradiționale contribuie la prosperarea localităților urbane și rurale etc.

Ca și orișicare ramură a economiei, industria turismului are o structură bine determinată. Sectoarele de bază ale acesteia sunt: industria istorico-culturală, industria de divertisment și agrement, industria hotelieră, industria transporturilor turistice, industria alimentației turistice. Dezvoltarea acestei industrii este determinată de „ creșterea necesităților de odihnă a populației dornice de a-și petrece timpul într-un mod activ, dorința de relaxare fizică și intelectuală ...” [132, p.10].

În Republica Moldova industria turismului este încă slab dezvoltată, țara noastră rămânând de mai mulți ani a fi cea mai puțin vizitată dintre țările europene. Marea majoritate a site-urilor culturale nu sunt implicate în activități turistice. Proprietățile de patrimoniu de importanță națională și locală se află în mare parte în condiții precare și nu au finanțări suficiente. Acest lucru se datorează mai multor factori, unul dintre care este și starea deplorabilă în care se află în prezent circa 80 % din monumentele de patrimoniu cultural național, iar multe obiecte culturale au fost fizic distruse în perioada de post independență.

Situația lamentabilă în care au ajuns monumentele de patrimoniu cultural și natural s-a creat drept consecință a iresponsabilității sau indiferenței manifestate pe de o parte de cetățeni, iar pe de altă parte de autorități care au admis degradarea avansată a mediului în care sunt poziționate obiectivele cu valoare istorică și culturală inestimabilă. Este greu să vorbim despre un potențial turistic dacă nu putem oferi ceva de bună calitate. Potențialul turistic se află „ ... în dependență directă de calitatea acestuia. În cazul activității turistice, consecințele degradării mediului pot avea

* Turism sustenabil (durabil) prevede o modalitate de utilizare a resurselor ce tinde să satisfacă necesitățile umane.

* Turismul antropocentric reprezintă o gamă de obiective generale produse de talentul uman, manifestate permanent de-a lungul timpului, din preistoric și până astăzi.

implicații social-economice dintre cele mai grave” [170, p.28]. Pe plan economic, utilizarea unor resurse turistice degradate reduce esențial aportul de venituri la buget, iar statul înregistrează pierderi pentru economie.

Remarcăm că deși în ultimii ani cererea de tururi culturale și educaționale în Republica Moldova este în creștere, numărul traseelor turistice rămâne, în general, neschimbat din cauza că nu apar produse turistice noi. Totodată, produsele turistice existente nu sunt promovate suficient sub aspect cultural și educațional.

Obiectivele de patrimoniu sunt importante din punct de vedere cultural și avem experiența țărilor europene când s-au aplicat diverse forme de valorificare ale acestor monumente, fie că au devenit proprietăți private sau au fost valorificate în cadrul altor forme de administrare. Este important ca orice formă care nu s-ar aplica și care ar fi permisă de legislația în vigoare să demonstreze că monumentele de patrimoniu sunt întreținute, valorificate și nu sunt lăsate în ruine, așa cum de fapt s-a procedat față de majoritatea acestora în ultimii 30 de ani. În așa mod trebuie să ne gândim nu numai să reconstruim sau restaurăm monumentul de patrimoniu, dar și să planificăm care este perspectiva de mai departe, cum să-l punem în valoare pentru ca să fie cunoscut la nivel național și internațional. Promovarea intensă este una din cele mai eficiente metode de valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural încă slab cunoscute sau necunoscute și care nu sunt incluse în harta traseelor turistice din Republica Moldova. În opinia aproximativ 70 la sută din respondenți consideră că starea actuală a obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora permite includerea în harta traseelor turistice din Republicii Moldova, iar circa 30 la sută sunt de părerea că obiectele de patrimoniu cultural nu pot fi incluse (*Anexa nr. 4, întrebarea nr. 25*) din motivele indicate mai sus.

Relația între protecția patrimoniului cultural și dezvoltarea cu succes a turismului rămâne constantă. „Pentru a reuși valorificarea cu succes a obiectivelor de patrimoniu cultural, turismul trebuie planificat și gestionat astfel încât să contribuie la îmbunătățirea calității vieții populației și la protejarea mediului local natural și cultural. În acest context, atât administrația publică cât și proprietarii obiectelor de patrimoniu cultural trebuie să contribuie la valorificarea acestora prin dezvoltarea turismului local și național” [83, p.166]. La nivel național avantajele dezvoltării turistice sunt indispensabile, deoarece duc la creșterea produsului intern brut, apariției noilor locuri de muncă, sporirii volumului de vânzări de servicii și bunuri, iar drept urmare mărirea veniturilor la bugetul de stat, precum și ridicarea nivelului de trai a cetățenilor țării. La nivel local, dezvoltarea turismului permite apariția unor noi agenții de turism, a resurselor suplimentare în bugetele localităților, noi piețe pentru comercializarea produselor locale, se face o ameliorare a infrastructurii localității, a echipamentelor și serviciilor publice prestate. Astfel, turismul local trebuie să evolueze în paralel cu turismul regional, național și chiar internațional. Urmare a cercetării efectuate am constatat că autoritățile publice locale se arată interesate în dezvoltarea

programelor de turism rural pentru valorificarea patrimoniului cultural. Consemnăm că, **69,2%** din persoanele antrenate în cercetare au menționat că autoritățile APL sunt interesate în astfel de programe, **10,9%** au indicat că acestea nu sunt, iar **19,9%** nu cunosc intențiile acestora (*Anexa nr. 4, întrebarea nr. 19*).

Problema conștientizării importanței salvării patrimoniului cultural și a valorificării acestuia prin dezvoltarea rețelei turistice naționale este deosebit de actuală. În prezent, atestăm că o parte dintre cetățeni, inclusiv și din rândul funcționarilor publici, percep aceste activități ca neesențiale pentru dezvoltarea societății, a mediului și a economiei, de aceea nu întreprind măsuri concrete pentru a promova turismul cultural. Această atitudine, de asemenea, a contribuit la degradarea avansată a multor monumente de patrimoniu cultural [82,124].

Turismul contribuie la dezvoltarea durabilă a societății prin integrarea sa în mediul natural, cultural și uman. În acest sens autoritățile APC, în procesul conceptualizării strategiilor de dezvoltare turistică a țării determină modalitățile de valorificare a patrimoniului cultural material și imaterial. Protejarea și promovarea patrimoniului cultural poate deveni un punct forte în dezvoltarea turistică. Dezvoltarea durabilă a societății prin domeniile de activitate ale turismului presupune o legătură consolidată și o cooperare permanentă între partenerul public și acel privat. Este absolut necesară colaborarea tuturor autorităților implicate la nivel local, național și internațional. Pentru aceasta autoritățile statului elaborează politici publice prin care identifică soluții viabile ca prezervarea și promovarea vestigiilor arhitecturale, care vorbesc despre istoria noastră, să fie o responsabilitate comună atât a Ministerului Culturii, cât și a autorităților publice locale.

Referindu-ne la politicile publice în domeniul turismului, conexe domeniului patrimoniului cultural național din Republica Moldova, în prezent autoritatea publică centrală responsabilă de elaborarea și implementarea politicilor publice este Ministerul Culturii. Instituția vizată se preocupă de îmbunătățirea continuă a sistemului de elaborare, coordonare, monitorizare și evaluare a politicilor din domeniul turismului. De asemenea, analizează informațiile ce țin de politicile publice și activitățile specifice acestui domeniu.

Principalele documente strategice de politici care reglementează turismul în Republica Moldova, au constituit Concepția dezvoltării turismului în Republica Moldova până în anul 2005 [17], Strategia de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova în anii 2003-2015 [21] și Strategia de dezvoltare a turismului „Turism 2020” [23]. Această Strategie reprezintă principalul document de planificare strategică a politicii de dezvoltare a turismului și definește cele mai importante instrumente și mecanisme de realizare ale obiectivului general strategic care constă în „Impulsionarea activității turistice în Republica Moldova prin dezvoltarea turismului intern și receptor” [23].

Reieșind din prevederile Strategiei menționate autoritățile administrației publice urmăresc valorificarea potențialul turistic în Republica Moldova și promovarea de rând cu alte domenii ale turismului, a patrimoniului cultural național prin diverse programe naționale așa ca: Programul Național „Dezvoltarea turismului”, Programul Național în domeniul turismului „Drumul vinului în Moldova”, Programul Național „Satul moldovenesc”, precum și prin susținerea proiectelor transfrontaliere cu impact asupra turismului și zonelor turistice „Programul de Bună Vecinătate, ENPI CBC Ro-Ua-Md”, elaborate și înaintate de autoritățile administrațiilor publice locale și actori sociali din potențialele destinații turistice.

Totodată, Ministerul Culturii, în rol de autoritate publică centrală de specialitate responsabilă de promovarea turismului în Republica Moldova, contribuie conform competențelor, la dezvoltarea infrastructurii turistice la nivel național prin elaborarea cadrului normativ și a programelor de dezvoltare turistică a țării. În prezent, este elaborat un nou document de politici publice în domeniul turismului și anume Proiectul de Hotărâre pentru aprobarea Programului Național de Dezvoltare a Turismului „Turism 2025” și a Planului de acțiuni pentru implementarea în anii 2021 – 2025 a acestui Program [32].

În același timp este important ca administrația publică atunci când dezvoltă infrastructură turistică să păstreze aspectul istoric al teritoriului localității. Fiecare centru turistic nou creat (obiect) trebuie să respecte caracteristicile și tradițiile naționale și, în același timp, să aibă un aspect de unicitate. Crearea de parcuri naturale și istorice ar trebui să contribuie la salvarea celor mai valoroase monumente de patrimoniu cultural ca complexe arhitecturale, peisagistice și culturale.

Investigațiile realizate demonstrează că în ultimii ani segmentul turismului cultural a crescut, însă în raport cu alte domenii precum turismul viti-vinicol, balnear, rural sau de afaceri, turismul cultural necesită a fi impulsionat [162]. Acest lucru presupune conjugarea eforturilor autorităților publice centrale și locale în vederea promovării monumentelor istorice de patrimoniu cultural din republică. Programele adoptate ca rezultat al elaborării politicilor culturale au dus inevitabil la dezvoltarea turismului, iar prin astfel de acțiuni la valorificarea patrimoniului cultural național. Datorită dezvoltării programelor naționale în domeniul cultural s-a dezvoltat turismul local. Totodată, datorită extinderii programelor naționale din sfera turismului au putut fi restaurate și dezvoltate unele obiective din arealul patrimoniului cultural imobil. Prin urmare, implementarea politicilor publice culturale, prin programe de restaurare, protejare și promovare a patrimoniului cultural îl face atractiv atât pentru turiștii autohtoni, cât și pentru turiștii care vin să viziteze Republica Moldova.

Turismul în Republica Moldova reprezintă o activitate complexă care asigură ospitalitate comercială vizitatorilor țării, valorifică patrimoniul atractiv, asigură servicii de recreație populației și călătorilor străini.

Principalele acte normative ale Republicii Moldova care reglementează politicile publice în domeniul turistic sunt:

1. Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova Nr. 352-XVI din 24.11.2006 [4].

2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea normelor metodologice și criteriilor de clasificare a structurilor de primire turistice cu funcțiuni de cazare și deservire a mesei Nr. 643 din 27.05.2003 [20], cu modificările acesteia aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 17 din 18.01.2019 (Monitorul Oficial nr. 22-23/26 din 19.01.2019).

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Registrul turismului” Nr. 559 din 14.08.2015 [19].

4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de Dezvoltare a turismului „Turism 2020” și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia în anii 2014 – 2016 Nr. 338 din 19.05.2014 [23].

Patrimoniul cultural național constituie principalul element, care prin atractivitatea sa este în putere să orienteze fluxul de turiști de alți vizitatori spre localitățile din Republica Moldova. În valorificarea patrimoniului cultural național sunt antrenate și autoritățile administrației publice locale. Astfel, Legea privind administrația publică locală Nr. 436 din 28.12.2006, stipulează că „Consiliul local are drept de inițiativă și decide, în condițiile legii, în toate problemele de interes local, cu excepția celor care țin de competența altor autorități publice” [8, art. 14]. Consiliile raionale și locale, în baza legislației în vigoare, alocă în bugetele anuale mijloacele financiare necesare pentru ținerea lucrărilor de evidență, revitalizare, punere în valoare, protejare, conservare, restaurare sau reparare a monumentelor amplasate în unitățile administrativ-teritoriale gestionate de acestea.

Referitor la acoperirea financiară a acțiunilor de întrebuințare a resurselor naturale și antropice în activități de recreație, odihnă, și turism, menționăm cadrul normativ – juridic al Republicii Moldova care reglementează că finanțarea acestora se face de la bugetul de stat, de la bugetele locale, din plățile pentru arendă, din chiria terenurilor din zonele de protecție a monumentelor istorice, din repartițiile din bugetul de turism, din profitul firmelor care pretejează monumentele, din donațiile și veniturile organizațiilor care ocrotesc monumentele, din fondurile și donațiile unor persoane fizice și juridice, precum și din alte surse legale.

Una din modalitățile care contribuie considerabil la procesul de valorificare a turismului cultural sunt portalurile de știri create în mediul virtual. Serviciile turismului cultural pot fi

distribuite „prin mai multe căi, cum ar fi: 1- rețeaua de agenții turistice; 2- întreprinderile și asociațiile din domeniul transporturilor; 3- companii străine/mixte; 4- organizatorii de evenimente; 5- centrele de business. Promovarea serviciilor oferite de motel poate fi efectuată prin: (i) mijloace de informare în presă națională, mica publicitate; (ii) instalarea de marcaje și panouri promoționale; (iii) radio și televiziunea; (iv) editarea și distribuirea de materiale promoționale (pliante, pagină în cataloage cu caracter turistic, fluturași amplasați în revistele dedicate afacerilor), pagina web racordată la unul din sistemele de informare turistică; (v) participarea la diferite iarmaroace, expoziții, seminare, vizite de studiu și schimb de experiență” [115, p.102].

Evidențiem că în ultimii ani asistăm la o anumită mișcare spre bine vis-a-vis de situația conacelor sau altor monumente de arhitectură din republică, menționând inițiativele Guvernului care au fost lansate cu privire la restaurarea și punerea în valoare a acestor vestigii. Însă, sunt necesare nu numai investiții financiare, fizice în restaurarea monumentelor de patrimoniu, dar este nevoie și de investiții în capitalul uman ca să putem să ajungem să vorbim despre un proiect de arhitectură care păstrează autenticitatea respectivului conac.

Realitatea la ziua de astăzi ne arată că pentru întreținerea unor monumente, din cauza lipsei de bani, de multe ori autoritățile publice locale au intervenit prin a efectua lucrări de reparație sau reconstrucție neautorizate, dar nu de restaurare. Astfel, la multe monumente de patrimoniu a fost modificată starea inițială, cea autentică în detrimentul edificiului și a valorii culturale a acestuia. De asemenea, unor agenți economici le-au fost transmise obiective de patrimoniu cultural imobil pentru restaurare și ulterioară valorificare turistică, însă aceștia din lipsă de specialiști restauratori, neglijență sau indiferență au demarat lucrări de reparație în loc de restaurare. În acest mod au fost aduse mai mult daune conacelor istorice decât beneficii. În acest context, putem evidenția experiența nefastă legată de așa-numita reconstrucție a Complexului arhitectural-istoric „Conacul Balioz” din s. Ivancea, Orhei, filială a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală”. În context menționăm că intenția de modernizare a obiectivelor de patrimoniu nu totdeauna lasă cele mai bune amprente asupra istoriei. Doar dezvoltarea de către autoritățile publice centrale a unor proiecte pilot în care să fie multă voință și dedicație pentru aceste monumente vor reuși să transforme ceea ce astăzi este în ruină, mâine în „bijuterie” de patrimoniu cu destinație turistică. Punerea în valoare a unui monument presupune investiții foarte mari și de lungă durată. Iar în acest sens evidențiem sub aspect pozitiv restaurarea cetății Sorooca, a conacul Manuc Bey din or. Hîncești, conacul (astăzi casă – muzeu) familiei Lazo din satul Piatra, raionul Orhei, și conacul Mimi din raionul Anenii – Noi ș.a. Ultimul datorită investițiilor private a reușit să se transforme într-o destinație turistică foarte atractivă și de organizarea a evenimentelor cu mulți vizitatori [83, 167].

Reieșind din atribuțiile care le revin, autoritățile centrale exercită mai mult rolul de elaborare a politicilor culturale, „...iar politicile culturale se derulează cu prioritate la nivel local. Iar atunci când vorbim de acest palier ne referim cu prioritate la politicile culturale urbane, deoarece nu numai la noi acțiunea culturală în mediul rural este în mare parte ignorată, dar condițiile sunt diferite” [136, p. 193-194]. Pentru modernizarea ruralului moldovenesc, ar fi nevoie de o viziune culturală care să valorifice valorile și tradițiile specifice în consonanță cu cerințele acestei dezvoltări. Din perspectiva politicilor culturale se are în vedere atât amenajarea culturală a teritoriului, cât și acțiunea culturală în materie de cultură sub toate aspectele, la care se adaugă resursele umane, financiare și culturale preexistente.

Spre regret, însă mai există o atitudine indiferentă, cel puțin spus, față de monitorizarea modului de desfășurare a lucrărilor de reconstrucție a monumentelor de cultură, a controlului calității sau de a sprijini financiar autoritățile publice locale, prin alocări de fonduri, care trebuie să recunoaștem că sunt modeste. Starea deplorabilă în care se află până la moment mai multe monumente istorice relevă că în prezent autoritățile publice centrale și locale nu manifestă interes suficient pentru valorificarea patrimoniului cultural național. De regulă, pentru întreținerea monumentelor și edificiilor culturale înscrise în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat (aprobat de Parlament în 1993) sunt responsabile autoritățile locale din unitățile administrativ-teritoriale pe care le reprezintă.

O altă cauză care indică la faptul că patrimoniul cultural nu este întreținut în modul corespunzător este funcționarea serviciilor publice ineficiente, iar în unele localități identificăm lipsa acestora. În acest sens, autoritățile publice locale trebuie să înființeze la nivelul său acele servicii publice specializate care să fie prestate constant și calitativ atât populației autohtone, cât și celor care vin să viziteze obiectivele culturale ale localității. În acest sens, autoritățile locale (cu prisosință cele de nivelul întâi) prin serviciile publice trebuie să ia măsuri de dezvoltare a infrastructurii prin amenajarea teritoriului și a căilor de acces în localitate, iar mai cu seamă către obiectivul cultural turistic. La fel, autoritățile vor asigura iluminatul stradal și cel al monumentului de arhitectură, vor crea condiții de cazare a turiștilor cu oferirea serviciilor de internet și televiziune digitală etc [83, 168].

Fiind întrebați ce acțiuni sunt necesare a fi întreprinse de către autoritățile publice locale pentru ca monumentele de patrimoniu cultural din localitatea acestora să fie menținute în stare funcțională și să poată fi incluse în harta traseelor turistice naționale (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 26*), respondenții au evidențiat faptul că acestea trebuie să fie restaurate sau reparate (**59,8%**); să fie creată infrastructură culturală și de mediu atractivă pentru turiști (**55,8%**); să fie desfășurate activități de promovare a obiectelor de patrimoniu cultural a localității (**42,0%**); și să fie asigurate condiții de cazare, servire a mesei, etc. pentru turiști (**35,3%**) și numai **16,8%** au indicat că este

binevenită prezența în teritoriu (raioane) a structurilor organizaționale care să asigure condiții pentru interacțiunea culturii și turismului prin creșterea atractivității și competitivității acestor destinații. Considerăm ca prezența în raioanele republicii a structurilor specializate în prestarea serviciilor de turism (așa ca agențiile de turism ș.a.), atât la nivel național cât și peste hotare, ar determina promovarea mai activă a obiectelor de patrimoniu cultural național și ar impulsiona cetățenii să călătorească mai des prin țară, să efectueze excursii scurte, în timpul zilelor de week-end sau a minivacanțelor în perioada sărbătorilor naționale.

În același sens, persoanele chestionate au fost rugate să vină cu propuneri care în viziunea acestora ar duce la o gestionare mai eficientă de către autoritățile APL a obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile acestora, în vederea sporirii potențialului turistic la nivel național și internațional (*Anexa nr. 4, întrebarea 31*). Propunerile lansate (*152 propuneri*) de către 143 respondenți au cuprins domenii de interes precum: crearea sau modernizarea cât mai urgentă a infrastructurii localităților (**21%**); valorificarea și promovarea de către administrația publică a obiectelor de patrimoniu cultural (**22,3%**); protejarea obiectelor de patrimoniu cultural pentru a dezvolta un turism atractiv și sustenabil (**28,4%**); alocarea sau sporirea de către Guvern a asistenței financiare pentru dezvoltarea turismului de către autorităților APL care posedă obiecte de patrimoniu cultural național (**16,4%**); antrenarea specialiștilor în domeniile protejării patrimoniului cultural și al turismului rural (**5,3%**); educarea cetățenilor în spiritul cunoașterii și promovării obiectelor de patrimoniu cultural (**5,3%**) și înăsprirea sancțiunilor aplicate de autoritățile publice competente persoanelor care încalcă legislația în vigoare privind protejarea obiectelor de patrimoniu cultural (**1,3%**) (*Anexa nr. 5*).

Referindu-ne la turismul cultural și impactul pe care îl are la nivelul național, dar și local, constatăm că este oportună o abordare cultural-politică națională, în cadrul căreia toate părțile interesate să se conducă după aceleași obiective. Legătura cu turismul, în afară de rezultatele economice pe care le poate determina în mod direct, oferă posibilitatea de a spori și varia contactul cultural.

Acțiuni utile în valorificarea turismului natural, de rând cu autoritățile administrației publice din republică întreprind și organizațiile neguvernamentale (ONG), cum ar fi Organizația de tineret „SalvaEco”, care organizează periodic expediții ecologice de valorificare a patrimoniului cultural și natural prin turism. De-a lungul timpului „SalvaEco” a organizat mai multe expediții în acest sens, printre care în mai 1999 la Orheiul Vechi. Expediția avut ca scop evaluarea monumentelor istorice cu valoare de patrimoniu cultural național de la Tribujeni. În anul 2000 a Organizația a desfășurat o expediție pe traseul Țipova – Saharna din raionul Rezina pentru evaluarea stării monumentelor naturale, arhitecturale și istorice, precum și alte expediții.

De asemenea, împreună cu alte ONG-uri, „SalvaEco” a luat parte la curățarea malurilor și lacurilor din municipiul Chișinău [127, p. 82].

În context, menționăm Asociația obștească „Verde e Moldova” care a avut o contribuție semnificativă în valorificarea primei Rezervații a Biosferei „Prutul de Jos” din Republica Moldova și înscrisă în anul 2018 în Rețeaua mondială UNESCO a Rezervațiilor Biosferei. Rezervația reprezintă un ecosistem unic de importanță națională și internațională, constituit dintr-un valoros sector de luncă, lacul Beleu, care ocupă 2/3 din suprafața rezervației și o rețea de bălți. Vegetația este reprezentată de circa 270 de specii [70, p. 101].

Cu ajutorul ONG-urilor de mediu (în republică își desfășoară activitatea peste 200 de astfel de organizații obștești) în expedițiile organizate de acestea sunt antrenate anual mii de persoane.

Autoritățile administrației publice sprijină organele silvice de stat în realizarea programelor cu referire la folosirea, regenerarea, protecția și paza pădurilor, amenajează locurile de agrement în sectoarele silvice, reconstruiesc landșafturile și reconstituiesc zonele peisagistice și de echilibru ecologic, acordă priorități și înlesniri întreprinderilor care desfășoară activități economice. Eventualele activități care periclitează integritatea monumentelor culturale și naturale trebuie să fie aprobate de organele statale cu competențe în domeniu sau cu autoritățile administrației publice locale.

Este indispensabilă încurajarea dezvoltării formelor alternative de turism care creează premise pentru dezvoltarea durabilă. Guvernul, industria turistică, autoritățile publice locale și ONG-urile cu competențe în turism, trebuie să încurajeze crearea rețelelor de cercetare, difuzare a informației, de transmitere a cunoștințelor și tehnologiilor privind turismul durabil.

O parte integrantă a potențialului turistic unde trebuie să fie implicate autoritățile publice locale o constituie întreprinderile producătoare de vinuri, șampanie și coniacuri din Republica Moldova. Valorificarea acestui potențial oferă o imagine importantă țării în turismul internațional și ar contribui la dezvoltarea turismului viticol prin realizare de amenajări corespunzătoare, necesare pentru primirea și deservirea vizitatorilor străini și locali. Astfel, în circuitul turistic viticol pot fi valorificate mai multe întreprinderi, printre care: Combinatul de vinuri de marcă și șampanie „Cricova”, fabrica de vinuri „Mileștii Mici”, fabrica de vinuri „Romanești”, fabrica de vinuri „Purcari” (în denumire actuală, „Chateau Purcari”), Vinăria „Chateau Vartely”, Î.M. „Vinia Traian” SA, Pivnițele din Brănești, Combinatul de vinuri și coniacuri „Barza Albă”, etc. care prin beciuri și infrastructură completează lista monumentelor de patrimoniu cultural național al țării.

Este oportună crearea și promovarea parteneriatelor strategice cu companii de pe piața Uniunii Europene pentru valorificarea turismului moldovenesc, precum și reactualizarea strategiei de dezvoltare durabilă a turismului.

În concluzie: realizarea politicilor de patrimoniu cultural presupune restabilirea infrastructurii culturale a țării, a unei regiuni care posedă obiective de patrimoniu cultural, în special în zonele rurale. Regenerarea (revitalizarea) patrimoniului cultural și natural este o condiție determinantă pentru programul de încurajare a turismului în mediul rural.

Până la moment, industria turismului din Republica Moldova rămâne a fi încă slab dezvoltată. Susținerea și extinderea acestui domeniu ar contribui la intensificarea interesului turiștilor străini față de cultură și monumentele de arhitectură care reprezintă istoria neamului nostru și constituie patrimoniul cultural al țării, la prosperarea localităților urbane și rurale. Atât administrația publică cât și proprietarii obiectelor de patrimoniu cultural trebuie să contribuie la valorificarea acestora prin dezvoltarea turismului local și național.

Valorificarea patrimoniului cultural înglobează nu doar segmentul de turism și de dezvoltare economică, dar nu mai puțin important este aspectul educațional al populației care în final va fi factorul determinant datorită căruia vor fi protejate, valorificate și transmise cu multă responsabilitate și pietate obiectivele de patrimoniu cultural generațiilor următoare.

Prin elaborarea și implementarea politicilor publice în cadrul Strategiilor și a Programelor Naționale de dezvoltare a turismului, autoritățile naționale urmăresc, de rând cu alte domenii ale turismului, promovarea patrimoniului cultural național din Republica Moldova. Prin astfel de acțiuni se contribuie inevitabil la dezvoltarea turismului intern și la valorificarea obiectivelor de patrimoniu cultural național.

3.3. Rolul autorităților administrației publice în identificarea și diseminarea bunelor practici de salvagardare și valorificare a patrimoniului cultural național

Pentru a putea determina bunele practici prin care autoritățile publice locale protejează și promovează patrimoniul cultural național din localitățile pe care le administrează, ne-am propus să realizăm un sondaj sociologic care să reflecte o imagine de ansamblu al lucrurilor la acest capitol.

Sondajul sociologic realizat a constituit o analiză amplă a domeniului cercetat și a avut ca **scop** determinarea aportului autorităților publice locale la salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național din Republica Moldova. Elaborarea studiului a fost dictată de necesitatea confirmării sau a infirmării a ipotezelor de lucru inițial înaintate, precum și a transpunerii în practică a aspectelor teoretice cercetate în capitolele lucrării.

În procesul investigației empirice la tema de cercetare au fost utilizate mai multe metode de cercetare: ancheta sociologică, observația, studiul de caz etc. În cercetarea modalităților de protejare și salvagardare a patrimoniului cultural național din Republica Moldova a fost întreprinsă tehnica anchetei pe bază de chestionar, iar instrumentul de investigare - chestionarul tipărit.

Investigația a fost realizată în perioada august – septembrie 2020, pe un eșantion reprezentativ de 607 de persoane din 12 localități ale Republicii Moldova, având drept variabile de referință mediile de reședință (*rural, urban*) și sectoarele de activitate (*sector public, instituție de stat, sector privat, organizație neguvernamentală, pensionar*). Totodată, pentru materializarea sondajului au fost selectate localitățile în care se găsesc construcții cu statut de monument de patrimoniu cultural național, trecute în Registrului monumentelor istorice din Republica Moldova ocrotite de stat, aprobat de Parlament în anul 1993 [84, 78].

Astfel, în **nordul** republicii, din multitudinea localităților unde se întâlnesc monumente cu valoare de patrimoniu cultural național fost selectat satul Ocnîța din raionul Ocnîța unde se află Conacul ilustrului jurnalist, politician și scriitor român Constantin Stamati. În prezent acest conac are statut de Casă memorială sau Casă – muzeu. O altă localitate selectată a fost satul Mîndîc, raionul Drochia, unde întâlnim Conacului familiei de nobili polonezi Ohanowicz și orașul Soroca cu faimoasa Cetate Soroca.

În zona de **centru** a republicii am chestionat locuitorii satului Zberoaia, raionul Nisporeni, unde se găsește Conacul boierului Ștefan Gonta, care a fost fondator și membru de onoare al Academiei Române. Am selectat satul Dolna, raionul Strășeni pentru Conacul familiei de boieri greci Zamfirache Ralli, pe care adesea l-a vizitat marele poet rus Alexandr Pușkin în perioada exilului său în Basarabia, în perioada anilor 1821 – 1823. De asemenea, în zona noastră de interes a intrat orașul Hîncești, unde se înalță „Complexul istorico-arhitectural Manuc Bey” sau Conacul Manuc Bey. În raionul Orhei am chestionat locuitori din satul Donici, unde găsim Casă – muzeu a scriitorului fabulist Alexandru Donici, din satul Ivancea, unde întâlnim Conacul nobilul Carabet Balioz sau „Complexul muzeal Conacul Balioz” și din satul Tribujeni care se slăvește cu Rezervația cultural-națională „Orheiul Vechi”.

În **sudul** țării am selectat să desfășurăm sondajul sociologic în satul Badicul Moldovenesc din raionul Cahul, în care este amenajat Monumentul eroilor căzuți la Larga în anul 1770 pentru eliberarea Basarabiei de dominația Imperiului Otoman și Monumentul generalului rus Piotr Rumeanțev. Ulterior, am chestionat locuitorii satului Zaim din raionul Căușeni, unde întâlnim Casa-muzeu a marelui nostru scriitor Alexei Mateevici, autorul imnului național al Republicii Moldova „Limba noastră” și orașul Căușeni în care este înălțată Biserica „Adormirea Maicii Domnului”, monument de arhitectură construit în sec. al XVII – XVIII și ctitorită de domnitorul Moldovei Grigore Callimachi și mitropolitul Daniil al Proilaviei.

Chestionarul este constituit din 31 de întrebări care atrag întreg spectrul problemelor abordate în lucrare și cinci întrebări de precizare care includ datele socio-demografice ale respondenților. Chestionarul standardizat cu o multidimensionalitate a întrebărilor de opinie include: întrebări dihotomice, selective, cu răspunsuri ierarhizate (*Anexa nr.3*)

Analizând opinia respondenților prin a aprecia nivelul de protejare de către autoritățile administrației publice locale a obiectelor culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală din localitatea și/sau raionul în care locuiesc (Anexa nr.4, întrebarea nr. 1), am constatat că **61,4% au afirmat că obiectele pe patrimoniu cultural sunt protejate satisfăcător** (protejate suficient în raport cu statutul pe care îl dețin), **18,8% la nivel înalt** (protejate corespunzător statutului pe care îl dețin), **15,2%** au considerat că autoritățile administrației publice protejează obiectele de patrimoniu cultural **nesatisfăcător** (nu sunt protejate, sau protejate insuficient statutului pe care îl dețin), iar 4,6% au răspuns că **nu pot da o apreciere**.

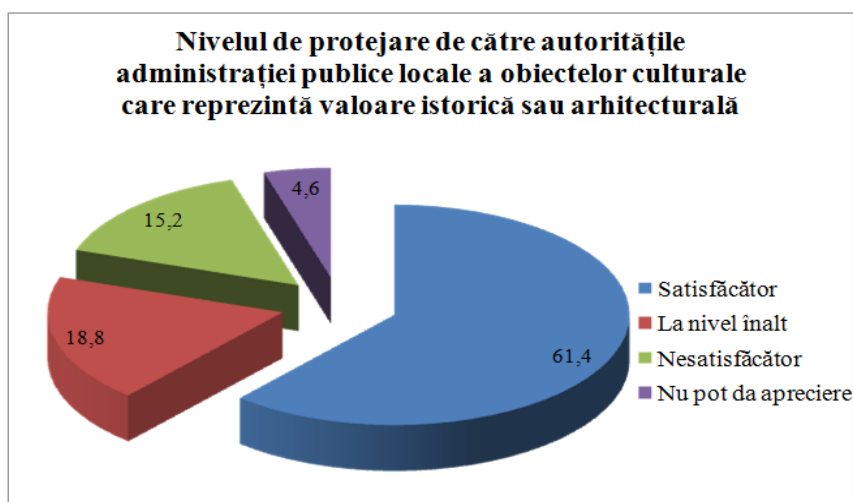

Diagrama nr. 2. Nivelul de protejare de către APL a obiectelor culturale cu valoare istorică
Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Pentru a determina cauzele care împiedică administrarea publică să întreprindă măsurile necesare de revitalizare și valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea sau raionul de trai al respondenților, (Anexa nr.4, întrebarea nr. 2), au fost prezentate mai multe variante de răspuns și oferită posibilitatea acordării unui răspuns multiplu. Astfel, **76,8 %** din respondenți au selectat ca motiv „lipsa surselor financiare alocate în bugetul local”, **31,6 %** au considerat că principala cauză ar fi „lipsa specialiștilor în domeniul conservării și valorificării patrimoniului cultural”, **34,3%** au considerat „lipsa parteneriatelor (proiectelor) de dezvoltare a infrastructurii culturale a localității” și doar **10,0%** „dezinteresul autorităților publice locale”. Marea majoritatea a respondenților au dat răspunsuri multiple. Astfel, constatăm că autoritățile administrației publice sunt interesate în revitalizarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național, însă lipsa surselor financiare în bugetele primăriilor ar fi principala cauză care îi împiedică să realizeze acest deziderat.

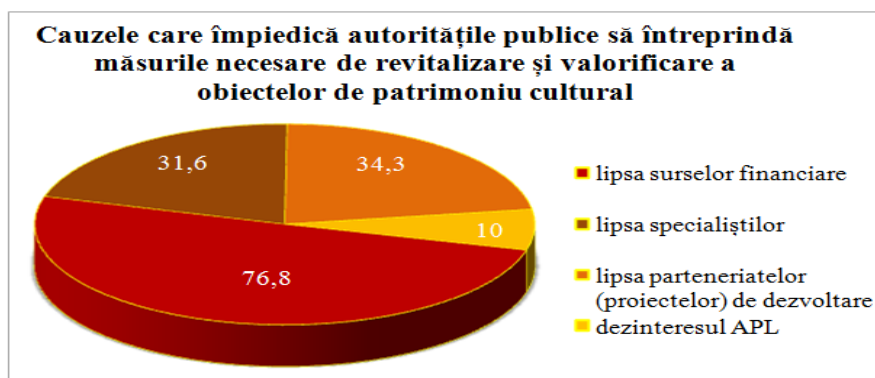

Diagrama nr. 3. Cauzele care împiedică AP să întreprindă măsurile necesare de revitalizare a obiectelor de patrimoniu cultural

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Totodată, subiecții au fost rugați să răspundă cât de frecvent se implică cetățenii în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea pe care o reprezintă (Anexa nr.4, întrebarea nr. 5). Majoritatea cetățenilor care au răspuns – **63,9%**, au afirmat că „se implică ocazional, doar la solicitările autorităților”, **13,0%** au comunicat că „nu se implică” în astfel de procese, **11,5%** au menționat că „sunt dezinteresați” și numai **10,5%** au afirmat că se implică permanent. **1,1%** au dat alte răspunsuri decât cele indicate în chestionar.

Răspunsurile obținute reprezintă o radiografie a tabloului motivațional al cetățenilor țării ce vizează gradul de implicare al acestora în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural. Astfel, constatăm că cei mai mulți dintre cetățeni se implică doar ocazional, nu se implică sau sunt dezinteresați în a se implica în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural și doar un număr foarte mic, determinăm că se implică permanent în acest proces.

Diagrama nr.4. Frecvența implicării cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Subsecvent, persoanele au fost îndemnate să indice care în opinia acestora sunt motivele neimplicării sau a implicării insuficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național, cu posibilitatea oferirii unui răspuns multiplu (Anexa nr.4, întrebarea nr. 6). În context, motivul principal indicat de respondenți a fost „Lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural național”, acest răspuns fiind dat de **47,4%** dintre respondenți. Procentajul obținut la acest răspuns ne indică la faptul că oamenii nefiind educați în spiritul cunoașterii valorii istorice și spirituale a obiectelor de patrimoniu cultural, le abordează cu indiferență, ca pe niște simple pietre, ruine sau construcții vechi ce nu le trezesc sentimente de afecțiune, de mândrie națională pentru vremurile din trecut sau de

patriotism. Din cauză că cetățenii nu cunosc sau pentru că o perioadă îndelungată de timp regimurile politice de la guvernare intenționat nu au promovat sau chiar au ținut în secret anumite informații referitoare la istoricul unor astfel de monumente de patrimoniu cultural, care să facă ca cetățenii să fie mândri de acestea, în prezent avem o mulțime de conace care se află într-o stare degradantă, sunt avariate, distruse parțial sau aproape în totalitate. În acest context putem menționa Conacul boierului Ștefan Gonta din satul Zberoaia, raionul Nisporeni, Conacul cu parc al boierului Dinu Ruso din satul Păulești din raionul Călărași, Conacul cu parc dendrologic Vasile Stroescu din satul Brânzeni, raionul Edineț, Conacul familiei Cantacuzino din satul Poiana, raionul Edineț, Conacul cu parc al lui Vasile Dombrowschi, din satul Rediul Mare din raionul Dondușeni, Conacul colonelului rus de origine franceză E. M. Ponsete din satul Leuntea, raionul Căușeni și multe altele.

Tot la aceeași întrebare **39,0 %** au considerat că oamenii nu se implică sau se implică nu așa cum ar fi necesar în protejarea obiectelor de patrimoniu cultural deoarece „Nu sunt motivați de către autoritățile naționale prin acțiuni concrete și permanente”. Prin urmare, lipsa motivării administrației publice locale în a-i determina pe cetățeni să fie mai implicați, mai interesați și mai conștiincioși față de salvagardarea obiectelor de patrimoniu cultural, iar atunci când este cazul să o manifeste inclusiv prin contribuție proprie, prin aport personal, duce în timp la degradarea acestor obiecte. **38,7%** din respondenți au menționat că motivul neimplicării cetățenilor ar fi acela că „Nu sunt educați (*în familie, la grădiniță, școală, societate*) în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric la țării și al poporului nostru”. Acest lucru prezumă că atâta timp cât tinerilor nu li se va cultiva spiritul necesității protejării obiectelor de patrimoniu cultural, nu vom înregistra succese la acest capitol, iar numărul monumentelor de patrimoniu cultural în continuare va fi în descreștere. Fără cultură în acest domeniu, cultivată tinerilor încă din fragedă copilărie de către părinți, dar mai ales de cadrele didactice din instituțiile de învățământ, tinerii nu vor proteja monumentele de patrimoniu cultural, iar atunci când vor deveni părinți nu-și vor educa copiii în același spirit.

Un alt răspuns oferit de respondenți la întrebarea care sunt motivele neimplicării sau a implicării insuficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național a fost „Indiferența față de valorile de patrimoniu cultural ale națiunii”. Acest răspuns a fost selectat doar de **32,9%** din respondenți ceea ce înseamnă că indiferența față de valorile patrimoniului cultural nu este principala caracteristică pentru cetățenii noștri. Totodată, menționăm faptul că indiferența de obiectele de patrimoniu cultural persistă mai evident în rândurile respondenților din categoria de vârstă 18-30 de ani.

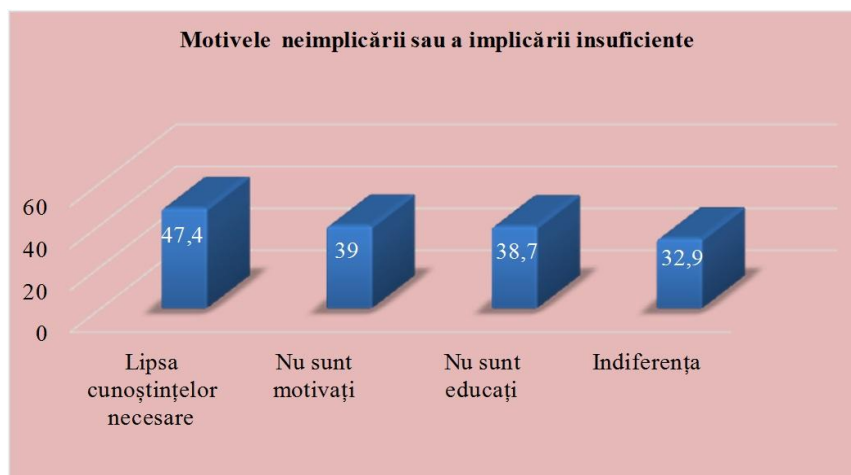

Diagrama nr. 5. Motivele neimplicării sau implicării suficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

În scopul efectuării unei analize obiective despre salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național avem nevoie de opinia respondenților în a se expune, a aprecia, frecvența implicării autorităților administrației publice în asemenea activități. Astfel, participanții la sondaj au fost rugați să determine cât de frecvent autoritățile APL se implică în activitățile de valorificare a patrimoniului cultural (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 30*). Din răspunsurile oferite de cetățeni, remarcăm că **34,8%** au considerat că se implică permanent, **52,2%** a spus că o fac numai cu prilejul anumitor ocazii, **12%** a afirmat că autoritățile locale se implică foarte rar, iar **1,0%** din cei intervievați au răspuns „deloc”, susținând că autoritățile APL nu se implică în activitățile de promovare a patrimoniului cultural din localitățile pe care le administrează.

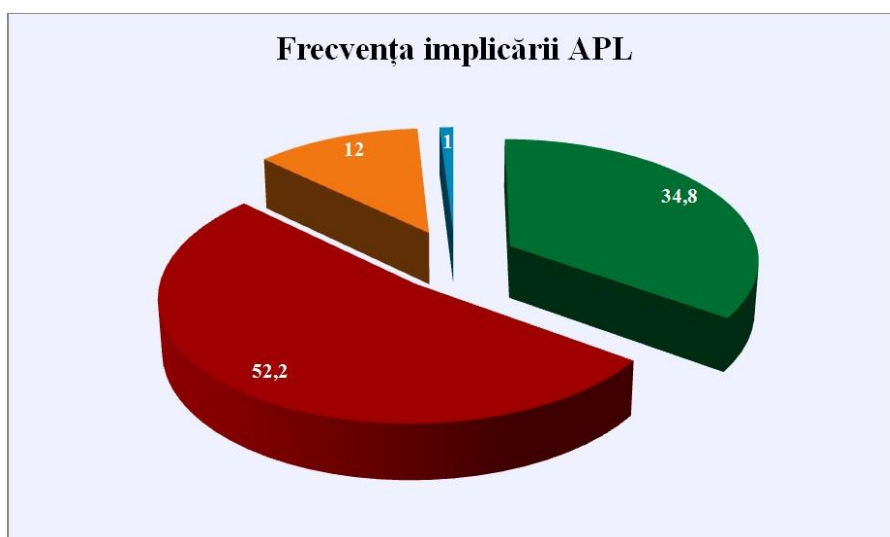

Diagrama nr. 6. Frecvența implicării APL în salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Analiza datelor procesate ne indică la faptul că peste **50 la sută** dintre reprezentanții administrației publice locale din republică se implică numai cu prilejul anumitor evenimente în activitățile de valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural, ceea ce ne determină să constatăm că această categorie de funcționari nu manifestă indiferență față de acțiunile menționate, iar la cca. **35 la sută** din autoritățile APL aceste activități poartă un caracter permanent, se implică indiferent de circumstanțe.

Totuși, pentru a vedea dacă autoritățile publice locale dețin suficiente mijloace financiare care să le acopere necesitățile de întreținere și promovare a obiectelor de patrimoniu cultural cetățenii au fost rugați să se expună. (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 22*) Astfel, **53,0%** dintre respondenți consideră că sursele financiare sunt „insuficiente”, **28,3%** consideră că sursele financiare „sunt parțial suficiente”, **13,2%** au menționat că „nu se alocă bani pentru astfel de activități” și doar **5,4%** au spus că sursele alocate sunt „suficiente”.

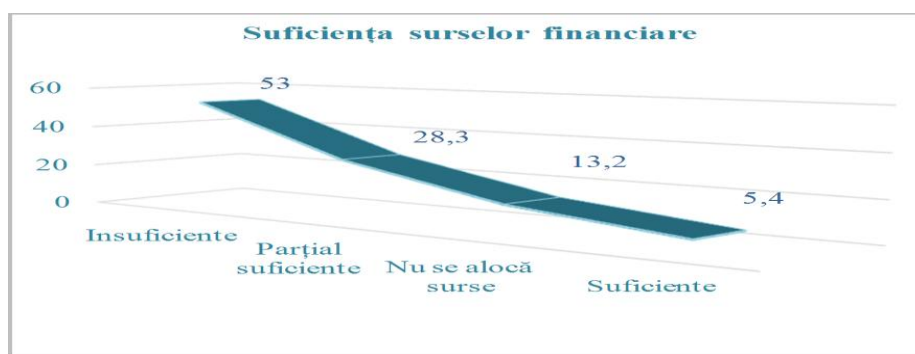

Diagrama nr. 7. Suficiența surselor financiare

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Rezultatele obținute denotă că autoritățile publice locale dispun de bugete insuficiente pentru a putea conserva, întreține sau promova obiectele de patrimoniu cultural. Considerăm că aceasta constituie principala cauză a stării deplorabile în care se află în prezent majoritatea obiectivelor de patrimoniu cultural național. Atâta timp cât Guvernul nu va aloca suficiente mijloace financiare pentru întreținerea patrimoniului cultural național, autoritățile publice locale nu vor înregistra progrese la acest capitol și nu vor putea schimba prea mult dorința oamenilor de a se implica în protejarea acestuia.

În cadrul investigației, 39,9% dintre persoanele intervievate au declarat că activează în instituții de stat. De facto, persoanele menționate sunt angajați ai muzeelor locale, instituțiilor de cultură din localități, bibliotecari, angajați ai diverselor structuri desconcentrate din teritorii, însă marea majoritate a acestei categorii de respondenți au reprezentat instituțiile educaționale de diferite niveluri. Astfel, pentru a putea determina, în continuare, care este aportul instituțiilor de învățământ, dar cu precădere a celor preșcolare și școlare, la promovarea culturii de protejare și promovare a patrimoniului cultural, respondenților le-au fost adresate următoarele întrebări: Să

aprecieze dacă „... locuitorii cunosc valoarea istorică a monumentului (monumentelor) de patrimoniu cultural din localitate?” (Anexa nr.4, întrebarea nr. 27); să opineze „În ce măsură instituțiile de învățământ contribuie la educarea tinerii generații în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural din localitate?” (Anexa nr.4, întrebarea nr. 28) și să determine pe o scală de la 1 la 5, cum ar „evalua contribuția activităților extracurriculare din instituțiile de învățământ la sporirea aspectului educațional al tinerii generații în contextul protejării și valorificării obiectelor de patrimoniu cultural?” (Anexa nr.4, întrebarea nr. 29).

A fost stabilit că din totalul subiecților chestionați, cunosc „bine” valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural **24,5%**, iar **10,9%** „foarte bine”. În același timp **33,6%** dintre subiecți au cunoștințe „suficiente”, **27,8%** au menționat că cunosc „foarte puțin” și doar **3,2%** au răspuns că „nu cunosc” valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural din localitățile de reședință.

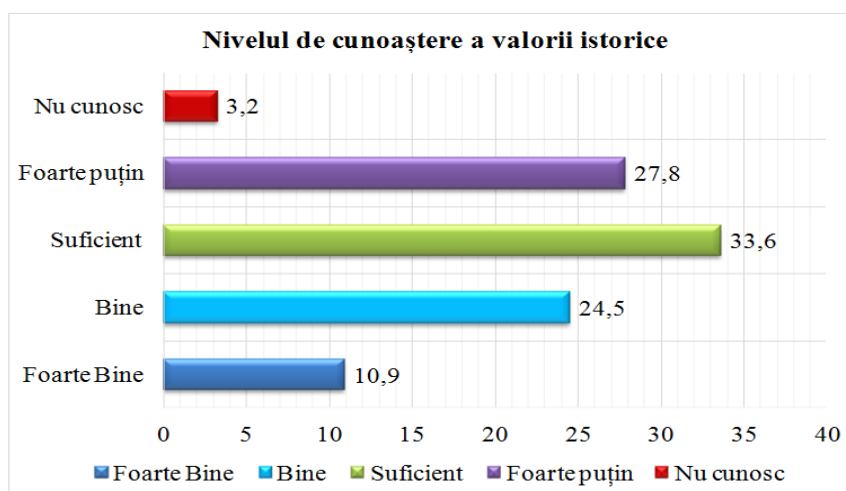

Diagrama nr. 8. Nivelul cunoașterii de către cetățeni a valorii istorice a monumentelor de patrimoniu cultural

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Analiza datelor ne-a determinat să constatăm că **35,4%** din respondenți știu „bine” și „foarte bine”, **33,6%** „suficient”, iar **31,0%** cunosc foarte puțin care este valoarea istorică a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea lor. Necunoașterea acestui fapt confirmă răspunsul cetățenilor cu referire la „lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural național” din întrebarea a 6-a din chestionar (răspuns oferit de peste 40 la sută din cetățeni).

La întrebarea privind nivelul de contribuție al instituțiilor de învățământ la educarea tinerilor în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural cetățenii au afirmat că **9,1%** cunosc în foarte mare măsură, **51,1%** în mare măsură, **38,6%** în mică măsură, și doar **1,2%** au afirmat că cadrele didactice nu contribuie deloc la acest capitol.

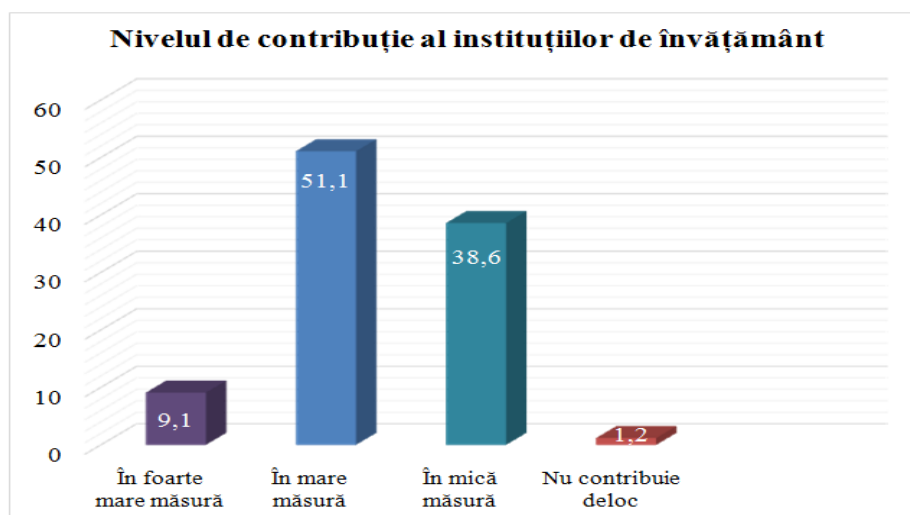

Diagrama nr. 9. Nivelul de contribuție al instituțiilor de învățământ la educarea tinerilor

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Remarcăm că cca. **60%** dintre respondenți consideră că instituțiile de învățământ își aduc aportul „în mare” sau „foarte mare măsură” la educarea tinerii generații pentru ca să protejeze patrimoniului cultural, însă un număr suficient de cetățeni (**cca. 39,0%**) totuși consideră că persoanele nu protejează patrimoniul cultural deoarece „*nu sunt educați în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric al poporului nostru*” (a se vedea răspunsul „b”, întrebarea 6). Acest număr de cca. **39,0%** de cetățeni care nu protejează patrimoniul cultural confirmă răspunsul prin care se atestă că în instituțiile de învățământ în mică măsură se educă copiii în acest spirit, răspuns oferit de cca. **39,0%**. Asta prezumă că instituțiile de învățământ mai au încă de lucru la acest capitol, iar odată cu apariția educației de profil se va schimba și starea lucrurilor la acest capitol, va dispărea indiferența și va spori afectivitatea cetățenilor față de valorile patrimoniului cultural național.

Totodată, faptul că activitatea cadrelor didactice lasă de dorit și că ar trebui să-și sporească lucrul în acest domeniu se reliefează prin răspunsurile obținute la întrebarea nr. 29, unde **43,8%** din cetățeni au răspuns că activitatea extrașcolară a cadrelor didactice privind desfășurarea activităților de protejare a obiectelor de patrimoniu cultural este „nici bună, nici rea”, **11,0%** au acordat calificativul „rău”, iar **0,9%** calificativul „foarte rău”. În același timp, **37,9 %** dintre respondenți au apreciat activitatea extracurriculară a cadrelor didactice la acest capitol ca fiind „bună”, **6,4%** „foarte bună”.

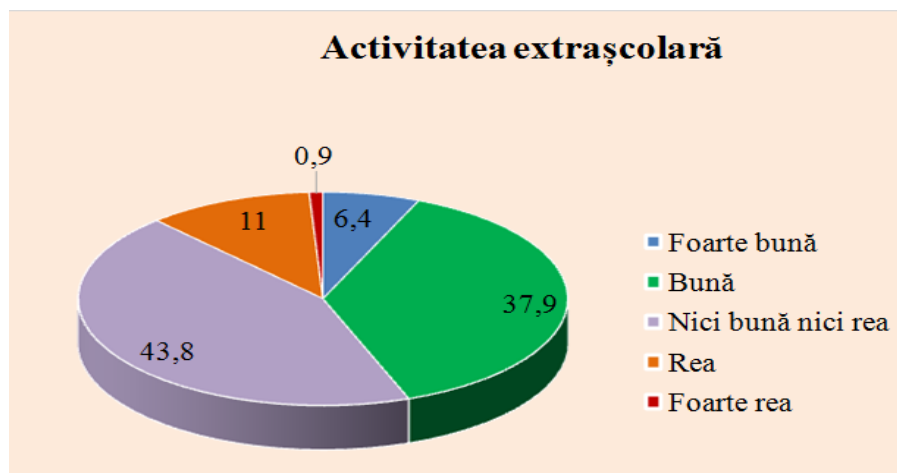

Diagrama nr. 10. Activitatea extracurriculară a cadrelor didactice privind desfășurarea activităților de protejare a obiectelor de patrimoniu cultural

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Chiar dacă cadrele didactice ar putea mai mult să se implice prin activitățile extrașcolare pentru a atrage atenția tinerii generații asupra necesității protejării patrimoniului cultural, lucrurile nu se vor schimba esențial atâta timp cât aceștia nu vor fi motivați financiar corespunzător de către autoritățile administrației publice pentru orele suplimentare și stimulați în creșterea nivelului profesional, astfel ca acestea să devină mai interesați în a desfășura acestor activități, ședințe de instruire.

Pe segmentul aprecierii nivelului de cunoaștere a importanței obiectelor cu valoare de patrimoniu cultural național, subiecții au fost întrebați să indice cât de des vizitează monumentele din localitățile de reședință care se încadrează în această categorie (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 23*). Astfel, **42,7%** din respondenți au răspuns că vizitează monumentele de patrimoniu cultural „o dată la șase luni”, **38,6%** au menționat că o fac „o dată pe an”, **13,8%** au notificat că le vizitează „o dată la trei ani și mai rar”, iar **4,9%** a spus că „nu le vizitează”.

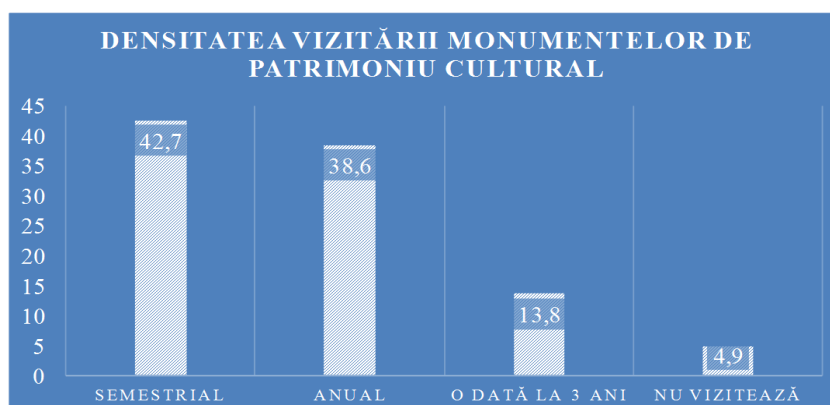

Diagrama nr. 11. Frecvența vizitării monumentelor de patrimoniu cultural de către cetățeni

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

De asemenea, pentru a putea determina dacă respondenții ar fi disponibili să contribuie, prin implicare indirectă, la valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitățile sale, le-a

fost adresată întrebarea prin care au fost rugați să răspundă dacă ar recomanda altor persoane (îndeosebi cetățenilor străini) să viziteze monumentul istoric din localitățile acestora (*Anexa nr.4, întrebarea nr. 24*). Prin urmare, **49,8%** dintre respondenți au răspuns că „Da”, **24,7%** „Da, doar după o restaurare obligatorie”, **18,0%** „Da, doar după crearea sau îmbunătățirea infrastructurii localității”, **4,1%** „Nu, deoarece localitatea nu dispune de infrastructură turistică corespunzătoare”, **2%** „Nu, deoarece nu este atractiv”, **1,2%** „Nu, deoarece nu cunosc care este semnificația și valoarea istorică a acestuia”, iar **0,2%** au oferit alte răspunsuri.

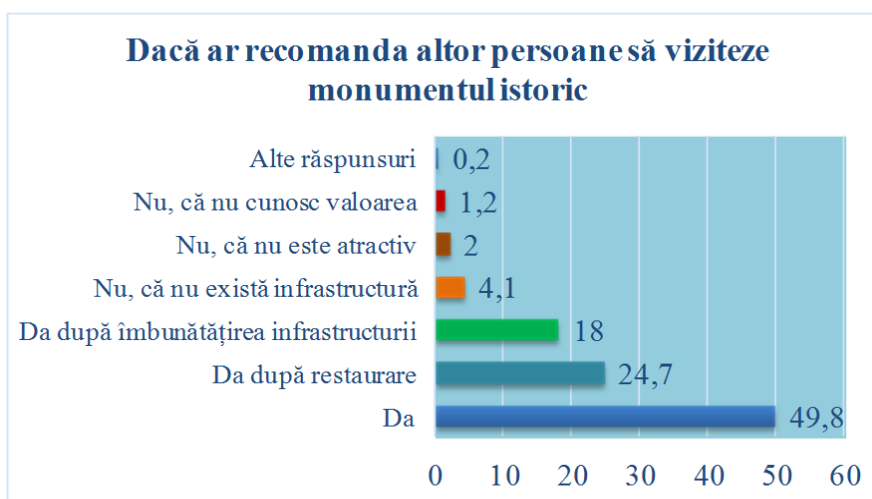

Diagrama nr. 12. Dacă ar recomanda altor persoane să viziteze monumentul istoric din localitățile acestora

Sursa: Elaborată de autor în baza sondajului sociologic

Astfel, constatăm că majoritatea respondenților (**49,8%**) au menționat că fără de echivoc ar recomanda străinilor să le viziteze monumentele de patrimoniu cultural din localitățile unde locuiesc, iar încă cca. **43 %** ar face-o numai după ce acestea ar fi restaurate și ar fi construită o infrastructură turistică corespunzătoare. Aceste răspunsuri ne permit să constatăm că în pofida tuturor greutăților de ordin material sau financiar pe care le întâmpină autoritățile publice locale în salvagardarea corespunzătoare a monumentelor de patrimoniu cultural național, cetățenii țin la monumentele de patrimoniu cultural din localitățile acestora de reședință și sunt gata să-și aducă aportul pentru promovare și valorificarea acestora [84, 81].

În altă ordine de argumentare, așa cum am menționat anterior, pe parcursul elaborării prezentei lucrări am cercetat aportul administrației publice la protejarea și valorificarea mai multor obiecte de patrimoniu cultural național din republică. Din multitudinea obiectelor culturale studiate face parte și Monumentul regelui suedez Carol al XII-lea, inaugurat în localitatea Varnița, la 20 aprilie 1925 și înregistrat la categoria – națională, gen – Istorie, data instalării – 1924, în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.1531-XII din 22 iunie 1993 și publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.15-17 din 2 februarie 2010.

De fapt, vestigiul unde cândva a fost amplasată Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea pentru câțiva ani, astăzi se numește „Muzeul memorial Carol al XII-lea” și se află în gestiunea Muzeului Național de Istorie a Moldovei. De fapt, potrivit experților în domeniu, acest loc este un sit istoric [154], plin de istorie și memorie, care merită a să fie cunoscut și cercetat în continuare, iar autoritățile administrației publice urmează să depună toată priceperea și eforturile pentru ca acest monument să fie reconstruit în totalitate și promovat atât pe plan național cât și în afară țării.

Urmare a studierii semnificației monumentului de patrimoniu național vizat, am constatat că edificiul reprezintă un fragment de istorie comună moldo-suedeză care începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se află în atenția cercetătorilor ce studiază perioada aflării (1709-1713) și conducerii din Tighina și Varnița a Suediei de către regele Carol al XII-lea. Satul Varnița cu Tabăra regelui Suediei a devenit Noul Stockholm în *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița – valorificare și promovare* în istoria Suediei, o reședință regală a acestui stat nordic, Tabăra regelui fiind vizitată de monarhii europeni, demnitari ai unor state și de unde Carol al XII întreținea o intensă corespondență.

Este de menționat că în 1924 militarii Regimentului 10 Vânători (Tighina), în memoria evenimentelor din 1709-1713, au instalat la Varnița, pe locul fostei Tabere a regelui Suediei Carol al XII-lea o cruce de piatră. Mai târziu, în locul crucii a fost ridicată o stelă, monument consacrat regelui suedez, oficial inaugurat la Varnița, la 20 aprilie 1925. Pe parcursul anilor, Tabăra a fost distrusă, dar monumentul ridicat s-a păstrat până în prezent [154].

Începând cu anul 1991, la Varnița, Chișinău și Stockholm au fost elaborate și realizate mai multe proiecte științifice și culturale privind păstrarea și promovarea segmentului de istorie comună moldo – suedeză. Spre exemplu, în cadrul proiectului „Programului Patrimoniu cultural: Oportunitate pentru sporirea angajamentului civic”, demarat în anul 2016 și finanțat de Uniunea Europeană, au fost realizate mai multe lucrări: au fost efectuate investigații arheologice în cadrul cărora au fost descoperite vestigiile de piatră ale fostei case regale, fiind conservate; a fost reconstruit monumentul din spațiul Taberei, reamplasată stela comemorativă (Mazepa), au fost organizate manifestări culturale și științifice naționale și internaționale, a fost publicată o culegere de materiale consacrate temei etc. Altfel spus, fragmentul de istorie comună moldo-suedeză merită a fi păstrat, valorificat și cercetat în continuare.

Reieșind din amploarea acestui loc pentru istoria comună moldo-suedeză și consecință a faptului că, de facto, monumentul reprezintă un sit istoric, la 10 septembrie 2020 a fost depus un demers către Primarul localității Varnița prin care a fost rugat să înainteze propunerea de demarare a procedurii de redenumire a acestui monument de patrimoniu cultural național la una din următoarele ședințe ale Consiliului Local. În acest sens, ne-am adresat autorităților locale să intervină cu o solicitare către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pentru inițierea

procedurii de schimbare a titlaturii acestui loc istoric din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița” și efectuarea schimbărilor de rigoare în Registrul monumentelor ocrotite de stat (*Anexa nr.6*). De asemenea, am considerat că rezolvarea acestei probleme va contribui la păstrarea și promovarea memoriei istorice legată de evenimentele de la începutul secolului al XVIII-lea, va deveni un reper mai ușor de abordat în susținerea financiară a unor noi proiecte culturale și științifice și un loc vizitat de turiști.

În urma examinării propunerii privind inițierea procedurii de schimbare a titlaturii locului istoric din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița”, la 05 noiembrie 2020, Consiliul sătesc Varnița, raionul Anenii Noi, în temeiul art.14 alin. (2) lit. v), art.19 al Legii nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală cu modificările ulterioare, precum și în baza Avizelor Comisiilor consultative de specialitate ale consiliului, prin decizia 5/10 din 05 noiembrie 2020 a decis cu votul unanim al consilierilor locali să accepte propunerea de redenumire a „Muzeului Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița” (*Anexa nr. 7*). Primarului localității i-a fost pusă în sarcină intervenția către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al RM pentru inițierea procedurii de schimbare a titlaturii locului istoric menționat și controlul executării acestei decizii. Totodată, prin scrisoarea nr. 272 din 09 noiembrie 2020 inițiatorul acestei proceduri a fost informat despre decizia Consiliului sătesc Varnița (*Anexa nr. 8*). În continuare, APL Varnița a remis o solicitare către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pentru examinarea propunerii vizate și a inițierii procedurii de redenumire locului istoric prin adoptarea unei Hotărâri de Guvern (*Anexa nr. 9*). Pe marginea acestui subiect APC de specialitate urmează să adopte o decizie finală, iar despre rezultate să anunțe inițiatorul.

În rezultatul investigațiilor întreprinse prin realizarea sondajului sociologic privind „Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național” putem **concluziona** că lipsa mijloacelor financiare alocate în bugetele locale, precum și lipsa specialiștilor în domeniu patrimoniului cultural indică că nivelul de protejare de către autoritățile administrației publice locale a obiectelor culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală sunt protejate la un nivel înalt doar în proporție de 18,78%.

Rezultatele sondajului sociologic efectuat ne-au permis să constatăm că frecvența de implicare a cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitate este ocazională, doar la solicitările autorităților. Acest lucru se explică prin lipsa motivării cetățenilor de către autoritățile publice pentru a se implica astfel de procese și a cunoștințelor insuficiente sau a indiferenței cetățenilor față de importanța și valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural național din localitățile de reședință.

În pofida situației deficitare pe care o întâmpină autoritățile administrației publice în protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național, respondenții au menționat că sunt gata să-și aducă aportul pentru promovarea și valorificarea monumentelor de patrimoniu cultural din localitățile sale, sunt mândri de existența acestora și ar recomanda străinilor să le viziteze.

Propunerea inovativă înaintată de către autoritățile competente privind schimbarea titlaturii locului istoric de semnificație internațională din localitatea Varnița, Anenii – Noi, din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”, va aduce o plus valoare sitului și va motiva autoritățile publice locale pentru a depune eforturile necesare, astfel încât monumentul să fie promovat atât pe plan național cât și internațional.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

Analizând activitățile practice întreprinse de autoritățile administrației publice pentru revitalizarea și valorificarea patrimoniului cultural național putem concluziona următoarele aspecte de interes:

– parteneriatele public-private se înființează pentru atragerea investițiilor private în vederea realizării proiectelor de interes public, pentru creșterea eficienței și calității serviciilor, lucrărilor publice, precum și a altor activități de interes al societății. Acestea pot fi încheiate pe toate sferile de servicii publice, inclusiv și a acelor din domeniul protejării patrimoniului cultural. Principalul aspect este ca modalitatea încheierii contractului să fie de lungă durată, prin care părțile să obțină un beneficiu comun, iar scopul final să rămână satisfacerea interesului general al cetățenilor;

– proiectele de PPP sunt realizabile, în special, în acele sectoare unde sunt necesare investiții majore. Domeniul restaurării și promovării patrimoniului cultural reprezintă o astfel de ramură unde de regulă se precaută investiții foarte mari. Așadar, prin implementarea și gestionarea corectă a unor astfel de parteneriate vor avea de câștigat atât investitorii privați cât și administrația publică prin obținerea beneficiilor reciproce;

– desfășurarea parteneriatelor public-private în domeniul protejării, conservării și valorificării patrimoniului cultural sunt benefice, deoarece sprijin autoritățile administrației publice din Republica Moldova la gestionarea eficientă a unor servicii publice. În acest sens, 55,7% din respondenții chestionați în cadrul sondajului sociologic au afirmat că PPP este o formă eficientă de gestiune a obiectelor de patrimoniu cultural, iar 75,1% susțin că PPP sunt benefice și necesare pentru implementarea de către autoritățile APL a unor astfel de proiecte în localitățile acestora;

– cercetările efectuate ne-au permis să constatăm că parteneriatele public-private în domeniul cultural prezintă atât avantaje, pentru administrația publică, cât și unele riscuri în cazul

nerespectării rigorilor impuse pentru restaurarea unui monument de patrimoniu cultural național. Nerespectarea cerințelor contractuale pot cauza prejudicii majore partenerului public și obiectului de patrimoniu cultural național. Totuși, prin avantajele pe care le prezintă, parteneriatele public-private realizate pe domeniul patrimoniului cultural fundamentează conștiința națională a oamenilor și contribuie la deșteptarea și consolidarea spiritului lor național;

– problema colaborării autorităților administrației publice cu sectorul privat implică și subiectul integrării europene. De aceea, creșterea disponibilității și a capacității sectorului privat de a prelua o serie de responsabilități ale sectorului public în domeniul revitalizării și valorificării patrimoniului cultural devine o necesitate vitală;

– datele sondajului sociologic au confirmat că lipsa mijloacelor financiare alocate în bugetele locale (50,27%) și lipsa specialiștilor în domeniul patrimoniului cultural (20,71%) denotă că nivelul de protejare de către autoritățile administrației publice locale a obiectelor culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală sunt protejate la un nivel înalt doar în proporție de 18,78%;

– respondenții au apreciat că frecvența de implicare a cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitate este ocazională, doar la solicitările autorităților (64,6 %), motivele principale fiind lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural național (30%) și pentru că nu sunt motivați de către autoritățile naționale prin acțiuni concrete și permanente (24,7%);

– rezultatele sondajului relevă că 34,8% dintre reprezentanții autorităților publice locale se implică permanent în valorificarea patrimoniului cultural, indiferent de circumstanțe, pe când 52,2% au o implicare ocazională. Aceasta este determinat de insuficiența surselor financiare (53%) alocate pentru acoperirea necesităților de întreținere și promovare a obiectelor de patrimoniu cultural;

– deși datele indică la faptul că instituțiile de învățământ contribuie la educarea tinerii generații în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural din localitate în proporție de 51,2%, însă majoritatea cetățenilor au menționat că cunosc foarte puțin (27,8%) sau nu cunosc (3,2%) care este valoarea istorică a monumentelor de patrimoniu cultural din localitățile de reședință. Astfel constatăm că fiecare al treilea cetățean deține un nivel de educație insuficientă în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural. Contribuția activităților extracurriculare din instituțiile de învățământ la sporirea aspectului educațional al tinerii generații în contextul protejării și valorificării obiectelor de patrimoniu cultural a fost apreciată de 43,8 la sută din respondenți ca fiind nici bună, nici rea.

– în urma examinării datelor 42,7% din cetățeni vizitează monumentele de patrimoniu cultural o dată la șase luni, iar încă 38,6% din respondenți au menționat că o fac o dată pe an.

Totuși din subiecții supuși cercetării, 13,8% au notificat că le vizitează o dată la trei ani și mai rar, iar 4,9% au răspuns că nu le vizitează. Astfel constatăm că majoritatea cetățenilor frecventează monumentele de patrimoniu cultural național din localitățile de reședință și doar un număr mic de respondenți manifestă indiferență.

– în pofida mai multor impedimente: greutatea de ordin material sau financiar pe care le întâmpină autoritățile publice locale în salvagardarea corespunzătoare a monumentelor de patrimoniu cultural național; necesitatea de restaurare obligatorie a acestora; lipsa infrastructurii turistice corespunzătoare, 49,8 % recomanda străinilor să viziteze monumentele de patrimoniu cultural din localitățile de reședință, 24,7% ar recomanda după o restaurare obligatorie, 18% doar după crearea sau îmbunătățirea infrastructurii localității și numai 7,5% nu ar recomanda vizitarea monumentelor de patrimoniu cultural. Acest lucru denotă o pondere înaltă a spiritului patriotic în rândurile cetățenilor Republicii Moldova;

– lipsa cunoștințelor despre istoricul obiectelor de patrimoniu cultural este un factor important care alimentează sau chiar sporește degradarea mai multor monumente de valoare națională. Investigarea în complex a monumentelor de patrimoniu cultural din localitățile supuse cercetării a determinat necesitatea schimbării titlaturii locului istoric din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”. Această propunere inovativă înaintată autorităților competente privind modificarea în Registrul monumentelor istorice din Republica Moldova ocrotite de stat a statutului acestui sit istoric de semnificație internațională, îi va aduce plus valoare și va motiva autoritățile publice locale pentru a depune eforturile necesare, astfel încât monumentul să fie promovat atât pe plan național cât și internațional;

– protejarea patrimoniului cultural național este important pentru crearea unui mediu de viață plăcut și dinamic, ce reprezintă el însuși o condiție a dezvoltării sociale. Pentru realizarea acestui deziderat este necesar ca administrația publică să țină cont în aceeași măsură și de specificul culturii și de rolurile multiple pe care le joacă acesta în formarea și dezvoltarea individualității umane, a exprimării identității și, bineînțeles, a creativității;

– cunoașterea culturii unei națiuni este unul din motivele determinante pentru care oamenii optează să realizeze noi călătorii. Valorificarea patrimoniului cultural de către autoritățile administrației publice este crucială pentru atragerea durabilă a fluxurilor turistice și pentru păstrarea popularității unei anumite destinații turistice. Prin urmare, atât administrația publică cât și proprietarii obiectelor de patrimoniu cultural trebuie să contribuie la promovarea acestora prin dezvoltarea turismului local și național. Datele obținute în sondajul sociologic indică că 69,2% din respondenți consideră că autoritățile APL sunt interesate în dezvoltarea programelor de turism rural pentru valorificarea patrimoniului cultural.

– contribuind prin servicii publice calitative, obiectivele care constituie patrimoniul cultural al țării ar putea deveni mult mai cunoscute și atractive atât la nivel național de populația indigenă, cât și la nivel internațional. Spre regret, numai 35,3% din respondenți au menționat că pentru atractivitatea obiectivelor turistice autoritățile publice locale trebuie să înființeze servicii publice calitative care să asigure vizitatorilor condiții înalte de cazare, de servire a mesei ș.a.

– propunerile înaintate de cetățeni în vederea unei gestionări eficiente de către autoritățile publice locale a obiectelor de patrimoniu cultural, pentru sporirea potențialului turistic al localităților la nivel național și internațional s-au axat prioritar pe aspectele de protejare a obiectelor de patrimoniu cultural (28,4%) și valorificare turistică a acestora (22,3%), precum și pe susținerea financiară a statului în acest sens (16,4%), dar și a creării în termeni restrânși a unei infrastructuri culturale atractive, calitative și moderne care să permită localităților atragerea turiștilor (21,0%);

– până în prezent, industria turismului autohton rămâne a fi încă dezvoltată insuficient. 55,8% din respondenți au considerat că pentru dezvoltarea turismului din Republica Moldova autoritățile administrației publice trebuie să creeze infrastructură culturală și de mediu atractivă pentru turiști, 59% consideră că autoritățile publice locale trebuie să restaureze sau să repare monumentele de patrimoniu, iar 42% au menționat că APL trebuie să desfășoare activități de promovare a obiectelor de patrimoniu cultural în localități. Extinderea rapidă a acestui sector ar contribui la intensificarea interesului turiștilor străini față de cultură și monumentele de arhitectură cu valoare de patrimoniu cultural național, precum și la dezvoltarea și prosperarea localităților urbane și rurale din Republica Moldova.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele teoretico-empirice ale cercetării au permis formularea următoarelor **concluzii**:

1. Problema protejării patrimoniului cultural din perspectiva activității administrației publice este actuală și se regăsește în lucrări de specialitate din țară și din străinătate. Lucrările studiate denotă prezența unei baze conceptuale și a unui aparat științific dezvoltat cu referire la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național din Republica Moldova.

2. Politicile naționale de protejare a patrimoniului cultural au un caracter fragmentar, iar acțiunile de implementare a acestora sunt inconsecvente și incomplete; insuficiența resurselor financiare generează lipsa motivației și indiferența autorităților publice față de protejarea patrimoniului cultural.

3. Misiunea de implementare a politicilor de protejare a patrimoniului cultural le revine autorităților administrației publice, prin care se face conexiunea cu administrația publică centrală și organismele internaționale. Distingerea rolului patrimoniului cultural în politicile publice naționale va permite sporirea acestuia ca resursă pentru dezvoltarea identității culturale, coeziunii sociale și economice.

4. Capacitatea administrativă limitată a autorităților administrației publice generează dificultăți în confruntarea cu provocările legate de implementare a politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național.

5. Existența unui sistem de sancțiuni juridice inefficient pentru faptele legate de protejare a patrimoniului cultural, în comparație cu experiența altor state europene (Franța, Germania).

6. Lipsește o viziune complexă asupra perspectivei de includere a obiectivelor de patrimoniu cultural în traseele turistice naționale.

7. Administrației publice îi revine rolul decisiv în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național. Prin politicile menționate, autoritățile statului își aduc aportul la sporirea nivelului de dezvoltare a economiei țării, contribuie la înființarea unor noi posturi de muncă, iar prin aceasta sporesc nivelul de trai al cetățenilor și le inspiră un grad sporit de siguranță și încredere în viitor.

În scopul optimizării activității autorităților administrației publice în realizarea politicilor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național, în baza concluziilor deduse, sunt înaintate următoarele **recomandări** raportate la:

Cadrul legislativ-normativ:

- Adoptarea Legii protejării monumentelor istorice;
- Adoptarea de către Guvernul Republicii Moldova unei noi Strategii de dezvoltare a culturii conform principiilor stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”;
- Planificarea în bugetul de stat și alocarea resurselor financiare necesare pentru întreținerea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național;
- Crearea condițiilor benefice de sporire a infrastructurii localităților care să contribuie la dezvoltarea infrastructurii turistice a țării, ținându-se cont de propunerile înaintate de respondenți în cercetarea efectuată;
- Dezvoltarea potențialul turistic pe domeniul patrimoniului cultural prin includerea obiectelor necunoscute, cu valoare istorică și arhitecturală în harta traseelor turistice ale Republicii Moldova, va scoate în evidență obiectele de patrimoniu cultural prin promovarea acestora la nivel național și internațional.

Cadrul instituțional:

- pentru Ministerul Culturii al Republicii Moldova:

- Instituirea unui mecanism de monitorizare riguroasă a realizării politicilor culturale de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național și local de către autoritățile administrațiilor publice de nivelul întâi și de nivelul al doilea;
- Asigurarea unui proces transparent de implicare și informare a societății civile prin mijloace de informare în masă despre realizarea proiectelor de patrimoniu cultural, și etapele de desfășurare a politicilor culturale: elaborare, implementare, monitorizare și raportare;
- Elaborarea și aprobarea unor Programe de stat care să prevadă complinirea lipsei acute de specialiști calificați în domeniul protejării obiectelor de patrimoniu cultural național;
- Crearea unei platforme informaționale de gestionare și administrare a obiectelor de patrimoniu cultural la nivel de raion, cu întocmirea unei liste a obiectelor de patrimoniu cultural existente în teren, precum și clasarea acestora în funcție de valoarea și importanța lor istorică;
- Elaborarea și aprobarea de comun cu experții independenți a Nomenclatorului privind valoarea nominală a bunurilor de patrimoniu cultural național;
- Elaborarea și implementarea unei politici publice care să prevadă modalitatea de organizare și gestionare eficientă a parteneriatelor public-private pe domeniul revitalizării și valorificării patrimoniului cultural național și a face ca acest tip de parteneriat să devină atractiv pentru partenerul privat.

- pentru Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova:

- Introducerea în programul claselor gimnaziale sau liceale, la orele de dirigenție, obligativitatea dezbaterii genericului: „Ce cunosc eu despre patrimoniul cultural național”. Subiectul va avea drept scop educarea tinerii generații în spiritul protejării obiectelor de patrimoniu cultural național și a sporirii nivelului de educație patriotică.

- pentru autoritățile Administrației Publice Locale din Republica Moldova:

- Preluarea de către APL de nivelul întâi și al doilea a experienței țărilor vest-europene în administrarea politicilor de valorificare a patrimoniului cultural național, prin aplicarea față de acestea a diferitelor forme de administrare permise de legislația națională în vigoare, care să conforme societății că obiectele de patrimoniu sunt întreținute și valorificate la cel mai înalt nivel;
- Înființarea de către autoritățile Administrației Publice Locale care dispun de patrimoniu cultural național a serviciilor publice specializate care să fie prestate constant și la nivel înalt atât populației autohtone, cât și turiștilor care vin să viziteze obiectivele culturale din localități;
- Monitorizarea de către APL din satul Varnița, raionul Anenii Noi a implementării propunerii inovative înaintate Ministerului Culturii privind schimbarea titulaturii locului istoric de semnificație internațională din „Muzeul Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”.

BIBLIOGRAFIE

Acte legislative, normative și metodologice ale Republicii Moldova:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1 din 12.08.1994. În vigoare din 27.08.1994.
2. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24.10.2008, In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 3-6/15 din 16.01.2009, republicat: nr. 78-84/100 din 17.03.2017, art.74 alin. 1, și art. 177 alin. 2, lit. g).
3. Codul Penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002, republicat nr. 72-74/195 din 14.04.2009, art. 1991, art. 222, art. 228 alin. 2, lit c).
4. Legea cu privire la organizarea și desfășurarea activității turistice în Republica Moldova nr. 352-XVI din 24.11.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 14-17/40 din 02.02.2007.
5. Legea cu privire la parteneriatul public-privat nr. 179-XVI din 10.07.2008. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 165-166/605 din 02.09.2008.
6. Legea culturii nr. 413-XIV din 27.05.1999. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.83-86/401 din 05.08.1999.
7. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 75 din 21.04.2016. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 128-133/272 din 13.05.2016.
8. Legea privind administrația publică locală nr. 436 din 28.12.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.32-35/116 din 09.03.2007.
9. Legea privind constituirea Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi” nr. 251-XVI din 04.12.2008. In: Monitorul Oficial nr. 1-2/4 din 13.01.2009.
10. Legea privind descentralizarea administrativa nr. 435 din 28.12.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 29-31/91 din 02.03.2007.
11. Legea privind ocrotirea monumentelor nr. 1530 din 22.06.1993. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1/3 din 30.01.1994, republicată cu nr. 15 -17/23 din 02.02.2010.
12. Legea privind protejarea patrimoniului cultural imaterial nr. 58 din 29.03.2012. In Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 76-80/255 din 20.04.2012.
13. Legea privind protejarea patrimoniului cultural național mobil nr. 280 din 27.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-84/270 din 27.04.2012
14. Legea Republicii Moldova cu privire la Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele

- membre ale acestora, pe de altă parte, ratificat prin nr. 112 din 02.07.2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.07.2014, nr.185-199/442 din 27.06.2014.
15. Legea privind organizarea și funcționarea Curții de Conturi a Republicii Moldova, nr. 260 din 07.12.2017. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-6/18 din 05.01.2018.
 16. Hotărârea Guvernului RM cu privire la acțiunile prioritare de salvagardare a monumentelor istorico-culturale din Complexul Muzeal „Orașul medieval Orhei” nr. 1378 din 10.12.2001. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 155-157/1428 din 20.12.2001.
 17. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea „Concepției dezvoltării turismului în Republica Moldova până în anul 2005” nr. 912 din 08.10.1997. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 74-75/769 din 13.11.1997.
 18. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea „Programului de Stat pentru dezvoltarea culturii pe anii 1993-2000 și asigurarea protecției sociale a oamenilor de cultură” nr. 343 din 03.06.1993. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr 006, 1993.
 19. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Registrul turismului” nr. 559 din 14.08.2015. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 224-233/638 din 21.08.2015.
 20. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea normelor metodologice și criteriilor de clasificare a structurilor de primire turistice cu funcțiuni de cazare și deservire a mesei nr. 643 din 27.05.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 99-103/680 din 06.06.2003.
 21. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare durabilă a turismului în Republica Moldova pentru anii 2003-2015, nr. 1065 din 02.09.2003. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 196-199/1118 din 12.09.2003.
 22. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia nr. 271 din 09.04.2014, Anexa nr. 1, p. 34-35. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.04.2014, nr. 92-98/298.
 23. Hotărârea Guvernului RM cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020” și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia în anii 2014-2016 nr. 338 din 19.05.2014. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 127-133/370 din 23.05.2014.
 24. Hotărârea Guvernului RM cu privire la constituirea Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi” nr. 228 din 23.03.2009. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 62-64/279 din 27.03.2009.

25. Hotărârea Guvernului RM cu privire la măsurile de protejare și valorificare a Rezervației cultural-naționale „Orheiul Vechi” nr. 719 din 06.06.2016. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 157-162/781 din 10.06.2016.
26. Hotărârea Guvernului RM cu privire la măsurile de realizare a Programului de stat „Orașul medieval Orheiul Vechi” și „Mănăstirea Căpriană” nr. 506 din 11.09.1991. In: B. Of. nr. 000 din 11.09.1991.
27. Hotărârea Guvernului RM cu privire la Programul de stat „Dezvoltarea și ocrotirea culturii și artei în Republica Moldova pentru anii 1997-1998” nr. 672 din 18.07.1997. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 57-58/616, 1997.
28. Hotărârea Guvernului RM pentru aprobarea proiectului de hotărâre a Parlamentului privind fondarea Rezervației biosferei „Prutul de Jos” nr. 16 din 23.01.2017. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 24-29/54 din 27.01.2017.
29. Ordinul Ministrului Culturii al Republicii Moldova nr. 09 din 22.01.2014. Norme de clasare a bunurilor culturale mobile. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 99-102 art. 480 din 25.04.2012. Cap. II, pct. 13, 20, Anexa nr.1.
30. Programului de stat „Orașul medieval Orhei” pentru anii 1991 – 1999. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 3-4-5-6 din 1991.
31. Proiectul Legii protejării monumentelor istorice [online]. Particip.Gov.md, 2018 [citată 16.09.2018]. Disponibil: <https://particip.gov.md/ro/document/stages/proiectul-hotararii-guvernului-cu-privire-la-aprobarea-proiectului-legii-protejarii-monumentelor-istorice/5603>
32. Proiectul de Hotărâre pentru aprobarea Programului Național de Dezvoltare a Turismului „Turism 2025” [online]. Cancelaria de Stat , 2020 [citată 12.10.2020]. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/proiectul_610_1.pdf

Acte legislative, normative și metodologice internaționale:

33. Carta pentru protejarea și administrarea patrimoniului arheologic, ICOMOS, adoptată în 1990, în vigoare din 25 mai 1995. Directiva 2014/60/UE a Parlamentului European și a Consiliului European din 15.05.2014 privind restituirea bunurilor culturale care au părăsit ilegal teritoriul unui stat membru și de modificare a Regulamentului (UE) nr. 1024/2012 (Reformare), publicată în Jurnalul Oficial al Comunităților Europene (JOCE) nr. L 147/24 din 12.06.2015.
34. Convenția privind patrimoniul cultural subacvatic din 02.11.2001. UNESCO, Paris, 2001.
35. Convenția privind protejarea și promovarea diversității de expresii culturale din 20.10.2005. UNESCO, Paris, 2005

36. Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural din 23.11.1972. UNESCO, Paris, 1972.
37. Convenția privind salvagardarea patrimoniului cultural imaterial din 17.10.2003. UNESCO, Paris, 2003.
38. Convenția-cadru a Consiliului Europei privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, Faro, 2005.
39. ICCROM Working Group ‘Heritage and Society’, „Definition of Cultural Heritage – References to Documents in History”, selectate de J. Jokilehto, 15 ianuarie 2005, p. 9-47.
40. Icomos and the world heritage convention [online]. ICOMOS, 2016 [citată 29.07.2017]. Disponibil: https://www.icomos.org/en/2016-11-10-13-53-13/icomos-and-the-world-heritage-convention-4#cultural_heritage

Acte legislative, normative și metodologice ale altor state:

41. Code du patrimoine du France en 20 février 2004. En: JORF n. 46 du 24 février 2004, page 3707, texte n. 44.
42. Code pénal du France en 22 juillet 1992, en vigueur le 1er mars 1994 par la loi no. 92-1336 du 16 décembre 1992. En: Legifrance NOR: JUSX9200040L, art. 322-3, alin. 1.
43. Codul Penal al României nr. 286 din 17.07.2009. In: Monitorul Oficial al României Partea I, nr. 510, din 24.07.2009, art. 253, alin. 3.
44. Constituția României din 31 octombrie 2003. In: Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31/10/2003.
45. Constitution du France en 4 octobre 1958 (JORF n 0238 du 5 octobre 1958, page 9151).
46. Denkmalschutzgesetz Gesetz Hessisches vom 28.11.2016. Im: GVBl, 2016, 211 ff., § 28, abs. (2).
47. Denkmalschutzgesetz Mecklenburg_Vorpommern (DSchG M-V) vom 6 Januar 1998, Im: GVOBl. M-V, 1998, S. 12, § 26, abs. (2).
48. Denkmalschutzgesetz Rheinland-Pfalz Erlassen vom 23 März 1978. In: GVBl, 1978, S. 159, § 33, abs. (2).
49. Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen (Sächsisches Denkmalschutzgesetz – SächsDSchG) Vom 3. März 1993, § 36, art. (2) [online]. SächsDSchG, 1993 [citată 27.01.2020]. Disponibil: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/5198-Saechsisches-Denkmalschutzgesetz#x43>
50. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, 2 kwietnia 1997 roku (Dzienniku Ustaw: Dz.U. z 1997 r. nr.78, poz. 483).
51. Latvijas Republikas Likums par kultūras pieminekļu aizsardzību, no datuma 07.04.2016.

52. Legea nr. 182 din 25/10/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicata în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 828 din 09/12/2008.
53. Legea României nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice din 18.07.2001, In: Monitorul Oficial nr. 938 din 20 noiembrie 2006.
54. Polski Kodeks karny z 6 czerwca 1997 r. In: Dz.U. nr 88 poz. 553, z 2 sierpnia 1997, data wejścia w życie z 1 września 1998, art. 294. § 1, § 2, art.261.
55. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W: Dz.U. 2003 nr 162 poz. 1568 - [ostatnia zmiana z 3 października 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 2067)], art. 31, art. 109 ust 1-2, art.110, ust. 2., art.118.
56. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.
57. Закон України про охорону культурної спадщини від 8 червня 2000. В: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, N 39.
58. Кóдекс України про адміністративні правопорушення № 80731-X, прийнятий 7 грудня 1984, діє/діяв з 1 червня 1985, остання редакція 26жовтня 2017.
59. Кримінальний Кодекс України № 2341-III з 1 вересня 2001 року. (Відомості Верховної Ради, 2001, № 25-26, ст.131), ст. 297, ч. 1, 2 [зі змінами і доповненнями станом на 06.06.2019].
60. Федеральный закон "Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации" от 25.06.2002, N 73-ФЗ.

Literatura de specialitate în limba română

61. *A fost fondată Prima Rezervație a Biosferei în Republica Moldova* [online]. MADRM, 2018 [citat 07.01.2019]. Disponibil: <https://madrmd.gov.md/ro/content/fost-fondată-prima-rezervație-biosferei-în-republica-moldova>
62. ALEXANDRU, I., IVANOFF, I-V., GILIA, C. *Sisteme politico-administrative europene*. Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2008. 576 p. ISBN/ISSN: 978-606-522-005-8.
63. *Anton Golopența în viziunea unor personalități ale culturii din România* [online]. Institutul Național de Statistică, 2016 [citat 12.05.2018]. Disponibil: <http://www.revistadestatistica.ro/supliment/wp-content/uploads/2016/12/info-ins-special-golopenția.pdf>
64. ARMEANIC, A. *Autonomia bugetară locală privită prin prisma descentralizării unităților administrativ-teritoriale*. In: *Legea și viața*, nr 2, 2006. p. 22 – 26. ISSN 1810-309X.
65. BABUC, M. *Politicile culturale ale statului în Republica Moldova: pași spre asimilarea modelelor culturale contemporane*. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, vol. 3, 2016. p. 209-212. ISSN 1857-2294.

66. *Bijuterii medievale: cetățile Hotin, Soroca, Suceava* [online]. PGAE, 2015 [citată 19.06.2019]. Disponibil: <http://amp.gov.md/aim/viewActivityPreview.do~public=true~pageId=2~activityId=5596~language=ro>
67. *Biserica „ Adormirea Maicii Domnului” din orașul Căușeni, una dintre perlele arhitecturale ale RM, va fi restaurată din banii SUA* [online]. Jurnal.md, 2016 [citată 14.05.2019]. Disponibil: <https://www.jurnal.md/ro/social/2016/10/11/biserica-adormirea-maicii-domnului-din-orasul-causeni-una-dintre-perlele-arhitecturale-ale-rm-va-fi-restaurata-din-banii-sua/>
68. BOLOCAN, D. *Geografia Turismului*. Chișinău: Universul, 2010. 218 p. ISBN 978-9975-47-044-5.
69. BRATU, D. *Principiul autonomiei locale*. In: Revista Națională de Drept, 2007. nr.3. p. 68-69. ISSN 1811-0770.
70. BUSUIOC, C. *Contribuția asociației obștești „Verde e Moldova” la valorificarea rezervației biosferei „Prutul de Jos”*. In: Studia Universitatis Moldavia. Chișinău: CEP al USM, Nr.10 (120), 2018. p. 101-104. ISSN 1811-2668.
71. BUZILĂ, V. *Imaginea lunii țesută în lână. Scoarțe din patrimoniul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (Republica Moldova)*. Chișinău-Oradea: Editura Muzeului Țării Crișurilor, 2017. 36 p. ISBN 978-973-76-21-99-3.
72. BUZILĂ, V. *Obiceiul de Crăciun: Colindul de ceată bărbătească*. Chișinău: Lumina, 2017. 36 p. ISBN 978-9975-65-411-1.
73. CAVRUC, V., POSTICĂ, Gh. *Salvgardarea patrimoniului cultural național al Republicii Moldova*. In: Akademos, nr.2(17), 2010. p. 38-43. ISSN 1857-0461.
74. *Centrul Analitic Independent „EXPERT-GRUP”: Demolarea istoriei? Starea patrimoniului arhitectural în Republica Moldova* [online]. Budget stories, 2013 [citată 18.07.2019]. Disponibil: <http://www.budgetstories.md/starea-patrimoniului-arhitectural-in-republica-moldova/>
75. CHIVRIGA, A., FURDUI, V. *Organizarea și funcționarea APL în Republica Moldova: competențe, structura și resurse*. In: Politici Publice, Nr. 6, 2009. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2009 („MS Logo” SRL). 42 p. ISBN 978-9975-9625-2-0.
76. COLLINS, P. E., CRACIUN, C. *Managementul politicilor publice: transformări și perspective*. Iași: Polirom, 2008. 400 p. ISBN: 978-973-46-0549-1.
77. **COMENDANT, V.** *Dimensiuni metodologice ale cercetării politicilor de protejare și revitalizare a patrimoniului cultural național*. In: Materialele Conferinței științifico-practice

- internaționale Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice, ediția a V-a. Chișinău: AAP, 01.03.2019, p.107-113. ISBN 978-9975-134-51-4.
78. **COMENDANT, V.** *Implementarea politicilor publice în domeniul patrimoniului cultural național.* In: Revista de Filosofie, sociologie, și științe politice. nr.1, 2018. Chișinău: AȘM, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice, p.208 – 220. ISSN 1857-2294.
79. **COMENDANT, V.** *Politicile patrimoniului cultural în contextul reformei administrației publice.* In: Administrarea publică, revistă metodico-științifică, nr. 1, 2018. p. 149-159. ISSN 1813-8489.
80. **COMENDANT, V.** *Practici de parteneriat public-privat în domeniul revitalizării și salvagădării patrimoniului cultural național.* In: Teoria și practica administrării publice: Materiale ale Conferinței științifico-practice cu participare internațională, 19 mai 2017. Chișinău: AAP, 2017. p. 113-118. ISBN 978-9975-3019-6-1.
81. **COMENDANT, V.** *Salvagădarea patrimoniului cultural din perspectiva dreptului internațional.* In: Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională Teoria și practica administrării publice. Chișinău: AAP, 22 mai 2020. p. 166-170. ISBN 978-9975-3240-9-0.
82. **COMENDANT, V.** *Valorificarea potențialului turistic prin aplicarea politicilor de patrimoniu cultural național.* In: Moldoscopie, Publicație periodică științifico-practică, Nr.3(90), 2020. p. 119 – 130. ISSN 1812-2566. CZU: 338.48(478). DOI:10.5281/zenodo.4388600.
83. **COMENDANT, V.** *Valorificarea turismului de către autoritățile publice pentru promovarea patrimoniului cultural național.* In: Materialele conferinței științifico-practice cu participare internațională. Teoria și practica administrării publice, 17 mai 2019. Chișinău: AAP, 2019. p. 164-169. ISBN 978-9975-3240-4-5.
84. **COMENDANT, T., COMENDANT, V.** *Identificarea și diseminarea bunelor practici în salvagădarea și valorificarea patrimoniului cultural național de către autoritățile publice locale.* In: AKADEMOS, Revistă de știință, inovare, cultură și artă, Nr. 1(60) 2021. p. 77-82. ISSN 1857-0461. E-SSN 2587-3687. DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.21.1-60.10>.
85. *Concluziile Consiliului privind necesitatea de a scoate în evidență patrimoniul cultural în toate politicile din UE* [online]. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 196/20 , 2020 [citat 22.07.2019]. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9015-2018-INIT/ro/pdf>

86. *Condiții mai riguroase pentru protejarea patrimoniului cultural național mobil* [online]. *Guvernul României*, 2016 [citată 19.05.2019]. Disponibil: <http://gov.ro/ro/guvernul/sedinte-guvern/conditii-mai-riguroase-pentru-protejarea-patrimoniului-cultural-national-mobil>
87. COSOVAN, V. *Conceptul de patrimoniu cultural și diversele sale accepțiuni* [online]. *Conferința „Istorie și cultură”*. În: onoare academician Andrei Eșanu, p. 738-741. Chișinău, 2018 [citată 15.09.2019]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/738-741.pdf
88. COSTACHI, J. *Parteneriat public-privat în prestarea serviciilor publice*. 83 p. [online]. București, 2006 [citată 20.03.2020]. Disponibil: https://docshare.tips/parteneriat-public-privat_578aad9db6d87f4f2b8b49c0.html
89. CREȚU, I. *Implementarea parteneriatului public - privat în Republica Moldova*. p.50-55 [online]. UTM, 2010 [citată 21.03.2017]. Disponibil: http://ip81.180.74.21.utm.renam.md/bitstream/handle/5014/1094/MI_2010_2_pg_50_55.pdf
90. *Despre programul Europa Creativă* [online]. Ministerul Educației și Cercetării, 2014 [citată 07.07.2019]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/despre-programul-europa-creativa>
91. *Dezvoltarea regională. Suport de curs, publicat de Deutsche Gesellschaft fur Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2014. 188 p. ISBN 978-9975-53-329-4.
92. *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*. Coord. G. FERREOL, G. JUCQUOIS. Iași: Polirom, 2005. p. 527-528. ISBN 973-681-844-6.
93. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Autor Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”. București: Univers Enciclopedic Gold, 2009. Tipul: oficial, 1230 p. ISBN 9786069215975 6069215974.
94. DRAGNEV, E. *Noi precizări referitoare la biserica Adormirii Maicii Domnului din Căușeni*. În: Patrimoniul cultural al județului Tighina. Chișinău: S.n., 2003. p.26-32. ISBN 9975-9742-0-1.
95. DULSCHI, I. *Unele aspecte metodologice privind cercetarea în administrarea publică*. În: Teoria și Practica Administrării Publice, materiale ale conferinței științifico-practice cu participare internațională 20 mai 2013. Chișinău: AAP, 2013. p.14-16. ISBN 978-9975-4241-5-8.
96. DULSCHI, I., COMENDANT, V. *Contribuția autorităților administrației publice la dezvoltarea și valorificarea patrimoniului cultural național*. În: Moldoscopie, (Probleme de Analiză Politică), Nr.4 (LXXV), Chișinău: 2016. p. 38-47. ISSN 1812-2566.

97. *Fundația Constantin Stere* [online]. *Inaugurarea Casei-Muzeu „Constantin Stere” din Ciripcău*, 2015 [citat 20.05.2019]. Disponibil: <http://fundatia-cstere.ro/2015/05/31/inaugurarea-casei-muzeu-constantin-stere-din-ciripcau/>
98. FURDUI, V. *Patrimoniul public - un element al exercițiului autonom al puterilor locale*. p. 41. In: *Prioritățile și mecanismele descentralizării în Moldova*, conf. Științifico-practică din 25-26 iunie 2002. Chișinău: TISH, 2002. 72 p. ISBN 9975-947-21-2.
99. *Gazeta de Sud* [online]. *Fondarea Rezervației biosferei „Prutul de Jos”, un proiect transfrontalier susținut de UNESCO*, 2018 [citat 06.01.2019]. Disponibil: <http://gazetadesud.md/2018/07/27/fondarea-rezervatiei-biosferei-prutul-de-jos-un-proiect-transfrontalier-sustinut-de-unesco/>
100. GEORGESCU, Șt. *Teoria cunoașterii științifice*. București: Ed. Academiei Române, 1982. 476 p.
101. GHILAȘ, V., DOLGHI, A. Valorificarea potențialului culturii tradiționale – o soluție pentru dezvoltarea durabilă a Republicii Moldova. In: Conferința științifică internațională „Patrimoniul etnologic: concepte, tendințe și abordări”, Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, 2017, p. 26, ISBN 978-9975-84-028-6.1.
102. GRIGORIȚĂ, Șt. *La Chișinău a fost redeschis sediul principal al Muzeului Național de Artă* [online]. Radio Europa Liberă Moldova, 2016 [citat 14.06.2019]. Disponibil: <https://moldova.europalibera.org/a/28097715.html>
103. HUGO, V. *Sur la destruction des monuments en France (1825)*. In: *Guerre aux Démolisseurs*, *Revue des deux mondes*, tome 5 (1832), p. 607-622. Preluat din *Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul XXI*. Ed. Consiliului Europei, 2018, 83 p. [online]. Consiliul Europei, 2018 [citat 20.11.2019]. Disponibil: <https://patrimoniu.ro/images/ST21-ROMANA.pdf>
104. IORGA, N. *Cum s'ar cuveni să se îngrijească monumentele istorice?* In: *Revista „Semănătorul”*, anul III, nr. 46, din 14 noiembrie 1904. p.721-723. ISSN 2457-8150.
105. IORGULESCU, F., ALEXANDRU, F., CREȚAN, G.C. și a. *Abordări privind evaluarea și valorificarea patrimoniului cultural*. In: *Economie teoretică și aplicată*, Vol. XVIII (2011), No. 12(565), p. 13-31. ISSN 1841-8678.
106. KOVACS, I. *Lista patrimoniului mondial. Prezentare. Obiective din România*. In: *Revista monumentelor istorice*, Anul LXXIV, nr.1-2, București: Mach Print, 2005. p. 62-79. ISSN 1220 - 174X.
107. *Mănăstirea Căpriana* [online]. Republica Moldova, pagina oficială, 2012 [citat 15.04.2019]. <https://moldova.europalibera.org/a/28097715.html>

108. *Mănăstirea Curchi* [online]. Republica Moldova, pagina oficială, 2014 [citată 15.04.2019].
Disponibil: <https://moldova.md/ro/content/manastirea-curchi>
109. MELINTE, R. *Parteneriatul public privat*. In: Administrația publică în perspectiva integrării europene, Caietul 3, Chișinău: 2006. p 494-502. ISBN 978-9975-9674-2-6.
110. MICLE, D. *Despre necesitatea managerierii patrimoniului arheologic utilizând SIG/GIS (sistem informațional geografic)*. In: Studii de istorie a Banatului, UVT, XXIV, 2010. p. 226-234. ISSN 1435-7427.
111. *Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a lansat un proiect Twinning finanțat de Uniunea Europeană cu 1 milion de euro* [online]. MECC, 2017 [citată 20.05.2019].
Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-culturii-si-cercetarii-lansat-un-proiect-twinning-finantat-de-uniunea>
112. *Ministerul Fericirii* [online]. Ziarul de Iași, 2017 [citată 23.07.2018]. Disponibil:
<https://www.ziaruldeiasi.ro/stiri/ministerul-fericirii-170666.html>
113. MIROIU, A. *Introducere în analiza politicilor publice*. București: Punct, 2001. p.200. ISBN 973-8323-00-2.
114. MIRON, V. *Relațiile comerciale dintre Republica Moldova și țările Uniunii Europene în domeniul turismului*. Chișinău: Adept, 2007. 55 p. ISBN 978-9975-3014-1-1.
115. MIRON, V., GUȚUȚUI, V. *Turismul în ariile naturale din Republica Moldova*. Chișinău: Continental, 2015. 130 p. ISBN 9975-9901-1-8.
116. MOCANU, V. *Descentralizarea serviciilor publice – factor decisiv în realizarea principiilor și standardelor existente în autonomia locală*. In: Prioritățile și mecanismele descentralizării în Moldova: conferință științifico-practică, 25-26 iunie 2002. Chișinău: TISH, 2002. 72 p. ISBN 9975-947-21-2.
117. MOCANU, V. *Ghidul alesului local*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. p.104. ISBN 978-9975-53-176-4.
118. MOLDOVAN, O. *Parteneriatul public-privat în România: O oportunitate ratată* [online]. In: Revista Transilvană de Științe Administrative, nr. 1(40) / 2017. p. 60-77. ISSN: 1454-1378. [citată: 04.05.2017]. Disponibil: <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/view/548/545>
119. MORARU, V. *Resursele simbolice ale puterii*. In: Valorificarea experienței României în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Chișinău: Î. S. Firma Editorial – Poligrafică „Tipografi a Centrală”, 2018. p. 55-79. ISBN 978-9975-53-946-3.
120. MUSTEAȚĂ, S. *Patrimoniul Cultural al Republicii Moldova – Probleme de legislație și management*. In: Patrimoniul cultural al Republicii Moldova: de la realitate la necesitate, Chișinău: Continental Grup SRL, 2011. p. 19-37. ISBN 978-9975-4248-0-6.

121. MUSTEAȚĂ, S. *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova. Considerații generale*. In: ANGVSTIA nr. 17-18, Sfântul Gheorghe: Angvstia, 2014. p. 273-278. ISSN -8275.
122. MUSTEAȚĂ, S. *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*. Chișinău: ARC, 2016. Imprimat la Tipografia S.C. PIM S.R.L., Iași. 244 p. ISBN 978-9975-137-41-6.
123. NASTAS, R. *Valorificarea patrimoniului cultural în învățământul preuniversitar din Republica Moldova*. In: *Tendențe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova*. Chișinău: ARC, 2016. Imprimat la Tipografia S.C. PIM S.R.L., Iași, p. 233-243. ISBN 978-9975-137-41-6.
124. *Note informative privind implementarea Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” și realizarea Planului de acțiuni pentru anii 2014 – 2016* [online]. Ministerul Culturii, 2015-2017 [citată 05.06.2019]. Disponibil: <http://mc.gov.md/ro/content/planuri-rapoarte>
125. OPRIȘ, I. *Transmuzeographia*. București: Oscar Print, 2000. 613 p. ISBN 9739264751, 9789739264754.
126. OROVEANU, M. *Introducere în știința administrației de stat*. București: Editura enciclopedică română, 1975. 240 p.
127. OSTROFET, L. *Dezvoltarea turismului eco-rural aplicat în Republica Moldova – proiect deschis pentru integrarea europeană*. Monografie, Ediția a II-a. Chișinău: 2019. 320 p. ISBN 978-9975-80-327-4.
128. PARLAGI, A. *Tehnici și metode ale adoptării deciziei publice (suport de curs)*. București: Pro Universitatea, 2013. 144p. ISBN 978-606-647-866-3.
129. *Parteneriatul public-privat. Soluție pentru un mai bun management al comunităților locale din România*. Coord. GHINEA, A. București: Institutul pentru Politici Publice, aprilie 2004. 138 p.
130. PÂRVAN, V. *Cetatea Tropaeum. Considerații istorice*. București: Ed. „Gutenberg” J. Göbl S-Sori, 1912. 158 p.
131. *Peisajul Arheologic Orheiul Vechi, propus în lista patrimoniului UNESCO* [online]. Interlinc, 2015 [citată 10.04.2018]. Disponibil: <http://www.interlic.md/2015-01-27/peisajul-arheologic-orheiul-vechi-propus-in-lista-patrimoniului-unesco-38274.html>
132. PLATON, N. *Retrospectiva turismului moldovenesc. 55 ani de realizări*. Chișinău: Multiart-SV, 2014. 204 p. ISBN 978-9975-3014-1-1.
133. PLOȘNIȚA, E. *Suită de manifestări în cadrul proiectului „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița – valorificare și promovare”* [online]. Muzeul

- Național de Istorie, 2017 [citat 26.06.2019]. Disponibil: [https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/suita_de_manifestari_in_cadrul_proiectului_i_situl_istoric_tabara_regelui_suedez_carol_al_xii_lea_de_la_varnita_valorificare_si_promovare/](https://www.nationalmuseum.md/ro/news/arhive/suita_de_manifestari_in_cadrul_proiectului_situl_istoric_tabara_regelui_suedez_carol_al_xii_lea_de_la_varnita_valorificare_si_promovare/)
134. PLOȘNIȚĂ, E. *Patrimoniu și patrimonologie în sistemul educațional al Republicii Moldova: actualitate și necesitate*. In: Noi tendințe în protecția și promovarea patrimoniului cultural național și european, Materialele Conferinței științifice, 27-28 septembrie 2013, Chișinău: Pontos, 2013. p.8-15. ISBN 978-9975-51-506-1.
135. PLOȘNIȚĂ, E. *Protejarea patrimoniului cultural în Basarabia*. Chișinău: Cartier, 2003. 176 p. ISBN 9975-79-224-3.
136. *Politici culturale și integrare europeană*. Coord. Vasiliu F. Iași: Institutul European, 2009. 222 p. ISBN 978-973-611-622-3.
137. POPOVICI, A. *Consolidarea capacității instituționale a administrației publice locale în condițiile descentralizării administrative*. In: Administrarea publică, revistă metodică-științifică trimestrială, Nr. 3, 2015. p. 11-20. ISSN 1813-8489.
138. POSTICĂ, Gh. *Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional de la Orheiul Vechi și perspectiva includerii sitului în lista patrimoniului mondial UNESCO. Materialele conferinței internaționale „Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional”, din 2-4 august, 2007*. Chișinău: Cartdidact. p.25-30. ISBN 978-9975-940-47-4.
139. POSTICĂ, Gh. *Legislația patrimoniului cultural din Republica Moldova: tendințe și practici contemporane*. In: Tendințe curente în protecția patrimoniului arheologic în România și Republica Moldova. Chișinău: Arc ; Iași (Imprimat în România), 2016. pag. 47-54. ISBN 978-9975-137-41-6.
140. POSTICĂ, Iu. *Aspecte legislative privind protejarea patrimoniului arheologic în Republica Moldova (1945-2007)*. In: Tyragetia, Arheologie, Istorie antică, serie nouă, vol. II [XVII], nr. 1, 2008, Chișinău. p. 361-369. ISSN 1857-0240.
141. PROFIROIU, M. *Politici publice*. București: Editura Economică, 2006. 318 p. ISBN 978-973-709-219-8.
142. *Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare” 2013 – 2014* [online]. Guvernul Republicii Moldova, 2013 [citat 23.02.2020]. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_guvern-ro.pdf
143. *Programul de Dezvoltare Strategică al Ministerului Culturii pentru anii 2012-2014* [online]. Sladeshare, 2017 [citat 31.01.2020]. Disponibil:

- <https://www.slideshare.net/ghenador/programul-de-dezvoltare-strategic-al-ministerului-culturii-pentru-anii-2012-2014>
144. *Programul Național „Satul Moldovenesc” (2005-2015)* [online]. Cancelaria de Stat, 2005 [citat 31.01.2020]. Disponibil: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/704271_md_3_md.pdf
145. *Proiecte finanțate de Uniunea Europeană în Republica Moldova* [online]. UE4Moldova, 2014 [citat 24.06.2019]. Disponibil: <https://www.eu4moldova.md/ro/content/dezvoltarea-turismului-transfrontalier-prin-promovarea-conacului-manuc-bey-complexului>
146. *Raport privind realizarea planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii, „Cultura 2020” pentru anul 2015* [online]. Ministerul Culturii, 2016 [citat 31.05.2019]. Disponibil: http://mc.gov.md/sites/default/files/raport_privind_realizarea_planului_de_actiuni_in_vederea_implementarii_strategiei_de_dezvoltare_a_culturii.pdf
147. *Rapoarte privind realizarea planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii, „Cultura 2020” pentru anii: 2016, 2017, 2018* [online]. MECC, 2017-2019 [citat 01.02.2020]. Disponibil: <https://mecc.gov.md/ro/content/planuri-si-rapoarte-de-activitate>
148. *Raport privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” pentru anul 2017* [online]. MECC, 2018 [citat 02.02.2020]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_privind_realizarea_planului_de_actiuni_in_vederea_implementarii_strategiei_de_dezvoltare_a_culturii/cultura_2020_pentru_anul_2017.pdf
149. *Raport privind realizarea Planului de acțiuni în vederea implementării Strategiei de Dezvoltare a Culturii „Cultura 2020” pentru anul 2018* [online]. MECC, 2019 [citat 02.02.2020]. Disponibil: https://mecc.gov.md/sites/default/files/raport_2018_strategia_cultura_2020.pdf
150. RAȚIU, D. E. *Politica culturală și artele: local, național, global*. Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2011. 328 p. ISBN: 978-606-170-006-6.
151. *Rezervația cultural-naturală Orhei Vechi riscă să nu fie acceptată în lista UNESCO din cauza construcțiilor neautorizate apărute în zonă* [online]. Jurnal.md, 2017 [citat 24.02.2020]. Disponibil: <https://www.jurnal.md/ro/social/2017/3/29/rezervatia-cultural-naturala-orheiul-vechi-risca-sa-nu-fie-acceptata-in-lista-unesco-din-cauza-construcțiilor-neautorizate-aparute-in-zona/>
152. SANDU, D. *Spațiul social al tranziției*. Iași: Politom, 2000. 232 p. ISBN 973-683-366-6.

153. *Satul Varnița se modernizează din fonduri europene* [online]. Report, 2017 [citat 26.06.2019]. Disponibil: <https://www.report.md/politic/Satul-Varnita-se-modernizeaza-din-fonduri-europene-537>
154. SAVA, E., Ploșnița, E. *Situl istoric „Tabăra regelui Suediei Carol al XII-lea de la Varnița” Restaurarea memoriei, Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2017. 164 p. ISBN 978-9975-80-903-0.*
155. SÎMBOTEANU, A. *Descentralizarea administrativă - componenta a modernizării administrației publice din Republica Moldova*. In: Materiale ale conferinței științifice a cadrelor didactice din 10 iun. 2014. Chișinău: CEP USM, 2014. 196 p. ISBN 978-9975-71-534-8.
156. SÎMBOTEANU, A. *Determinante conceptual-metodologice și aplicative între democratizarea sistemului politic și modernizarea administrației publice*. In: Modernizarea administrației publice în contextul democratizării sistemului politic și proceselor integraționiste. Chișinău: CEP USM, 2010. p. 13-29. ISBN 9789974710572.
157. SLOBOZIAN, D. *Aspecte Generale Privind Evaluarea patrimoniului Cultural Istoric din România*. In: Problematika patrimoniului arhitectural în Republica Moldova. Evaluarea imobilului conform standardelor internaționale de evaluare, seminar științific național. Chișinău: MS Logo, 2020. p. 89- 96. ISBN 978-9975-3481-3-3.
158. SOLOMON, C. *Aspecte ale culturii politice în Republica Moldova în perioada de tranziție, Moldoscopie, Nr. 2 (16), Chișinău, 2001. p. 162-174. ISSN 1812-2566.*
159. STANCU-ȚIPIȘCĂ, M. *Eficacitatea economico-socială a parteneriatului public-privat*, In: Revista de Drept Public nr.1/2007. București: Editura C:H:Beck, 2007. p. 121-127. ISBN/ISSN 1224-4872.
160. STARCIUC, L. *Autonomia locală - conceptul și practica internațională privind garantarea constituțională*. În Administrarea publică, revistă metodic-științifică, 2004. nr. 1-2/(41-42). Chișinău: 2004. Universul, p. 231-236.
161. STOIAN, M., NICA A-M. *Parteneriatul public-privat - între succes și eșec* [online]. București, România. [citat 04.10.2019]. Disponibil: <http://www.sinuc.utilajutcb.ro/III.121.pdf>
162. *Strategia de dezvoltare a turismului în Republica Moldova* [online]. SlideShare: a Scribd company, 2014 [citat 30.05.2019]. Disponibil: <https://www.slideshare.net/ghenador/strategia-de-dezvoltare-a-turismului-turism-2020>.
163. STRAUȚIU, E. *Gândirea geopolitică a lui Anton Golopenția*. Chișinău: Moldoscopie, 2011. nr.1 (LII), 199 p. ISBN 1812-2566.

164. ȘANDOR, S. D. *Analiză și cercetare în administrația publică*. Cluj-Napoca: Accent, 2005. 283 p.
165. ȘTEFĂNIȚĂ, I. *Cartea neagră a patrimoniului cultural al municipiului Chișinău, coordonator de proiect*. Chișinău: 2010. 176 p. ISBN 978-9975-9979-0-4.
166. TCACENCO, V. *Viziuni de viitor: Politica Culturală a Republicii Moldova de la schimbări la viabilitate*. Chișinău: Arc, 2009. 160 p. ISBN 978-9975-61548-8.
167. TEODORESCU, A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. I, București: Ed. Institutului de Arte Grafice Eminescu SA, 1929. p. 481.
168. *Tezele prealabile ale codului patrimoniului cultural*, p. 57-58. [citat 15.07.2019]. Disponibil: http://www.cultura.ro/sites/default/files/inline-files/TEZE_PREALABILE_CODUL_PATRIMONIULUI_fin041016.pdf și <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185068>
169. TINCU, V. *Riscurile implementării parteneriatului public-privat în gestiunea serviciilor publice locale* [online]. Chișinău, RM [citat 17.03.2017]. Disponibil: http://www.aap.gov.md/sites/default/files/AAP-Forum-1_Tincu-Violeta.pdf
170. TURCOV, E. *Direcții de dezvoltare și promovare a turismului în Republica Moldova*. Chișinău: ASEM, 2002. 126 p. ISBN 9975-75-138-5.
171. *TWINNING* [online]. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova, 2017 [citat 28.06.2019]. Disponibil: <https://www.mfa.gov.md/ro/content/twinning>
172. UNGUREANU, Gh. *Din trecutul județului Neamț*. In: Anuarul Liceului P. Rareș, Piatra Neamț 1935-1936, Lumina - Piatra N., 1937. p.137-140.
173. URSU, V., LISNIC, A. *Patrimoniul cultural: cercetare și valorificare, culegere de studii*. Chișinău: Garamont Studio, 2018. 406 p. ISBN 978-9975-136-87-7.
174. VARBANOVA, L. *Planificarea strategică pentru organizațiile culturale ca sistem de învățare deschis*. Chișinău: ARC, 2010. 472 p. ISBN 978-9975-61-596-9.
175. VOICAN, M. *Principiile cadru ale administrației publice locale*. București: Universul Juridic, 2008. 224p. ISBN 978-973-127-085-2.
176. XENOFONTOV, I. *Zece curiozități despre patrimoniul cultural al Republicii Moldova* [online]. In: *Moldova Suverană*, 2015 [citat 06.03.2017]. Disponibil: http://moldova-suverana.md/article/zece-curiozitati-despre-patrimoniul-cultural-al-r-moldova_12668
177. ZBUCHEA, A. *Marketingul în slujba patrimoniului cultural*. București: Ed. Universitară, 2008. 326 p. ISBN 978-973-749-566-2.

Literatura de specialitate în limba engleză

178. BEARD, Ch. *The Administration and Politics of Tokyo*. New York: The Macmillan company, 1923, 187 p. ISBN (Bib ID 3580319; Barcode: 34067006220098).
179. BLAKE, J. *International Cultural Heritage Law*. Ed. Oxford, 2015. ISBN 9780198723516, 384 p.
180. CASTREE, N., ROGERS, A., KITCHIN R. *Oxford, a Dictionary of Human Geography*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 592 p. ISBN 9780199599868.
181. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe. 16th, Country Profile Moldova*. Coord. ŞONTU, Gh., 16th edition 2015. ISSN: 2222-7334.
182. *Creative Europe Programme* [online]. European Union, 2014 [citat 08.08.2019]. Disponibil: https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/previous-programmes/culture-2000_en
183. *Cultural Tourism. Global and Local Perspectives*. Ed. by G. Richards. N.Y.: Routledge, 2007. 372 p. ISBN 13: 978-0-7890-3116-7.
184. DALLEY, J. T., BOYD, St. W. *Heritage Tourism (Themes in Tourism)*. Publisher: Addison-Wesley Longman Ltd; 1st edition, 2012. 327 p. ISBN 13: 978-0582369702.
185. DARVILL, T. *Oxford concise dictionary of archaeology*. Oxford: Oxford University Press, 2009. 560 p. ISBN 9780199534043, eISBN 9780191727139.
186. *Department of curators* [online]. Institut Național du Patrimoine, 2010 [citat 27.01.2020]. Disponibil: <http://www.inp.fr/en/Initial-training-and-continuing-education/Department-of-curators>
187. *European Heritage Label sites* [online]. European Union, 2013 [citat 08.08.2019]. Disponibil: <https://ec.europa.eu/culture/cultural-heritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-label-sites>
188. FRANCONI, F., GORDLEY, J. *Enforcing International Cultural Heritage Law*. Ed. Oxford, 2013. 280 p. ISBN 9780199680245.
189. GIRARD, A., GENTIL, G. *Cultural development: experiences and policies*. Vendôme: UNESCO, Imprimerie des Presses Universitaires de France, 1983. 190 p. ISBN 92-3-102020-x.
190. GOETHE, J. W. (von) (1799), *Propyläen. Eine periodische Schrift*. Tübingen. Citat în: Swenson A. The rise of heritage. Preserving the past in France, Germany and England, 1789-1914, 2013. Ed. Cambridge University Press, 278 p. ISBN 9780521117623.
191. GRAEME, A. H., CARSTEN, G. *PPPs: The passage of time permits a sober reflection*. In: Journal of Economic Affairs 29(1), 2009. p. 33-39. ISSN 0265-0665.
192. GREFFE, X., PFLIEGER, S. *Local Economic and Employment Development*. Paris: OECD, 2005. 198 p. ISBN 92-64-00990-6.

193. *Guidebook on Standards for Drafting Cultural Heritage Management Plans*. OSCE, Mission in Kosovo. 2020. 77 p.
194. HANSSON, S. O. *Decision theory, a brief introduction: Department of Philosophy and the History of Technology Royal Institute of Technology*. Stockholm: 2005. 94 p. ISBN 978-3-642-04897-5.
195. *Higher Education in Restoration and Cultural Heritage* [online]. Istituto per l'Arte e il Restauro, 2014 [citat 15.01.2020]. Disponibil: <http://www.palazzospinelli.org/eng/page.asp?id=institute-for-art-restoration>
196. JAGODZIŃSKA, K., PURCHLA, J., SANETRA-SZELIGA, J., NIEDŹWIECKI, P., TYLUS, K., THYS, C., VANDESANDE, A., VAN BALEN, K., VAN DER AUWERA, S., VERPOEST, L. *Cultural heritage counts for Europe*. Cracow: International Cultural Centre, 2015. p. 35. ISBN 978-83-63463-27-4, traducerea în limba română ISBN 978-973-0-25481-5.
197. KAWASHIMA, N. *Theorising Decentralisation in Cultural Policy: Concepts, values and Strategies*. In: *The European Journal of Cultural Policy* vol. 3, nr. 2, 1997. p 341-359. ISSN 1074-6897.
198. KERSEL, M. M., LUKE, Ch. *Cultural Diplomacy and Archaeology: Soft Power, Hard Heritage (Routledge Studies in Archaeology)*. Publisher: Routledge, 1st edition, 2015. 170 p. ISBN 13: 978-1138825260.
199. MATARASSO, F., LANDRY, C. *Balancing act: twenty-one strategic dilemmas in cultural policy*. Brussels: Council of Europe, 1999. p. 61. ISBN 92-871-3861-3.
200. MUNDY, S. *Cultural Policy: A Short Guide*. Brussels: Council of Europe Pub., 2000. 92 p. ISBN 978-92-871-4301-3.
201. NAIDU, S. *Public Administration: Concepts and Theories*. New Delhi: New Age International Ltd Publisher, 1996. 328 p. ISBN 13: 9788122409567; ISBN 10: 8122409563.
202. *Orheiul Vechi Archaeological Landscape* [online]. UNESCO, 2017 [citat 24.02.2020]. Disponibil: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6220>
203. OSBORNE, S.P. *Public-Private Partnerships: Theory and Practice in International Perspective*. London: Routledge, Vol. 1, pag.1-28, 2000, p. 366, ISBN 0415212685.
204. PASIKOWSKA-SCHNASS, M. *Cultural heritage in EU policies* [online]. EPRS, 2018 [citat 08.08.2019]. Disponibil: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI\(2018\)621876_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/621876/EPRS_BRI(2018)621876_EN.pdf)

205. *Public-Private Partnership Guidelines for CH*, Ed. Riches, p.51. [online]. RICHERS, 2016 [citat 28.02.2017]. Disponibil: http://www.digitalmeetsculture.net/wp-content/uploads/2016/06/RICHES-D7.3-PPP-Guidelines-for-CH_public.pdf
206. RIZZO, I., MIGNOSA, A. *Handbook on the Economics of Cultural Heritage*. United Kingdom: Ed. Edward Elgar, 2013. 640 p. ISBN 978 0 85793 099 6.
207. SHANNON, Cl. *A mathematical theory of communication*. In: Bell System Technical Journal, vol. 27, 1948. New York, SUA. p. 379-423. ISBN 0-252-72546-8.
208. SONKOLY, G., VAHTIKAR, T. *Innovation in Cultural Heritage Research - For an integrated European Research Policy*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. 56p. ISBN 978-92-79-78020-2.
209. *Struve Geodezic Arc* [online]. UNESCO, 2005 [citat 31.07.2017]. Disponibil: http://whc.unesco.org/en/list/1187/multiple=1&unique_number=1364
210. *The Typical Chernozem Soils of the Balti Steppe* [online]. UNESCO, 2011 [citat 24.02.2020]. Disponibil: <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5647>
211. TROSBY, D. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 291 p. ISBN 13:978-0521687843.
212. VECCO, M. *A definition of cultural heritage: From the tangible to the intangible* [online]. In: Journal of Cultural Heritage, Volume 11, Issue 3, 2010. p. 321-324. ISSN 1296-2074 [citat 17.01.2017]. Disponibil: http://orcp.hustoj.com/wp-content/uploads/2016/01/2010-A-definition-of-cultural-heritage_From-the-tangible-to-the-intangible.pdf
213. *What is Intangible Cultural Heritage?* [online]. UNESCO, 2011 [citat 14.07.2021]. Disponibil: <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>

Literatura de specialitate în limba rusă

214. АБАКУМОВ, Р. Г., ЧУДНЫХ, В. В. *Зарубежный опыт и сравнительная характеристика законодательных аспектов охраны памятников культуры в России и Германии, БГТУ им. В. Г. Шухова, г. Белгород, Российская Федерация*. В: Инновационная Наука, Международный Научный Журнал, № 04-4/2017. с. 167-169. ISSN 2410-6070.
215. Агропромышленный портал: Село, которому повезло. Как московский промышленник побывал на родине своих предков [online]. Игорь Рауфович Ашурбейли, 2018 [citat 10.02.2020]. Disponibil: <https://www.ashurbeyli.ru/media/article/agropromyshlennyy-portal-selo-kotoromu-povezlo-kak-17222>.

216. АСТАФЬЕВА, О. Коммуникативные стратегии культурной политики: «креативное управление как маркер модернизации». В: Современная культурная политика как креативная деятельность: управление и инновации. Санкт-Петербург: ЭЙДОС, 2014. с. 14-34. ISBN 978-5-904745-48-6.
217. БАЛАКШИН, А. Культурная политика: теория и методология исследования [online]. Дис. д-ра филос. наук. Новгород: 2005. 355 с. РГБ ОД, 71:06-9/31 [citat 08.05.2018]. Disponibil: <http://www.dslib.net/teorja-kultury/kulturnaja-politika-teorija-i-metodologija-issledovanija.html>
218. БАЛЛЕР, Э.А. Социальный прогресс и культурное наследие. Москва: Наука, 1987. 225 с.
219. БОЛЬШАКОВ, В. Проблемы сохранения культуры и культурная политика в современной России. В: Современная культурная политика как креативная деятельность: управление и инновации. Санкт-Петербург: ЭЙДОС, 2014. с. 147– 162. ISBN 978-5-904745-48-6.
220. Большая Советская Энциклопедия, 3-е издание. Москва: 1974. т. 16, 616 с.
221. БОНДАРЕВ, А. Культурогенез и культурное наследие. Издательство: Центр гуманитарных инициатив, 2014 г. 638 с. ISBN 978-5-98712-174-0.
222. В Верховной Раде состоялись парламентские слушания на тему: «Состояние, проблемы и перспективы охраны культурного наследия в Украине» [online]. Верховная Рада Украины, 2018 [citat 10.07.2019]. Disponibil: <https://portal.rada.gov.ua/ru/news/Novosty/Soobshchenyya/157310.html>
223. ВОСТРЯКОВ, Л. Культурная политика: концепции, понятия, модели [online]. Институт Культурной Политики [citat 18.03.2020]. Disponibil: <https://www.culture29.ru/upload/medialibrary/0bf/0bfb4cb9753cded37c6339eae422bbc7>
224. ГОРЛОВА, И. Культурная политика в условиях переходного периода: федеральный и региональный аспект [online]. Автореферат Дис. д-ра филос. наук. Москва, 1997 [citat 12.06.2017]. Disponibil: <http://cheloveknauka.com/v/521041/a/#?page=1>
225. ГРИГОРЬЕВ, А., ПОГОДИНА, В. Природное и культурное наследие: междисциплинарные исследования, сохранение и развитие. Коллективная монография по материалам VI Международной научно-практической конференции, Санкт-Петербург г., РГПУ им. А.И. Герцена, 25-26 октября 2017 года. Санкт-Петербург: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2017. 201-203 с. ISBN 978-5-8064-2424-3.
226. ДРАГНЕВ, Е. Каушанский памятник молдавского феудального искусства (вопросы датировки, атрибуции и внешних влияний). В: Социально-экономическая и

- политическая история Молдавии в период феодализма. Кишинёв, Штиинца, 1988. с. 146-162. ISBN 5 – 376 – 00475 – 9.
227. КОНДРАШЕВ, Л. „Археология: груз прошлого или культурный ресурс будущего?“, Вестник Университета правительства Москвы, № 2, 2017. Научно-практический журнал. Ключевая тема КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ СОВРЕМЕННОГО ГОРОДА. с.7-11. ISSN 2541-8580.
228. ЛЮБИЧАНКОВСКИЙ, А. Анализ понятия «культурное наследие» // Вестник Оренбургского государственного университета, 2006. №12. – Приложение. ч.1. с. 83-90. ISSN 1814-6457.
229. ЛЮБИЧАНКОВСКИЙ, А. Классификация объектов культурного наследия. В: Credo New, Теоретический журнал, №4, 2007. с. 214-228. ISSN 1993-8071.
230. ОРЛОВА, Э. Культурная (социальная) антропология. Москва: Академический Проект, 2004. 480 с. ISBN 5-8291-0432-6.
231. РОМАНОВ, Л., КАЗАРИНОВА, Е. Сохранение объектов культурного наследия: проблемы эффективности законодательства и правоприменения. В: Мир Искусств №3 (03), Казань: Издательство АСГ, 2013. 194 с. ISSN 2306-7764.
232. ТУЛЬЧИНСКИЙ, Г., ШЕКОВА, Е. Маркетинг в сфере культуры. Санкт-Петербург: Планета музыки, 2014. 496 с. ISBN 978-5-8114-0955-6.
233. ХРЕНОВ, А. Модели культурной политики: смена парадигм. В: Культура, 2013. том 199, с. 4 – 11. ISSN 2308–0051.

ANEXE

Anexa 1

Analiza SWOT a obiectivului strategic „Salvgardarea patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui” a din „Strategia de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”

	Factori pozitivi	Factori negativi
	Puncte tari (S)	Puncte slabe (W)
Factori interni	<p>— responsabilitatea de a ocroti monumentele îi revine autorităților APC de specialitate, APL și proprietarilor/gestionarilor monumentelor;</p> <p>— s-a reușit a fi înscrise în Registrul obiectelor Patrimoniului cultural construit, care cuprinde aproape 3000 de obiecte;</p> <p>— patrimoniu audiovizual, concentrat la studioul „Moldova-film”, Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” și la alte instituții cultural-științifice este foarte valoros și reprezintă istoria țării noastre sub aspect documentar și potențial creativ în domeniile de referință.</p>	<p>— cadrul legal existent nu a devenit garant al protejării patrimoniului cultural în Republica Moldova;</p> <p>— obiectele cu statut de monument protejat incluse în Registrul nu sunt documentate corespunzător și nu dispun de dosare de inventar;</p> <p>— Registrul a rămas practic necunoscut nu doar publicului larg, ci și autorităților administrației publice locale și centrale, deoarece a fost publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova abia la 2 februarie 2010;</p> <p>— prevederile Legii nr. 1530 din 22.06.1993 cu referire la elaborarea și adoptarea unor registre locale și la adoptarea măsurilor ce se impun pentru ocrotirea monumentelor situate pe teritoriul administrativ continuă a fi, în mare parte, ignorate de către autorități;</p> <p>— Legea nr. 1530 din 22.06.1993 privind ocrotirea monumentelor nu a cuprins nici o prevedere referitoare la instrumentele instituționale ale Ministerului Culturii menite să asigure implementarea politicilor statului în domeniu;</p> <p>— în ultimele două decenii, patrimoniul arheologic național a rămas neglijat de sistemul de administrare și protejare din partea statului;</p> <p>— activitățile ilicite ale căutătorilor de comori cu utilizarea detectoarelor de metale;</p> <p>— patrimoniul arheologic imobil inclus în Registrul n-a fost nici documentat, nici inclus în documentația cadastrală și nici integrat în sfera serviciilor publice;</p> <p>— subfinanțarea cronică, lipsa dotărilor minime necesare, precum și lipsa cadrelor în domeniul managementului, conservării și restaurării patrimoniului arheologic;</p> <p>— la elaborarea planurilor urbanistice generale ale municipiilor Chișinău, Bălți și ale altor localități, în majoritatea cazurilor, nu s-a ținut cont de componența patrimoniului cultural, iar soluțiile propuse în aceste documente nu respectă sau apar în contradicție cu documentele UNESCO, precum și cu bunele practici internaționale în domeniul protejării monumentelor;</p> <p>— o discordanță totală între diverse</p>

		<p>autorități publice la capitolul implementarea legislației în domeniul protejării patrimoniului cultural construit, precum și lipsa precedentelor juridice de tragere la răspundere a persoanelor care se fac vinovate de distrugerea sau deteriorarea patrimoniului cultural construit și incapacitatea organelor de drept de a aplica sancțiuni;</p> <p>— lipsa unui sistem funcțional de protejare a monumentelor;</p> <p>— un număr impunător al obiectivelor protejate afectate de intervenții degradante sau lăsate intenționat să se ruineze. Este totalmente ignorată zona de protecție a acestor obiective, deosebit de importantă din perspectiva vizualizării și punerii adecvate în valoare a monumentelor;</p> <p>— practicarea unor metode inadecvate de degradare și distrugere a edificiilor cu statut de monument protejat care afectează autenticitatea și integritatea acestora;</p> <p>— dificultăți de coordonare a anumitor legi și regulamente, precum și în lipsa de cooperare între serviciile responsabile pentru aplicarea acestora;</p> <p>— admiterea la proiectarea lucrărilor de intervenție la monumente a unor arhitecți și ingineri-structuriști neprofesioniști sau unor firme de construcție fără experiență practică în domeniu și fără angajați calificați.</p>
Factori externi	Oportunități (O)	Amenințări (T)
	<p>— Republica Moldova, în anul 2001, a aderat la Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arhitectural și la Convenția europeană a peisajului;</p> <p>— Republica Moldova s-a angajat în Programul Regional „Inițiativa de la Kiev” (2006).</p> <p>— Republica Moldova s-a implicat, în comun cu Uniunea Europeană și Consiliul Europei, în diverse proiecte, inclusiv în Proiectul-pilot „Reabilitarea patrimoniului cultural în orașe istorice”.</p>	<p>— Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arhitectural și Convenția europeană a peisajului, la care RM a aderat în 2001, au rămas neimplementate;</p> <p>— Lipsa implicării și promovării persoanelor cu abilități excepționale în domeniul cultural imaterial în proiecte internaționale patronate de UNESCO sau alte organizații internaționale</p>

În rezultat a fost întocmit următorul tabel corelativ:

	Oportunități (O)			Amenințări (T)	
	O1 – Republica Moldova, în anul 2001, a aderat la Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arhitectural și la Convenția europeană a peisajului	O2 – Republica Moldova s-a angajat în Programul Regional „Inițiativa de la Kiev” (2006).	O3 – Republica Moldova s-a implicat, în comun cu Uniunea Europeană și Consiliul Europei, în diverse proiecte, inclusiv în Proiectul-pilot „Reabilitarea patrimoniului cultural în orașe istorice”.	T1 – Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arhitectural și Convenția europeană a peisajului, la care RM a aderat în 2001, au rămas neimplementate	T2 – Lipsa implicării și promovării persoanelor cu abilități excepționale în domeniul cultural imaterial în proiecte internaționale patronate de UNESCO sau alte organizații internaționale

Puncte tari (S)	S1 – responsabilitatea de a ocroti monumentele îi revine autorităților APC de specialitate, APL și proprietarilor/gestionarilor monumentelor	APC și APL va putea să aplice prevederile convențiilor la care a aderat RM, fapt benefic pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural național în țară și străinătate		Oportunități ale APL de sporire a activităților specifice de protejare a patrimoniului cultural prin accesări de fonduri europene și instruirii specialiștilor în domeniu	Imposibilitatea aplicării cadrului internațional pentru protejarea patrimoniului cultural național	Lipsa implicării persoanelor talentate în proiecte patronate de organizațiile internaționale sunt în detrimentul AP din domeniul culturii și a protecției patrimoniului cultural.	
	S2 – s-a reușit a fi înscrise în Registrul obiectele Patrimoniului cultural construit, care cuprinde aproape 3000 de obiecte	-	-			-	-
	S3 – patrimoniul audiovizual, concentrat la studioul „Moldova-film”, Instituția Publică Națională a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” și la alte instituții culturale-științifice este foarte valoros și reprezintă istoria țării noastre sub aspect documentar și potențial creativ în domeniile de referință.	-	-			- În comun cu instituțiile din domeniul cultural ale UE pot fi promovate produsele cinematografice naționale de patrimoniu audiovizual în spațiul comunitar - APC poate realiza produse cinematografice de cunoaștere și promovare largă a monumentelor de patrimoniu cultural din orașele istorice ale RM	-
Puncte slabe (W)	W1 – cadrul legal existent nu a devenit garant al protejării patrimoniului cultural în Republica Moldova	Există lacune de implementare a cadrului internațional în domeniul protejării patrimoniului cultural din RM.		-	Lipsa implementării Convențiilor europene denotă existența unor lacune în legislația națională care obstrucționează protejarea calitativă a patrimoniului cultural.	-	
	W2 – obiectele cu statut de monument protejat incluse în Registrul nu sunt documentate corespunzător și nu dispun de dosare de inventar	-	-	-	-	-	
	W3 – Registrul a rămas practic necunoscut nu doar publicului larg, ci și autorităților administrației publice locale și centrale, deoarece a fost publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova abia la 2 februarie 2010	-	-	-	-	-	
	W4 – Legea privind ocrotirea monumentelor prevede responsabilitatea unităților administrativ-teritoriale ale Republicii Moldova la elaborarea și adoptarea unor registre locale și la adoptarea măsurilor ce se	-	-	-	-	-	

impun pentru ocrotirea monumentelor situate pe teritoriul administrat, care continuă a fi, în mare parte, ignorate					
W5 – Legea privind ocrotirea monumentelor nu a cuprins nici o prevedere referitoare la instrumentele instituționale ale Ministerului Culturii menite să asigure implementarea politicilor statului în domeniu	-	-	-	-	-
W6 – în ultimele două decenii, patrimoniul arheologic național a rămas neglijat de sistemul de administrare și protejare din partea statului	-	-	Nu au fost efectuate noi expediții arheologice pentru identificarea și reabilitarea vestigiilor culturale în orașele istorice din RM	-	-
W7 – activitățile ilicite ale căutătorilor de comori cu utilizarea detectoarelor de metale	Degradarea siturilor arheologice și a peisajelor naturale			Imposibilitatea atragerii la răspundere juridică a căutătorilor de comori	-
W8 – patrimoniul arheologic imobil inclus în Registrul n-a fost nici documentat, nici inclus în documentația cadastrală și nici integrat în sfera serviciilor publice	-	-	-	-	-
W9 – subfinanțarea cronică, lipsa dotărilor minime necesare, precum și lipsa cadrelor în domeniul managementului, conservării și restaurării patrimoniului arheologic			Nu au fost obținute rezultatele scontate la realizarea proiectelor	-	-
W10 – la elaborarea planurilor urbanistice generale ale municipiilor Chișinău, Bălți și ale altor localități, în majoritatea cazurilor, nu s-a ținut cont de componența patrimoniului cultural, iar soluțiile propuse în aceste documente nu respectă sau apar în contradicție cu documentele UNESCO, precum și cu bunele practici internaționale în domeniul protejării monumentelor	Protejare neconformă a patrimoniului cultural din localități cu cadrul legal al UNESCO și al altor organisme internaționale			-	-
W11 – o discordanță totală între diverse autorități publice la capitolul implementarea legislației în domeniul protejării patrimoniului cultural construit, precum și lipsa precedentelor juridice de tragere la răspundere a persoanelor care se fac vinovate de distrugerea sau deteriorarea patrimoniului cultural construit și incapacitatea organelor de drept de a aplica sancțiuni	Lipsa implementării de către AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural și admiterea distrugerii acestuia	Discordanța în implementarea legislației de patrimoniu cultural construit a pus în stagnare Programul Regional „Inițiativa de la Kiev” (2006) privind dezvoltarea culturii și patrimoniului cultural	Întârzierea proceselor de reabilitare și protejare corespunzătoare a patrimoniului cultural național	Deficiențe de implementare de către AP a Convențiilor europene din cauza discordanței totale în implementarea legislației de protejare a patrimoniului național	-
W12 – lipsa unui sistem funcțional de protejare a monumentelor	-	Nu pot fi dezvoltate politici de protejare a patrimoniului cultural și a parteneriatelor în domeniu	Lipsa unui sistem funcțional de protejare a monumentelor nu permite AP implicarea în proiecte viabile de protejare sau reabilitare a patrimoniului cultural	-	-

	<p>W13 – un număr impunător al obiectivelor protejate afectate de intervenții degradante sau lăsate intenționat să se ruineze. Este totalmente ignorată zona de protecție a acestor obiective, deosebit de importantă din perspectiva vizualizării și punerii adecvate în valoare a monumentelor</p>	-		<p>Reabilitarea de către autoritățile AP, de comun cu cele europene, a obiectivelor de patrimoniu cultural aflate în stare de degradare și interzicerea degradării intenționate a acestora de persoanele interesate</p>	-	-
	<p>W14 – practicarea unor metode inadecvate de degradare și distrugere a edificiilor cu statut de monument protejat care afectează autenticitatea și integritatea acestora</p>	-	<p>Obiectivele afectate care se află sub protecția statului pun în dificultate autoritățile AP în realizarea programului regional</p>	<p>Metodele inadecvate de distrugere a monumentelor de patrimoniu cultural nu permit AP să realizeze proiecte viabile de reabilitare a acestuia</p>	<p>Neimplementarea convenției privind protecția patrimoniului arhitectural a permis AP să tolereze degradarea edificiilor cu statut de monument protejat</p>	-
	<p>W15 – dificultățile de coordonare a anumitor legi și regulamente, precum și lipsa de cooperare între serviciile responsabile pentru aplicarea acestora.</p>	-	-	<p>Realizarea proiectelor internaționale de protejare a patrimoniului cultural devin dificil de realizat pentru AP din cauza dificultăților identificate în activitatea acestora</p>	-	-
	<p>W16 – admiterea la proiectarea lucrărilor de intervenție la monumente a unor arhitecți și ingineri-structuriști neprofesioniști sau unor firme de construcție fără experiență practică în domeniu și fără angajați calificați</p>	<p>Admiterea neprofesioniștilor sau a persoanelor fără de practică în domeniul restaurării monumentelor de arhitectură aflate sub protecția statului denotă încălcarea de către autoritățile AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural</p>	<p>Prin admiterea persoanelor neprofesioniște în activități de salvagardare a patrimoniului cultural AP riscă stoparea proceselor de dezvoltare a culturii și patrimoniului cultural în RM</p>	<p>Republica Moldova riscă sistarea proiectelor de restaurare a obiectivelor de patrimoniu cultural național sau a finanțării acestora de către instituțiile europene</p>	-	-

În urma prelucrării rezultatelor analizei *SWOT* a „Strategiei de dezvoltare a culturii „Cultura 2020” pe segmentul salvagădării patrimoniului cultural național în toată diversitatea lui constatăm că deși Republica Moldova pe parcurs a aderat la mai multe Convenții Europene cu referire la protecția patrimoniului cultural, precum și la diferite programe și proiecte din acest domeniu la nivel regional, la capitolul implementării și aplicării acestor proiecte statul nostru a întâmpinat mai multe dificultăți. Actualmente, existența diferitor factori negativi nu a permis asigurarea protecției patrimoniului cultural național în totalitate.

Referințe la câmpurile matriciale:

- S_1-T_1 - Imposibilitatea aplicării cadrului internațional pentru protejarea patrimoniului cultural național;
- S_1-T_2 - Lipsa implicării persoanelor talentate în proiecte patronate de organizațiile internaționale sunt în detrimentul AP din domeniul culturii și a protecției patrimoniului cultural;
- W_1-T_1 - Lipsa implementării Convențiilor europene denotă existența unor lacune în legislația națională care obstrucționează protejarea calitativă a patrimoniului cultural;
- W_6-O_1 - Nu au fost efectuate noi expediții arheologice pentru identificarea și reabilitarea vestigiilor culturale în orașele istorice din RM;
- $W_7-O_1, W_7-O_2, W_7-O_3$ - Degradarea siturilor arheologice și a peisajelor naturale;
- W_7-T_1 - Imposibilitatea atragerii la răspundere juridică a căutătorilor de comori;
- W_9-O_3 - Nu au fost obținute rezultatele scontate la realizarea proiectelor;
- $W_{10}-O_1, W_{10}-O_2, W_{10}-O_3$ - Protejare neconformă a patrimoniului cultural din localități cu cadrul legal al UNESCO și al altor organisme internaționale;
- $W_{11}-O_1$ - Lipsa implementării de către AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural și admiterea distrugerii acestuia;
- $W_{11}-O_2$ - Discordanța în implementarea legislației de patrimoniu cultural construit a pus în stagnare Programul Regional „Inițiativa de la Kiev” (2006) privind dezvoltarea culturii și patrimoniului cultural;
- $W_{11}-O_3$ - Întârzierea proceselor de reabilitare și protejare corespunzătoare a patrimoniului cultural național;
- $W_{11}-T_1$ - Deficiențe de implementare de către AP a Convențiilor europene din cauza discordanței totale în implementarea legislației de protejare a patrimoniului național;
- $W_{12}-O_2$ - Nu pot fi dezvoltate politici de protejare a patrimoniului cultural și a parteneriatelor în domeniu;
- $W_{12}-O_3$ - Lipsa unui sistem funcțional de protejare a monumentelor nu permite AP implicarea în proiecte viabile de protejare sau reabilitare a patrimoniului cultural;
- $W_{13}-O_2, W_{14}-O_2$ - Obiectivele afectate care se află sub protecția statului pun în dificultate autoritățile AP în realizarea programului regional;
- $W_{13}-O_3$ - Reabilitarea de către autoritățile AP, de comun cu cele europene, a obiectivelor de patrimoniu cultural aflate n stare de degradare și interzicerea degradării intenționate a acestora de persoanele interesate;
- $W_{14}-O_3$ - Metodele inadecvate de distrugere a monumentelor de patrimoniu cultural nu permit AP să realizeze proiecte viabile de reabilitare a acestuia;
- $W_{14}-T_1$ - Neimplementarea convenției privind protecția patrimoniului arhitectural a permis AP să tolereze degradarea edificiilor cu statut de monument protejat;
- $W_{15}-O_3$ - Realizarea proiectelor internaționale de protejare a patrimoniului cultural devin dificil de realizat pentru AP din cauza dificultăților identificate în activitatea acestora;
- $W_{16}-O_1$ - Admiterea neprofioniștilor sau a persoanelor fără de practică în domeniul restaurării monumentelor de arhitectură aflate sub protecția statului denotă încălcarea de către autoritățile AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural;
- $W_{16}-O_2$ - Prin admiterea persoanelor neprofioniste în activități de salvagardare a patrimoniului cultural AP riscă stoparea proceselor de dezvoltare a culturii și patrimoniului cultural în RM;
- $W_{16}-O_3$ - Republica Moldova riscă sistarea proiectelor de restaurare a obiectivelor de patrimoniu cultural național sau a finanțării acestora de către instituțiile europene.

Totodată, câmpurile matriciale pozitive sunt:

- S_1-O_1, S_1-O_2 - APC și APL va putea să aplice prevederile convențiilor la care a aderat RM, fapt benefic pentru protejarea și promovarea patrimoniului cultural național în țară și străinătate;

- *S₁-O₃* - Oportunități ale APL de sporire a activităților specifice de protejare a patrimoniului cultural prin accesări de fonduri europene și instruirii specialiștilor în domeniu;
- *S₃-O₃* - În comun cu instituțiile din domeniul cultural ale UE pot fi promovate produsele cinematografice naționale de patrimoniu audiovizual în spațiul comunitar; - APC poate realiza produse cinematografice de cunoaștere și promovare largă a monumentelor de patrimoniu cultural din orașele istorice ale RM.

Comparând factorii pozitivi cu cei negativi, constatăm că cei **negativi prevalează semnificativ** asupra celor pozitivi.

În așa mod, în programul Strategiei examinate au fost identificate mai multe curențe, prin care a devenit imposibilă aplicarea cadrului internațional pentru protejarea patrimoniului cultural național, obstrucționând asigurarea calitativă a protecției acestuia.

Neajunsurile identificate (inclusiv cele financiare) nu au permis efectuarea noilor expediții arheologice în localitățile istorice ale țării. Din aceleași considerente, observăm degradarea siturilor arheologice și a peisajelor naturale.

În alt context, Strategia nu a prevăzut nici rezolvarea problematicii de atragere la răspundere juridică a căutătorilor de comori, activitatea cărora aduce prejudicii considerabile siturilor arheologice prin distrugerea acestor situri și sustragerea obiectelor de valoare istorică.

O altă problemă majoră prezintă procedeele necalitative de protejare a patrimoniului cultural, care intră în divergențe cu cadrul legal al UNESCO și al altor organisme internaționale. În mare parte aplicarea metodelor neconforme a provocat imposibilitatea realizării proiectelor internaționale în acest domeniu. Aici putem menționa inclusiv și lipsa implementării de către autoritățile AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural și admiterea distrugerii acestuia. Din această cauză nu au putut fi dezvoltate politici de protejare a patrimoniului cultural și a parteneriatelor în domeniu.

Pe lângă metode degradante de protejare a patrimoniului, constatăm și aplicarea metodelor inadecvate de distrugere a monumentelor de patrimoniu cultural, ce nu permit administrației publice să realizeze proiecte viabile de reabilitare a acestuia.

Totodată, lacunele în Strategia „Cultura 2020” au admis implicarea în procesele de protejare a patrimoniului cultural a persoanelor neprofesioniste sau fără de experiență în domeniul restaurării monumentelor de arhitectură aflate sub protecția statului. Acest aspect denotă încălcarea de către autoritățile AP a Convenției europene pentru protecția patrimoniului arhitectural.

Reieșind din cele expuse, determinăm lipsa unui sistem funcțional de protejare a monumentelor în procesul de protejare a patrimoniului cultural național, care nu permite AP implicarea în proiecte viabile de protejare sau reabilitare a patrimoniului cultural.

Generalizând cele evidențiate, constatăm că dacă în termeni proximi sistemul de protejare a patrimoniului cultural nu va fi modernizat și modificat esențial, riscuri de degradarea și pierderea obiectelor care fac parte din domeniul menționat vor crește substanțial, fapt care va aduce pierderi considerabile valorilor culturale al Republicii Moldova. Concomitent, statul riscă sistarea proiectelor de restaurare a obiectivelor de patrimoniu cultural național sau a finanțării acestora de către instituțiile europene.

Sursa: Elaborată de autor

Dosarul nr. 2rac-399/15, Încheierea Curții Supreme de Justiție din Republica Moldova,
02 decembrie 2015 mun. Chișinău

Dosarul nr. 2rac-399/15

Prima instanță: D. Dulghieru

Instanța de apel: N. Cernat, L. Bulgac și A. Pahopol

Republica Moldova
Curtea Supremă de Justiție
ÎN CHEIERE

02 decembrie 2015

mun. Chișinău

Colegiul Civil, Comercial și de Contencios Administrativ
al Curții Supreme de Justiție

în componență:

Președintele ședinței, judecător:

Tatiana Vieru

Judecătorii:

Oleg Sternioală și Petru Moraru

examinînd chestiunea privind admisibilitatea recursului declarat de
Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată,

în pricina civilă la cererea de chemare în judecată înaintată de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală împotriva Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la încasarea datoriei pentru plata chiriei, rezilierea contractului de locațiune, rezilierea contractului de colaborare și evacuare forțată din imobil și cererea reconvențională depusă de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată împotriva Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la rezilierea contractului de locațiune, încasarea cheltuielilor de investiție, cheltuieli suportate pentru achitarea dobînzilor și penalităților la contractul de credit,

împotriva deciziei Curții de Apel Chișinău din 09 iunie 2015, prin care apelul declarat de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a fost respins, iar apelul declarat de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și Ministerul Culturii al RM a fost admis, casată hotărîrea Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău din 29 decembrie 2014 parțial, cu pronunțarea în partea casată a unei noi hotărîri.

A C O N S T A T A T:

La 22 octombrie 2012, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Culturală a depus cerere de chemare în judecată împotriva Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM,

cu privire la încasarea datoriei pentru plata chiriei, rezilierea contractului de locațiune, rezilierea contractului de colaborare și evacuare forțată din imobil.

În motivarea pretențiilor a invocat că la 17 octombrie 2006 a încheiat cu pîrîtul Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată contractul de locațiune nr.105, în temeiul căruia i-a transmis în locațiune locatarului clădirile și construcțiile neutilizate care fac parte din Complexul muzeal „Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei pe un termen de 25 ani, din data aprobării contractului de către Ministerul Culturii al RM.

La aceeași dată, 17 octombrie 2006 a fost încheiat contractul de colaborare nr. 106, între beneficiarul Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și partenerul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată.

Reclamantul a precizat că potrivit punctelor 5.1, 5.2, din contractul de locațiune, mărimea chiriei anuale urma a fi stabilită în conformitate cu prevederile legii bugetului, iar plata chiriei propriu-zis urma să fie achitată trimestrial, în termen de 10 zile din data prezentării documentelor spre plată de către locator.

Contrar obligațiilor asumate prin contractul de locațiune, Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată începînd cu aprilie 2009 nu a achitat plățile corespunzătoare, astfel, la 21 decembrie 2011, s-a acumulat datorie la plata chiriei în mărime de 125935, 99 lei.

La 22 octombrie 2014, prin intermediul cancelariei Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, reclamantul Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a depus cerere privind concretizarea cerințelor.

Suplimentar la cele invocate, reclamanta precizat că la depunerea acțiunii s-a indicat restanța la plata chiriei pentru perioada 22 octombrie 2010 – 31 decembrie 2011, iar la 30 septembrie 2014, restanța s-a majorat pînă la suma de 552137,42 lei.

În continuare, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală a indicat că în conformitate cu dispozițiile pct. 4.8 din contractul de locațiune nr. 105, pînă la 31 decembrie 2007 Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată urma să finiseze lucrările de restaurare a bunurilor închiriate.

Concomitent în temeiul prevederilor pct. 6.6 din contractul de colaborare nr. 106 din 17 octombrie 2006, Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, urma să finiseze lucrările de restaurare a bunurilor Complexului Muzeal în comun pînă la 31 decembrie 2008, însă obligația contractată nu a fost executată.

Solicită Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală instanței de judecată încasarea din contul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a restanței la plata chiriei în cuantum de 552137,42 lei pentru locațiunea încăperilor cu suprafața totală de 1772,6 m², ce fac parte din Complexul muzeal „Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei, rezilierea contractului de locațiune nr.105 și a contractului de colaborare nr. 106, încheiate la 17 octombrie 2006 între Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, evacuarea Întreprinderii Mixte „Casa

Vinului” Societate cu Răspundere Limitată din clădirile care fac parte din Complexul muzeal „Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei.

La 29 ianuarie 2014 Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a depus cerere reconvențională împotriva Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la suspendarea obligațiilor Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată de plata chiriei, începînd din data neîndeplinirii obligațiilor de către Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și pînă la data executării integrale a obligațiilor acesteia, asumate prin contractul de locațiune nr.105 și contractul de colaborare nr.106 din 17 octombrie 2006 și obligarea Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală de a transmite în gestiune întreg teritoriul stabilit a fi transmis prin contractul de locațiune (f.d. 87, 88, vol. I).

Ulterior, la 12 august 2013, Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a înaintat cerere de concretizare a pretențiilor din cererea reconvențională (f.d. 129, 133-136, vol. I).

În motivarea pretențiilor, Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a indicat că la 17 octombrie 2006 a încheiat cu Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală contractul de locațiune nr. 105, în temeiul căruia a recepționat în locațiune clădirile și construcțiile neutilizate care fac parte din Complexul muzeal „Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei.

Conform prevederilor pct.1.1 din contractul de locațiune, obiectul contractului urma să fie transmis cu scopul restaurării și reconstruirii acestuia pentru desfășurarea activității turistice și muzeale care va include și prestarea serviciilor turistice, producere de articole meșteșugărești, organizarea și desfășurarea unor acțiuni cu menire cultural-folclorice, precum și organizarea punctelor de alimentație publică.

Potrivit pct. 4.7.1 din contractul enunțat, locatorul Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală s-a obligat să transmită locatarului în termen de 10 zile bunul închiriat, însă acesta nu și-a onorat obligațiunile și de fapt nu a transmis bunurile, ce au constituit obiect al contractului de locațiune, fapt care împiedică realizarea proiectului propus.

Reclamanta a mai menționat că în conformitate cu prevederile pct. 5.1.8 din contractul de colaborare nr. 106 din 17 octombrie 2006, încheiat între aceleași părți, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală s-a obligat în termen de 5 luni din data semnării contractului să demoleze din cont propriu construcțiile neautorizate de pe teritoriul bunului închiriat, să evacueze persoanele terțe care locuiesc în unele încăperi ale complexului, precum și să soluționeze și alte pretenții ale persoanelor terțe privind bunurile transmise în gestiune comună, însă obligațiunile indicate nu au fost executate.

Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată consideră necesară rezilierea contractului de locațiune, precum și obligarea Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală să repare prejudiciul cauzat, care este

constituit din cheltuielile suportate în cuantum de 8789422,93 lei, întru realizarea contractelor sus-indicate.

Susține reclamanta că în rezultatul contractării creditelor întru asigurarea realizării contractelor vizate, a suportat cheltuieli la achitarea dobânzilor în cuantum de 2000000 lei.

Solicită Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată suspendarea obligațiilor Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată de plata chiriei, începând din data neîndeplinirii obligațiilor de către Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și pînă la data executării integrale a obligațiilor acesteia, asumate prin contractul de locațiune nr.105 și contractul de colaborare nr.106 din 17 octombrie 2006, rezilierea contractului de locațiune nr. 105 și a contractului de colaborare nr. 106 din 17 octombrie 2006 și încasarea din contul Muzeului Național de Etnografie și Istorie naturală a sumei de 8789422,93 lei, cu titlu de investiție efectuată și 2000000 lei cu titlu de cheltuieli suportate pentru achitarea dobânzilor și penalităților la contractul de credit.

Prin hotărîrea Judecătorei Buiucani din 29 decembrie 2014 cererea de chemare în judecată depusă de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală împotriva Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la încasarea datoriei pentru plata chiriei, rezilierea contractului de locațiune, rezilierea contractului de colaborare și evacuare forțată din imobil și cererea reconvențională depusă de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată împotriva Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la rezilierea contractului de locațiune, încasarea cheltuielilor de investiție, cheltuieli suportate pentru achitarea dobânzilor și penalităților la contractul de credit, au fost admise parțial.

A fost reziliat contractul de locațiune nr. 105 și contractul de colaborare nr. 106 din 17 octombrie 2006, încheiate între Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată.

A fost evacuată Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată și bunurile acesteia din clădirile care fac parte din „Complexul muzeal Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei.

S-a dispus încasarea din contul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală în beneficiul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată investițiile efectuate în obiectul închiriat „Complexul muzeal Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei, în cuantum de 8789422,93 lei și taxa de stat în cuantum 4100 lei. În rest, cerințele din cererea de chemare în judecată de bază și cererea reconvențională s-au respins ca fiind neîntemeiate.

S-a dispus încasarea din contul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată în bugetul de stat taxa de stat în cuantum de 300 lei (f.d. 1-11, vol. V).

Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 09 iunie 2015, apelul declarat de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a fost respins, iar apelul declarat de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală și Ministerul Culturii al RM a fost admis, casată hotărârea Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău din 29 decembrie 2014 în partea prin care s-a dispus încasarea din contul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală în beneficiul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată investițiile efectuate în obiectul închiriat „Complexul muzeal Conacul Balioz” din s. Ivancea, r-ul Orhei în cuantum de 8789422,93 lei și taxa de stat în cuantum 4100 lei și în partea în care au fost respinse pretențiile Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală cu privire la încasarea din contul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a datoriei la plata chiriei în cuantum de 552137,42 lei, cu pronunțarea în această parte a unei noi hotărâri după cum urmează:

S-a dispus respingea, ca nefondată cererea reconvențională înaintată de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată împotriva Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la rezilierea contractului de locațiune, încasarea cheltuielilor de investiție, cheltuieli suportate pentru achitarea dobânzilor și penalităților la contractul de credit.

A fost admisă cererea de chemare în judecată înaintată de Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală împotriva Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, intervenient accesoriu Ministerul Culturii al RM, cu privire la încasarea datoriei pentru plata chiriei, rezilierea contractului de locațiune, rezilierea contractului de colaborare și evacuare forțată din imobil.

S-a dispus încasarea din contul Întreprinderii Mixte „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată în beneficiul Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală datoriei la plata chiriei în mărime de 552 137,42 lei. În rest, hotărârea primei instanțe a fost menținută.

La 10 august 2015, Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a contestat cu recurs decizia instanței de apel solicitând admiterea acestuia, casarea deciziei instanței de apel, cu menținerea hotărârii primei instanțe.

În motivarea recursului Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată a invocat faptul că instanța de apel, nu a constatat circumstanțele importante pentru soluționarea corectă a pricinii, fiind aplicate eronat normele de drept material.

Copia deciziei instanței de apel a fost expediată în adresa părților la 15 iunie 2015 (f.d. 75, vol. V), însă la dosar nu sunt anexate probe care ar certifica data recepționării de către recurent a copiei decizie recurate.

Prin urmare, instanța de recurs constată că recursul a fost declarat în termen.

La 16 septembrie 2015, în adresa intimațiilor a fost expediată copia recursului, iar la 28 octombrie 2015, în adresa Curții Supreme de Justiție a parvenit referința înaintată de Ministerul Culturii al RM prin care a solicitat respingerea recursului ca fiind inadmisibil.

În conformitate cu prevederile art. 439, alin. (2) și (3) CPC după parvenirea dosarului, un complet din 3 judecători decide asupra admisibilității recursului, dispune expedierea copiei de pe recurs intimatului, cu înștiințarea despre necesitatea depunerii obligatorii a referinței timp de o lună de la data primirii acesteia. În cazul neprezentării referinței în termenul stabilit, admisibilitatea recursului se decide în lipsa acesteia.

Judecătorul raportor verifică încadrarea în prevederile legii a temeiurilor invocate în recurs și face un raport verbal în fața completului de judecată instituit în conformitate cu alin. (2).

Examinînd temeiurile recursului, în raport cu materialele pricinii civile, completul Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ al Curții Supreme de Justiție consideră că recursul declarat de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată este inadmisibil.

În conformitate cu dispoziția art. 432 alin. (1) CPC, părțile și alți participanți la proces sînt în drept să declare recurs în cazul în care se invocă încălcarea esențială sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau a normelor de drept procedural.

Conform prevederilor art. 433 lit. a) CPC, cererea de recurs se consideră inadmisibilă în cazul în care recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) și (4) CPC.

Completul Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ al Curții Supreme de Justiție constată că, temeiurile recursului declarat, nu se încadrează în prevederile art. 432 alin. (2), (3) și (4) CPC. Mai mult decît atît, cauza a fost judecată cu respectarea normelor de drept material și procesual, iar recursul fiind vădit neîntemeiat.

Călăuzindu-se de prevederile art. 440 CPC al RM, Colegiul Civil, Comercial și de Contencios Administrativ a constatat existența unuia din temeiurile prevăzute la art. 433 CPC și anume la lit. a), care expres prevede că cererea de recurs se consideră inadmisibilă în cazul în care recursul nu se încadrează în temeiurile prevăzute la art. 432 alin. (2), (3) și (4) CPC.

În acest sens, instanța de recurs accentuează că, potrivit art. 440, alin. (1) CPC, în cazul în care se constată existența unuia din temeiurile prevăzute la art. 433 CPC, completul din 3 judecători decide în mod unanim, printr-o încheiere motivată irevocabilă, asupra inadmisibilității recursului. Încheierea se emite conform prevederilor art. 270 CPC și nu conține nici o referire cu privire la fondul recursului.

Astfel, completul reamintește prin prisma jurisprudenței CEDO, fosta Comisie a arătat că „... art. 6 parag.1 al Convenției, nu impune motivarea în detaliu a unei

decizii prin care o instanță de recurs, întemeindu-se pe dispoziții legale specifice, respinge recursul declarat împotriva sentinței pronunțate de o instanță inferioară, ca fiind lipsit de șanse de succes” (cauza Rebait și alții contra Franței, Comisia Europeană a Drepturilor Omului, 25 februarie 1995, nr.26561/1995).

Din considerentele menționate și având în vedere faptul că, instanța de apel a examinat pricina sub toate aspectele, a verificat și a apreciat corect probele prezentate, aplicând corespunzător normele de drept material și respectând normele de drept procedural, completul Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ al Curții Supreme de Justiție, ajunge la concluzia de a considera recursul declarat de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, ca inadmisibil.

În conformitate cu art. 270, 431 alin. (2), 433 lit. a), art. 440 alin. (1) CPC, completul Colegiului Civil, Comercial și de Contencios Administrativ al Curții Supreme de Justiție,

D I S P U N E:

Recursul declarat de Întreprinderea Mixtă „Casa Vinului” Societate cu Răspundere Limitată, se consideră inadmisibil.

Încheierea este irevocabilă.

Președintele ședinței, judecătorul

Tatiana Vieru

Judecătorii

Oleg Sternioală

Petru Moraru

Chestionar sociologic „Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național”

**ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ ÎN ȘTIINȚE ADMINISTRATIVE**

**Chestionar
Stimate(ă) domn/doamnă!**

Academia de Administrare Publică efectuează un studiu sociologic pentru a determina aportul autorităților publice locale la protejarea și valorificarea (promovarea) patrimoniului cultural național în Republica Moldova.

Rugăm respectuos să completați chestionarul prin a citi cu atenție și a răspunde sincer la întrebările adresate, a Vă expune opiniile și propunerile care le aveți pentru a putea efectua o analiză amplă privind starea de fapt a lucrurilor și de a elabora recomandări de îmbunătățire a politicilor publice culturale. Chestionarul este anonim. Confidențialitatea răspunsurilor este garantată.

Vă mulțumim anticipat pentru colaborare!

1. Rugăm să apreciați cum sunt protejate de către autoritățile administrației publice locale obiectele culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală din localitatea și/sau raionul în care locuiți?

1. La nivel înalt <i>(protejate corespunzător statutului pe care îl dețin)</i>	2. Satisfăcător <i>(protejate suficient în raport cu statutul pe care îl dețin)</i>	3. Nesatisfăcător <i>(Nu sunt protejate, sau protejate insuficient statutului pe care îl dețin)</i>	4. Nu pot da o Apreciere
---	--	--	-----------------------------

2. Care sunt factorii ce împiedică autoritățile publice să întreprindă măsurile necesare de revitalizare și valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea sau raionul Dumneavoastră? (răspuns multiplu)

- a. Dezinteresul autorităților publice locale
- b. Lipsa surselor financiare alocate în bugetul local
- c. Lipsa specialiștilor în domeniul conservării și valorificării patrimoniului cultural
- d. Lipsa parteneriatelor (proiectelor) de dezvoltare a infrastructurii culturale a localității
- e. Alți factori: _____

3. În ce măsură autoritățile administrației publice locale (APL) din localitatea Dumneavoastră aplică politici publice ale statului (programe, strategii naționale etc.) de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național?

- a. În mare măsură
- b. Suficient ca obiectele de patrimoniu cultural să poată fi conservate și valorificate
- c. Politicile culturale nu sunt aplicate
- d. Nu cunosc care sunt politicile culturale ale statului pentru protejarea patrimoniului cultural național

4. Credeți că actualele politici culturale ale statului oferă suficiente instrumente/posibilități administrației publice locale pentru a putea proteja obiectele de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

5. Cum apreciați nivelul de implicare al cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

- a. Se implică permanent, inclusiv din proprie inițiativă
- b. Se implică ocazional, doar la solicitările autorităților
- c. Nu se implică
- d. Sunt dezinteresați
- e. Altceva: _____

6. Cum considerați, care sunt motivele neimplicării sau a implicării insuficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național?
(răspuns multiplu)

- a. Nu sunt motivați de către autoritățile naționale prin acțiuni concrete și permanente
- b. Nu sunt educați (*în familie, la grădiniță, școală, societate*) în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric la țării și al poporului nostru
- c. Lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural naționale
- d. Indiferența față de valorile de patrimoniu cultural ale națiunii
- e. Altceva: _____

7. În general cum apreciați, procesul de descentralizare administrativă este benefic autorităților publice locale (APL) pentru protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dvs.?

- a. Este benefic
- b. Nu este benefic
- c. Nu cunosc ce presupune procesul de descentralizare administrativă

8. În viziunea Dvs., activitatea autorităților publice locale (APL) este orientată la promovarea politicilor publice culturale și de infrastructură culturală a localității în care locuiți?

- a. Da, acțiunile autorităților sunt orientate la dezvoltarea și promovarea obiectelor și infrastructurii culturale a localității
- b. Da, însă activitatea autorităților nu este suficientă pentru promovarea infrastructurii și obiectelor de patrimoniu cultural
- c. Nu, autoritățile locale nu realizează astfel de acțiuni
- d. Nu cunosc ce reprezintă politicile publice culturale și de infrastructură critică

9. Cum credeți, pentru dezvoltarea infrastructurii culturale din localitatea Dvs., ar fi benefică deținerea unei autonomii culturale?

- a. Da

- b. Nu
- c. Nu știu

10. O autonomie culturală oferită de autoritățile publice centrale (APC) localității Dumneavoastră ar spori gradul de protecție al obiectivelor de patrimoniu cultural de către autoritățile publice locale (APL)?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

11. Autoritățile competente aplică sancțiuni (contravenții administrative sau penale) persoanelor care distrug sau profanează obiectele de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

12. În ce măsură mărimea sancțiunilor aplicate de către autoritățile competente persoanelor care distrug sau profanează obiectele de patrimoniu cultural corespund prejudiciului cauzat acestora ?

- a. Sunt mai mari în raport cu prejudiciul cauzat obiectului cultural
- b. Sunt proporționale prejudiciului cauzat obiectului cultural
- c. Sunt mai mici în raport cu prejudiciul cauzat obiectului cultural
- d. Nu cunosc care sunt sancțiunile prevăzute de cadrul normativ (*codul contravențional și codul penal*) în vigoare

13. Înăsprirea sancțiunilor ar contribui la diminuarea acțiunilor de distrugere a monumentelor de patrimoniu cultural?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

14. În opinia Dumneavoastră, parteneriatul public-privat (PPP) este o formă eficientă de gestiune a obiectivelor de patrimoniu cultural?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

15. Cum apreciați importanța implementării de către autoritățile publice locale (APL) a proiectelor de parteneriat public-privat pentru valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

- a. Benefice și necesare
- b. Benefice, dar nu sunt necesare în prezent
- c. Nu sunt importante

d. Altceva: _____

16. Dacă considerați că parteneriatul public-privat (PPP) este benefic, rugăm să vă argumentați opinia? (răspuns multiplu)

- a. PPP asigură atragerea resurselor financiare necesare pentru realizarea proiectelor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural
- b. Prin PPP sunt asigurate competențele necesare autorităților publice locale la soluționarea situațiilor care eventual pot apărea în perioada realizării proiectelor
- c. PPP presupune crearea unor metode mai eficiente și eficace de realizare a unor astfel de proiecte
- d. Prin PPP poate fi stopată/limitată opoziția locală, ca factor care să împiedice realizarea investiției.
- e. Altceva: _____

17. Cum considerați, pentru administrația publică (APL) locală instituirea parteneriatelor public-private (PPP) în domeniul protejării obiectelor de patrimoniu cultural sunt mai avantajoase decât instituirea servicii publice în domeniu sau vice-versa?

- a. Parteneriatele public-private în domeniu cultural sunt mai avantajoase
- b. Serviciile publice în domeniu cultural sunt mai avantajoase
- c. Altceva: _____

18. Care este în opinia Dumneavoastră modalitatea de gestiune cea mai potrivită pentru a asigura servicii publice de calitate la protejarea și valorificarea obiectivelor de patrimoniu cultural?

- a. Gestiunea directă, realizată de autoritățile administrației publice locale în organizarea și funcționarea serviciului public respectiv
- b. Gestiunea indirectă (delegată), încredințarea de către autoritatea publică locală unei persoane private administrarea serviciului public menționat.
- c. Nu știu, deoarece nu cunosc avantajele acestor forme de gestiune.

19. Autoritățile APL sunt interesate de dezvoltarea programelor de turism rural pentru valorificarea patrimoniului cultural?

- a. Da
- b. Nu
- c. Nu știu

20. În ce măsură, considerați că autoritățile APL contribuie la executarea *Strategiei naționale de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”* și a *Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020”*?

1. În mare măsură	2. În mică măsură	3. Deloc	4. Nu cunosc conținutul strategiilor menționate
-------------------	-------------------	----------	---

21. Dacă contribuția autorităților APL este insuficientă, care în viziunea Dvs ar fi cauzele? (răspuns multiplu)

- a. Administrația publică locală nu dispune de personal calificat pentru a fi antrenat în astfel de activități
- b. Administrația publică locală nu dispune de resurse financiare în bugetul local
- c. Conlucrare slabă dintre APC și APL în realizarea Planurilor de acțiuni ale strategiilor menționate
- d. Altceva: _____

22. În opinia Dumneavoastră, mijloacele financiare alocate de autoritățile statului sunt suficiente pentru revitalizarea și întreținerea monumentelor de patrimoniu cultural?

- a. Suficiente
- b. Parțial suficiente
- c. Insuficiente
- d. Nu se alocă bani pentru astfel de activități

23. Cât de frecvent vizitați monumentele de patrimoniu cultural din localitatea Dvs.?

- a. Aproximativ o dată la șase luni
- b. O dată pe an
- c. O dată la trei ani și mai mult
- d. Nu le vizitez

24. Ați recomanda altor persoane (îndeosebi cetățenilor străini) să viziteze monumentul istoric de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

- a. Da
- b. Da, doar după o restaurare obligatorie
- c. Da, doar după crearea sau îmbunătățirea infrastructurii localității
- d. Nu, deoarece nu este atractiv
- e. Nu, deoarece localitatea nu dispune de infrastructură turistică corespunzătoare
- f. Nu, deoarece nu cunosc care este semnificația și valoarea istorică a acestuia
- g. Altceva: _____

25. Starea actuală a obiectului(lor) de patrimoniu cultural din localitatea (raionul) Dvs. corespunde criteriilor de bază pentru a fi inclus(e) în harta traseelor turistice din Republica Moldova?

- a. Da, corespunde și pot fi incluse pentru vizitare
- b. Corespunde parțial, dar pot fi incluse pentru vizitare
- c. Corespunde numai pentru unele obiecte de patrimoniu cultural din localitate, de aceea nu pot fi incluse în harta traseelor turistice pentru vizitare
- c. Nu corespunde criteriilor, fapt pentru care nu pot fi incluse spre vizitare
- d. Nu știu

26. Cum considerați, ce acțiuni trebuie întreprinse de către autoritățile APL pentru ca monumentele din localitatea (raionul) Dvs. să fie menținute în stare funcțională și să poată fi incluse în harta traseelor turistice din Republica Moldova? (răspuns multiplu)

- a. Să fie restaurare sau reparate
- b. Să fie creată infrastructura culturală și de mediu atractivă pentru turiști

- c. Să fie desfășurate activități de valorificare/promovare a obiectelor de patrimoniu cultural a localității
- e. Să fie asigurate condiții de cazare, servire a mesei, etc. pentru turiști
- f. Prezența în teritoriu a structurilor organizaționale care să asigure condiții pentru interacțiunea culturii și turismului prin creșterea atractivității și competitivității destinațiilor
- g. Altceva: _____

27. În viziunea Dvs., locuitorii cunosc valoarea istorică a monumentului de patrimoniu cultural din localitate?

- a. Foarte bine
- b. Bine
- c. Suficient
- d. Foarte puțin
- e. Nu cunosc

28. În ce măsură instituțiile de învățământ contribuie la educarea tinerii generații în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural din localitate?

1. În foarte mare măsură	2. În mare măsură	3. În mică măsură	4. Nu contribuie deloc
--------------------------	-------------------	-------------------	------------------------

29. Pe o scală de la 1 la 5, cum ați evalua contribuția activităților extracurriculare din instituțiile de învățământ la sporirea aspectului educațional al tinerii generații în contextul protejării și valorificării obiectelor de patrimoniu cultural?

1	2	3	4	5
<i>(Foarte rău Rău Nici bună/ nici rea Bună Foarte bună)</i>				

30. Apreciați, Vă rog, frecvența implicării APL în activitățile de valorificare a patrimoniului cultural din localitatea Dvs.

- a. Permanent
- b. Numai cu prilejul anumitor ocazii
- c. Foarte rar
- d. Deloc

31. Dacă aveți propuneri privind gestionarea eficientă a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea (raionul) Dvs., în vederea sporirii potențialului turistic la nivel național și internațional, rugăm să le expuneți mai jos:

Date socio-demografice:

32. Mediul de reședință:

Rural	1
Urban	2

33. Sectorul de activitate:

Sector public	1
Instituție de stat	2
Sector privat	3
Organizație neguvernamentală	4
Pensionar	5

34. Studiile:

Studii superioare	1
Medii de specialitate (școala de meserii, colegii)	2
Medii (școală medie, liceu)	3
Gimnaziu	4

35. Vârsta:

18-35 ani	1
36-50 ani	2
51-65 ani	3
peste 65 ani	4

36. Indicați localitatea (satul/orașul) din care faceți parte:

Vă mulțumim mult pentru colaborare!

Sursa: Elaborată de autor

Distribuirea răspunsurilor la chestionarul sociologic „Aportul administrației publice locale la protejarea și valorificarea patrimoniului cultural național”

1. Cum sunt protejate de către autoritățile administrației publice locale obiectele culturale care reprezintă valoare istorică sau arhitecturală din localitatea și/sau raionul în care locuiți?

	N	%
La nivel înalt (<i>protejate corespunzător statutului pe care îl dețin</i>)	114	18,8
Satisfăcător (<i>protejate suficient în raport cu statutul pe care îl dețin</i>)	373	61,4
Nesatisfăcător (<i>Nu sunt protejate, sau protejate insuficient statutului pe care îl dețin</i>)	92	15,2
Nu pot da o apreciere	28	4,6
Total	607	100,0

2. Care sunt factorii ce împiedică autoritățile publice să întreprindă măsurile necesare de revitalizare și valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea sau raionul Dumneavoastră? (răspuns multiplu)

	N	%
Dezinteresul autorităților publice locale	61	10,0
Lipsa surselor financiare alocate în bugetul local	466	76,8
Lipsa specialiștilor în domeniul conservării și valorificării patrimoniului cultural	192	31,6
Lipsa parteneriatelor (proiectelor) de dezvoltare a infrastructurii culturale a localității	208	34,3
Alți factori	22	4,1

3. În ce măsură autoritățile administrației publice locale (APL) din localitatea Dumneavoastră aplică politici publice ale statului (programe, strategii naționale etc.) de protejare și valorificare a patrimoniului cultural național?

	N	%
În mare măsură	59	9,7
Suficient ca obiectele de patrimoniu cultural să poată fi conservate și valorificate	285	47,0
Politicile culturale nu sunt aplicate	95	15,7
Nu cunosc care sunt politicile culturale ale statului pentru protejarea patrimoniului cultural național	168	27,6
Total	607	100,0

4. Credeți că actualele politici culturale ale statului oferă suficiente instrumente/posibilități administrației publice locale pentru a putea proteja obiectele de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

	N	%
Da	155	25,5
Nu	279	46,0
Nu știu	173	28,5
Total	607	100,0

5. Cum apreciați nivelul de implicare al cetățenilor în protejarea și promovarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

	N	%
Se implică permanent, inclusiv din proprie inițiativă	64	10,5
Se implică ocazional, doar la solicitările autorităților	388	63,9
Nu se implică	79	13
Sunt dezinteresați	70	11,5
Altceva	6	1,1
Total	607	100

6. Cum considerați, care sunt motivele neimplicării sau a implicării insuficiente a cetățenilor în protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național? (răspuns multiplu)

	N	%
Nu sunt motivați de către autoritățile naționale prin acțiuni concrete și permanente	237	39,0
Nu sunt educați (în familie, la grădiniță, școală, societate) în spiritul protejării obiectelor care reflectă trecutul istoric la țării și al poporului nostru	235	38,7
Lipsa cunoștințelor necesare despre semnificația obiectelor de patrimoniu cultural naționale	288	47,4
Indiferența față de valorile de patrimoniu cultural ale națiunii	200	32,9
Altceva	5	0,8

7. În general cum apreciați, procesul de descentralizare administrativă este benefic autorităților publice locale (APL) pentru protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dvs.?

	N	%
Este benefic	298	49,1
Nu este benefic	109	18,0
Nu cunosc ce presupune procesul de descentralizare administrativă	200	32,9
Total	607	100,0

8. În viziunea Dvs., activitatea autorităților publice locale (APL) este orientată la promovarea politicilor publice culturale și de infrastructură culturală a localității în care locuiți?

	N	%
Da, acțiunile autorităților sunt orientate la dezvoltarea și promovarea obiectelor și infrastructurii culturale a localității	221	36,4
Da, însă activitatea autorităților nu este suficientă pentru promovarea infrastructurii și obiectelor de patrimoniu cultural	309	50,9
Nu, autoritățile locale nu realizează astfel de acțiuni	34	5,6
Nu cunosc ce reprezintă politicile publice culturale și de infrastructură critică	43	7,1
Total	607	100,0

9. Cum credeți, pentru dezvoltarea infrastructurii culturale din localitatea Dvs., ar fi benefică deținerea unei autonomii culturale?

	N	%
Da	375	61,8
Nu	68	11,2
Nu știu	164	27,0
Total	607	100,0

10. O autonomie culturală oferită de autoritățile publice centrale (APC) localității Dumneavoastră ar spori gradul de protecție al obiectivelor de patrimoniu cultural de către autoritățile publice locale (APL)?

	N	%
Da	351	57,8
Nu	90	14,8
Nu știu	166	27,3
Total	607	100,0

11. Autoritățile competente aplică sancțiuni (contravenții administrative sau penale) persoanelor care distrug sau profanează obiectele de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

	N	%
Da	192	31,6
Nu	185	30,5
Nu știu	230	37,9
Total	607	100,0

12. În ce măsură mărimea sancțiunilor aplicate de către autoritățile competente persoanelor care distrug sau profanează obiectele de patrimoniu cultural corespund prejudiciului cauzat acestora ?

	N	%
Sunt mai mari în raport cu prejudiciul cauzat obiectului cultural	22	3,6
Sunt proporționale prejudiciului cauzat obiectului cultural	79	13,0
Sunt mai mici în raport cu prejudiciul cauzat obiectului cultural	160	26,4
Nu cunosc care sunt sancțiunile prevăzute de cadrul normativ (<i>codul contravențional și codul penal</i>) în vigoare	346	57,0
Total	607	100,0

13. Înăsprirea sancțiunilor ar contribui la diminuarea acțiunilor de distrugere a monumentelor de patrimoniu cultural?

	N	%
Da	422	69,5
Nu	42	6,9
Nu știu	143	23,6
Total	607	100,0

14. În opinia Dumneavoastră, parteneriatul public-privat (PPP) este o formă eficientă de gestiune a obiectivelor de patrimoniu cultural?

	N	%
Da	388	55,7
Nu	63	10,4
Nu știu	206	33,9
Total	607	100,0

15. Cum apreciați importanța implementării de către autoritățile publice locale (APL) a proiectelor de parteneriat public-privat pentru valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

	N	%
Benefice și necesare	466	75,1
Benefice, dar nu sunt necesare în prezent	71	11,7
Nu sunt importante	43	7,1
Altceva	27	6,1
Total	607	100,0

16. Dacă considerați că parteneriatul public-privat (PPP) este benefic, rugăm să vă argumentați opinia? (răspuns multiplu)

	N	%
PPP asigură atragerea resurselor financiare necesare pentru realizarea proiectelor de protejare și valorificare a patrimoniului cultural	360	59,3
Prin PPP sunt asigurate competențele necesare autorităților publice locale la soluționarea situațiilor care eventual pot apărea în perioada realizării proiectelor	197	32,5
PPP presupune crearea unor metode mai eficiente și eficace de realizare a unor astfel de proiecte	159	26,2
Prin PPP poate fi stopată/limitată opoziția locală, ca factor care să împiedice realizarea investiției	57	9,4
Altceva	72	12,7

17. Cum considerați, pentru administrația publică (APL) locală instituirea parteneriatelor public-private (PPP) în domeniul protejării obiectelor de patrimoniu cultural sunt mai avantajoase decât instituirea servicii publice în domeniu sau vice-versa?

	N	%
Parteneriatele public-private în domeniu cultural sunt mai avantajoase	350	57,7
Serviciile publice în domeniu cultural sunt mai avantajoase	214	35,3
Altceva	43	7,0
Total	607	100,0

18. Care este în opinia Dumneavoastră modalitatea de gestiune cea mai potrivită pentru a asigura servicii publice de calitate la protejarea și valorificarea obiectivelor de patrimoniu cultural?

	N	%
Gestiunea directă, realizată de autoritățile administrației publice locale în organizarea și funcționarea serviciului public respectiv	274	45,1
Gestiunea indirectă (delegată), încredințarea de către autoritatea publică locală unei persoane private administrarea serviciului public menționat.	192	31,6
Nu știu, deoarece nu cunosc avantajele acestor forme de gestiune.	141	23,3
Total	607	100,0

19. Autoritățile APL sunt interesate de dezvoltarea programelor de turism rural pentru valorificarea patrimoniului cultural?

	N	%
Da	420	69,2
Nu	66	10,9
Nu știu	121	19,9
Total	607	100,0

20. În ce măsură, considerați că autoritățile APL contribuie la executarea *Strategiei naționale de dezvoltare a culturii „Cultura 2020”* și a *Strategiei de dezvoltare a turismului „Turism 2020”*?

	N	%
În mare măsură	156	25,7
În mică măsură	243	40,0
Deloc	43	7,1
Nu cunosc conținutul strategiilor menționate	165	27,2
Total	607	100,0

21. Dacă contribuția autorităților APL este insuficientă, care în viziunea Dvs. ar fi cauzele? (răspuns multiplu)

	N	%
Administrația publică locală nu dispune de personal calificat pentru a fi antrenat în astfel de activități	220	36,2
Administrația publică locală nu dispune de resurse financiare în bugetul local	447	73,6
Conlucrare slabă dintre APC și APL în realizarea Planurilor de acțiuni ale strategiilor menționate	133	21,9
Altceva	41	7,3

22. În opinia Dumneavoastră, mijloacele financiare alocate de autoritățile statului sunt suficiente pentru revitalizarea și întreținerea monumentelor de patrimoniu cultural?

	N	%
Suficiente	33	5,5
Parțial suficiente	172	28,3
Insuficiente	322	53,0
Nu se alocă bani pentru astfel de activități	80	13,2
Total	607	100,0

23. Cât de frecvent vizitați monumentele de patrimoniu cultural din localitatea Dvs.?

	N	%
Aproximativ o dată la șase luni	259	42,7
O dată pe an	234	38,6
O dată la trei ani și mai mult	84	13,8
Nu le vizitez	30	4,9
Total	607	100,0

24. Ați recomanda altor persoane (îndeosebi cetățenilor străini) să viziteze monumentul istoric de patrimoniu cultural din localitatea Dumneavoastră?

	N	%
Da	302	49,8
Da, doar după o restaurare obligatorie	150	24,7
Da, doar după crearea sau îmbunătățirea infrastructurii localității	109	18,0
Nu, deoarece nu este atractiv	12	2,0
Nu, deoarece localitatea nu dispune de infrastructură turistică corespunzătoare	25	4,1
Nu, deoarece nu cunosc care este semnificația și valoarea istorică a acestuia	7	1,2
Altceva	2	0,2
Total	607	100,0

25. Starea actuală a obiectului(lor) de patrimoniu cultural din localitatea (raionul) Dvs. corespunde criteriilor de bază pentru a fi inclus(e) în harta traseelor turistice din Republica Moldova? (răspuns multiplu)

	N	%
Da, corespunde și pot fi incluse pentru vizitare	195	32,1
Corespunde parțial, dar pot fi incluse pentru vizitare	221	36,4
Corespunde numai pentru unele obiecte de patrimoniu cultural din localitate, de aceea nu pot fi incluse în harta traseelor turistice pentru vizitare	86	14,2
Nu corespunde criteriilor, fapt pentru care nu pot fi incluse spre vizitare	79	13,0
Nu știu	26	4,3
Total	607	100,0

26. Cum considerați, ce acțiuni trebuie întreprinse de către autoritățile APL pentru ca monumentele din localitatea (raionul) Dvs. să fie menținute în stare funcțională și să poată fi incluse în harta traseelor turistice din Republica Moldova?

	N	%
Să fie restaurare sau reparate	358	59,8
Să fie creată infrastructura culturală și de mediu atractivă pentru turiști	339	55,8
Să fie desfășurate activități de valorificare/promovare a obiectelor de patrimoniu cultural a localității	255	42,0
Să fie asigurate condiții de cazare, servire a mesei, etc. pentru turiști	214	35,3
Prezența în teritoriu a structurilor organizaționale care să asigure condiții pentru interacțiunea culturii și turismului prin creșterea atractivității și competitivității destinațiilor	102	16,8
Altceva	2	0,2

27. În viziunea Dvs., locuitorii cunosc valoarea istorică a monumentului de patrimoniu cultural din localitate?

	N	%
Foarte bine	66	10,9
Bine	149	24,5
Suficient	204	33,6
Foarte puțin	169	27,8
Nu cunosc	19	3,2
Total	607	100,0

28. În ce măsură instituțiile de învățământ contribuie la educarea tinerii generații în spiritul protejării valorilor patrimoniului cultural din localitate?

	N	%
În foarte mare măsură	55	9,1
În mare măsură	311	51,1
În mică măsură	234	38,6
Nu contribuie deloc	7	1,2
Total	607	100,0

29. Pe o scală de la 1 la 5, cum ați evalua contribuția activităților extracurriculare din instituțiile de învățământ la sporirea aspectului educațional al tinerii generații în contextul protejării și valorificării obiectelor de patrimoniu cultural?

	N	%
Foarte rău (1)	5	0,9
Rău (2)	67	11,0
<i>Nici bună/ nici rea</i> (3)	266	43,8
Bună (4)	230	37,9
Foarte bună (5)	39	6,4
Total	607	100,0

30. Apreciați, Vă rog, frecvența implicării APL în activitățile de valorificare a patrimoniului cultural din localitatea Dvs.

	N	%
Permanent	211	34,8
Numai cu prilejul anumitor ocazii	317	52,2
Foarte rar	73	12,0
Deloc	6	1,0
Total	607	100,0

31. Dacă aveți propuneri privind gestionarea eficientă a obiectelor de patrimoniu cultural din localitatea (raionul) Dvs., în vederea sporirii potențialului turistic la nivel național și internațional

Nr. ord.	Domeniul lansării propunerii	%
1	Crearea/modernizarea infrastructurii generale a localităților, precum și a infrastructurii culturale	21,0
2	Valorificarea și promovarea de către administrația publică a obiectelor de patrimoniu cultural	22,3
3	Protejarea obiectelor de patrimoniu cultural pentru a dezvolta un turism atractiv și sustenabil	28,4
4	Alocarea sau sporirea de către Guvern a asistenței financiare pentru dezvoltarea turismului de către autorităților APL care posedă obiecte de patrimoniu cultural național.	16,4
5	Antrenarea specialiștilor în domeniile protejării patrimoniului cultural și al turismului rural	5,3
6	Educarea cetățenilor în spiritul cunoașterii și promovării obiectelor de patrimoniu cultural.	5,3
7	Înăsprirea sancțiunilor aplicate de autoritățile publice persoanelor care încalcă legislația în vigoare privind protejarea obiectelor de patrimoniu cultural	1,3
Total		100,0

32. Mediul de reședință

	N	%
Rural	400	65,9
Urban	207	34,1
Total	607	100,0

33. Sectorul de activitate

	N	%
Sector public	205	33,8
Instituție de stat	242	39,9
Sector privat	98	16,1
Organizație neguvernamentală	20	3,3
Pensionar	42	6,9
Total	607	100,0

34. Studiile

	N	%
Studii superioare	334	55,0
Medii de specialitate (școala de meserii, colegii)	178	29,3
Medii (școală medie, liceu)	69	11,4
Gimnaziu	26	4,3
Total	607	100,0

35. Vârsta

	N	%
18-35 ani	124	20,5

36-50 ani	221	36,4
51-65 ani	212	34,9
peste 65 ani	50	8,2
Total	607	100,0

36. Localitatea (satul/orașul)

	N	%
or. Soroca	71	11,7
or. Hîncești	69	11,4
or. Căușeni	67	11,0
s. Ocnîța, rn. Ocnîța	45	7,4
s. Mîndîc, rn. Drochia	56	9,2
s. Zberoaia, rn. Nisporeni	49	8,1
s. Dolna, rn. Strășeni	50	8,2
s. Donici, rn. Orhei	33	5,5
s. Ivancea, rn. Orhei	31	5,1
s. Tribujeni, rn. Orhei	32	5,3
s. Badicul Moldovenesc, rn. Cahul	53	8,7
s. Zaim, rn. Căușeni	51	8,4
Total	607	100,0

Sursa: Elaborată de autor

Propuneri privind sporirea potențialului turistic în Republica Moldova

Nr. ord.	Domeniul lansării propunerii	Propuneri	%
1	Crearea/modernizarea infrastructurii generale a localităților, precum și a infrastructurii culturale	<ul style="list-style-type: none"> – Crearea sau îmbunătățirea condițiilor de cazare, de servire a mesei, asfaltarea drumurilor, construcția stației de epurare în or. Soroca etc. – Crearea traseelor turistice culturale suplimentare în țară, dar și a „Drumului vinului” în raionul Căușeni, etc – Monitorizarea de către AP, prin diverse Programe, a obiectelor de patrimoniu cultural pentru a nu admite deteriorarea acestora; 	21, 0%
2	Valorificarea și promovarea de către administrația publică a obiectelor de patrimoniu cultural	<ul style="list-style-type: none"> – Scoaterea în evidență a obiectelor de patrimoniu cultural și promovarea acestora pentru a spori potențialul turistic în RM; – Organizarea festivalurilor, târgurilor, cu participarea meșterilor populari și producătorilor locali pe teritoriile apropiate obiectelor de patrimoniu cultural; – Promovarea de către AP a obiectelor de patrimoniu cultural național prin rețelele sociale; – Antrenarea pe larg a mass-mediei naționale și locale în procesele de promovare a obiectelor de patrimoniu cultural național; – Implicarea agenților economici în proiecte comunitare de valorificare a patrimoniului cultural; – Elaborarea de către AP a ghidurilor, broșurilor turistice și a flyer-ilor promoționale pentru promovarea patrimoniului cultural al localităților; – Mobilizarea locuitorilor pentru a participa activ, inclusiv prin activități de voluntariat, la implementarea activităților de valorificare a patrimoniului cultural; – Valorificarea turismului balneo-sanatorial și a izvoarelor cu apă minerală; – etc. 	22, 3%
3.	Protejarea obiectelor de patrimoniu cultural pentru a dezvolta un turism atractiv și sustenabil	<ul style="list-style-type: none"> – Repararea sau restaurarea monumentelor de patrimoniu cultural, Implicarea mai activă a APC în protejarea conacelor; – Alocarea anuală de sau sporirea către APL care dețin obiecte de patrimoniu cultural a surselor financiare pentru întreținerea mentenanța, restaurarea sau reparația obiectelor de patrimoniu local în scopul menținerii sau dezvoltării sferei turismului; – Atragerea de către APL a proiectelor de PPP prin care obiectele de patrimoniu cultural să fie promovate prin turism; – Trecerea unor obiecte de patrimoniu cultural național din gestiunea APC în cea a APL pentru a putea fi valorificate mai bine turistic; – etc. 	28, 4%
4.	Alocarea sau sporirea de către Guvern a asistenței financiare pentru dezvoltarea turismului de către autorităților APL care	<ul style="list-style-type: none"> – Alocarea mijloacelor financiare de către APC pentru protejarea și valorificarea obiectelor de patrimoniu cultural național; – Mărirea cuantumului mijloacelor financiare de către APC 	16, 4%

	posedă obiecte de patrimoniu cultural național.	<p>pentru întreținerea muzeelor din republică și pe timp de iarnă;</p> <ul style="list-style-type: none"> – Mai multă implicare, susținere și cointerese în păstrarea patrimoniului cultural prin alocarea resurselor financiare,; – Alocarea mai multor surse financiare pentru gestionarea de către autoritățile publice a obiectelor de patrimoniu cultural național; – Planificarea în bugetul de stat a surselor suficiente pentru întreținerea obiectelor de patrimoniu cultural național; – Crearea de către APL a unui cont pentru donații voluntare pentru protejarea obiectivului turistic cu valoare de patrimoniu cultural național; – Alocarea de către Guvern a resurselor financiare suficiente din bugetul de stat pentru crearea condițiilor benefice în dezvoltarea infrastructurii localităților cu obiecte de patrimoniu cultural național, etc. 	
5.	Antrenarea specialiștilor în domeniile protejării patrimoniului cultural și al turismului rural	<ul style="list-style-type: none"> – Necesitatea unei persoane competente care să gestioneze eficient obiectele de patrimoniu cultural din localitate; – Antrenarea specialiștilor în domeniul restaurării obiectelor de patrimoniu cultural național; – Pregătirea personalului calificat în domeniul culturii și al turismului; – Motivarea tinerilor calificați să activeze în domeniul culturii și turismului rural, etc. 	5,3%
6.	Educarea cetățenilor în spiritul cunoașterii și promovării obiectelor de patrimoniu cultural.	<ul style="list-style-type: none"> – Introducerea în curricula claselor gimnaziale a unei ore de studiu: „Ce cunosc eu despre patrimoniul cultural din localitatea mea”; – Intensificarea procesului de educație patriotică în toate instituțiile de învățământ; – Desfășurarea mai multor activități cu spirit național și cultural - artistice de cunoaștere și valorificare a obiectelor de patrimoniu cultural național; – Realizarea de către Ministerul Culturii în colaborare cu APL a schimburilor de experiență a specialiștilor din RM cu omologii din alte state în domeniul protejării patrimoniului cultural și a valorificării acestuia; – Educarea tinerii generații în spiritul protejării obiectelor de patrimoniu cultural național ș.a. 	5,3%
7.	Înăsprirea sancțiunilor aplicate de autoritățile publice competente persoanelor care încalcă legislația în vigoare privind protejarea obiectelor de patrimoniu cultural	<ul style="list-style-type: none"> – Înăsprirea sancțiunilor contravenționale pentru persoanele care distrug sau deteriorează obiectele de patrimoniu cultural național 	1,3%

Sursa: Elaborată de autor

Demers către Primăria Varnița

Domnului Alexandru NICHITENCO
 Primar al s. Varnița, ra. Anenii Noi
 de la Vasile Comendant, domiciliat în or.
Chișinău, ca. Strada Ștefan cel Mare, nr. 12
tel. 0000000101

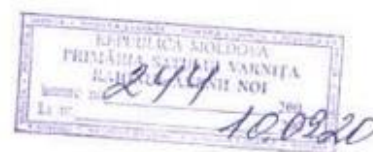
Stimate domnule Primar

În procesul efectuării cercetărilor pentru realizarea tezei de doctor în Științe Administrative la Școala Doctorală a Academiei de Administrare Publică am investigat aportul autorităților publice la salvagardarea și valorificarea mai multor obiecte de patrimoniu cultural național din republică. Din multitudinea obiectelor culturale studiate face parte și Monumentul regelui suedez Carol al XII-lea, inaugurat în Varnița, la 20 aprilie 1925 și înregistrat la categoria – națională, gen - Istorie, data instalării – 1924, în Registrul monumentelor Republicii Moldova ocrotite de stat, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr.1531-XII din 22 iunie 1993 și publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.15-17 din 2 februarie 2010.

Urmare a studierii semnificației monumentului de patrimoniu național vizat, am constatat că edificiul reprezintă un fragment de istorie comună moldo-suedeză care începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se află în atenția cercetătorilor ce studiază perioada aflării (1709-1713) și conducerii din Tighina și Varnița a Suediei de către regele Carol al XII-lea. Satul Varnița cu Tabăra regelui Suediei a devenit Noul Stockholm în istoria Suediei, o reședință regală a acestui stat nordic, Tabăra regelui fiind vizitată de monarhii europeni, demnitari ai unor state și de unde Carol al XII întreținea o intensă corespondență.

Este de menționat că în 1924 militarii Regimentului 10 Vânători (Tighina), în memoria evenimentelor din 1709-1713, au instalat la Varnița, pe locul fostei Tabere a regelui Suediei Carol al XII-lea o cruce de piatră. Mai târziu, în locul crucii a fost ridicată o stelă, monument consacrat regelui suedez, oficial inaugurat la Varnița, la 20 aprilie 1925. Pe parcursul anilor, Tabăra a fost distrusă, dar monumentul ridicat s-a păstrat până în prezent.

Începând cu anul 1991, la Varnița, Chișinău și Stokholm au fost elaborate și realizate mai multe proiecte științifice și culturale privind păstrarea și promovarea segmentului de istorie comună moldo–suedeză. Spre exemplu, în cadrul proiectului *Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița – valorificare și promovare* în cadrul „Programului Patrimoniu cultural: Oportunitate pentru sporirea angajamentului civic”, inițiat în anul 2016 și finanțat de Uniunea Europeană, au fost realizate mai multe lucrări: au fost efectuate investigații arheologice în cadrul cărora au fost descoperite vestigiile de piatră ale fostei case regale, fiind conservate; a fost

reconstruit monumentul din spațiul Taberei, reamplasată stela comemorativă (Mazepa), au fost organizate manifestări culturale și științifice naționale și internaționale, a fost publicată o culegere de materiale consacrate temei etc. Altfel spus, fragmentul de istorie comună moldo-suedeză merită a fi păstrat și cercetat în continuare.

Locul de la Varnița, unde cândva a fost Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea este astăzi numit „Muzeul memorial Carol al XII-lea” și este în gestiunea Muzeului Național de Istorie a Moldovei. De fapt, locul unde a fost amplasată Tabăra regelui pentru câțiva ani, este un sit istoric, plin de istorie și memorie, care merită a fi cunoscut și cercetat în continuare, iar autoritățile publice trebuie să depună toate eforturile pentru ca acest monument să fie reconstruit în totalitate și promovat atât pe plan național cât și în afară țării.

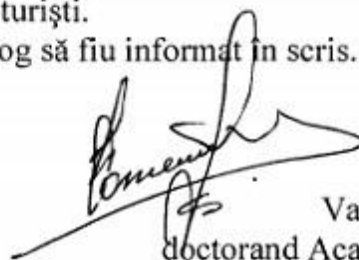
Totodată, reieșind din faptul că monumentul este un sit istoric, propunem autorităților publice locale ale satului Varnița să demareze procedura de redenumire a acestui monument de patrimoniu cultural național.

În contextul celor prezentate, solicit respectos demersul Dumneavoastră către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pentru inițierea procedurii de schimbare a titlaturii acestui loc istoric din Muzeul Memorial Carol al XII-lea în „*Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII-lea de la Varnița*”. De asemenea, rog să interveniți pentru a efectua schimbările de rigoare în Registrul monumentelor ocrotite de stat.

Rezolvarea acestei probleme va contribui la păstrarea și promovarea memoriei istorice legată de evenimentele de la începutul secolului al XVIII-lea, va deveni un reper mai ușor de abordat în susținerea financiară a unor noi proiecte culturale și științifice și un loc vizitat de turiști.

Despre decizia luată, rog să fiu informat în scris.

Cu respect,

Vasile COMENDANT
doctorand Academia de Administrare Publică,
Republica Moldova

Sursa: Elaborată de autor

Decizia Consiliului sătesc Varnița

REPUBLICA MOLDOVA
CONSILIUL SĂTESC
VARNIȚA
RAIONUL ANENII NOI

РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА
МЕСТНЫЙ СОВЕТ
ВАРНИЦА
РАЙОН АНЕНИЙ НОЙ

MD - 6539, sat.Varnița, r-l Anenii Noi
tel. 0-265-46-236 / fax.0-265-46-245
e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnital@gmail.com

МД - 6539, с.Варница, р-н Анений Ной
тел. 0-265-46-236 / факс.0-265-46-245
e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnital@gmail.com

DECIZIE nr. 05/10
din 05 noiembrie 2020

Cu privire la propunerea de redenumire a
Muzeului Memorial Carol al XII-lea

Examinînd demersul dlui Vasile Comendant, doctorand la Academia de Administrare Publică, cu privire la propunerea de inițiere a procedurii de schimbare a titlaturii locului istoric din Muzeul Memorial Carol al XII-lea în "Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița", în temeiul art.14 alin. (2) lit.v'), art.19 al Legii nr. 436-XVI din 28 decembrie 2006 privind administrația publică locală cu modificările ulterioare, în baza Avizelor Comisiilor consultative de specialitate ale consiliului, Consiliul sătesc Varnița

DECIDE:

1. Se acceptă propunerea de redenumire a Muzeului Memorial Carol al XII-lea în "Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița".
2. Se pune în seama dlui A.Nichitenco, primar, să intervină către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al RM pentru inițierea procedurii de schimbare a titlaturii locului istoric din Muzeul Memorial Carol al XII-lea în "Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița" și de efectuare a schimbărilor de rigoare în Registrul monumentelor ocrotite de stat.
3. Controlul executării prezentei decizii se atribuie dlui A.Nichitenco, primar.

Președintele sedinței

Anatolii RUDENCO

Contrasemnează:
Secretar al consiliului

Svetlana ȘTEFANIUC

Sursa: Consiliul sătesc Varnița, raionul Anenii Noi

Informarea petiționarului despre procedura de schimbare a denumirii locului istoric

REPUBLICA MOLDOVA
 PRIMĂRIA SATULUI
 VARNIȚA
 RAIONUL ANENII NOI

РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА
 ПРИМЭРИЯ СЕЛА
 ВАРНИЦА
 РАЙОН АНЕНИЙ НОЙ

MD - 6539, sat. Varnița, r-l Anenii Noi
 tel. 0-265-46-236 / fax.0-265-46-245
 e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnital@gmail.com

МД - 6539, с.Варница, р-н Анений Ной
 тел. 0-265-46-236 / факс.0-265-46-245
 e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnital@gmail.com

Nr. 272 din " 09 " noiembrie 2020

Dlui Vasile COMENDANT

Mun. Chișinău

Prin prezenta, Vă informăm că demersul Dvs cu privire la propunerea de inițiere a procedurii de schimbare a titlaturii locului istoric din Muzeul Memorial Carol al XII-lea în "Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița" a fost examinat în cadrul ședinței Consiliului sătesc Varnița din 05.11.2020.

Remite în adresa Dvs Decizia Consiliului sătesc nr. 05/10 din 05.11.2020 „Cu privire la propunerea de redenumire a Muzeului Memorial Carol al XII-lea”

Anexă – 1 filă.

Primar

Alexandr NICHITENCO

Secretar al consiliului

Svetlana ȘTEFANIUC

Sursa: Consiliul sătesc Varnița, raionul Anenii Noi

Solicitarea Primăriei s. Varnița, rn. Anenii Noi către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării pentru redenumirea prin Hotărâre de Guvern a „Muzeului Memorial Carol al XII-lea” în „Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița”

REPUBLICA MOLDOVA
PRIMĂRIA SATULUI
VARNIȚA
RAIONUL ANENII NOI

РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА
ПРИМѢРИЯ СЕЛА
ВАРНИЦА
РАЙОН АНЕНИЙ НОЙ

MD - 6539, sat. Varnița, r-l Anenii Noi
tel. 0-265-46-236 - fax. 0-265-46-245
e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnita1@gmail.com

МД - 6539, с.Варница, р-н Анений Ной
тел. 0-265-46-236 / факс.0-265-46-245
e-mail: primaria-varnita@mail.ru
primariavarnita1@gmail.com

Nr. 273 din " 08 " noiembrie 2020

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova
dnei Lilia POGOLȘA, ministru

Prin prezenta, solicităm elaborarea proiectului Hotărîrii de Guvern cu privire la redenumirea Muzeului Memorial Carol al XII-lea în "Situl istoric Tabăra regelui suedez Carol al XII - lea de la Varnița", în baza Deciziei Consiliului sătesc Varnița nr.05/10 din 05.11.2020.

Anexă – 1 filă.

Vă mulțumim anticipat pentru colaborare.

Primar

Alexandr NICHITENCO

Sursa: Consiliul sătesc Varnița, raionul Anenii Noi

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Comendant Vasile

CURRICULUM VITAE

1. Numele și prenumele:

Comendant Vasile

2. Cetățenia

Republica Moldova

3. Studii

Instituția	Perioada	Specializarea	Calificarea
Academia de Administrare Publică	2015 - 2019	Doctorat în administrare publică	Doctorand
Academia de Administrare Publică	2012-2015	Administrare publică	Magistru în Științe politice
Universitatea de Stat din Moldova	2001-2005	Drept penal	Licențiat în drept
Universitatea de Stat a Artelor	1997-2002	Culturologie	Licențiat: Manager în cultură. Pedagog culturolog
Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”	1997-2001	Managementul organizației	Licențiat în știință militară

4. Stagii

Elaborarea și evaluarea politicilor publice, AAP, Republica Moldova	2020
Curs prevenirea și combaterea terorismului, Școala NATO, Germania	2018
Gestionarea incidentelor de criză la folosirea armelor de nimicire în masă, M.Ap.	2015
Consilier juridic NATO, Școala NATO, Germania	2014
Combaterea traficului de ființe umane, Centru PFP Turcia	2009
Pregătirea specială a ofițerilor de informații, INIS al SIS al RM	2005-2006
Curs Comandant Companie, Șef Stat Major al Batalionului, NATO, Lituania	2003-2004

5. Domeniile de interes științific

Administrația publică; Patrimoniul cultural; Drept penal al țărilor străine.

6. Participări la foruri științifice (naționale și internaționale)

	Data	Tema conferinței	Tema comunicării
1.	26.02.2016	Conferința științifico-practică internațională „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice” AAP, Chișinău 2016	Organizarea serviciilor publice – condiție de valorificare a patrimoniului cultural național
2.	20.05. 2016	Conferința științifico-practică cu participare internațională „Teoria și practica administrării publice.” AAP, Chișinău, 2016	Competențele autorităților publice privind protejarea patrimoniului cultural național.
3.	24-25 .03. 2017	Conferința științifică internațională „Statalitatea Moldovei: continuitatea istorică și perspectiva dezvoltării”, IRIM, Chișinău, 2017	Repere bibliografice privind contribuția autorităților publice în conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural național.
4.	07.04.2017	Conferința științifică internațională „Învățământul artistic – dimensiuni culturale” AMTAP, Chișinău, 2017	Contribuția autorităților publice în conservarea și revitalizarea patrimoniului cultural național.
5.	19.05. 2017	Conferința științifico-practică cu participare	Practici de parteneriat public-privat în

		internațională „Teoria și practica administrării publice.”, AAP, Chișinău, 2017	domeniul revitalizării și salvării patrimoniului cultural național.
6.	17.05.2018	Conferința științifico-practică cu participare internațională „ Teoria și Practica Administrației Publice”, AAP, Chișinău, 2018	Efectele descentralizării administrative asupra politicilor de patrimoniu cultural.
7.	01.03.2019	Conferința științifică Internațională „Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice”, ediția a V-a, 2019	Dimensiuni metodologice ale cercetării politicilor de protejare și revitalizare a patrimoniului cultural național.
8	17.05.2019	Conferința științifico-practică cu participare internațională "Teoria și practica administrării publice", AAP, Chișinău, 2019	Valorificarea turismului de către autoritățile publice pentru promovarea patrimoniului cultural național
9.	22.05.2020	Conferința științifico-practică internațională "Teoria și practica administrării publice", AAP, Chișinău, 2020	Salvagardarea patrimoniului cultural din perspectiva dreptului internațional
10.	11-12.02. 2021	Conferință științifică internațională „Patrimoniul Cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Chișinău, IPC, 2021	Identificarea și diseminarea bunelor practici în salvagardarea și valorificarea patrimoniului cultural național de către autoritățile publice locale
11.	01-03.03. 2021	Congresul Internațional: Pregătim Viitorul Promovând Excelența”. Universitatea „Apollonia”, Iași, 2021	Descentralizarea administrativă din perspectiva mijloacelor comunicaționale ale patrimoniului cultural național

7. Lucrări științifice și științifico-metodice publicate:

Autor al 17 articole științifice în reviste științifico-metodice și materiale ale conferințelor științifice, precum și al 3 referate științifice.

8. Premii, mențiuni, distincții

2 Premii bănești, 7 Diplome de merit.

Medalia de stat „Meritul Militar”; Medaliile departamentale: „În Slujba Patriei” gradul II; „În Slujba Patriei” gradul III ș.a.

9. Cunoașterea limbilor

	Ascultare	Scriere	Citare	Vorbire
Limba română	maternă			
Limba rusă	C2	C2	C2	C2
Limba engleză	B2	B2	B2	B2

10. Date de contact de serviciu:

Tel: +37369886191

e-mail: comendv@gmail.com